

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA
MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I RURALNOG RAZVOJA I
ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

Podgorica, maj 2021. godine

- R E Z I M E -

MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE I RURALNOG RAZVOJA

U izvještajnom periodu, ključne aktivnosti u radu ovog Ministarstva bile su usmjerene i odvijale su se u pravcu realizacije utvrđenih ciljeva Vlade u ovoj oblasti, definisanih Programom rada Vlade Crne Gore za 2020. godinu kao i u ispunjavanju planova i programa rada Ministarstva i operativnih programa organa uprava, i u izvršavanju preuzetih obaveza utvrđenih kroz prioritete u okviru pregovaračkih poglavlja 1, 12, 13 i 27 u procesu pristupanja EU.

Osnovna obilježja rada bila su otvorenost i saradnja sa poljoprivrednim proizvođačima i prerađivačima, njihovim udruženjima, lokalnim samoupravama, međunarodnim partnerima i naučnim i stručnim institucijama u svim fazama: od planiranja do realizacije na terenu.

REALIZACIJA AKTIVNOSTI

Po Programu rada Vlade Crne Gore za 2020. godinu, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je od ukupno 19 tema i propisa realizovalo 14 (stepen izvršenja 73,7%).

U 2020. godini Vlada Crne Gore je, na predlog Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja, realizovala sljedeće aktivnosti:

1. Donijela Program podsticanja projekata u vodoprivredi za 2020. godinu (I kvartal)
2. Donijela Program upotrebe sredstava za upravljanje vodnim resursima za 2020. godinu (I kvartal)
3. Donijela Plan davanja koncesija u oblasti voda za 2020. godinu (I kvartal)
4. Usvojila Izvještaj o realizaciji Programa gazdovanja šumama za 2019. godinu (I kvartal)
5. Usvojila Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprečavanje bespravnih aktivnosti u šumarstvu za period 2019–2021. godine, za 2019. godinu (I kvartal)
6. Donijela Program gazdovanja šumama za 2020. godinu (I kvartal)
7. Usvojila Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Revidirane strategije razvoja šuma i šumarstva za 2019. godinu (I kvartal)
8. Usvojila Izvještaj o radu Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja za 2019. godinu (I kvartal)
9. Donijela Program reorganizacije koncesionog korišćenja šuma (II kvartal)
10. Usvojila Izvještaj o zdravstvenom stanju šuma za 2019. godinu (II kvartal)
11. Usvojila Informacije o aktivnostima na realizaciji prioriternih projekata iz oblasti poljoprivrede (II kvartal)
12. Usvojila Informaciju o aktivnostima u oblasti koncesija (II kvartal)
13. Donijela Uredbu o uslovima, načinu i dinamici sprovođenja mjera agrarne politike za 2020. godinu – Agrobudžet (I kvartal)
14. Donijela Odluku o davanju šuma u državnoj svojini na korišćenje prodajom drveta u dubjećem stanju za 2020. godinu (I kvartal)

U 2020. godini, po Programu pristupanja Crne Gore u Evropsku Uniju, Ministarstvo je u zakonodavnom okviru imalo obaveze u poglavljima 11, 12, 13 i 27.

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je uskladu sa Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2020-2022 u toku 2020. godine planiralo realizaciju ukupno 6 obaveza (1 u strateškom: Akcioni plan za uspostavljanje IAKS-a i Agencije za plaćanja i 5 u zakonodavom okviru: Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju, Pravilnik o izmjenama Pravilnika o obliku i načinu vođenja registra subjekata i registra poljoprivrednih gazdinstava, Pravilnik o izmjenama Pravilnika o bližoj sadržini i načinu uspostavljanja evidencije parcela poljoprivrednog zemljišta, Pravilnik o sprovođenju Programa poboljšanja dostupnosti hrane – voće, povrće, mlijeko i mliječni proizvodi za škole i Nacionalni pčelarski program) koje nijesu realizovane.

U oblasti bezbjednost hrane, veterinarstvo i fitosanitarni poslovi Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2020-2022 u toku 2020. godine, planirana je realizacija 25 obaveza u zakonodavnom okviru, od čega je realizovano 15, odnosno 60%.

U sektoru ribarstva, u skladu sa Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2020-2022 u toku 2020. godine planirana je realizacija ukupno 6 obaveza u zakonodavnom okviru od čega je realizovana jedna obaveza, odnosno Godišnji program prikupljanja podataka, što predstavlja 16,6% ukupne realizacije.

U oblasti poglavlja 27 – u toku 2020. godine Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je imalo jednu planiranu obavezu i to usvajanje Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o šumama u IV kvartalu 2020, a obaveza nije realizovana.

Navedene obaveze su većinom obustavljene i/ili usporene usljed pandemije virusa COVID-19 i njenih posljedica. Jedan dio administrativnih kapaciteta bio je isključivo usmjeren na rešavanje problema izazvanih pandemijom, što je bio priličan izazov za administraciju koja je bila fokusirana na očuvanje poljoprivredne proizvodnje, u vrlo teškim okolnostima. Pored toga, na određenim dokumentima je bilo nemoguće raditi jer zahtjevaju intezivan timski rad uz ekspertsku podršku koja je tražena od strane EK, te je isto odloženo zbog novonastalih okolnosti.

REALIZACIJA ZAKLJUČAKA VLADE

Kada su u pitanju zaključci usvojeni na sjednicama Vlade kojima se zadužuje Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, u 2020. godini je od 70 zaduženja realizovano 41, 28 nije dospjelo za realizaciju, dok jedan nije nerealizovan.

IZVRŠAVANJE ZAKONA

Nadležnosti Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja propisane su članom 13 Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave („Službeni list CG“, br. 87/18 i 38/19).

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je u 2019. godini rješavalo ukupno 8468 zahtjeva u prvostepenom upravnom postupku, od kojih je riješeno 8273. Stepenn realizacije iznosi 97,7%.

Ministarstvu je u 2020. godini, shodno Zakonu o slobodnom pristupu informacijama, podnijeto ukupno 48 zahtjeva za slobodan pristup informacijama od strane fizičkih i pravnih lica.

Postupajući po predmetnim zahtjevima stranaka u postupku slobodnog pristupa informacijama, ministarstvo je kao prvostepeni organ donijelo 13 Rješenja kojim je dozvoljen pristup u cjelosti. U osam predmeta donijeta su rješenja kojima se zahtjev djelimično usvaja i ograničava pristup traženim informacijama, jer tražene informacije sadrže podatke koji se odnose na podatke o ličnosti fizičkih lica čija je zaštita uređena Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti. U ostalim predmetima je donijeto ukupno 13 Rješenja kojim su odbijeni zahtjevi kao neosnovani; sedam Obavještenja o javno objavljenoj informaciji u smislu člana 26 stav 2 Zakona o slobodnom pristupu informacijama i sedam Obavještenja o upućivanju zahtjeva nadležnom organu u smislu člana 20 stav 4 Zakona o slobodnom pristupu informacijama.

Protiv Rješenja i drugih upravnih akata ovog ministarstva, izjavljeno je 5 žalbi Agenciji za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama i postupci po žalbama su okončani u korist ministarstva donošenjem drugostepenih rješenja kojima su žalbe odbijene kao neosnovane u dva slučaja, dok su ostala 3 predmeta po žalbama u radu kod drugostepenog organa i čeka se ishod tih postupaka.

Svi prispjeli zahtjevi su riješeni u skladu sa zakonom, odnosno dozvoljen je pristup informacijama u cjelosti ili djelimično za nešto manje od 50% zahtjeva, a što pokazuje otvorenost Ministarstva u odnosu na pristup traženim informacijama u ovom postupku.

Javne nabavke

U skladu sa Zakonom o javnim nabavkama („Službeni list CG“, br. 42/11, 57/14, 28/15, 42/17 i 74/19) i Pravilnikom za postupanje prilikom sprovođenja postupaka nabavke male vrijednosti kao i hitnih nabavki, tokom 2020. godine na nivou Ministarstva sprovedeni su sljedeći postupci:

- Otvoreni postupak javne nabavke (2 postupka);
- Hitne nabavke (1 postupak); i
- Nabavka male vrijednosti (11 postupaka).

Staračke naknade i poljoprivredno osiguranje

Na osnovu Zakona o upravnom postupku („Službeni list CG“, br. 20/15, 40/16 i 37/17), Pravilnika o obavljanju poljoprivredne djelatnosti kao jedinog ili glavnog zanimanja („Službeni list RCG“, broj 25/04) i Pravilnika o izmjenama Pravilnika o obavljanju poljoprivredne djelatnosti kao jedinog ili glavnog zanimanja („Službeni list CG“, broj 67/08), donešeno je 154 rješenja za upis u Registar osiguranika poljoprivrednika, 142 rješenja za prekid osiguranja usljed prestanka bavljenja poljoprivrednom djelatnošću kao jedinog ili glavnog zanimanja. Upućeno je 101 dopis strankama i institucijama i 25 odgovora sudovima i javnim izvršiteljima, a izdato je i 18 potvrda. U skladu sa Odlukom o bližim uslovima i postupku za isplatu staračke naknade („Službeni list CG“, br. 4/16 i 21/17), započeti su postupci po 163 zahtjeva u predmetu ostvarivanja prava na staračku naknadu, kontinuirani rad sa strankama.

ORGANI UPRAVE

UPRAVA ZA BEZBJEDNOST HRANE, VETERINU I FITOSANITARNE POSLOVE

Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj u 2020. godini planirana je realizacija 25 obaveza u zakonodavnom okviru, od čega je realizovano 15, odnosno 60%.

Zakonom o Budžetu opredijeljena sredstva na Programu Bezbjednost hrane, veterina i fitosanitarni poslovi za 2020. godinu iznosila su 4.349.047,97 EUR. Utrošena sredstva na kraju 2020. godine iznose 4.213.796,35 EUR. Procenat iskorišćenosti odobrenih sredstava na programu 2622 Bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne uprave za period januar – decembar 2020. godine je 98,5%.

Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove je u 2020. godini pripremila stručne osnove za 29 Programa.

U periodu od 01.01.2020. godine do 31.12.2020. godine primljeno je 13755 zahtjeva za rješavanje prvostepenih upravnih predmeta koji su dostavljeni na rješavanje sektorima i po svim zahtjevima je riješeno u zakonskom roku.

Nacionalni program za unaprjeđenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nusproizvode životinjskog porijekla (NPUO) donijet je 2017. godine. U NPUO koji je Vlada usvojila predstavljeni su objekti koji su usaglašeni sa EU zahtjevima i imaju trajna odobrenja za obavljanje djelatnosti, kao i objekti koji nijesu usaglašeni sa EU zahtjevima i imaju privremena odobrenja za obavljanje djelatnosti, nakon prethodno dostavljenih i odobrenih planova unaprjeđenja od strane Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove. Ovi objekti, sa privremenim odobrenjem za obavljanje djelatnosti, svoje proizvode mogu stavljati na tržište Crne Gore i tržišta trećih zemalja.

U skladu sa obavezom utvrđenom zaključkom vlade Uprava - Sektor za bezbjednost hrane je pripremio i Vlada Crne Gore je na 195 sjednici od 8. oktobra 2020. godine usvojila Godišnji izvještaj o realizaciji plana upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi sa Akcionim planom (za period od 1. jula 2019. godine do 30. septembra 2020. godine.

Sektor za bezbjednost hrane je tokom 2020. godine sprovodio potrebne aktivnosti na postupcima za akreditaciju poljoprivrednih proizvoda za izvoz u EU u skladu sa zahtjevima

subjekata u poslovanju hranom koji su zainteresovaniza izvoz na tržište EU. U 2020. godini na listu za izvoz u EU stavljena su još dva objekta.

U skladu sa planom kontrola i nadležnostima i ovlaštenjima utvrđenim zakonima inspektori za hranu su tokom 2020. godine vršili inspekcijski nadzor nad objektima za obradu, preradu, pripremu, usluživanje, distribuciju, catering i promet hrane, hrane za životinje i nus proizvode životinjskog porijekla. Službene kontrole sprovedene su u skladu sa: Godišnjim planom službenih kontrola objekata životinjskog i neživotinjskog porijekla, Akcionim planom kontrole u zimskoj turističkoj sezoni za 2020. godinu, po prijavama i peticijama potrošača, RASSF notifikacijama.

Tokom 2020. godine, u unutrašnjoj kontroli, izvršen je inspekcijski nadzor 3.094 objekta u kojima se obavlja poslovanje hranom i hranom za životinje. Izvršen je pregled i 12.518 uvezenih pošiljki hrane neživotinjskog porijekla i 3.500 pošiljki predmeta i materijala koji dolaze u kontakt sa hranom.

Uprava je pratila i pojavu i kretanje zaraznih bolesti životinja u Crnoj Gori u 2020. godini, pripremala mjesečne izvještaje o pojavi i kretanju zaraznih bolesti koje su objavljene i na internet stranici Uprave. Tokom godine vršeno je stalno praćenje epizootiološke situacije u zemlji, regionu i svijetu radi blagovremenog otkrivanja pojave i preventivnog djelovanja u cilju održavanja stabilne epizootiološke situacije u Crnoj Gori.

Tokom 2020. godine, u unutrašnjoj kontroli, fitosanitarna inspekcija je preduzela 1.295 upravnih mjera i radnji. U 2020. godini fitosanitarna inspekcija je postupila po zahtjevu za pregled 20.390 uvezenih pošiljki po robama iz nadležnosti. Nakon izvršenih pregleda i utvrđenog stepena usaglašenosti sa propisanim zahtjevima fitosanitarni inspektori su donijeli 13980 rješenja o uvozu i stavljanju u slobodni promet bezbjednih pošiljki i 130 rješenja o zabrani uvoza i 29 rješenja o uništenju nebezbednih pošiljki.

UPRAVA ZA VODE

Vlada Crne Gore donijela je Program upotrebe sredstava za upravljanje vodnim resursima za 2020. godinu, za finansiranje obaveza i potreba za upravljanje vodnim resursima. Programom su realizovana sredstva i obuhvaćene osnovne aktivnosti u oblasti upravljanja vodama, zaštiti od voda i efikasnijem korišćenju voda.

Aktivnosti na sprovođenju Akcionog plana za suzbijanje nelegalne eksploatacije rječnih nanosa iz vodotoka 2019 – 2021. godine, usvojenom od strane Vlade Crne Gore, a proisteklim iz Moratorijuma na eksploataciju rječnih nanosa, koji je uveden u aprilu 2017. godine, nastavljene su i u 2020. godini. U toku trajanja Moratorijuma odlučeno je da se dalje procedure za dodjelu koncesija za eksploataciju rječnih nanosa neće pokretati do stvaranja svih neophodnih pretpostavki za uvođenje reda u ovoj oblasti i sa tom praksom nastavilo se i u 2020. godini, te Uprava za vode za ovu namjenu nije izdala nijednu koncesiju.

U 2020. godini može se konstatovati da je nelegalna eksploatacija rječnih nanosa suzbijena u odnosu na prethodni period, ali da je i dalje izražena devastacija priobalnog zemljišta, naročito u donjem toku rijeke Morače, i to onog koje se u većini slučajeva vodi kao poljoprivredno.

Radovna obezbjeđenju protočnosti rijeke Bojane koji su izvođeni tokom 2020. godine bili su otežani sveukupnom situacijom izazvanom virusom Covid 19. Vlada Crne Gore, zbog nastale situacije, donijela je Zaključak br. 07-2895 od 28.05.2020. godine kojim je zadužila Upravu za vode da produži rok za izvođenje radova do kraja 2020. godine. Samo oticanje rijeke Bojane u Jadransko more koje je omogućeno ovim radovima spriječilo je katastrofalne posledice po zdravlje ljudi i kompletan ekosistem. Desni rukavac je protočan i pročišćen, a izvađeni materijal poslužio je za prihranjivanje plaže koja je erodirala, čime je privremeno dobijen prostor za valorizaciju prirodno resursa Ade Bojane.

Regulacija rijeke Morače nastavak je radova iz prethodnih godina, u skladu sa Glavnim i dopunom Glavnog projekta regulacije rijeke Morače na potezu od ušća rijeke Sitnice u Botunu do Ponara. I pored određenih napredaka, regulacija Morače je i dalje neriješen problem. Nadzorni organ je u svom izvještaju kao veoma izražen problem konstatovao nelegalnu eksploataciju šljunka kao i devastaciju poljoprivrednog zemljišta.

Uprava za vode je tokom maja i juna mjeseca sprovela proces uklanjanja improvizovane pregrade na rijeci Morači kod Kombinata aluminijuma, čime je riješen dugogodišnji problem koji je brana prouzrokovala po prirodni tok vode i funkcionalnost riječnog ekosistema, posebno u periodu migracije ribe.

Kroz stavku hitnih interventnih radova u programu upotrebe sredstava, Uprava za vode je na zahtjev lokalnih samouprava finansirala izvođenje određenih radova u opštinama: Mojkovac, Berane, Rožaje, Plav i Gusinje u ukupnom iznosu 34.109,90 EUR. Ovim radovima uređene su određene ugrožene lokacije na vodotocima Tari, Limu, Ibru i Grnčaru.

U 2020. godini Uprava za vode je kroz Program upotrebe sredstava u vodoprivredi obezbijedila sredstva za izradu Katastra vodnog zemljišta, što predstavlja preduslov za adekvatno upravljanje vodama i vodnim zemljištem.

Kroz IPA projekat „Jačanje kapaciteta u cilju implementacije Okvirne direktive o vodama u Crnoj Gori“ pripremljeni su prvi nacrti Planova upravljanja za oba vodna područja (Dunavski i Jadranski). Projekat je završen, a zbog sinhronizacije šestogodišnjeg ciklusa Planovi upravljanja, kao ni pripremljeni Nacrti Izvještaja strateške procjene uticaja na životnu sredinu za planove nisu usvojeni u 2020. godini. Usvajanje ovih dokumenata očekuje se u 4. kvartalu 2021. godine. Kroz isti projekat uspostavljen je model Geodatabase za pohranjivanje podataka koji se odnose na Planove upravljanja riječnim slivovima i taj model predstavlja osnovu za uspostavljanje i funkcionisanje budućeg Vodnog informacionog sistema.

Tokom 2020. godine nakon sprovedne procedure i javnih rasprava donijete su dvije Odluke o dodjeli koncesije i zaključena su dva ugovora o koncesiji, i to:

- Ugovor o koncesiji za korišćenje dijela voda sa izvorišta „Komunica“ opština Danilovgrad, za flaširanje, odnosno pakovanje ili dopremanje vode u komercijalne svrhe zaključen sa koncesionarom „Nature Technology“ d.o.o. Bar;
- Ugovor o koncesiji za korišćenje dijela voda za pogonske i tehnološke zaključen sa koncesionarom „Rudnik uglja“ A.D. Pljevlja.

Zbog neizvršavanja ugovorenih obaveza, Vlada Crne Gore, zaključkom br. 07- 4283 od 24. septembra 2020. godine, donijela je 5 Odluka o raskidu ugovora o koncesiji i zadužila Upravu za vode da, u ime koncedenta, pripremi i uruči koncesionarima pisani raskid ugovora o koncesiji za sledeće koncesionare:

- „Đekić“ export – import, d.o.o. Podgorica, za izvorište „Javor“ u opštini Kolašin;
- „Feyur“ d.o.o. Bar, za izvorište „Moračko Trebaljevo“ Sjerogošte, opština Kolašin;
- „Mercur System“ A.D. Budva, za istražno - eksploatacioni bunar na Cetinju;
- „Oksarela“ d.o.o. Kolašin, za izvorište „Drijenak-Rajsko Vrelo“ opština Kolašin;
- „Vektra Montenegro“ d.o.o. Podgorica, za izvorište „Drijenak“ opština Kolašin.

U toku 2020. godine riješena su 163 upravna predmeta po zahtjevu stranke. Predmeti se odnose na oblasti za koje je nadležna Uprava za vode, a posebno izdavanje vodnih akata i rad po zahtjevima za slobodan pristup informacijama. U skladu sa zakonskom regulativom izdata su sljedeća vodna akta: 84 rješenja za utvrđivanje vodnih uslova za izradu projektne dokumentacije, 37 rješenja za vodnu saglasnost na projektnu dokumentaciju i 18 rješenja za vodnu dozvolu i 22 odgovora po predmetnim zahtjevima.

UPRAVA ZA ŠUME

Izvještaj o radu Uprave za šume za 2020. godinu, je urađen u skladu sa realizovanim aktivnostima koje su planirane Programom gazdovanja šumama za 2020.

Izvještajem su jasno precizirani ukupni prihodi i rashodi budžeta Uprave za šume, kao i sve aktivnosti vezane na planiranim šumsko uzgojnim radovima, izradi planova uređenja šuma i korišćenju šuma.

Ono što je evidentno jeste da je u izvještajnoj godini ostvaren do sada najveći prihod po svim osnovama, od 8. 208.508,06 EUR, što predstavlja povećanje od 13,77% u poređenju sa prihodnom 2019. godinom. Ostvareni rezultat je u toliko vredniji što je postignut u godini globalne pandemije virusa COVID-19, a povećan je i fizički obim proizvodnje u odnosu na 2019 godinu za 6%, dakle, proizvedeno je ukupno 259.857m³ bruto drvne mase. Ovim rezultatima su doprinijele ozbiljne organizacione aktivnosti na nivou Uprave za šume, kroz jasno uspostavljene interne procedure, kvalitetno uspostavljenu finansijsku disciplinu naplate svih potraživanja, kao i insistiranje na doslednom poštovanju obaveza iz potpisanih ugovora.

Kada je u pitanju zaštita šuma u 2020. godini evidentno je smanjenje broja šumskih požara u odnosu na 2019. godinu, s tim što je opožarena površina u 2020. godini u državnim šumama bila manja. Slična situacija je i u privatnim šumama, gdje je zabilježen manji broj požara, u odnosu na prethodnu godinu.

Kada je riječ o bespravnim sječama one su se kretale u manjem obimu u odnosu na 2019. godinu, pri čemu je bespravno posječena bruto drvna zapremina iznosila 3.332,84m³, a u istom periodu je zaplijenjeno 320,30m³ bruto drvne mase po ovom osnovu. Pred nadležnim organima podneseno je 295 krivičnih prijava a 7 prekršajnih prijava.

Radovi na pošumljavanju su izvršeni u područnoj jedinici Pljevlja, Zabljak, Nikšić, Bijelo Polje, Mojkovac i Plužine, tj. u svim planiranim područnim jedinicama u skladu sa Ugovorom zasađeno je 413.850 komada sadnica, na površini od 137,95 ha.

U toku 2020. godine Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je iniciralo proces izrade Strateške procjene uticaja na životnu sredinu za Planove razvoja za područja opština Rožaje, Pljevlja i Mojkovac. Kompletan proces izrade Planova razvoja od zahtjeva za dostavljanje ponuda za izradu planova datiranih krajem 2017 godine, za Planove razvoja za područja Pljevlja i Mojkovac, odnosno kraja 2019 godine za Plan razvoja za područje Rožaja, preko procesa Izrade Strateške procjene uticaja na životnu sredinu, vodilo je Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja.

Za sve Gazdinske jedinice prikupljeni su terenski podaci potrebni za izradu PGŠ, i u toku su ili obrada istih, ili kontrola baza podataka. Dinamika prikupljanja terenskih podataka, kao i kontrole baza podataka može se smatrati zadovoljavajućom, te se očekuje da Programi gazdovanja šumama uđu u proces davanja saglasnosti sredinom ove godine, odnosno do početka ciklusa izrade PGŠ za 2021. godinu.

U toku 2020. godine Uprava za šume je po svim osnovama ugovorila 310.572,51m³ bruto drvne zapremine, pri čemu je posječena bruto drvna zapremina iznosila 196.782,51m³. Zaduženja za ugovorenu bruto drvnu zapreminu iznosila su 6.125.570,47 EUR, a naplaćena finansijska sredstva po osnovu naknade za korišćenje šuma po zaduženjima iz 2020. godine i naplaćenim potraživanjima iz predhodnih godina u iznosu 6.320.972,31 EUR.

Iz Izvještaja se može utvrditi da je došlo do povećanja proizvodnje u šumarstvu u odnosu na prethodnu 2019. godinu, za 6%, stim što bi ista, bez obzira na objektivno otežane uslove poslovanja, u opšte u privredi Crne Gore, ista bila bitno veća da nije bilo opstrukcija građana u većini opština, koja je imala za cilj sprečavanje realizacije ugovora koji su zaključeni od strane Uprave za šume sa svojim poslovnim partnerima a shodno zakonskim nadležnostima. Posebno smatramo bitnim činjenicu da je sa DOO „Vektra Jakić“ u toku pet sudskih sporova, koji se vode po raznim osnovama a koji su posledica raskida Ugovora o ustanovljavanju prava na korišćenje šuma i izgradnju šumskih saobraćajnica sa ovom kompanijom.

OCJENA STANJA

U 2020. godini budžet je realizovan u iznosu od 32,8 miliona eura, od planiranih 26,6 miliona. Razlog većeg iznosa izvršenja od plana je u isplaćenim sredstvima po osnovu donacija i kredita koji ne ulaze u plan budžeta. Agrobudžet nije sproveden u potpunosti u skladu sa planiranom dinamikom, usljed posledica izazvanih pandemijom COVID-19.

Kroz mjeru Podrška razvoju klastera u oblasti poljoprivrede za 2020. godinu, kroz javni poziv podržana su 305 aplikacija, koji su ostvarili pravo na podršku u iznosu od 474.883,29 EUR.

Kada je u pitanju sprovođenje IPARD II programa u 2020. godini objavljen je Drugi Javni poziv za Mjeru 1 „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“. U okviru drugog IPARD poziva ukupno je podnešeno 180 zahtjeva za dodjelu podrške. Ukupna vrijednost zahtijevanih investicija je 20.762.558,10 EUR (sa PDV-om), a potencijalni iznos podrške je 11.240.463,84 EUR. Kada je u pitanju Mjera 1 IPARD II programa (Prvi javni poziv) u 2020. godini isplaćeno je ukupno 158 projekata. Ukupan iznos ovih investicija je 7.570.737,59 EUR (sa PDV-om), dok je iznos isplaćene podrške 4.151.571,26 EUR. Kroz Mjeru 3 „Investicije u fizički kapital za preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda“ IPARD II programa (prvi i drugi javni poziv) u 2020. godini isplaćeno je ukupno 3 projekta. Ukupan iznos ovih investicija iznosi 1.109.587,75, (sa PDV-om), dok je isplaćeni iznos podrške 458.774,33 EUR. Sva tri projekta su iz sektora prerade mesa.

Upis u Registar poljoprivrednih gazdinstava je osnova i uslov za dobijanje svih podsticaja u poljoprivredi i ruralnom razvoju, a istovremeno i evidencija o stvarnim podacima o svim poljoprivrednim gazdinstvima na teritoriji Crne Gore. U 2020. godini upisano je 2087 proizvođača u registar, što čini da je ukupno 13751 upisanih proizvođača. U 2020. godini SIZEP je korišćen za prostornu identifikaciju referentnih parcela za plaćanje za dvije mjere Agrobudžeta 1.1.4 Direktna plaćanja u biljnoj proizvodnji i 2.2.2 Podrška organskoj proizvodnji. U narednom periodu Direktor za plaćanja će nastaviti sa dodatnim razvojem SIZEP sistema kroz implementaciju novih mjera u okvir Agrobudžeta, a čiji će rezultati biti korišćeni kako za kreiranje politika razvoja poljoprivrede tako i za sami pregovarački proces sa EU.

Komisija za valorizaciju poljoprivrednog zemljišta u državnoj svojini, odnosno Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja objavilo je u toku 2020. godine 3 javna oglasa za davanje u zakup 38 ha državnog zemljišta na teritoriji opština Ulcinj, Nikšić i Bijelo Polje. Na javni oglas za davanje u zakup 28,4 ha državnog zemljišta na period od 30 godina za biljnu proizvodnju, na teritoriji KO Zoganje, opština Ulcinj nije dostavljena nijedna ponuda, pa je tender proglašen neuspjelim. Zaključeno je 2 ugovora o zakupu 9,6 ha poljoprivrednog zemljišta u državnoj svojini na teritoriji opština Nikšić i Bijelo Polje.

U okviru posebnog vladinog Programa za suzbijanje posljedica izazvanih pandemijom bolesti COVID-19, na sektore poljoprivrede i ribarstva, Ministarstvo je sprovodilo Poseban program intervencija na tržištu, čiji je cilj održavanje stabilnosti tržišta poljoprivrednih proizvoda i dohotka poljoprivrednih proizvođača, odnosno očuvanje kontinuiteta proizvodnje, kao i saniranje posljedica izazvanih pandemijom bolesti COVID-19, na one sektore koje su bili najugroženiji i najviše su pogođeni, te je samim tim ugrožena likvidnost i egzistencija proizvođača, a opstanak sektora doveden u pitanje. Donešeno je 12 rješenja o pokretanju mjera iz ovog programa, kao i dodatnih osam rješenja za individualne slučajeve koji se zbog specifičnosti problema nijesu uklapali u sektorska rješenja, a na osnovu kojih je do sada isplaćeno 1.378.832,66 EUR, za ukupno 310 korisnika (186 individualnih proizvođača, odnosno ribara i 124 privrednih subjekata, otkupljivača i prerađivača, koji vrše otkup od individualnih poljoprivrednih proizvođača). Takođe, u skladu sa Posebnim programom podrške poljoprivredi i ribarstvu, koji je Vlada Crne Gore donijela u cilju ublažavanja posljedica izazvanih pandemijom COVID-19, dio direktnih plaćanja, kako u stočarskoj tako i u biljnoj proizvodnji, isplaćen je avansno, u iznosu od 80%, u cilju očuvanja stabilnosti dohotka poljoprivrednih proizvođača.

Nastavljen je projekat sa Međunarodnim fondom za razvoj poljoprivrede IFAD-om započet u 2018. godini, ukupne vrijednosti 13,6 miliona EUR, sa dvije komponente. U okviru ovog projekta, i u 2020. godini se ulagalo u obnovu i razvoj seoske infrastrukture, pa je u 7 opština asfaltirano 59 putnih pravaca u dužini od 38,87km, a izgrađeno je i 11 sekundarnih vodovodnih mreža i 5 akumulacionih sistem folija.

Crna Gora je nastavila sa realizacijom projekta Svjetske banke – MIDAS 2 u iznosu od 30 mil. EUR za podršku: poljoprivredi, ruralnom razvoju, ribarstvu i bezbjednosti hrane. U 2020. godini je otvorena regionalna kancelarija u Direktorata za plaćanja / Kuća poljoprivrede u Bijelom Polju, a započeta je realizacija nekoliko konsultantskih angažmana kao što su: model upravljanja za Kuću voća u Beranama, kao osnova za moguću nabavku opreme uz podršku MIDAS 2 projekta, sektorske studije kao osnova za izradu Strategije poljoprivrede, priprema biznis plana, načina saradnje i akreditacije buduće nacionalne referentne fitosanitarne laboratorije što predstavlja osnovu za dogradnju prostorija za potrebe ove laboratorije u okviru Biotehničkog fakulteta u Podgorici, priprema biznis plana za uspostavljanje sistema za neškodljivo uklanjanje nus-proizvoda životinjskog porijekla, tehnička podrška izradi veterinarsko – informacionog sistema, nabavljena je oprema za akvarijum u okviru Instituta za biologiju mora, nabavljen je brod za potrebe ribarske inspekcije, angažman za priprema istraživanja u cilju sprovođenja procjene uticaja na životnu sredinu za potrebe izgradnje ribarske luke na Rtu Đeran u Ulcinju. Pored ove luke, istraživanja će se vršiti i za potrebe luke u Herceg Novom (Zelenika), dok je u planu da se izgradi i ribarska luka u Baru.

Nastavljen je rad na izgradnji Kuće voća u Andrijevici, kapitalnoj investiciji vrijednoj 1.33 miliona EUR. U 2020. godini, izvođeni su izolaterski, montažni radovi, radovi na razvodu termotehničkih instalacija, ali nijesu izvođeni planiranom dinamikom usljed nedovoljnog angažovanja izvođača radova i nijesu završeni u ugovorenom roku. Po podacima Uprave javnih radova od 1. decembra 2020. godine, do sada je realizovano 48% vrijednosti ugovora.

Početak decembra 2020. godine završeni su radovi na objektu „Kuća maslina“ u Starom Baru (predviđeni rok bio je jul/avgust, a kasnilo se zbog situacije sa pandemijom). U toku je projekat (završna faza) nabavke opreme za proizvodnju maslinovog ulja, koja će biti smještena u njemu. Površina objekta je 621,3m², a ukupna vrijednost 994.000 EUR. Objekat ima sadržaje za preradu i proizvodnju ulja isključivo po standardima EU, pakovanje i etiketiranje ulja, održavanje radionica, seminara, prodajni i izložbeni prostor.

Za finansiranje obaveza i potreba u oblasti vodoprivrede u 2020. godini, Programom podsticanja projekata u vodoprivredi je opredijeljen iznos od 1.050.000 EUR. Za finansiranje podrške izgradnje vodovoda na seoskom području uz učešće opština i mještana u MZ u kojima je planirana izgradnja vodovoda opredijeljen je iznos od 970.000 EUR. Investirano je u 15 opština i podržano je 33 projekta.

Nastavljena je saradnja sa privrednim subjektima u oblasti drve industrije, pa je zaključno sa 2020. godinom prepoznato 545 aktivnih preduzeća. Posebna pažnja je posvećena monitoringu procesa izrade Programa gazdovanja šumama, a donijeto je 7 rješenja o davanju saglasnosti na Programe gazdovanja šumama, kao i 4 rješenja o davanju saglasnosti na Planove gazdovanja privatnim šumama.

S A D R Ž A J

1. UVOD	12
2. REALIZACIJA PROGRAMA RADA VLADE ZA 2020. GODINU.....	12
3. REALIZACIJA ZAKLJUČAKA VLADE CRNE GORE.....	13
4. PREGLED AKTIVNOSTI I REALIZACIJA OBAVEZA PO PROGRAMU PRISTUPANJA CRNE GORE U EVROPSKU UNIJU	13
5. PRIORITETNI RAZVOJNI PROJEKTI.....	14
6. STANJE U UPRAVNIM OBLASTIMA I IZVJEŠTAJ O RADU ORGANIZACIONIH JEDINICA.....	16
6.1. DIREKTORAT ZA POLJOPRIVREDU.....	16
6.2. DIREKTORAT ZA RIBARSTVO	21
6.3. DIREKTORAT ZA PLAĆANJA.....	29
6.4. DIREKTORAT ZA RURALNI RAZVOJ.....	43
6.5. DIREKTORAT ZA VODOPRIVREDU	47
6.6. DIREKTORAT ZA ŠUMARSTVO, LOVSTVO I DRVNU INDUSTRIJU	54
6.7. ODJELJENJE ZA SAVJETODAVNE POSLOVE U BILJNOJ PROIZVODNJI.....	58
6.8. ODJELJENJE ZA SAVJETODAVNE POSLOVE U OBLASTI STOČARSTVA	61
6.9. ODJELJENJE ZA UNUTRAŠNJU REVIZIJU	66
6.10. ODJELJENJE ZA EKONOMSKE ANALIZE I TRŽIŠTE	68
6.11. ODJELJENJE ZA NORMATIVNO PRAVNE POSLOVE MINISTARSTVA.....	71
6.12. ODJELJENJE ZA RAZVOJ, MEĐUNARODNU SARADNJU I IPA FONDOVE.....	71
6.13. SLUŽBA ZA OPŠTE POSLOVE.....	73
6.14. SLUŽBA ZA FINANSIJE, RAČUNOVODSTVO I JAVNE NABAVKE	74
7. IZVJEŠTAJI ORGANA U NADLEŽNOSTI MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I RURALNOG RAZVOJA	75
7.1. UPRAVA ZA BEZBJEDNOST HRANE, VETERINU I FITOSANITARNE POSLOVE..	75
7.2. UPRAVA ZA VODE	150
7.3. UPRAVA ZA ŠUME.....	160

1. UVOD

U skladu sa odredbama člana 65 Zakona o državnoj upravi („Službeni list CG“, broj 78/18) i člana 53 Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave („Službeni list CG“, br. 87/18 i 38/19), pripremljen je Izvještaj o radu i stanju u upravnim oblastima Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja za 2020. godinu. Izvještaj sadrži pregled najznačajnijih aktivnosti Ministarstva tokom protekle godine, koji je sačinjen na osnovu podataka o radu organizacionih jedinica Ministarstva, uz kratak osvrt na kadrovske resurse i raspolaganje sredstvima opredijeljenim Zakonom o Budžetu Crne Gore za 2020. godinu.

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja vrši poslove uprave koji se odnose na: utvrđivanje predloga tekuće i razvojne politike i mjera agrarne politike i politike ruralnog razvoja; predlaganje i konstituisanje sistemskih rješenja u poljoprivredi i preduzimanje mjera za njihovo sprovođenje; zaštitu, iskorišćavanje i unapređivanje poljoprivrednog zemljišta; biljnu proizvodnju; stočarstvo; organsku proizvodnju; fitosanitarnu oblast; veterinarstvo; bezbjednost hrane i hrane za životinje; pčelarstvo; slatkovodno i morsko ribarstvo i marikulturu; jačanje konkurentnosti proizvođača hrane; održivo gazdovanje poljoprivrednim resursima; poboljšanje kvaliteta života i širenje ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima; primjenu savremene tehnike i tehnologije u poljoprivredi; bilans osnovnih poljoprivrednih proizvoda; predlaganje mjera i analiziranje njihovog uticaja na ekonomski položaj i uslove privređivanja subjekata iz oblasti poljoprivrede i agroindustrije; vršenje savjetodavnih poslova u poljoprivredi; razvojnu politiku u oblasti šumarstva; sistemska rješenja za gazdovanje šumama i šumskim zemljištem i njihovu zaštitu; očuvanje, ekonomsko korišćenje i unapređivanje šuma; monitoring planiranja gazdovanja šumama; licenciranje stručnih poslova u šumarstvu; prerađivačku industriju drveta i proizvoda od drveta; razvojnu politiku u oblasti lovstva; sistemska rješenja za gazdovanje i upravljanje sa divljači i lovstvom; obezbjeđenje korišćenja lovišta i izradu programa razvoja lovstva; razvojnu politiku u upravljanju vodama; sistemska rješenja za obezbjeđenje i korišćenje voda, vodnog zemljišta i vodoizvorišta za vodosnabdijevanje, zaštitu voda od zagađivanja, uređenje voda i vodotoka i zaštitu od štetnog dejstva voda; sistemske i druge podsticajne mjere za unaprjeđenje ovih oblasti; vođenje propisanih evidencija; međunarodnu saradnju u oblastima za koje je Ministarstvo osnovano; pripremu propisa iz oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja, bezbjednost hrane, veterine, fitosanitarne oblasti, ribarstva, šumarstva, vodoprivrede i drugih oblasti za koje je Ministarstvo osnovano; usklađivanje domaćih propisa iz okvira svoje nadležnosti sa pravnom tekovinom Evropske unije; upravni nadzor u oblastima za koje je Ministarstvo osnovano; sprovođenje inspekcijskog nadzora u okviru nadležnosti i ovlašćenja utvrđenih zakonom kojim je uređen inspekcijски nadzor i propisima u oblasti poljoprivrede i ribarstva; kao i druge poslove koji su mu određeni u nadležnost.

U Ministarstvu poljoprivrede i ruralnog razvoja sistematizovana su službenička i namještenička radna mjesta za 263 izvršioca, uključujući i ministra.

2. REALIZACIJA PROGRAMA RADA VLADE ZA 2020. GODINU

Po Programu rada Vlade Crne Gore za 2020. godinu, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je od ukupno 19 tema i propisa realizovalo 14 (stepen izvršenja 73,7%).

U 2020. godini Vlada Crne Gore je, na predlog Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja, realizovala sljedeće aktivnosti:

15. Donijela Program podsticanja projekata u vodoprivredi za 2020. godinu (I kvartal)
16. Donijela Program upotrebe sredstava za upravljanje vodnim resursima za 2020. godinu (I kvartal)
17. Donijela Plan davanja koncesija u oblasti voda za 2020. godinu (I kvartal)
18. Usvojila Izvještaj o realizaciji Programa gazdovanja šumama za 2019. godinu (I kvartal)

19. Usvojila Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprečavanje bespravnih aktivnosti u šumarstvu za period 2019–2021. godine, za 2019. godinu (I kvartal)
20. Donijela Program gazdovanja šumama za 2020. godinu (I kvartal)
21. Usvojila Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Revidirane strategije razvoja šuma i šumarstva za 2019. godinu (I kvartal)
22. Usvojila Izvještaj o radu Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja za 2019. godinu (I kvartal)
23. Donijela Program reorganizacije koncesionog korišćenja šuma (II kvartal)
24. Usvojila Izvještaj o zdravstvenom stanju šuma za 2019. godinu (II kvartal)
25. Usvojila Informacije o aktivnostima na realizaciji prioriternih projekata iz oblasti poljoprivrede (II kvartal)
26. Usvojila Informaciju o aktivnostima u oblasti koncesija (II kvartal)
27. Donijela Uredbu o uslovima, načinu i dinamici sprovođenja mjera agrarne politike za 2020. godinu – Agrobudžet (I kvartal)
28. Donijela Odluku o davanju šuma u državnoj svojini na korišćenje prodajom drveta u dubjećem stanju za 2020. godinu (I kvartal)

3. REALIZACIJA ZAKLJUČAKA VLADE CRNE GORE

Kada su u pitanju zaključci usvojeni na sjednicama Vlade kojima se zadužuje Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, u 2020. godini je od 70 zaduženja realizovano 41, 28 nije dospjelo za realizaciju, dok jedan nije nerealizovan.

4. PREGLED AKTIVNOSTI I REALIZACIJA OBAVEZA PO PROGRAMU PRISTUPANJA CRNE GORE U EVROPSKU UNIJU

U 2020. godini, po Programu pristupanja Crne Gore u Evropsku Uniju, Ministarstvo je u zakonodavnom okviru imalo obaveze u poglavljima 11, 12, 13 i 27.

Poglavlje 11 – Poljoprivreda i ruralni razvoj

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je uskladu sa Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2020-2022 u toku 2020. godine planiralo realizaciju ukupno 6 obaveza (1 u strateškom: Akcioni plan za uspostavljanje IAKS-a i Agencije za plaćanja i 5 u zakonodavnom okviru: Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju, Pravilnik o izmjenama Pravilnika o obliku i načinu vođenja registra subjekata i registra poljoprivrednih gazdinstava, Pravilnik o izmjenama Pravilnika o bližoj sadržini i načinu uspostavljanja evidencije parcela poljoprivrednog zemljišta, Pravilnik o sprovođenju Programa poboljšanja dostupnosti hrane – voće, povrće, mlijeko i mliječni proizvodi za škole i Nacionalni pčelarski program) koje nijesu realizovane.

Navedene obaveze su većinom obustavljene i/ili usporene usljed pandemije virusa COVID-19 i njenih posljedica. Jedan dio administrativnih kapaciteta bio je isključivo usmjeren na rešavanje problema izazvanih pandemijom, što je bio priličan izazov za administraciju koja je bila fokusirana na očuvanje poljoprivredne proizvodnje, u vrlo teškim okolnostima. Pored toga, na određenim dokumentima je bilo nemoguće raditi jer zahtjevaju intezivan timski rad uz ekspertsku podršku koja je tražena od strane EK, te je isto odloženo zbog novonastalih okolnosti.

Poglavlje 12: Bezbjednost hrane, veterinarstvo i fitosanitarni poslovi

Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2020-2022 u toku 2020. godine, planirana je realizacija 25 obaveza u zakonodavnom okviru, od čega je realizovano 15, odnosno 60%.

U oblasti bezbjednosti hrane realizovane su obaveze koje se tiču sprovođenja višegodišnjeg plana službenih kontrola, pravila higijene, materijala koji dolaze u kontakt sa hranom, jonizujućeg zračenja, posebnih pravila kontrole za proizvode životinjskog porijekla, kontrole nusproizvoda životinjskog porijekla, aditiva za hranu za životinje. U oblasti veterine

realizovane se obaveze koje se tiču sprečavanja unošenja zarazne bolesti afričke kuge svinja, dok su u oblasti koja se odnosi na fitosanitarnu politiku realizovane obaveze koje se tiču zdravlja bilja, sredstava za zaštitu bilja, rezidua pesticida i sadnog materijala voća.

Uporedo s realizacijom obaveza u okviru kojih se crnogorsko zakonodavstvo usklađuje s pravnom tekovinom EU, realizovane su i obaveze s fokusom na adekvatnom sprovođenju propisa. U okviru administrativnih kapaciteta, od ukupno 14 planiranih zaposlenja tokom 2020. realizovano je 6 - eksterno (42,8%).

U narednom periodu se očekuje donošenje dokumenata koji su od izuzetne važnosti za usklađivanje s novim regulativama u oblasti zdravstvene zaštite bilja, veterine i službenih kontrola.

Poglavlje 13: Ribarstvo

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je uskladu sa Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2020-2022 u toku 2020. godine planiralo realizaciju ukupno 6 obaveza u zakonodavom okviru od čega je realizovana jedna obaveza, odnosno Godišnji program prikupljanja podataka, što predstavlja 16,6% ukupne realizacije.

Nacrta Zakona o morskome ribarstvu i marikulturi pripremljen je uz pomoć eksperata iz Hrvatske i uz podršku FAO AdriaMed projekta. Zbog kompleksnosti materije, činjenice da se i na nivou EU radilo na novim rešenjima u Zajedničkoj ribarskoj politici, kao i zbog situacije sa pandemijom COVID-19, navedeni Nacrt Zakona je još uvijek u fazi usaglašavanja s važećom pravnom praksom Crne Gore.

Usvajanje podzakonskih akata planiranih za usvajanje u III kvartalu 2020. (Pravilnik o priznavanju organizacija proizvođača u sektoru ribarstva, Pravilnik o tržišnim nazivima proizvoda ribarstva, Pravilnik o označavanju proizvoda ribarstva i Pravilnik o tržišnim standardima određenih proizvoda ribarstva i akvakulture) je odloženo s obzirom na to da se oslanjaju na propise koji su vraćeni iz skupštinske procedure. Naime, Predlog zakona o strukturnim mjerama, uređenju tržišta i državnoj pomoći u ribarstvu i akvakulturi i Predlog zakona o organizaciji tržišta u ribarstvu i akvakulturi, koji su dobili pozitivno mišljenje EK u decembru 2019. godine, bili su u skupštinskoj proceduri od januara 2020. godine i vraćeni su na ponovno razmatranje, nakon konstituisanja Skupštine Crne Gore 23. IX 2020. godine i formiranja Vlade 4. XII 2020. godine, te su u skladu sa Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2021-2023 planirani za usvajanje u II kvartalu 2021. godine.

Poglavlje 27: Životna sredina i klimatske promjene

U oblasti poglavlja 27 – u toku 2020. godine Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je imalo jednu planiranu obavezu i to usvajanje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o šumama u IV kvartalu 2020, a obaveza nije realizovana.

U skladu sa Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2021-2023, usvajanje Zakona je planirano za IV kvartal 2023.

5. PRIORITETNI RAZVOJNI PROJEKTI

✓ Program razvoja poljoprivrede i ruralnih područja u Crnoj Gori u okviru IPARD II - 2014-2020 (IPARD II)

Program razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Crne Gore u okviru IPARD II 2014-2020 (IPARD II program) predstavlja jedan od preduslova za korišćenje evropskih pretpristupnih sredstava kroz IPA II – oblast politike poljoprivrede i ruralnog razvoja. Kroz sprovođenje IPARD II programa crnogorskim poljoprivrednicima biće dostupno ukupno 51.816.473 EUR bespovratnih sredstava, od čega EU sredstva čine 39.000.000 EUR, a nacionalno kofinansiranje iznosi 12.816.473 EUR. Uz doprinos korisnika, sprovođenjem IPARD II programa biće investirano oko 86 mil. EUR u crnogorsku poljoprivredu. Finansijska podrška sastoji se od 75% sredstava obezbijeđenih kroz Instrument pretpristupne pomoći za ruralni

razvoj Evropske unije (IPARD), shodno Finansijskom sporazumu za IPARD II 2014-2020 i 25% nacionalnih sredstava obezbijeđenih iz budžeta Vlade Crne Gore.

Cilj IPARD II programa je restrukturiranje i modernizacija poljoprivrednog i prerađivačkog sektora, u svrhu stvaranja konkurentnih poljoprivrednih gazdinstava i prerađivačkog sektora, koji će biti spremni za ulazak u EU i korišćenje fondova EU.

Evropska komisija je u avgustu mjesecu 2020. godine obavijestila Crnu Goru da zahtjev za povjeravanje zadataka izvršenja budžeta za Mjeru 7 – „Diverzifikacija gazdinstva i razvoj poslovanja“, koje su podnijele nacionalne vlasti ispunjava minimum uslova propisanih Okvirnim i Sektorskim sporazumom za IPARD II. Shodno tome, u decembru mjesecu 2020. godine usvojene su izmjene i dopune Finansijskog sporazuma za IPARD II 2014-2020, čime je i formalno dobijeno ovlašćenje od strane EK za implementaciju ove mjere IPARD II programa. To znači da je ova treća mjera koja se akreditovala (prve dvije mjere koje su akreditovane su: Mjera 1 – Investicije u fizički kapital na poljoprivrednim gazdinstvima i Mjera 3 – Investicije u fizički kapital vezano za preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda).

Mjera 7 je izabrana na osnovu programiranja i trenutnih potreba u ruralnim područjima u Crnoj Gori i sastoji se od tri podmjere:

- 7.1 Podrška razvoju ruralnom turizmu,
- 7.2 Podrška investicijama za preradu na gazdinstvu, i
- 7.3 Podrška investicijama za unapređenje zanata.

Mjera 1 „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“

Drugi Javni poziv za Mjeru 1 „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“ je objavljen 20. februara 2020. godine. Prijem zahtjeva za ovaj Javni poziv je bio od 24. februara do 19. maja 2020. godine, ali je prijem zahtjeva produžen za 90 dana i trajao do 19. avgusta 2020. godine.

U okviru drugog IPARD poziva ukupno je podnešeno 180 zahtjeva za dodjelu podrške. Ukupna vrijednost zahtijevanih investicija je 20.762.558,10 EUR (sa PDV-om), odnosno 17.183.535,24 EUR (bez PDV-a), a potencijalni iznos podrške je 11.240.463,84 EUR.

Kada je u pitanju Mjera 1 IPARD II programa (Prvi javni poziv) u 2020. godini isplaćeno je ukupno 158 projekata. Ukupan iznos ovih investicija je 7.570.737,59 EUR (sa PDV-om), dok je iznos isplaćene podrške 4.151.571,26 EUR.

Takođe, u 2020. godini za Mjeru 1 podnijeto je ukupno 138 zahtjeva za isplatu. Ukupna zahtijevana vrijednost ovih investicija je 7.699.804,02 EUR (sa PDV-om), 6.329.231,03 EUR (bez PDV-a), dok je zahtijevani iznos podrške 4.212.013,09 EUR.

Mjera 3 „Investicije u fizički kapital za preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda“

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja objavilo je 4. septembra 2019. godine drugi IPARD javni poziv za Mjeru 3 „Investicije u fizički kapital za preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda“, koji je namijenjen isključivo preradi. Ukupan iznos raspoloživih sredstava za navedeni javni poziv iznosi 15.629.696,93 EUR.

Finansijska podrška se sastoji od 75% sredstava obezbijeđenih kroz Instrument pretpristupne pomoći za ruralni razvoj Evropske unije (IPARD) i 25% nacionalnih sredstava obezbijeđenih iz budžeta Vlade Crne Gore.

Drugi Javni poziv za Mjeru 3 bio je otvoren za podnošenje aplikacija u periodu od 4. septembra do 20. decembra 2019. godine. U okviru ovog poziva ukupno je podneseno 52 zahtjeva za dodjelu podrške. Ukupana vrijednost traženih investicija je 38.846.277,46 EUR (sa PDV-om), odnosno 32.104.361,54 EUR (bez PDV-a), a potencijalni iznos podrške je 16.052.180,77 EUR.

Ministarstvo je 15. decembra 2020. godine objavilo i treći Javni poziv za ovu mjeru. Prijem zahtjeva za dodjelu podrške za kroz ovaj javni poziv je od 15. decembra do 15. marta 2021. godine. Ovim pozivom na raspolaganju je 11,3 mil. EUR bespovratnih sredstava podrške.

Kroz Mjeru 3 IPARD II programa (prvi i drugi javni poziv) u 2020. godini isplaćeno je ukupno 3 projekta. Ukupan iznos ovih investicija iznosi 1,109,587.75, (sa PDV-om), dok je isplaćeni iznos podrške 458,774.33 EUR. Sva tri projekta su iz sektora prerade mesa.

Takođe u 2020. godini za Mjeru 3 podnijeto je 5 zahtjeva za isplatu čiji je ukupan zahtjevani iznos investicije 1.715.915,40 EUR (sa PDV-om), odnosno 1.418.111,90 EUR (bez PDV-a), dok je potencijalni iznos podrške 794.405,59 EUR.

✓ **Projekat Stvaranja klastera i transformacija ruralnih područja RCTP (IFAD)**

Osnovni cilj RCTP projekta je da doprinese transformaciji manjih poljoprivrednih proizvođača na sjeveru Crne Gore, omogućavajući im da postanu komercijalno konkurentniji i otporniji na klimatske promjene. To će se postići poboljšanjem i povećanjem ekonomskih mogućnosti zasnovanih na konkurentskim farmama i agrobiznisima koji su povezani i integrisani u profitabilne lance vrijednosti (VC).

Strategija je usmjerena na tri transformaciona i komplementarna ishoda. Prvi ishod će imati za cilj kritičku podršku razvoju agrobiznisa, kroz inkluzivnu platformu za više zainteresovanih strana (MSP) u visoko-potencijalnim lancima vrijednosti i agregaciju za postizanje ekonomije obima za poslovne transakcije. Drugi ishod će imati za cilj poboljšanje povezanosti malih domaćinstava, te njihovo snabdijevanje vodom i putnom infrastrukturom, uz pomoć pametnih i klimatski otpornih infrastrukturnih rješenja. Treći ishod će imati za cilj prikupljanje znanja i informacija zasnovanih na procesima monitoringa i evaluacije (M&E) kako bi se omogućilo povećanje nivoa znanja i generisanje informacija koje mogu informisati Vladu Crne Gore i IFAD o izazovima koji predstoje.

Projekat se sprovodi u sedam crnogorskih opština: Nikšić, Šavnik, Žabljak, Petnjica, Berane, Bijelo Polje i Mojkovac. Ovim projektom se razvijaju klasteri lanaca vrijednosti u četiri oblasti proizvodnje: sjemenski krompir, maline i drugo bobičasto voće, meso (tov ovaca, koza i govoda) i mlijeko i mliječni proizvodi.

Projekat ima dvije bitne komponente: 1) Komponenta 1- kreiranje klastera lanaca vrijednosti u cilju održive i otporne ruralne transformacije i 2) Komponenta 2- Investicije u razvoj ruralne infrastrukture (putevi i vode) u cilju razvoja klastera.

✓ **Dugoročan zakup zemljišta u državnoj svojini**

Komisija za valorizaciju poljoprivrednog zemljišta u državnoj svojini, odnosno Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja objavilo je u toku 2020. godine 3 javna oglasa za davanje u zakup 38 ha državnog zemljišta na teritoriji opština Ulcinj, Nikšić i Bijelo Polje. Na javni oglas za davanje u zakup 28,4 ha državnog zemljišta na period od 30 godina za biljnu proizvodnju, na teritoriji KO Zoganje, opština Ulcinj nije dostavljena nijedna ponuda, pa je tender proglašen neuspjelim. Zaključeno je 2 ugovora o zakupu 9,6 ha poljoprivrednog zemljišta u državnoj svojini na teritoriji opština Nikšić i Bijelo Polje.

6. STANJE U UPRAVNIM OBLASTIMA I IZVJEŠTAJ O RADU ORGANIZACIONIH JEDINICA

6.1. DIREKTORAT ZA POLJOPRIVREDU

REALIZACIJA AKTIVNOSTI U POGLEDU POLITIKE RAZVOJA

✓ **Stočarstvo**

U oblasti stočarstva isplaćene su premije predviđene Agrobudžetom za ukupno 5.802 poljoprivrednih gazdinstava u ukupnom iznosu od 3.977.100,60 EUR, i to:

- premije za krave i priplodne junice u vrijednosti 2.383.300,00 EUR. Vlasnici koji drže preko 2 muzna grla stimulirani su premijama od 70,00 EUR po grlu za 34.711 grla za koja je ostvarena podrška;
- premije za ovce u vrijednosti 838.540,00 EUR. Vlasnici koji drže preko 30 ovaca stimulirani su premijama od 8,00 EUR po grlu za 106.656 grla za koja je ostvarena podrška;
- premije za koze u vrijednosti 119.050,00 EUR. Vlasnici koji drže preko 20 koza stimulirani su premijama od 8,00 EUR po grlu za 14.574 grla za koja je ostvarena podrška i
- premije za tov junadi, bikova i volova u vrijednosti 462.560,00 EUR, za 3.304 grla.

U okviru mjere „Program unapređivanja stočarstva“ isplaćeno je 350.676,13 EUR, od čega se 89.360,00 EUR odnosi na premije za licencirane bikove i pastuve, za premije za steone junice 24.400,00 EUR, za premije za krmače i suprasne nazimice 87.020,00 EUR dok je za sjeme za vještačko osjemenjavanje krava isplaćeno 149.896,13 EUR.

✓ **Otkup mlijeka**

U 2020. godini otkupljeno je 28.862.224 litara mlijeka što je za 3,52% više u odnosu na 2019. godinu. Ministarstvo mjeru „Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka“ daje podršku proizvođačima koji predaju mlijeko odobrenim objektima za preradu mlijeka (mljekarama/sirarama).

Namjera je da se u predstojećem periodu nastavi sa mjerama za unapređenje kvaliteta mlijeka, kako bi svo otkupljeno mlijeko bilo na nivou evropskog kvaliteta. U 2020. godini 61,5% otkupljenog sirovog mlijeka je u skladu je sa kriterijumima koji se primjenjuju u EU.

Otkupom mlijeka bavi se 30 mljekara/sirara. Prosječan broj kooperanata iznosi 1.700. Otkupljena količina mlijeka ekstra klase (0,04€) u 2020. godini iznosila je 17.730.051 litara ili 61,42% u odnosu na ukupnu količinu. Ukupna otkupljena količina mlijeka preko 400 litara i do 600.000 bakterija i 400.000 somatskih ćelija (0,06€) u 2020. godini iznosila je 22.083.823 litara ili 76,51% u odnosu na ukupnu količinu.

Poljoprivredni proizvođači koji predaju mlijeko mljekarama ostvarili su pravo na podršku u iznosu 2.155.096,59 EUR. Od toga je premija za januar 2020. godine isplaćena avansno u decembru 2019. godine.

Kroz mjeru jačanja otkupne mreže mlijeka, mljekarama koje otkupljuju mlijeko od više od 30 kooperanta je ukupno isplaćeno 479.331,94 EUR.

Prema izvještaju Laboratorije za mljekarstvo u toku 2020. godine od prosječno 1.700 kooperanata uzeto je ukupno 46.178 uzoraka na kvalitet mlijeka.

✓ **Prerada mlijeka na gazdinstvu**

U okviru mjere „Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu“ isplaćeno je ukupno 1.910.707,38 EUR. Pravo na premiju po osnovu ove mjere u 2020. godini ostvarilo je ukupno 1.940 poljoprivrednih proizvođača, a ukupan iznos podrške iznosi 1.910.707,43 EUR.

Na gazdinstvima koja su podnijela zahtjev za premiju za 2020. godinu, prerađeno je više od 35 miliona litara mlijeka, od kojeg je proizvedeno više od 3.500 tona sira i kajmaka.

Najveći broj korisnika podrške je iz sjevernog regiona – 85,59% i njima je isplaćeno 1.615.282,00 EUR podrške (84,10%), potom centralnog – 14,16%, gdje je isplaćeno 286.606,00 EUR podrške (15,63%), dok je za 12 podnosilaca zahtjeva iz južnog regiona isplaćeno 8.820,00 EUR podrške (0,27%).

✓ **Pčelarstvo**

U 2020. godini je utrošeno je 310.986,46 EUR. Opređeljena sredstva su namijenjena proizvodnji selekcionisanih matica, unapređenju kvaliteta pčelinjih proizvoda i zdravstvenog stanja pčelinjih zajednica, edukaciji pčelara, preradi i nabavci voska, nabavci opreme za transport pčelinjih zajednica, nabavci pčelarskog pribora i opreme, organizovanju pčelarskih manifestacija, kao i za podršku mladim pčelarima početnicima. Objavljeno je pet javnih poziva

za 2020. godinu: Javni poziv za dodjelu sredstava podsticaja mladim pčelarima početnicima; Javni poziv za dodjelu sredstava podsticaja za nabavku pčelarske opreme za transport pčelinjih društava; Javni poziv za dodjelu sredstava podsticaja za nabavku pčelarskog pribora i opreme; Javni poziv za dodjelu sredstava podsticaja za nabavku voska za organsku i konvencionalnu proizvodnju meda i Javni poziv za odabir odgajivača pčelinjih matica.

Potpisan je ugovor sa odabranom kompanijom za izradu Atlasa medonosnog bilja i katastra pčelinjaka koji se realizuje preko MIDAS 2. U toku je realizacija projekta. Predviđeno trajanje projekta je 2,5 godine, dok je ukupna vrijednost ugovora 199.597,97 EUR. U pitanju je projekat koji će imati višestruk značaj za pčelare. Cilj izrade Atlasa medonosnog je stvaranje uslova za održivi ekonomski razvoj pčelarstva zasnovan na održivom upravljanju pčelarskom proizvodnjom i planskom korišćenju prirodnih resursa. Odnosno stvaranje preduslova za najoptimalnije iskorišćenje pčelarskih pašnih resursa te značajnije povećanje pčelarske proizvodnje u Crnoj Gori.

✓ **Direktna plaćanja u biljnoj proizvodnji**

Realizacija Direktnih plaćanja u biljnoj proizvodnji za 2020. godinu izvršena je u skladu sa Posebnim programom podrške poljoprivredi i ribarstvu, koji je Vlada Crne Gore donijela u cilju ublažavanja posljedica izazvanih pandemijom COVID-19, i u skladu sa uslovima agrobudžetske mjere. To je podrazumjevalo isplatu subvencija u dvije tranše: avansnu isplatu u iznosu od 80% i isplatu ostatka pripadajućih subvencija korisnicima.

Podršku je ostvarilo 4.142 proizvođača, a subvencionisano 9.012 hektara obradivih površina i isplaćena subvencija u iznosu od 1,76 miliona eura.

✓ **Direktna plaćanja za proizvodnju duvana**

Ukupan iznos subvencija za 31 proizvođača duvana koji su ispunili uslove za podršku po osnovu mjere „Direktna plaćanja za proizvodnju duvana“ je 20.770,00 EUR. Ukupno zasijana površina pod duvanom je 20,7 hektara. U skladu sa uslovima navedene mjere finansijski je podržano i „Udruženje proizvođača duvana“ iznosom od 15.000,00 EUR za nabavku repromaterijala.

✓ **Podrška proizvodnji sjemenskog materijala**

Ministarstvo je podržalo devet poljoprivrednih proizvođača za proizvodnju sjemenskog materijala na površini od 180,44 hektara (145,48 ha sjemenskog krompira i 34,96 ha sjemenskih žitarica), iznosom od 100.064,00 EUR. Proizvođači sjemenskog materijala su podržani i za troškove obavljene stručne kontrole za proizvodnju sjemenskog materijala u iznosu od 32.106,00 EUR. Tokom 2020. godine zabilježen je rast površina pod sjemenskim materijalom u odnosu na 2019. godinu.

✓ **Mjere posebne podrške za vino**

Osim mjera podrške ruralnog razvoja, u skladu sa Zakonom o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda („Službeni list CG“, broj 51/17), predviđena je posebna podrška za promociju vina, restrukturiranje, dislociranje i konverziju vinograda. Objavljen je Javni poziv, u kojem su definisani specifični kriterijumi za podršku, iznos podrške i obrasci zahtjeva za podršku.

Program ima dva tematska segmenta: intervencije u vinogradu i promotivne aktivnosti. Dijelom zbog specifičnih zahtjeva biljke, dijelom iz fitosanitarnih razloga, kao i zbog obima i kompleksnosti poslova, za realizaciju skoro svakog zahtjeva potrebne su 2 do 4 godine. Tako da je od 100.000,00 EUR opredijeljenih budžetskih sredstava u 2020. godini podržano 17 projekata u pet opština, u ukupnom iznosu od 85.784,71 EUR. U sedam zasada izvršena je konverzija sorte, restrukturirano je 9 zasada popravkom razrušenih podzida i/ili promjenom potporne konstrukcije i/ili uspostavljanjem sistema za navodnjavanje. Odobrene su četiri promotivne aktivnosti: „Vrhunska crnogorska vina na crnogorskim vrhovima“, „Wine Select“, „Veće mladih crnogorskih vina“ i „Noć vina“.

U vinogradarskom registru upisano je 313 proizvođača grožđa i vina.

✓ **Program intervencija na tržištu**

U prvom kvartalu 2020. godine (februar-mart) nastavljeno je sa implementacijom Pilot programa „Voće, povrće, mlijeko i mliječni proizvodi za škole“, koji je započeo školske 2019/2020. godine. Program se tokom 2019. godine sprovodio u sedam osnovnih škola na teritoriji četiri opštine, na osnovu Odluke o sprovođenju Programa koje je donijelo Ministarstvo i na osnovu Javnog poziva za dobavljače, kojim su propisani detaljni uslovi koje moraju ispuniti, uključujući i uslove koje moraju ispunjavati proizvodi koji su predmet Programa (standardi bezbjednosti hrane i tržišni standardi). Uporedo sa dodjelom zdravih obroka, započete su i edukativne aktivnosti u okviru ovog programa, odnosno aktivnosti na podizanju školskih bašta u školama. Uz podršku Turske Agencije TIKa postavljeni su i platenici u sedam škola, koji su donirani od strane iste. U 2020. godini planirano je da se poveća broj opština u kojima će se program sprovoditi, međutim, uslijed situacije izazvane pandemijom bolesti COVID19, sprovođenje pilot projekta „Voće, povrće i mleko i mliječni proizvodi za škole“ zaustavljeno je uslijed zatvaranja i ograničenog rada škola.

Podržana su dva privredna subjekta koji su vršili otkup i skladištenje krompira i lubenice od individualnih poljoprivrednih proizvođača. U 2020. godini je otkupljeno i uskladišteno 494,05 tona krompira, za šta je isplaćeno 16.823,20 EUR podrške, takođe, otkupljeno je i uskladišteno 1,964.41 tona za šta je isplaćeno 49,110.39 EUR podrške.

Za realizaciju otkupa jagnjadi isplaćeno je 166.097,83 EUR. Otkup su izvršile tri mesne industrije i to: MI Goranović – Nikšić, MI Mesopromet – Bijelo Polje i HM Durmitor – Žabljak, pri čemu je otkupljeno 12.667 jagnjadi.

✓ **Osiguranje**

U okviru mjere „Upravljanje rizicima u poljoprivredi“ u 2020. godini zaključeno je 279 ugovora o osiguranju. Ministarstvo je i u 2020. godini podržavalo finansiranje troškova osiguranja u iznosu od 50% od vrijednosti polise. Podršku u iznosu od 132.751,32 EUR ostvarilo je 279 poljoprivrednih proizvođača.

✓ **Šeme kvaliteta – Politika kvaliteta**

U skladu sa Zakonom o vinu („Službeni list CG“, broj 41/16), a na inicijativu sektorskih udruženja, tokom 2020. godine zaštićena su dva naziva za oznaku porijekla vina (PGO) – Subregion Bjelopavlići i Katunska nahija.

Podržana su četiri projekata za uvođenje i sertifikaciju sistema kvaliteta i bezbjednosti hrane u vrijednosti od 8.487,00 EUR, kao i dva projekata za pripremu proizvođača za registrovanje geografskih oznaka vina u vrijednosti od 10.000,00 EUR.

U skladu sa Zakonom o šemama kvaliteta poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda („Službeni list CG“, broj 22/17) 10. aprila 2020. godine registrovana je jedna oznaka kao „Viši kvalitet“ prehrambenog proizvoda pšeničnog piva „Čista desetka“.

✓ **Organska proizvodnja**

U okviru mjere „Podrška organskoj proizvodnji“ koja se sprovodila kroz javni poziv, isplaćena su sredstva u iznosu od 411,522.37 EUR za 327 proizvođača. Ova mjera se finansirala iz dodatnog finansiranja Projekta institucionalnog razvoja i jačanja poljoprivrede (MIDAS 2) koji se finansira iz kredita Svjetske banke, a implementira ga Ministarstvo.

✓ **Projekat izgradnje Kuće voća u Andrijevići**

U Andrijevići je početkom 2018. godine otpočela izgradnja objekta Kuća voća. Projektovana vrijednost investicije je 1,33 miliona eura. Vlada projekat finansira sredstvima kapitalnog budžeta. Predviđeno je da Kuća voća bude biće centar dešavanja u voćarstvu sa više aspekata: proizvodnog, istraživačkog i edukativnog.

U 2020. godini, izvođeni su izolaterski, montažni radovi, radovi na razvodu termotehničkih instalacija, ali nijesu izvođeni planiranom dinamikom uslijed nedovoljnog angažovanja izvođača radova i nijesu završeni u ugovorenom roku. Po podacima Uprave javnih radova od 1. decembra 2020. godine, do sada je realizovano 48% vrijednosti ugovora.

Ministarstvo je tokom 2020. godine pokrenulo proceduru za nabavku opreme za Kuću voća kroz MIDAS 2 projekat. Kako je Svjetska banka insistirala na održivosti projekta prilikom potraživanja sredstava za nabavku opreme, dala je Ministarstvu poljoprivrede preporuku za izradu studije za model upravljanja za Kuću voća. Stoga je Ministarstvo krajem prošle godine angažovalo poslovne konsultante čiji je zadatak izrada studije tržišta, modela upravljanja i predloga petogodišnjeg plana poslovanja.

✓ **Projekat izgradnje Kuće masline u Baru**

Početak decembra 2020. godine završeni su radovi na objektu „Kuća maslina“ u Starom Baru (predviđeni rok bio je jul/avgust, a kasnilo se zbog situacije sa pandemijom). U toku je projekat (završna faza) nabavke opreme za proizvodnju maslinovog ulja, koja će biti smještena u njemu.

Površina objekta je 621,3m², a ukupna vrijednost 994.000 EUR. Objekat ima sadržaje za preradu i proizvodnju ulja isključivo po standardima EU, pakovanje i etiketiranje ulja, održavanje radionica, seminara, prodajni i izložbeni prostor.

✓ **Projekat i program nevladinih organizacija**

Na osnovu Zakona o nevladinim organizacijama („Službeni list CG“, br. 39/11 i 37/17), a u vezi sa Odlukom o utvrđivanju prioriteta oblasti od javnog interesa i visine sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u 2020. godini („Službeni list CG“, broj 57/19), Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja pripremiло je i objavilo Javni konkurs „Podrška afirmaciji poljoprivrednih proizvoda na domaćem tržištu za finansiranje projekata/programa nevladinih organizacija u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja“. Na adresu Ministarstva stigle su 43 prijave. Podržano je 19 projekata, a ukupna vrijednost dodjeljenih sredstava iznosila je 130.204,10 EUR.

ODLUČIVANJE U UPRAVNOM POSTUPKU O PRAVIMA I OBAVEZAMA SUBJEKATA PRAVA

U vinogradarsko-vinarskom sektoru, u prvostepenom upravnom postupku podnijeto je 176 zahtjeva, od čega 2 zahtjeva za zaštitu naziva za geografsko porijeklo vina, 137 zahtjeva za upis u Vinogradarski registar ili za promjenu evidentiranih podataka u Registru i 37 zahtjeva za izdavanje dozvole za stavljanje vina u promet. Svi navedeni postupci su riješeni, pri čemu je za izdavanje dozvole za stavljanje vina u promet bilo neophodno donijeti 37 rješenja o obrazovanju komisije za ocjenu kvaliteta vina i isto toliko dozvola na osnovu izvještaja komisije. Drugostepenih postupaka nije bilo, kao ni upravnih sporova u sektoru vinogradarstva i vinarstva.

Postupajući po zahtjevima proizvođača, u sektoru maslinarstva podnijeta su 72 zahtjeva za upis u Registar maslinara i/ili Registar proizvođača maslinovog ulja. Na osnovu ovih zahtjeva donijeta su 72 prvostepena rješenja. U sektoru maslinarstva nije bilo drugostepenih postupaka.

U oblasti šema kvaliteta i jakih alkoholnih pića, u prvostepenom upravnom postupku donijeto je 22 rješenja, i to 7 rješenja o upisu u Registar proizvođača jakih alkoholnih pića i 15 rješenja/dozvola za puštanje u promet jakih alkoholnih pića.

Postupajući po zahtjevima proizvođača, u sektoru organske proizvodnje donijeto je 132 prvostepenih rješenja u zakonskom roku, od čega je, rješavajući po zahtjevima stranka za odobravanje izuzetaka od pravila organske proizvodnje donijeto 47 rješenja kojima su usvojeni zahtjevi u cjelosti, 4 rješenja kojima su zahtjevi djelimično usvojeni i 5 rješenja o odbijanju zahtjeva. Takođe, na osnovu podnijetih zahtjeva donijeto je 56 rješenja za upis u Registar subjekata u organskoj proizvodnji, dok je jedan zahtjev odbijen. Po službenoj dužnosti donijeto je 20 rješenja za brisanje iz predmetnog Registra. Drugostepenih postupaka nije bilo.

U pčelarskom sektoru, u prvostepenom upravnom postupku, po osnovu javnih poziva podnijeto je 335 zahtjeva za podršku. Od toga za mlade pčelare podnešeno je 117 zahtjeva, od čega je 84 zahtjeva podržano, 14 zahtjeva za dodjelu podrške za nabavku opreme za transport pčelinjih zajednica, od čega je 13 zahtjeva podržano, 16 zahtjeva za odabir odgajivača pčelinjih matica od čega je 15 zahtjeva podržano, 103 zahtjeva za dodjelu podrške za nabavku voska za organsku i konvencionalnu proizvodnju meda, od čega je 103 zahtjeva podržano i 85 zahtjeva za nabavku pčelarskog pribora i opreme, od čega je 82 podržano.

Poljoprivredna inspekcija

U 2020. godini poljoprivredna inspekcija izvršila je ukupno 1.350 inspekcijskih kontrola i tom prilikom izdala 56 prekršajnih naloga, te naplatila 29.700,00 EUR prekršajnih kazni. Takođe, ova inspekcija je nadležnim sudovima za prekršaje podnijela 23 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka. Uništeno je 44 litara jakog alkoholnog pića i 600 kilograma slatkovodne ribe koje je nezakonito stavljeno u promet.

6.2. DIREKTORAT ZA RIBARSTVO

IZVRŠAVANJE ZAKONA I DRUGIH PROPISA I ZAKONODAVNE AKTIVNOSTI ZAKONI I PROGRAMI

U 2020. godini sprovedene su sljedeće aktivnosti na donošenju propisa, planova i programa:

- Predlog zakona o strukturnim mjerama i državnoj pomoći u ribarstvu i akvakulturi i Predlog zakona o uređenju tržišta u ribarstvu i akvakulturi, nakon usaglašavanja sa domaćim zakonodavstvom, EK i utvrđivanja na Vladi 12. XII 2019. godine, upućeni su Skupštini Crne Gore 14. I 2020. na dalje usvajanje. Tokom 2020. predmetni zakoni su u skupštinskoj proceduri usvojeni na Odboru za turizam, poljoprivredu, ekologiju i prostorno planiranje i Zakonodavnom odboru. Nakon konstituisanja Skupštine Crne Gore 23. IX 2020. i formiranja Vlade Crne Gore 4. XII 2020. novi saziv Parlamenta je Vladi vratio pomenute zakone u ponovnu proceduru.
- Nacrt zakona o morskome ribarstvu i marikulturi, koji je pripremljen uz pomoć eksperata iz Hrvatske i uz podršku FAO AdriaMed projekta, zbog kompleksnosti materije, činjenice da se i na nivou EU radilo na nekim novim rešenjima u Zajedničkoj ribarskoj politici, i zbog situacije sa pandemijom COVID-19, još uvijek se nalazi u fazi usaglašavanja sa važećom pravnom praksom Crne Gore. Nakon usaglašavanja, Nacrt ovog zakona biće prosljeđen Evropskoj Komisiji na mišljenje.
- Nastavljena je implementacija Programa prikupljanja podataka (DCF-DCRF). U 2020. godini je urađena godišnja revizija Programa prikupljanja podataka u ribarstvu Crne Gore (DCF-DCRF), koji nije pretrpio značajnije izmjene.

Podzakonska akta

- Pravilnik o izmjeni pravilnika o sportsko-rekreativnom ribolovu na moru („Službeni list CG“, broj 10/20).

REALIZACIJA AKTIVNOSTI U POGLEDU POLITIKE RAZVOJA AGROBUDŽET

Nastavljeno je sprovođenje mjera podrške sektoru ribarstva kroz Agrobudžet kroz dva programa: podrška razvoju sektora morskog ribarstva i marikulture i podrška razvoju sektora slatkovodnog ribarstva i akvakulture, u ukupnom iznosu od 2.243.000,00 EUR.

Tokom 2020. godine podržani su ribari za modernizaciju i osavremenjivanje postojećih ribolovnih plovniha objekata i uzgajivači za osavremenjivanje i nabavku opreme za efikasniji rad uzgajališta, i to realizacijom 5 javnih poziva:

1. Javni poziv za dodjelu podrške modernizaciji profesionalne ribolovne flote za ulov demerzalnih resursa;
2. Javni poziv za dodjelu podrške modernizaciji profesionalne ribolovne flote za ulov pelagičnih resursa;
3. Javni poziv za dodjelu podrške modernizaciji profesionalne ribolovne flote u malom privrednom ribolovu za plovila do 10 m;
4. Javni poziv za dodjelu podrške za poboljšanje konkurentnosti i efikasnosti sektora marikulture i
5. Javni poziv za dodjelu podrške za poboljšanje konkurentnosti i efikasnosti sektora slatkovodne akvakulture.

Od 124 pristigla zahtjeva kroz tri javna poziva za modernizaciju ribolovne flote donešeno je 120 rješenja za odobravanje sredstava podrške, 3 rješenja su djelimično usvojena, dok je jedan zahtjev odbijen.

Po Javnom pozivu za poboljšanje konkurentnosti i efikasnosti sektora marikulture donešeno je 5 rješenja za odobravanje sredstava podrške, dok je po Javnom pozivu za dodjelu podrške za poboljšanje konkurentnosti i efikasnosti sektora slatkovodne akvakulture donešeno 7 rješenja za odobravanje sredstava podrške.

Pored podrške kroz objavljene javne pozive, Agrobudžet je u 2020. godini obuhvatao i mjeru direktnih plaćanja u sektoru akvakulture. Po osnovu ove mjere podnijeto je 11 zahtjeva i za sve pristigle zahtjeve odobrena je isplata sredstava podrške. Osim navedenog, kroz mjeru održivog upravljanja i očuvanja resursa ribe i drugih morskih organizama podržan je Institut za biologiju mora u sprovođenju godišnjeg plana prikupljanja podataka u morskom ribarstvu, procjene resursa školjaka u Bokokotorskom zalivu, kao i istraživanja potencijalnih lokacija za marikulturu na otvorenom moru. Kroz pomenutu mjeru, a na osnovu monitoringa uzgajališta ribe u 2020. godini uvedena je dodatna aktivnost, koja se odnosi na uvođenje inovativnih rješenja za poboljšanje kvaliteta stanja životne sredine na uzgajalištima morske ribe. U 2020. godini uvedena je nova budžetska linija koja podrazumijeva unapređenje sistema monitoringa i kontrole u ribarstvu, a u cilju dalje borbe protiv nelegalnog, neprijavljenog i neregulisanog ribolova i radi nesmetane operativnosti Ribarskog monitoring centra. Takođe kroz mjeru unapređenja slatkovodnog ribarstva podržani su Savez sportsko-ribolovnih organizacija Crne Gore, sportsko-ribolovni klubovi – korisnici ribljeg fonda u cilju razvoja sportsko – ribolovnog turizma, jačanja kontrole sportsko-ribolovnih aktivnosti i zaštite i unapređivanja ribolovnih voda i ribljih resursa, kao i Prirodno – matematički fakultet u cilju pouzdane procjene raspoloživih ribljih resursa u slatkovodnim ribolovnim vodama – ribolovne osnove i praćenja stanja riba i drugih vodenih organizama u ribolovnim vodama.

Usljed pandemije Covid – 19, došlo je do uvođenja restriktivnih mjera u svim oblastima ekonomije, te je profesionalnim ribarima, uzgajivačima akvakulture, njihovim zaposlenim, kao i njihovim porodicama, egzistencija bila ugrožena usled zatvaranja ugostiteljskih objekata, zelenih pijaca, hotela, restorana i sl. U cilju prevazilaženja krize, Vlada Crne Gore je usvojila Poseban program podrške poljoprivredi i ribarstvu za saniranje posljedica nastalih usljed Covid –19, kroz koji je opredijeljeno sljedeće:

- Jednokratna pomoć za 183 privredna ribara, raspodijeljena na osnovu broja ribolovnih dana ostvarenih u 2019. godini – u maju 2020. godine;
- Podrška dohotku za 200 privrednih ribara, zbog nemogućnosti plasmana ulova, smanjenja prodaje, kao i stvaranja viškova nastalih gubitkom pretežnog tržišta – u avgustu 2020. godine;
- Podrška za 22 nosioca dozvole za slatkovodnu akvakulturu odnosno uzgajivače pastrmke raspodijeljena na osnovu utrošene hrane za održavanje ribe na nivou konzumne veličine – u avgustu 2020. godine ;

- Podrška za povlačenje, obradu i skladištenje pastrmke iz uzgoja, dodijeljena privrednim subjektima koji vrše uslugu čišćenja, pakovanja i zamrzavanja viškova pastrmke, a koja nije mogla biti plasirana redovnim kanalima prodaje – u julu 2020. godine;
- Podršku dohotku za 19 nosilaca dozvole za marikulturu – uzgajivačima školjki i ribe sa mora usljed nemogućnosti plasmana proizvoda i stvaranja viškova nastalih gubitkom pretežnog tržišta – u avgustu 2020. godine;
- Stvorena je mogućnost reprograma namjenskih kredita, uz subvencioniranje kamate u punom iznosu za vrijeme grejs perioda;
- Obezbijeđena je povoljna kreditna linija za nabavku obrtnih sredstava maksimalnog iznosa do 20.000 EUR, uz kamatu 1,5%, rokom otplate do dvije godine i grejs periodom do jedne godine.

INSPEKCIJSKI NADZOR

Administrativni kapaciteti inspekcije za morsko ribarstvo su u izvještajnom periodu uvećani za jednog zaposlenog i to inspektora za morsko ribarstvo sa mjestom rada u Kotoru. U skladu sa tim inspekciju za morsko ribarstvo trenutno čine tri inspektora za morsko ribarstvo i jedan poljoprivredni inspektor koji ima ovlaštenje za kontrolu morskog ribarstva. Inspektori za morsko ribarstvo tokom inspekcije na moru saraduju sa Graničnom pomorskom policijom (Ministarstvo unutrašnjih poslova) koristeći njihova plovila, a početkom 2020. godine iz sredstava MIDAS II projekta izvršena je i nabavka savremenog plovila za vršenje inspeksijske kontrole.

Sedam inspektora za poljoprivredu ima ovlaštenje za kontrolu slatkovodnog ribarstva.

RJEŠAVANJE PROBLEMA NEZAKONITOG I NEPRIJAVLJENOG RIBOLOVA

Radna grupa za borbu protiv svih vrsta nelegalnog ribolova, koju je u junu 2017. formiralo Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, i u 2020. je nastavila sa svojim radom i aktivnostima u borbi protiv nezakonitog i neprijavljenog ribolova. Radnu grupu čine predstavnici svih relevantnih subjekata vezanih za sektor ribarstva i kontrolu: Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave pomorske sigurnosti, Nacionalnih parkova, Instituta za biologiju mora, Prirodno matematičkog fakulteta, Agencije za zaštitu životne sredine, Višeg državnog tužilaštva, Vrhovnog suda, Lučke kapetanije, Saveza za sportski ribolov i na moru i na slatkim vodama, JP za upravljanje morskim dobrom, NVO i grupe građana „STOP krivolovu“. Radna grupa svoje aktivnosti preduzima u skladu s Akcionim planom u kojem su definisane mjere, aktivnosti, nosioci aktivnosti i rok realizacije navedenih mjera.

PROJEKTI

FAO ADRIAMED projekat ima za cilj davanje naučne podrške jadranskim državama u ostvarenju programa zajedničkog upravljanja resursima morskog ribarstva, uz punu i koordiniranu saradnju državnih uprava za ribarstvo, istraživačkih instituta, preduzeća za preradu ribe i profesionalnih ribara, a po preporuci kodeksa o odgovornom ribarstvu koji je usvojen od strane UN.

Predstavnici direktorata za Ribarstvo i Instituta za biologiju mora učestvovali su na sljedećim sastancima i radnim grupama u okviru ovog projekta:

- AdriaMed – GFCM sastanak o pripremi podataka za mjerilo za malu pelagičnu ribu (4 - 6. februar 2020. godine, Rim, Italija);
- AdriaMed sastanak o napretku ka postizanju mjerila za malu pelagičnu ribu u Jadranskom moru (21. april 2020. godine, online sastanak);

- AdriaMed radna grupa o izlovu demerzalnih resursa: novi podaci o vrsti *Nephrops norvegicus* – UWTCV (monitoring Jabuka/Pomo kotline) (18. maj 2020. godine, online sastanak);
- AdriaMed radna grupa o izlovu demerzalnih resursa: analiza AIS podataka (monitoring Jabuka/Pomo kotline) (20. maj 2020. godine, online sastanak);
- AdriaMed radna grupa o izlovu demerzalnih resursa: MEDITS istraživanja + zimska istraživanja (monitoring Jabuka/Pomo kotline) (22. maj 2020. godine, online sastanak);
- AdriaMed radna grupa o izlovu demerzalnih resursa: zasijedanje na temu procjene resursa 1 (*Merluccius merluccius*, *Lophius spp.*, *Illex coindetii*) (26. maj 2020. godine, online sastanak);
- AdriaMed radna grupa o izlovu demerzalnih resursa: zasijedanje na temu procjene resursa 2 (mapa puta za vrste *Mullus barbatus* + *Parapenaeus longirostris* + *Eledone cirrhosa*) (28. maj 2020. godine, online sastanak);
- AdriaMed radna grupa za izlov demerzalnih resursa (18. maj 2020. - 8. jun 2020. godine, online sastanak)
- AdriaMed studijska grupa o čitanju otolita lista (*Solea solea*) (serija online sastanaka tokom 2020. godine)

ARIEL – Projekat „Promovisanje transnacionalnog umrežavanja malog obalnog ribolova i akvakulture u jadransko-jonskoj makroregiji – ARIEL“ pripada INTERREG – ADRION programu. Implementacija projekta je započela 01. 01. 2018. godine. Glavni cilj projekta je uspostavljanje inovativne transnacionalne mreže između akademskih i istraživačkih centara, kreatora politike i operatera kao konkretnog sredstva saradnje, kako bi se favorizovalo povezivanje dva ključna sektora za jadransko-jonsku makroregionalnu ekonomiju: malog obalnog ribolova i akvakulture.

U prethodnom periodu Ministarstvo je, kao projektni partner, realizovalo sljedeće aktivnosti: organizacija Transnacionalnog događaja umrežavanja i II sastanak upravnog odbora projekta, izrada sveobuhvatnih regionalnih izvještaja sa SWOT analizama i strategijama u oblasti malog obalnog ribolova, odnosno akvakulture, sprovođenje analiza sa socio-ekonomskog i aspekta sprovođenja politike, izrada Kataloga najboljih praksi i klastera, intenzivna saradnju sa kolegama iz Instituta za biologiju mora na definisanju inovacija koje bi Institut mogao uvesti u sektor kroz pilot-akcije, organizacija seminara izgradnje kapaciteta.

Partneri na projektu su Institut nauka o moru u okviru Nacionalnog istraživačkog vijeća – CNR – ISMAR, Regija Marche i Regija Sicilija (Italija), Institut za oceanografiju i ribarstvo iz Splita i RERA S.D. (Hrvatska), Institut za biologiju mora iz Kotora i Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja (Crna Gora), Helenski Centar za istraživanje mora i Regija zapadne Grčke (Grčka). Projekat ARIEL je zvanično završen 31.12. 2020. godine.

BLUELAND – Projekat „Zajednički participativni model upravljanja i instrument za zaštitu i očuvanje priobalnog i morskog biodiverziteta i unaprijeđenje održivog korišćenja morskih obalnih resursa – BLUE LAND“ dio je INTERREG IPA II prekograničnog programa saradnje za period 2014-2020 između Italije, Albanije i Crne Gore. Projekat je započet 3.04.2018. godine.

Blue Land projekat ima za cilj pripremu zajedničkog modela upravljanja sa tri Blue Land područja koji su predmet projekta za svaku zemlju pojedinačno. Novina ovog projekta je „bottom-up“ pristup koji podrazumijeva realizaciju projekta koji će, u slučaju Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja Crne Gore, uključivati sve zainteresovane strane: lokalnu samoupravu opštine Ulcinj, stanovništvo i lokalne ribare, NVO sektor, Turističku organizaciju i brojne ugostitelje, a sve sa ciljem što boljeg upravljanja predloženim područjem (rijeka Bojana, Velika Plaža i njeno zaleđe).

Kako je planirano trajanje projekta od 24 mjeseca nedovoljno za potpunu implementaciju svih projektnih aktivnosti, kao i uticaja Covid – 19 pandemije na realizaciju aktivnosti, projekta je produžen od kraja marta 2021, kako bi se sve projektne aktivnosti što kvalitetnije realizovale. Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, kao odgovorni projektni partner, preko svog

projektnog tima, učestvuje na svim relevantnim sastancima i priprema sva neophodna dokumenta potrebna za realizaciju projekta i radi na potpunom uključivanju lokalne zajednice u aktivnosti koje se sprovode.

Partneri na projektu su Nacionalna agencija za zaštićena područja Ministarstva za životnu sredinu Albanije, Zavod za zaštitu prirode Albanije, Međunarodni centar za napredne mediteranske agronomске studije (CIHEAM) iz Barija, Italija, Institut za zajednička istraživanja, Italija, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja Crne Gore i Institut za biologiju mora Univerziteta Crne Gore, kao i Agencija za razvoj i saradnju Ministarstva spoljnih poslova Italije i Regija Pulja/opština Trikaze, Italija, kao pridruženi partneri.

FOOD4HEALTH – „Održivi i inovativni lanac vrijednosti poljoprivrednih i ribarstvenih proizvoda u cilju unapređenja tržišta za MSP“

Projekat je pripremljen kroz Interreg IPA CBC poziv za Albaniju, Italiju i Crnu Goru, koji ima za cilj unapređenje tradicionalnih proizvoda iz sektora ribarstva i morske akvakulture, zaštitu geografskog porijekla, započinjanje organske proizvodnje, organizaciju proizvođača u klastere i njihovu prezentaciju na regionalnom tržištu, dok je posebna pažnja posvećena naučno-istraživačkom dijelu projekta, odnosno transferu znanja između sektora nauke i privrede.

Realizacija projekta je počela u junu 2019. godine, a trajaće do kraja 2022. godine. Tokom 2020. godine je izvršena Projektom planirana dogradnja zgrade Instituta za biologiju mora u ukupnoj površini od oko 260m², te stvoreni preduslovi za izgradnju moderne, kompletno opremljene laboratorije za inovativna istraživanja iz oblasti marikulture, koja će biti i u funkciji pružanja pomoći uzgajivačima školjki i ribe, kao i formiranje mrijestilišta kamenica (*Ostrea edulis*) uzgoj mikroalgi – hrane za ostrige i dostizanja veličine jedinki od 1,5 cm u laboratorijskim uslovima.

INOVATINA RJEŠENJA NA UZGAJALIŠTIMA MORSKE RIBE

Na osnovu rezultata Monitoringa uzgajališta morske ribe, koji je sproveden 2019. godine, pokazao se umjeren do kritičan uticaj uzgajališta na životnu sredinu, tako da, u cilju unapređenja stanja morskog ekosistema i umanjenja uticaja na isti, osmišljen projekat „Uvođenja novih inovativnih rješenja za poboljšanje kvaliteta stanja životne sredine na uzgajalištima morske ribe“. Projekat podrazumijeva eksperimentalni uzgoj morskih krastavaca (*Holothuria* sp.) ispod kaveza u kojima se uzgaja riba. Odabir vrste je izvršen u skladu sa praksama koje su pokazale uspješnost čišćenja organskog otpada ispod uzgajališta ribe na nivou Mediterana. Projekat je započeo 2020. godine, sprovodi ga Institut za biologiju mora uz finansijsku podršku Ministarstva.

„Montenegro Institutional Development and Agriculture Strengthening“ – MIDAS II

MIDAS II projekat je finansiran iz kredita Svjetske banke, a implementira se u periodu od 2018 – 2023. godine.

Projektni razvojni cilj je da se, na način koji je usklađen sa postavljenim završnim mjerilima za pristupanje EU, poboljša pružanje podrške države poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju.

Projekat je sastavljen od 3 razvojne komponente:

1. Jačanje programa Ministarstva za poljoprivredu, ruralni razvoj i ribarstvo,
2. Podrška ispunjenju mjerila za zatvaranje poglavlja 12 o Bezbjednosti hrane, veterinarskoj i fitosanitarnoj politici,
3. Modernizacija sektora ribarstva.

Sektor ribarstva kroz MIDAS II biće podržan na sljedeći način:

- Direktna podrška profesionalnim ribarima za modernizaciju ribarske flote ostvarivaće se u formi grantova za nabavku novih brodova, rekonstrukciju postojećih, nabavku opreme za navigaciju i poboljšanje bezbjednosti na plovilima i slično. Ova komponenta projekta je kreirana nakon urađenog istraživanja potreba 90 profesionalnih ribara.

- Modernizacija sektora ribarstva kroz MIDAS projekat obuhvatiće i investiciju u izgradnju, rekonstrukciju i opremanja luka za ribarska plovila, izgradnju mjesta prvog iskrcaja, rekonstrukciju postojećih ribljih pijaca kao i unapređivanje statistike ulova opremanjima mjesta iskrcaja sa odgovarajućim sistemima za unošenje količine izlovljene ribe.
- U cilju jačanja institucionalnog kapaciteta odnosno administrativnih kapaciteta Direktorata za ribarstvo kao i inspekcije i kontrole, kroz ovaj projekat planirano je organizovanje obuka, studijskih posjeta, nabavka opreme za inspekciju kao i unapređivanje rada i profesionalizacija udruženja ribara.

Ukupan iznos opredijeljenih sredstava za modernizaciju sektora ribarstva iznosi 10.000.000,00 EUR. Jedan od bitnih ciljeva ulaganja u sektor ribarstva je da se ojača nacionalni institucionalni okvir, administrativni kapaciteti i pripremi sektor za uspostavljanje sistema strukturnih mjera u ribarstvu i buduće korišćenje sredstava Evropskog fonda za pomorstvo i ribarstvo (EMFF).

Tokom 2020. godine realizovane su sljedeće aktivnosti:

- Grantovi za privredne ribare sa mora – nacrt operativnog priručnika kojim su, između ostalog, definisane procedure podnošenja prijave, odobravanje investicija i dodjele podrške, je pripremljen i u fazi je usaglašavanja sa procedurama Svjetske Banke.
- Jačanje administrativnih kapaciteta – u cilju efikasnije implementacije projekta, posebno dijela za grantove, u maju 2020. godine je primljen u radni odnos mlađi saradnik u ribarstvu, koji će se, do kraja trajanja MIDAS II projekta, obučavati za buduće korišćenje sredstava EU fonda za ribarstvo kada Crna Gora postane punopravna članica EU.
- Rekonstrukcija i opremanje ribarskih luka: angažovana je konsultantska kompanija za izradu procjene uticaja na životnu sredinu i socijalnih uticaja za buduću ribarsku luku na lokaciji Rt Đeran sprovodi istraživanja o pogodnosti lokacije za izgradnju luke i izradu preliminarnog dizajna luke; u okviru AD Marina Bar su pokrenute sve neophodne aktivnosti u rešavanju imovinsko pravnih pitanja kako bi se stvorio pravni osnov za početak rekonstrukcije dijela ove marine za ribarsku luku; započete su aktivnosti na stvaranju preduslova za prepoznavanje ribarske luke Zelenika za vez plovila sa područja Bokokotorskog zaliva.
- Jačanje tehničkih kapaciteta inspekcije na moru – novi brod za inspekciju, koji je opremljen najsavremenijom opremom za vršenje inspeksijskih poslova, isporučen je Crnoj Gori u februaru 2020. godine i stavljen u punu funkciju.
- Institut za biologiju mora – neophodna oprema za opremanje akvarijuma je isporučena i instalirana, dok je zvanično puštanje u rad onemogućeno zbog situacije sa COVID-19.

MEĐUNARODNE AKTIVNOSTI

MEDFISH4EVER

Crna Gora je posvećena ostvarivanju svih ciljeva ministarske MEDFISH4EVER deklaracije u oblasti ribarstva na nivou Mediterana, kao što su prikupljanje i razmjena podataka, naučni savjeti i saradnja, mjere upravljanja ključnim ribljim fondovima, značajnije učešće malog obalnog ribolova, poboljšana saradnja u oblasti kontrole i borbe protiv nelegalnog, neprijavljenog i neregulisanog ribolova. U tom smislu, naročit napredak je napravljen u sakupljanju sveobuhvatnih podataka iz oblasti ribarstva, a naročito u dijelu sakupljanja podataka iz malog privrednog, sportsko-rekreativnog ribolova i socio-ekonomskih podataka iz oblasti ribarstva, eliminisanju nelegalnog, neprijavljenog i neregulisanog ribolova, kao i međunarodne saradnje u cilju očuvanja djeljivih resursa riba i drugih morskih organizama.

GENERALNA KOMISIJA ZA RIBARSTVO MEDITERANA (GFCM)

Crna Gora je punopravna članica regionalne organizacije Generalne komisije za ribarstvo Mediterana od 2008. godine, te je od strane ove organizacije prepoznata kao članica koja uredno i u potpunosti ispunjava svoje obaveze.

Predstavnici Direktorata za ribarstvo i Instituta za biologiju mora, u 2020. godine učestvovali su na sljedećim sjednicama i radionicama Generalne komisije za ribarstvo u Mediteranu:

- ✓ GFCM obuka za korišćenje geografskih informacionih sistema (GIS) pri uspostavljanju zona opredijeljenih za akvakulturu (AZA) (23 – 27. novembra i 30. novembra – 2. decembra 2020. godine, online obuka)
- ✓ GFCM forum: Izgradnja otpornosti ribarstva i akvakulture nakon COVID-19 pandemije – iskustvo sektora akvakulture kroz najbolje prakse i mjere ublažavanja (1. jul 2020. godine, online forum)
- ✓ GFCM radna grupa o procjeni resursa male pelagične ribe (WGSASP) – referentno zasijedanje za procjenu sardele i incuna u GSA 17 i GSA 18, (jun-decembar 2020. godine, online sastanci)

U julu 2020. godine je potpisan sporazum između GFCM-a i Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja o realizaciji socio-ekonomskog istraživanja za 2019. godinu, zajedno sa obradom podataka i dostavljanjem neophodnih izvještaja. Naime, Crna Gora svake godine u skladu sa preuzetim obavezama prema GFCM-u izvještava socio – ekonomske podatke. Prikupljanje podataka je do 2019. godine bilo finansirano preko FAO AdriaMed projekta, međutim usled opravdanih razloga podrška FAO AdriaMed projekta za sakupljanje socioeknomskih podataka za 2019 je izostala, pa je GFCM preuzeo na sebe pokrivanje troškova istraživanja i angažovanje eksperta za obradu podataka i pripremu izvještaja. Aktivnost sakupljanja predmetnih socio-ekonomskih podataka za 2019. je sprovedena u septembru 2020. godine.

EVROPSKA STRATEGIJA ZA JADRANSKO JONSKI REGION (EUSAIR) – Stub 1 Plavi rast

Predstavnici Direktorata za ribarstvo aktivno učestvuju u sprovođenju Evropske strategije za jadransko-jonski region (EUSAIR) koja ima za cilj promociju ekonomskog i društvenog prosperiteta i rasta u regionu, kroz unaprijeđenje njene privlačnosti, konkurentnosti i povezivanja. Crna Gora zajedno sa Grčkom koordinira radom Tematske nadzorne grupe za prvi stub EUSAIR – Plavi rast.

U predmetnom izvještajnom periodu održana su dva sastanka tematske nadzorne grupe za prvi stub – Plavi rast (TSG 1) i to: 11. jul 2020. godine i 7. decembar 2020. godine. Sastanci su održani online zbog situacije sa pandemijom COVID – 19. Glavna dostignuća i rezultati koji su ostvareni u okviru TSG 1 su:

- Pripremljene su i evaluirane četiri projektne ideje: Povećanje dodate vrijednosti proizvedene ribe jadransko-jonske makroregije procenom svežine i autentičnosti nerazornim metodama u realnom vremenu „AIM-FRISH“; Održivo pakovanje ribe i morskih plodova zasnovano na morskim bioresursima „SeaSucPack“; Sistemi morskih opservatorija za akvakulturu „AMOS“; Efekti antropogenih pritisaka i klimatskih promena na nutritivnu i komercijalnu vrednost dve male vrste pelagičnih riba od značaja za ribarstvo ADRION regiona: Biodiverzitet i protok energije od ekosistema do krajnjeg proizvoda „EURINOME“. Navedene projektne ideje će se dalje razraditi i unaprijediti u okviru WP2 projekta Facility point.
- U skladu sa tačkom 6 Katanija Deklaracije i dogovorenim obrascem, TSG 1 je pripremio i usaglasio predlog prioriteta za jadransko-jonsku regiju iz domena svoje nadležnosti koji se odnosi na: Plave tehnologije, Ribarstvo i akvakulturu i Pomorsku i morsku politiku. Prioriteti su definisani u susret novom finansijskom programskom periodu 2021-2027, usvojeni su od strane Upravnog odbora EUSAIR-a i kao takvi stavljeni na raspolaganje organima upravljanja različitih programa finansiranja koji su relevantni i za EUSAIR područje.

- Vežano za definisane priorite i budući finansijski programski period, TSG1 je pokrenuo izradu studije „Ideal EUSAIR“ koja ima za cilj da identifikuje potrebe i mogućnosti za podsticanje planiranja i primene vodećih EUSAIR aktivnosti i projekata u jadransko-jonskoj makroregiji.

OBUKE I RADIONICE

Unapređivanje kapaciteta administracije i inspekcije je i dalje nastavljeno kroz različite vidove TAIEK podrške:

- U periodu od 20. do 24. januara 2020. godine predstavnici Direktorata za ribarstvo bili su u studijskoj posjeti Generalnom Direktoratu za ribarstvo Ministarstva za ruralni razvoj i hranu Grčke, u cilju edukacije o načinima uspostavljanja organizacija proizvođača u skladu sa zajedničkim uređenjem tržišta EU. Učesnici su posjetili sjedišta organizacija proizvođača, luke i mjesta prve prodaje, i stekli znanja sa administrativnog, ali i praktičnog aspekta funkcionisanja organizacija proizvođača.
- U periodu od 16. do 20. novembra 2020. godine održana je online obuka na temu nadzora, praćenja i kontrole, nelegalnog, neprijavljenog i neregulisanog ribolova, održive akvakulture i sljedljivosti, a u skladu sa pravilima Zajedničke ribarske politike EU. Obuku su pohađali predstavnici inspekcije i administracije. Poseban akcenat stavljen je na iskustva, način funkcionisanja, izazove i najbolje prakse sa kojima se Španija susretala.

U cilju poboljšanja kvaliteta i količine prikupljenih podataka o ulovu, zaposleni u Direktoratu za ribarstvo su kontinuirano vršili obuke profesionalnih ribara, kako novih, tako i postojećih koji su imali određenih poteškoća u procesu privikavanja na elektronsku evidenciju ulova i prodaje.

ODLUČIVANJE U UPRAVNOM POSTUPKU O PRAVIMA I OBAVEZAMA SUBJEKATA PRAVA

U oblasti ribarstva u 2020. godini pristiglo je ukupno 202 zahtjeva za rješavanje u prvostepenom upravnom postupku. Riješeno je 201 zahtjeva u zakonom propisanom roku.

Od ukupno 202 zahtjeva za rješavanje u prvostepenom upravnom postupku, podnijeto je:

- 84 zahtjeva za izdavanje, promjenu i ukidanje dozvole za obavljanje privrednog ribolova;
- 65 zahtjeva za izdavanje službene legitimacije za ribočuvara;
- 3 zahtjev za izdavanje odobrenja za organizaciju sportsko-rekreativnog takmičenja;
- 5 zahtjev za obavljanje naučno istraživačkog ribolova ;
- 5 zahtjeva za obavljanje sanacionog ribolova;
- 6 zahtjeva za izdavanje odobrenja za prodaju ribe;
- 6 zahtjeva za izdavanje saglasnosti na visinu naknade za obavljanje sportsko-rekreativnog ribolova;
- 11 zahtjeva za izdavanje dozvole za marikulturu;
- 8 zahtjeva za izdavanje dozvole za akvakulturu
- 3 zahtjev za davanje saglasnosti na projekat akvakulture.
- 2 zahtjeva za davanje saglasnosti na projekat marikulture
- 4 zahtjev za izdavanje dozvole za naučno-istraživački rad u oblasti marikulture

Na osnovu pristiglih zahtjeva izdato je:

- 81 dozvola za obavljanje privrednog ribolova;
- 3 rješenja o promjeni ili ukidanju dozvole za obavljanje privrednog ribolova;
- 65 službenih legitimacija za ribočuvaru;
- 3 odobrenja za organizaciju sportsko ribolovnih takmičenja;
- 5 dozvola za obavljanje naučno-istraživačkog ribolova;
- 5 odobrenja za obavljanje sanacionog ribolova;
- 6 odobrenja za prodaju ribe;
- 6 saglasnosti na visinu naknade za obavljanje sportsko-rekreativnog ribolova;

- 8 dozvola za obavljanje slatkovodne akvakulture;
- 11 dozvola za obavljanje marikulture;
- 4 dozvole za naučno-istraživački rad u oblasti marikulture;
- 2 saglasnosti na Tehničko-tehnološki projekat za obavljanje marikulture;
- 2 saglasnosti na Tehničko-tehnološki projekat za obavljanje slatkovodne akvakulture.

U 2020. godini inspekcija za ribarstvo izvršila je oko 800 inspekcijskih kontrola i tom prilikom izdala 55 prekršajnih naloga i naplatila 17.480,00 EUR prekršajnih kazni. Takođe, nadležnim sudovima za prekršaje podnijeto je 10 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka.

Tokom kontrola na otvorenom moru izvađeno je iz mora i uništeno je više ribolovnih, neobilježenih i nedozvoljenih, alata koji se koriste prilikom obavljanja ribolovnih aktivnosti i to: 43 vrše, 49 samolovki, 275 zamki, 17 parangala prosječno sa po 150 udica, oko 6000 m neobebeženih mreža, kao i jedan ronilački komplet sa bocama. Oduzeto je više stotina kilograma morske ribe i drugih morskih organizama i zaustavljeno i procesurano nekoliko stranih ribarskih plovila koji su nedozvoljeno vršili ribolov u teritorijalnom moru Crne Gore.

Poljoprivredna inspekcija je nadzorom nad sprovođenjem Zakona o slatkovodnom ribarstvu i akvakulturi izvršila 235 kontrola.

6.3. DIREKTORAT ZA PLAĆANJA

Direktorat za plaćanja je u 2020. godini nastavio sa implementacijom mjera direktnih plaćanja predviđenih Agrobudžetom za tekuću godinu, finansiranih kroz MIDAS 2 projekat. Podršku je bilo moguće ostvariti za direktna plaćanja u biljnoj proizvodnji koji se odnosi na površine pod višegodišnjim zasadima (voćarstvo, vinogradarstvo, maslinarstvo, ljekovito i aromatično bilje). Takođe, Direktorat za plaćanja je nastavio i sa implementacijom mjere ruralnog razvoja „Podrška organskoj proizvodnji“ finansirane iz MIDAS 2 projekta.

U 2020. godini je prvi put uveden sistem sa Geoprostornom evidencijom zahtjeva (Evidencija zahtjeva). Direktorat za plaćanja implementira IAKS mjere kroz sistem Evidencije zahtjeva, čime je uspostavljen jedinstveni zahtjev, koji je u značajnoj mjeri u skladu sa EU zahtjevima. Unakrsne provjere se vrše između RPG, SIZEP i ŽR-a tokom podnošenja zahtjeva

IZVRŠAVANJE ZAKONA I DRUGIH PROPISA I ZAKONODAVNE AKTIVNOSTI

U skladu sa Zakonom o poljoprivredi i ruralnom razvoju („Službeni list CG“, br. 56/09, 34/14 i 1/15) i Pravilnikom o obliku i načinu vođenja Registra subjekata i Registra poljoprivrednih gazdinstava („Službeni list CG“, broj 16/14), Direktorat za plaćanja je tokom 2020. godine nastavio sa započetim aktivnostima na uspostavljanju i vođenju Registra poljoprivrednih gazdinstava, kao i sa postupanjem po zahtjevima nosioca poljoprivrednih gazdinstava upis svojih gazdinstava u navedeni registar.

U skladu sa Pravilnikom o bližoj sadržini i načinu uspostavljanja evidencije parcela poljoprivrednog zemljišta („Službeni list CG“, broj 37/18), Direktorat za plaćanja je nastavio sa započetim aktivnostima na uspostavljanju i vođenju SIZEP sistema za prostornu identifikaciju referentnih parcela za plaćanje. U 2020. godine kroz ovaj sistem su evidentirane sve parcele prijavljene za podršku kroz dvije mjere Agrobudžeta (mjere ruralnog razvoja „Podrška organskoj proizvodnji“, kao i mjere direktnih plaćanja u biljnoj proizvodnji).

REALIZACIJA AKTIVNOSTI U POGLEDU POLITIKE RAZVOJA

Prvi IPARD javni poziv za mjeru 1 „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

Broj pristiglih zahtjeva za isplatu za Mjeru 1 u 2020. godini je 138. Zahtjevana vrijednost investicija u okviru pristiglih zahtjeva za isplatu je 7.699.804,01 EUR (sa PDV-om), 6.329.231,03 EUR (bez PDV-a), a potencijalni iznos podrške iznosi 4.212.012,09 EUR.

Najviše zahtjeva za isplatu je pristiglo iz opštine Bijelo Polje.

Tabela 1: Podnijeti zahtjevi za isplatu po opštinama

Opština	Broj aplikacija	Zahtjevani iznos investicije sa PDV-om	Zahtjevani iznos investicije bez PDV	Zahtjevani iznos podrške
Berane	8	169.007,38	139.675,52	98.095,29
Bijelo Polje	37	1.143.900,27	917.246,77	673.211,78
Danilovgrad	11	1.658.166,41	1.370.385,46	852.955,72
Gusinje	1	12.913,10	10.671,98	7.470,39
Kolašin	2	30.694,08	25.367,01	17.756,91
Kotor	1	533.024,74	440.516,31	286.335,60
Mojkovac	3	83.806,23	69.261,35	48.482,95
Nikšić	17	654.300,95	534.626,59	381.814,20
Petnjica	3	68.035,00	56.227,27	43.049,49
Pljevlja	18	378.493,78	312.804,78	222.033,24
Plužine	4	126.656,22	104.674,56	74.177,14
Podgorica	13	1.642.955,21	1.357.814,22	880.736,87
Rožaje	2	225.662,80	186.498,18	130.291,77
Šavnik	3	86.427,01	71.427,28	54.900,30
Tuzi	6	119.700,63	98.926,14	62.819,74
Ulcinj	4	647.330,70	534.984,05	320.990,43
Žabljak	5	118.729,51	98.123,56	56.891,29
UKUPNO	138	7.699.804,01	6.329.231,03	4.212.013,09

Kada govorimo o sektoru investiranja najviše aplikacija je iz sektora mlijeka.

Tabela 2. Podnijeti zahtjevi za isplatu po sektorima

Sektor	Broj aplikacija	Zahtjevani iznos investicije sa PDV-om	Zahtjevani iznos investicije bez PDV	Zahtjevani iznos podrške
Sektor maslinarstva	1	533.024,74	440.516,31	286.335,60
Sektor mesa	3	584.265,84	482.864,33	323.570,07
Sektor mlijeka	80	2.327.761,62	1.895.644,58	1.350.828,61
Sektor pčelarstva	4	168.856,93	139.551,18	87.367,23
Sektor proizvodnje jaja	2	1.192.172,48	985.266,51	619.761,62
Sektor ribarstva i akvakulture	1	42.954,13	35.499,28	24.849,50
Sektor vinogradarstva	3	556.357,54	459.799,62	297.965,21
sektor voća i povrća	44	2.294.410,74	1.890.089,22	1.221.335,27
UKUPNO	138	7.699.804,01	6.329.231,03	4.212.013,09

Kada je riječ o vrsti investicije, najveći dio aplikacija je za nabavku mehanizacije.

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

Tabela 3. Podnijeti zahtjevi za isplatu po vrsti investicije

Vrsta investicije	Broj aplikacije	Zahtjevani iznos investicije sa PDV-om	Zahtjevani iznos investicije bez PDV	Zahtjevani iznos podrške
izgradnja plastenika	1	604.358,70	499.470,00	299.682,00
izgradnja plastenika i mehanizacija	1	100.000,00	82.644,63	57.851,24
izgradnja/rekonstrukcija	6	537.576,48	444.278,08	285.981,60
izgradnja/rekonstrukcija i mehanizacija	2	118.882,23	98.249,78	61.355,97
izgradnja/rekonstrukcija i oprema	3	285.334,42	235.813,57	165.417,12
izgradnja/rekonstrukcija, mehanizacija i oprema	7	1.377.014,92	1.138.028,86	748.472,84
izgradnja/rekonstrukcija, mehanizacija, oprema i sadnice	1	533.024,74	440.516,31	286.335,60
izgradnja/rekonstrukcija, oprema i sadnice	1	126.637,03	104.658,70	68.028,16
izgradnja/rekonstrukcija, priprema terena, mehanizacija i oprema	1	517.983,73	428.085,73	278.255,72
mehanizacija	105	2.587.341,40	2.104.055,32	1.484.688,13
mehanizacija i oprema	9	854.337,50	706.064,05	447.525,11
oprema	1	57.312,86	47.366,00	28.419,60
UKUPNO	138	7.699.804,01	6.329.231,03	4.212.013,09

Isplaćeni zahtjevi

Ukupan broj isplaćenih zahtjeva za isplatu je 158. Ukupan iznos isplaćenih investicija je 7.570.737,59 EUR (sa PDV-om), 6.265.809,19 EUR (bez PDV-a), dok je iznos isplaćene podrške 4.151.571,26 EUR.

Najviše isplaćenih zahtjeva je iz opštine Bijelo Polje.

Tabela 4. Isplaćeni zahtjevi po opštinama

Opština	Broj	Ukupan iznos investicije (sa PDV-om)	Ukupan iznos investicije (bez PDV-a)	Ukupni iznos podrške
Andrijevića	1	28.865,00	23.855,37	16.698,76
Bar	1	12.227,47	10.105,35	6.063,21
Berane	9	185.230,31	153.082,89	107.477,44
Bijelo Polje	40	1.202.663,41	993.936,69	698.878,25
Danilovgrad	8	1.397.313,27	1.154.804,35	721.168,43
Gusinje	2	43.264,03	35.755,39	25.028,78
Kolašin	1	16.843,43	13.920,19	9.744,13
Kotor	1	484.991,57	408.815,08	265.729,80
Mojkovac	3	80.274,15	66.342,28	46.439,60
Nikšić	21	692.868,40	572.618,50	404.962,86
Petnjica	6	121.177,87	100.146,99	70.344,23
Plav	1	17.479,01	14.445,46	10.111,82
Pljevlja	20	423.563,08	350.052,13	247.279,27
Plužine	4	108.474,24	89.648,12	64.042,94
Podgorica	14	1.606.512,35	1.328.701,88	860.718,72
Rožaje	1	22.890,00	18.917,36	13.242,15
Šavnik	4	104.461,24	86.331,60	60.772,45
Tuzi	10	223.899,78	185.041,14	115.650,44

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

Ulcinj	5	666.187,45	550.568,14	330.340,88
Žabljak	6	131.551,53	108.720,28	76.877,10
UKUPNO	158	7.570.737,59	6.265.809,19	4.151.571,26

Kada je u pitanju sektor investiranja, najviše isplaćenih korisnika je iz sektora mlijeka.

Tabela 5. Isplaćeni zahtjevi po sektoru investiranja

Sektor	Broj aplikacija	Ukupan iznos investicije (sa PDV-om)	Ukupan iznos investicije (bez PDV-a)	Ukupni iznos podrške (bez podrške iz drugih izvora)
Sektor maslinarstva	1	484.991,57	408.815,08	265.729,80
Sektor mesa	2	383.739,78	317.140,31	207.856,08
Sektor mlijeka	93	2.590.366,25	2.140.798,51	1.501.457,62
Sektor pčelarstva	1	50.706,68	41.906,35	25.143,81
Sektor proizvodnje jaja	2	1.136.435,61	939.202,98	588.497,82
Sektor ribarstva i akvakulture	1	41.558,21	34.345,63	24.041,94
Sektor vinogradarstva	5	577.435,97	477.219,81	308.916,13
Sektor voća i povrća	53	2.305.503,52	1.906.380,52	1.229.928,06
UKUPNO	158	7.570.737,59	6.265.809,19	4.151.571,26

Kada je u pitanju tip investicije, najviše zahtjeva je isplaćeno za nabavku mehanizacije.

Tabela 6. Isplaćeni zahtjevi po tipu investicije

Sektor	Broj aplikacija	Ukupan iznos investicije (sa PDV-om)	Ukupan iznos investicije (bez PDV-a)	Ukupni iznos podrške (bez podrške iz drugih izvora)
Sektor maslinarstva	1	484.991,57	408.815,08	265.729,80
Sektor mesa	2	383.739,78	317.140,31	207.856,08
Sektor mlijeka	93	2.590.366,25	2.140.798,51	1.501.457,62
Sektor pčelarstva	1	50.706,68	41.906,35	25.143,81
Sektor proizvodnje jaja	2	1.136.435,61	939.202,98	588.497,82
Sektor ribarstva i akvakulture	1	41.558,21	34.345,63	24.041,94
Sektor vinogradarstva	5	577.435,97	477.219,81	308.916,13
Sektor voća i povrća	53	2.305.503,52	1.906.380,52	1.229.928,06
UKUPNO	158	7.570.737,59	6.265.809,19	4.151.571,26

Prvi IPARD javni poziv za mjeru 3 „Investicije u fizički kapital za preradu i marketnig poljoprivrednih i ribljih proizvoda“

Od 45 pristiglih zahtjeva za podršku, ugovoreno je 20 korisnika. Ukupan iznos ugovorenih investicija je 11.8 mil. EUR (sa PDV-om), odnosno 9.8 mil. EUR (bez PDV-a), dok podrška iznosi 4.9 mil. EUR (bez PDV-a).

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

Tabela 1: Broj primljenih aplikacija po opštinama

Opština	Broj aplikacija	Vrijednost investicije (sa PDV-om)	Vrijednost investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške
Bar	1	66.120,78	54.645,27	27.322,64
Bijelo Polje	2	2.009.714,26	1.660.920,88	830.460,44
Cetinje	6	3.371.766,34	2.786.583,75	1.394.450,76
Mojkovac	1	459.804,83	380.003,99	190.002,14
Nikšić	3	2.432.895,13	2.010.657,13	1.005.328,71
Pljevlja	2	1.084.048,22	895.907,62	449.333,30
Podgorica	5	2.432.422,15	2.010.266,24	1.005.333,13
UKUPNO	20	11.856.771,70	9.798.984,88	4.902.231,12

U odnosu na sektor investiranja, najveći broj projekata je ugovoren iz sektora mesa, odnosno 8 projekata.

Tabela 2. Broj ugovorenih aplikacija u odnosu na sektor investiranja

Sektori investiranja	Broj aplikacija	Vrijednost investicije (sa PDV-om)	Vrijednost investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške
Sektor mesa	8	6.848.565,02	5.659.971,09	2.830.434,98
Sektor mlijeka	3	1.614.249,23	1.334.090,27	668.424,59
Sektor vina	6	3.065.471,18	2.533.447,26	1.267.633,42
Sektor voća i povrća	3	328.486,27	271.476,26	135.738,13
UKUPNO	20	11.856.771,70	9.798.984,88	4.902.231,12

U sljedećoj tabeli dat je broj ugovorenih aplikacija i prikaz iznosa investicija ugovorenih zahtjeva za podršku po regionima.

Tabela 3. Broj ugovorenih aplikacija po regionima

Region	Broj aplikacija	Vrijednost investicije (sa PDV-om)	Vrijednost investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške
Centralni	13	7.728.843,83	6.387.474,24	3.194.386,41
Primorski	2	574.360,56	474.678,15	238.048,83
Sjeverni	5	3.553.567,31	2.936.832,49	1.469.795,88
UKUPNO	20	11.856.771,70	9.798.984,88	4.902.231,12

Od ukupno 20 ugovorenih korisnika u 2020. godini, 16 korisnika je objavilo poziv za dostavljanje ponuda i u toku je sprovođenja procedure nabavke, u cilju realizacije investicija i ostvarivanja prava na isplatu podrške.

Primljeni zahtjevi za isplatu:

Kroz mjeru 3 u 2020. godini primljeno je ukupno 4 zahtjeva za isplatu. Ukupna zahtijevana vrijednost investicije iznosi 1.659.451,87 EUR (sa PDV-om), 1.371.447,82 EUR (bez PDV-a), dok je potencijalni iznos zahtijevane podrške 771.073,55 EUR. Primljeni zahtjevi za isplatu su iz opštine Bar i Cetinje.

Tabela 4. Priljeni zahtjevi za isplatu po opštinama

Opština	Broj aplikacija	Vrijednost investicije (sa PDV-om)	Vrijednost investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške
Bar	1	60.379,00	49.900,00	24.950,00
Cetinje	3	1.599.072,87	1.321.547,82	746.123,55
UKUPNO	4	1.659.451,87	1.371.447,82	771.073,55

Kada je u pitanju sektor investiranja, zahtjevi su iz sektora prerade mesa, iz sektora vina i sektora voća i povrća i ratarskih kultura.

Tabela 5. Priljeni zahtjevi za isplatu po sektoru investiranja

Sektor	Broj aplikacija	Vrijednost investicije (sa PDV-om)	Vrijednost investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške
Sektor mesa	2	1.097.922,23	907.373,74	539.036,51
Sektor vina	1	501.150,64	414.174,08	207.087,04
Sektor voća, povrća i ratarskih kultura	1	60.379,00	49.900,00	24.950,00
UKUPNO	4	1.659.451,87	1.371.447,82	771.073,55

Kada je u pitanju tip investicije sve investicije se odnose na nabavku opreme, bilo da je to cijela investicija ili dio investicije.

Tabela 6. Priljeni zahtjevi za isplatu po tipu investicije

Tip investicije	Broj aplikacija	Vrijednost investicije (sa PDV-om)	Vrijednost investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške
izgradnja/rekonstrukcija i oprema	2	1.213.082,28	1.002.547,34	586.623,31
oprema	2	446.369,58	368.900,48	184.450,24
UKUPNO	4	1.659.451,87	1.371.447,82	771.073,55

Isplaćeni zahtjevi za isplatu

Kroz mjeru 3 ukupan broj isplaćenih zahtjeva za isplatu je 2. Ukupan iznos ovih investicija je 1.053.124,21 EUR (sa PDV-om), odnosno 870.350,59 EUR (bez PDV-a), dok je iznos plaćene podrške 435.442,29 EUR.

Isplaćeni zahtjevi za isplatu su iz opštine Cetinje.

Tabela 7. Isplaćeni zahtjevi za isplatu po opštinama

Opština	Broj aplikacija	Vrijednost investicije (sa PDV-om)	Vrijednost investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške
Cetinje	2	1.053.124,21	870.350,59	435.442,29
UKUPNO	2	1.053.124,21	870.350,59	435.442,29

Kada je u pitanju sektor investiranja, oba isplaćena zahtjevi su iz sektora prerade mesa, a odnose se na nabavku opreme, bilo kao cijela investicija ili kao dio investicije.

Drugi IPARD javni poziv za mjeru 3 „Investicije u fizički kapital za preradu i marketniq poljoprivrednih i ribljih proizvoda“

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

Ukupno je ugovoreno 26 projekata ukupne vrijednosti investicija 18.240.755,25 EUR (sa PDV-om), odnosno 15.075.004,34 EUR (bez PDV-a), uz mogući iznos podrške od 7.603.484,39 EUR.

Tabela 1. Broj ugovorenih projekata po opštinama

Opština	Broj aplikacija	Vrijednost investicije (sa PDV-om)	Vrijednost investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške
Bijelo Polje	3	2.281.523,01	1.885.556,21	972.698,11
Cetinje	4	1.366.898,35	1.129.668,06	564.834,03
Danilovgrad	4	1.642.747,86	1.357.642,86	678.821,44
Nikšić	4	3.426.270,26	2.831.628,31	1.451.876,37
Podgorica	2	573.943,39	474.333,38	237.166,69
Tuzi	4	5.779.605,55	4.776.533,51	2.388.266,76
Ulcinj	1	336.749,40	278.305,29	139.152,65
Kotor	1	1.666.180,65	1.377.008,80	688.504,40
Kolašin	1	707.783,72	584.945,22	292.472,61
Rožaje	2	459.053,07	379.382,70	189.691,33
UKUPNO	26	18.240.755,25	15.075.004,34	7.603.484,39

Tabela 2. Broj ugovorenih projekata po sektorima

Sektori investiranja	Broj aplikacija	Vrijednost investicije (sa PDV-om)	Vrijednost investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške
Sektor mlijeka	3	784.975,06	648.739,72	324.369,90
Sektor mesa	9	7.363.178,26	6.085.271,29	3.107.217,83
Sektor maslinarstva	1	336.749,40	278.305,29	139.152,65
Sektor vina	2	2.855.437,91	2.359.866,04	1.179.933,02
Sektor voća i povrća	11	6.900.414,62	5.702.822,00	2.852.810,99
UKUPNO	26	18.240.755,25	15.075.004,34	7.603.484,39

Tabela 3. Broj ugovorenih projekata prema regionu

Region	Broj aplikacija	Vrijednost investicije (sa PDV-om)	Vrijednost investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške
Sjeverni	6	3.448.359,80	2.849.884,13	1.454.862,05
Primorski	2	2.002.930,05	1.655.314,09	827.657,05
Središnji	18	12.789.465,41	10.569.806,12	5.320.965,29
UKUPNO	26	18.240.755,25	15.075.004,34	7.603.484,39

Od ukupno 26 ugovorenih korisnika, u 2020. godini objavilo je 17 poziva za dostavljanje ponuda i u toku je sprovođenja procedure nabavke, u cilju realizacije investicija i ostvarivanja prava na isplatu podrške

Drugi IPARD Javni poziv za Mjeru 1 „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“

Drugi Javni poziv za Mjeru 1 „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“ je objavljen 20. februara 2020. godine. Prijem zahtjeva za ovaj Javni poziv je bio od 24. februara do 19. maja 2020. godine, ali je prijem zahtjeva produžen za 90 dana i trajao je do 19. avgusta 2020. godine.

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

U okviru drugog IPARD poziva ukupno je podneseno 180 zahtjeva za dodjelu podrške. Ukupna vrijednost zahtijevanih investicija je 20.762.558,10 EUR (sa PDV-om), odnosno 17.183.535,24 EUR (bez PDV-a), a potencijalni iznos podrške je 11.240.463,84 EUR.

Tabela 1. Broj primljenih zahtjeva po vrsti investicije

Vrsta investicije	Broj aplikacija	Vrijednost investicije (sa PDV-om)	Vrijednost investicije (bez PDV-a)	Potencijalni iznos podrške
Izgradnja	23	2,622,677.74	2,185,374.58	1,427,109.45
Izgradnja i mehanizacija	8	1,533,548.04	1,267,394.98	867,950.19
Izgradnja i oprema	9	3,805,745.19	3,147,500.16	1,975,154.99
Izgradnja i rekonstrukcija	2	735,545.07	607,887.49	402,421.24
Izgradnja ograde	1	17,867.38	14,766.43	8,859.86
Izgradnja plastenika	3	717,756.50	593,187.19	355,912.31
Izgradnja plastenika i mehanizacija	1	138,048.00	114,089.26	74,158.02
Izgradnja, oprema i mehanizacija	6	2,521,792.58	2,087,090.84	1,324,531.71
Izgradnja, oprema i sadnice	2	702,981.61	580,976.54	373,492.84
Mehanizacija	97	4,080,636.40	3,372,428.75	2,401,273.28
Mehanizacija i oprema	13	1,255,429.08	1,037,544.60	655,201.27
Priprema terena i mehanizacija	1	226,466.98	187,162.79	131,013.95
Mehanizacija, oprema i sadnice	5	1,353,283.69	1,118,416.27	689,076.32
Oprema	5	877,230.26	724,983.69	454,203.59
Oprema i sadnice	1	74,042.00	62,494.00	43,745.81
Uređenje terena i mehanizacija	1	49,263.71	40,713.81	28,499.67
Vozilo	2	50,243.87	41,523.86	27,859.35
UKUPNO	180	20,762,558.10	17,183,535.24	11,240,463.85

Tabela 2. Broj primljenih zahtjeva po sektoru investiranja

Sektori investiranja	Broj aplikacija	Vrijednost investicije (sa PDV-om)	Vrijednost investicije (bez PDV-a)	Potencijalni iznos podrške
Sektor mlijeka	81	5,827,876.61	4,816,463.18	3,318,472.34
Sektor ribarstva i akvakulture	3	218,536.87	180,608.98	125,218.93
Sektor mesa	18	3,568,229.74	2,968,963.46	1,968,875.90
Sektor vinogradarstva	9	1,593,935.20	1,317,301.82	837,077.61
Sektor maslinarstva	3	1,150,298.24	950,659.70	570,395.82
Sektor pčelarstva	3	115,758.36	95,668.07	57,400.84
Sektor proizvodnje jaja	8	3,120,081.73	2,578,579.94	1,566,203.00
Sektor voća i povrća	55	5,167,841.35	4,275,290.09	2,796,819.41
UKUPNO	180	20,762,558.10	17,183,535.24	11,240,463.85

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

Tabela 3. Broj primljenih zahtjeva po regionima

Region	Broj aplikacija	Vrijednost investicije (sa PDV-om)	Vrijednost investicije (bez PDV-a)	Potencijalni iznos podrške
Sjeverni	98	7,319,341.26	6,052,723.24	4,288,882.68
Primorski	14	3,216,148.30	2,657,973.79	1,606,743.57
Središnji	68	10,227,068.54	8,472,838.21	5,344,837.60
UKUPNO	180	20,762,558.10	17,183,535.24	11,240,463.85

Na datum 31.12.2020. godine, ukupno je ugovoreno 61 projekat ukupne vrijednosti investicija 4.122.015,91 EUR (sa PDV-om), odnosno 3.406.632,84 EUR (bez PDV-a), uz mogući iznos podrške od 2.311.148,03 EUR.

Tabela 4. Broj ugovorenih zahtjeva po opštinama

Opština	Broj aplikacija	Vrijednost investicije (sa PDV-om)	Vrijednost investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške
Andrijevića	2	58,360.28	48,149.72	34,057.38
Berane	2	71,581.71	59,158.44	44,012.87
Bijelo Polje	10	458,193.48	378,672.31	270,320.04
Danilovgrad	6	297,699.11	246,032.34	158,338.85
Gusinje	1	17,867.26	14,766.33	10,336.43
Herceg Novi	1	604,130.40	499,281.32	303,678.19
Kolašin	3	139,294.71	115,119.58	82,529.99
Mojkovac	2	72,130.75	59,612.19	41,728.54
Nikšić	8	1,049,733.44	867,638.31	609,250.04
Petnjica	1	37,420.00	30,925.62	21,647.93
Plav	1	30,050.12	24,834.81	17,384.37
Plužine	1	19,041.23	15,736.55	11,325.50
Pljevlja	7	268,484.71	221,888.20	160,286.01
Podgorica	1	115,865.87	95,756.92	57,454.15
Rožaje	1	33,558.13	27,733.99	19,413.79
Šavnik	4	133,338.53	110,197.15	79,406.60
Ulcinj	4	160,326.16	132,500.96	83,640.29
Žabljak	6	554,940.00	458,628.10	306,337.06
UKUPNO	61	4,122,015.91	3,406,632.84	2,311,148.03

Tabela 5. Broj ugovorenih zahtjeva po sektoru

Sektori investiranja	Broj aplikacija	Vrijednost investicije (sa PDV-om)	Vrijednost investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške
Sektor mlijeka	41	1,944,400.57	1,607,032.67	1,128,212.36
Sektor ribarstva i akvakulture	1	20,728.41	17,130.92	11,991.64
Sektor pčelarstva	1	17,867.26	14,766.33	10,336.43
Sektor proizvodnje jaja	1	604,130.40	499,281.32	303,678.19
Sektor vinogradarstva	1	115,865.87	95,756.92	57,454.15

IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU

Sektor voća i povrća	16	1,419,023.40	1,172,664.68	799,475.26
UKUPNO	61	4,122,015.91	3,406,632.84	2,311,148.03

Tabela 6. Broj ugovorenih zahtjeva po regionu

Region	Broj aplikacija	Vrijednost investicije (sa PDV-om)	Vrijednost investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške
Sjeverni	40	1,873,532.50	1,548,292.07	1,086,794.87
Primorski	5	764,456.56	631,782.28	387,318.48
Središnji	16	1,484,026.84	1,226,558.49	837,034.68
UKUPNO	61	4,122,015.91	3,406,632.84	2,311,148.03

Od ukupno 61 ugovorenih korisnika, u 2020. godini 11 korisnika je objavilo poziv za dostavljanje ponuda i u toku je sprovođenja procedure nabavke, u cilju realizacije investicija i ostvarivanja prava na isplatu podrške

Treći IPARD javni poziv za mjeru 3 „Investicije u fizički kapital za preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda“

Treći Javni poziv objavljen je 15. decembra 2020. godine. Prijem zahtjeva za dodjelu podrške za ovaj Javni poziv je od 15. decembra do 15. marta 2021. godine. Kroz ovaj javni poziv, na raspolaganju je 11,3 mil. EUR bespovratnih sredstava podrške.

Primljeni i isplaćeni zahtjevi za isplatu

Kroz mjeru 3 drugi javni poziv u 2020. godini primljen i isplaćen je ukupno 1 zahtjev za isplatu. Ukupna zahtijevana i isplaćena vrijednost investicije iznosi 46.664,08 EUR (sa PDV-om), odnosno 56.463,54 EUR (bez PDV-a), dok je iznos isplaćene podrške 23.332,04 EUR. Isplaćeni zahtjev za isplatu je iz opštine Podgorica, sektor prerade mesa. Investicija se odnosila na nabavku vozila.

Revizija strukture za implementaciju IPARD-a u Crnoj Gori

Evropska komisija je u avgustu mjesecu 2020. godine obavijestila Crnu Goru da zahtjev za povjeravanje zadataka izvršenja budžeta za Mjeru 7 – „Diverzifikacija gazdinstva i razvoj poslovanja“, koje su podnijele nacionalne vlasti ispunjava minimum uslova propisanih Okvirnim i Sektorskim sporazumom za IPARD II. Shodno tome, u decembru mjesecu 2020. godine usvojene su izmjene i dopune Finansijskog sporazuma za IPARD II 2014-2020, čime je i formalno dobijeno ovlaštenje od strane EK za implementaciju ove mjere IPARD II programa.

Uporedo sa ovim procesom, u novembru mjesecu 2020. godine usvojen je predlog izmjena IPARD II programa od strane Crne Gore i dostavljen Evropskoj komisiji na razmatranje i usvajanje od strane nadležnih direktorata. Ovim predlogom izvršena su određena terminološka usklađivanja za već postojeće mjere 1 i 3 (čija implementacija je u toku), zatim je izvršena detaljna razrada Mjere 7 – „Diverzifikacija gazdinstva i razvoj poslovanja“ i izmjena budžetske alokacije Programa u odnosu na Mjeru 7.

Direktorat za plaćanja je u 2020. godini bio predmet sedam revizija. Četiri revizije su obavljene od strane Revizorskog tijela Crne Gore, a tri od strane Direktorata za upravljačku strukturu Ministarstva finansija.

Registar poljoprivrednih gazdinstava

Poljoprivredni proizvođači koji ostvaruju pravo na podršku Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja, dužni su u skladu sa zakonom da se registruju u Registru poljoprivrednih gazdinstava.

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

U 2020. godini upisano je 2087 proizvođača u registar, što čini da je ukupno 13751 upisanih proizvođača.

Tabela 7: Prikaz registrovanih gazdinstava po opštinama

Opština	Registrovano u 2020.	Ukupno registrovanih
Andrijeвица	25	251
Bar	89	493
Berane	160	964
Bijelo Polje	249	1962
Budva	29	104
Cetinje	35	162
Danilovgrad	73	477
Gusinje	21	95
Herceg Novi	32	122
Kolašin	42	273
Kotor	51	104
Mojkovac	82	406
Nikšić	237	1716
Petnjica	55	335
Plav	24	262
Prijevlja	205	1563
Plužine	31	319
Podgorica	375	2338
Rožaje	83	593
Tivat	16	73
Tuzi	53	58
Ulcinj	75	606
Šavnik	14	239
Žabljak	31	236
Ukupno	2087	13751

Sistem evidencije parcela poljoprivrednog zemljišta (SIZEP)

U 2020. godini SIZEP je korišćen za prostornu identifikaciju referentnih parcela za plaćanje za dvije mjere Agrobudžeta 1.1.4 Direktna plaćanja u biljnoj proizvodnji i 2.2.2 Podrška organskoj proizvodnji. U narednom periodu Direktor za plaćanja će nastaviti sa dodatnim razvojem SIZEP sistema kroz implementaciju novih mjera u okvir Agrobudžeta, a čiji će rezultati biti korišćeni kako za kreiranje politika razvoja poljoprivrede tako i za sami pregovarački proces sa EU.

Tabela 8: Broj registrovanih parcela, površina i vrsta upotrebe po opštinama

Opština	Broj parcela	Registrovana površina/ha	Vrsta upotrebe
Andrijeвица	1	0,13	Oranica
	212	109,62	Voćnjak, zasad višegodišnjih kultura
	1	0,25	Mješoviti zasad višegodišnjih kultura
Bar	4	2,13	Voćnjak, zasad višegodišnjih kultura
	1	0,2	Vinograd
	35	10,45	Zasad masline
	34	12,36	Mješoviti zasad višegodišnjih kultura
Berane	9	6,17	Oranica
	680	275,96	Voćnjak, zasad višegodišnjih kultura
Bijelo Polje	23	8,55	Oranica
	1264	550,82	Voćnjak, zasad višegodišnjih kultura

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

	1	0,32	Zasad masline
Budva	13	5,91	Voćnjak, zasad višegodišnjih kultura
	2	1,87	Vinograd
	2	0,45	Mješoviti zasad višegodišnjih kultura
Cetinje	1	1,24	Voćnjak, zasad višegodišnjih kultura
	9	4,82	Vinograd
Danilovgrad	5	3,35	Voćnjak, zasad višegodišnjih kultura
	2	1,01	Vinograd
	1	0,75	Mješoviti zasad višegodišnjih kultura
Gusinje	13	7,8	Voćnjak, zasad višegodišnjih kultura
Kolašin	45	24,76	Voćnjak, zasad višegodišnjih kul.
Kotor	2	2,89	Voćnjak, zasad višegodišnjih kul.
Mojkovac	3	0,42	Oranica
	132	55,28	Voćnjak, zasad višegodišnjih kultura
Nikšić	20	5,14	Oranica
	184	76,85	Voćnjak, zasad višegodišnjih kultura
	7	1,81	Vinograd
Petnjica	6	14,95	Oranica
	79	35,09	Voćnjak, zasad višegodišnjih kultura
Plav	1	0,16	Oranica
	83	45,05	Voćnjak, zasad višegodišnjih kultura
Pljevlja	143	160,33	Oranica
	1360	491,27	Voćnjak, zasad višegodišnjih kultura
Plužine	115	46,5	Voćnjak, zasad višegodišnjih kultura
Podgorica	32	67,09	Oranica
	192	103,69	Voćnjak, zasad višegodišnjih kultura
	113	90,88	Vinograd
	11	7,96	Zasad masline
	25	12,46	Mješoviti zasad višegodišnjih kultura
Rožaje	43	18,03	Voćnjak, zasad višegodišnjih kultura
Šavnik	4	1,96	Voćnjak, zasad višegodišnjih kultura
Tivat	3	1	Voćnjak, zasad višegodišnjih kultura
	2	0,67	Zasad masline
Ulcinj	3	2,15	Oranica
	106	115,49	Voćnjak, zasad višegodišnjih kultura
	1	0,17	Vinograd
	34	19,27	Zasad masline
	52	55,58	Mješoviti zasad višegodišnjih kultura
Žabljak	24	60,38	Oranica
UKUPNO:	5138	2521,44 ha	

Drugi projekat institucionalnog razvoja i jačanja poljoprivrede u Crnoj Gori – MIDAS 2

Drugi projekat institucionalnog razvoja i jačanja poljoprivrede u Crnoj Gori (MIDAS 2) dobio je odobrenje Borda izvršnih direktora Međunarodne banke za obnovu i razvoj 30. januara 2018.

godine. Ugovor o kreditu između Vlade Crne Gore i Međunarodne banke za obnovu i razvoj IBRD (Svjetska banka) potpisan je 8. marta 2018. godine (8820-ME).

Projekat je dobio efektivnost 5 juna 2018. godine, dok je zajedničko otvaranje projekta sa predstavnicima Svjetske banke i Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja održano u Kolašinu 11. jula 2018. godina. Predviđeno trajanje projekta je do 30. juna 2023. godine.

Razvojni cilj Projekta jeste poboljšanje konkurentnosti poljoprivrede i i ribarstva u Crnoj Gori, kroz povećanje pružanja državne podrške u usaglašavanju sa zahtjevima za pristupanje EU.

Ovaj projekat ima tri razvojne komponente, dok je četvrta komponenta Upravljanje projektom:

- Prva komponenta – Jačanje programa Ministarstva, za poljoprivredu, ruralni razvoj i ribarstvo (vezano za ispunjenje mjerila u okviru Poglavlja 11):
- Druga komponenta – Podrška za oblast bezbjednosti hrane, veterinarske i fitosanitarne usluge (vezano za ispunjenje mjerila u okviru Poglavlja 12).
- Treća komponenta – Modernizacija sektora ribarstva (vezano za ispunjenje mjerila u okviru Poglavlja 13).

Pored ostalih angažmana, u toku 2020. godine su započete sljedeće aktivnosti, čija je realizacija u toku:

Komponenta 1:

- Otvorena je prva regionalna kancelarija Direktorata za plaćanje i prostorije Ministarstva u Bijelom Polju – Kuća poljoprivrede na sjeveru. U planu je dalje uspostavljanje regionalnih kancelariji, od kojih će prva biti u Beranama.
- U pripremi je model upravljanja za Kuću voća u Andrijevici, kao osnova za moguću nabavku opreme uz podršku MIDAS 2 projekta.
- U toku je izrada sektorskih studija kao osnova za izradu Strategije poljoprivrede.

Komponenta 2:

- Nadogradnja i opremanja Fitolaboratorije na Biotehničkom fakultetu – u toku je konsultantski angažman za pripremu biznis plana, načina saradnje i akreditacije buduće nacionalne referentne fitosanitarne laboratorije, što predstavlja osnovu za nadogradnju prostorija za potrebe ove laboratorije u okviru BTF u Podgorici.
- Konsultantski angažman za pripremu biznis plana za uspostavljanje sistema za neškodljivo uklanjanje nus-proizvoda životinjskog porijekla.
- Tehnička podrška izradi veterinarsko – informacionog sistema.

Komponenta 3:

- Isporučeno je i stavljeno u funkciju plovilo za potrebe ribarske inspekcije.
- Nabavljena je i instalirana oprema za akvarijum Instituta za biologiju mora u Kotoru.
- U toku je konsultantski angažman za istraživanja u cilju sprovođenja procjene uticaja na životnu sredinu za potrebe izgradnje ribarske luke na Rtu Đeran u Ulcinju. Pored ove luke, istraživanja će se vršiti i za potrebe luke u Herceg Novom (Zelenika), dok je u planu da se izgradi i ribarska luka u Baru.

U cilju praćenja realizacije projektnih angažmana, kancelarija Svjetske banke u Podgorici dostavlja Ministarstvu redovne mjesečne izvještaje o trenutnom stanju implementacije aktivnosti. Pored ovoga, a najmanje dva puta godišnje, Svjetska banka dostavlja sveobuhvatne izvještaje (Aide Memoire), nakon održanih misija/supervizija implementacije projekta, sa naglaskom na aktivnosti koje je potrebno preduzeti u narednih šest mjeseci. Takođe, obaveza projektnog tima je redovno polugodišnje izvještavanje Banke, u cilju praćenja implementacije dogovorenih aktivnosti.

Direktorat za plaćanja je u 2020. godini implementirao mjere 1.1.4 Direktna plaćanja u biljnoj proizvodnji i 2.2.2 Podrška organskoj proizvodnji, a koje su finansiranih kroz MIDAS 2 projekat. U okviru ove dvije mjere ukupno je primljeno 2.401 zahtjeva za podršku, od kojih je isplaćeno

2.368 zahtjev u iznosu od 970.654,05 EUR, a isplaćena je podrška za 2.816,57 ha obradivih površina (6.403 parcela), od kojih su neke površine ostvarile podršku za obje mjere.

ODLUČIVANJE U UPRAVNOM POSTUPKU O PRAVIMA I OBAVEZAMA SUBJEKATA PRAVA

Tokom 2020. godine, dostavljena su ukupno 4831 zahtjeva za odlučivanje u prvostepenom upravnom postupku, i to:

- 180 zahtjeva za dodjelu podrške podnijetih po Drugom javnom pozivu „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“ u okviru IPARD II 2014–2020 – Mjera 1, od kojih je 66 riješeno, a ostali su u postupku odlučivanja (*uz napomenu da je u 2020. godini riješeno 41 zahtjev u okviru Mjere 3, a koji su podnijeti u 2019. godini*) ;
- 143 zahtjeva za isplatu podrške podnijetih po Javnom pozivu „Investicije u poljoprivredna gazdinstva“ i Javnom pozivu „Investicije u fizički kapital za preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda“ u okviru IPARD II 2014–2020, od kojih je 126 riješeno (88,81 %), a za 17 zahtjeva u toku je postupak odlučivanja (*uz napomenu da je iz prethodnih godina riješeno u 2020. godini još 38 zahtjeva u okviru IPARD-a*);
- 2401 zahtjeva za dodjelu podrške podnijetih po Javnom pozivu za direktna plaćanja u biljnoj proizvodnji i dodjelu podrške organskoj proizvodnji od kojih je riješeno 2390 riješeno (99,54%), a za 11 zahtjeva je u toku postupak odlučivanja; i
- 2107 zahtjeva za upis u Registar poljoprivrednih gazdinstava, od kojih je 2102 riješeno (99,766%), a za 5 zahtjeva u toku je postupak odlučivanja.

U 2020. godini pokrenuto je 8 upravnih sporova protiv odluka Ministarstva – Direktorata za plaćanja, od kojih su svi u postupku odlučivanja.

Ocjena stanja i predlog mjera za unapređenje stanja u oblasti

U 2020. godini, Direktorat za plaćanja uz maksimalno angažovanje svih zaposlenih ostvario je veoma dobre i zapažene rezultate.

Kroz IPARD II program (mjera 1 i 3) ukupno je isplaćeno 161 projekata, ukupne vrijednosti investicije 8.680.325,34 EUR (sa PDV-om), odnosno 7.182.823,86 EUR (bez PDV-a), dok je isplaćena bespovratna podrška 4.610.345,59 EUR.

U okviru mjere „Direktna plaćanja u biljnoj proizvodnji“ i mjere ruralnog razvoja „Podrška organskoj proizvodnji“, koje realizuje Direktorat za plaćanja ukupno je primljeno 2.401 zahtjeva za podršku, od kojih je isplaćeno 2.368 zahtjev u iznosu od 970.654,05 EUR, a zahtijevana je podrška za 2.816,57 obradivih površina (6043 parcele), od kojih su neke površine ostvarile podršku za obje mjere.

U toku 2020. godine u Registru poljoprivrednih gazdinstava upisano je 2087 poljoprivrednih gazdinstava. Upis u Registar poljoprivrednih gazdinstava je osnova i uslov za dobijanje svih podsticaja u poljoprivredi i ruralnom razvoju, a istovremeno i evidencija o stvarnim podacima o svim poljoprivrednim gazdinstvima na teritoriji Crne Gore. Ukupan broj registrovanih poljoprivrednih gazdinstava zaključno na dan 31.12.2020. godine iznosi 13751.

Takođe, u 2020. godini Direktorat za plaćanja je nastavio sa prostornom identifikacijom referentnih parcela za plaćanje kroz Sistem evidencije parcela poljoprivrednog zemljišta (SIZEP sistem) za dvije mjere Agrobudžeta: 1.1.4 Direktna plaćanja u biljnoj proizvodnji i 2.2.2 Podrška organskoj proizvodnji, i kao rezultat broj registrovanih parcela sa vrstom upotrebe po opštinama u 2020. godini za potrebe navedenih mjera podrške iznosi 7031 parcela ukupne površine od 3.561,26 ha. Takođe, u 2020. godini Direktorat za plaćanja je uspostavio Geoprostornu evidencijom zahtjeva (Evidencija zahtjeva), ukupan broj isplaćenih poljoprivrednika kroz ovaj sistem, zaključno sa 31.12.2020. godine je 2368.

S obzirom da je Direktor za plaćanja povjeravanjem zadataka izvršenja budžeta za IPARD II i zvanično postao IPARD Agencija, odnosno akreditovano tijelo za implementaciju mjera ruralnog razvoja predviđenih IPARD II Programom, jedan od glavnih izazova i u narednom periodu biće implementacija javnih poziva za podršku kroz mjere ruralnog razvoja u okviru IPARD II Programa 2014-2020 (mjere 1 i 3), kao i početak implementacije Mjere 7 „Diverzifikacija gazdinstava i razvoj poslovanja“.

Uzimajući u obzir navedeno, neophodno je raditi na daljem povećanju ljudskih resursa u Direktoratu za plaćanja, kako bi se osigurala uspješna implementacija IPARD II programa, kao i drugih mjera podrške i projekata koje realizuje ovaj Direktor.

Uspješna realizacija i povlačenje sredstava iz IPARD II programa ne zavisi samo od Direktorata za plaćanja – IPARD Agencije, već i od svih učesnika u ovom procesu, kako Ministarstva, tako i ostalih organa državne uprave, Tehničkih tijela prepoznatih IPARD II programom, organa lokalne uprave, poljoprivrednih proizvođača i prerađivača i drugih učesnika u ovom procesu.

6.4. DIREKTORAT ZA RURALNI RAZVOJ

REALIZACIJA AKTIVNOSTI U POGLEDU POLITIKE RAZVOJA

Obnova i razvoj sela i izgradnja seoske infrastrukture

Podržano je preko 60 projekata u oblasti ruralne infrastrukture u Crnoj Gori koji između ostalog uključuju:

Andrijevića: Sanacija 4 putna pravca, prema katunima, i to: Gradišnica – Kastraj Do u mjesnoj zajednici Trešnjevo, Balj – katun Jezera u mjesnoj zajednici Seoce, katun Crnogora u mjesnoj zajednici Košutiće i katun Bjelega u mjesnoj zajednici Trepča; Podrška prilaznom putu gazdinstvu.

Bar: Rekonstrukciju škole i vinske kuće u selu Gluhi do.

Bijelo Polje: sanacija putnih pravaca u naselju Kneževići; Podrška rješavanju vodosnabdijevanja na gazdinstvu.

Berane: Sanacija postojećeg makadamskog puta Vuča – Plavac – Rasova; Sanacija postojećeg makadamskog puta Piperi (Gornje Zaostro) – Šestarevac; Izgradnja puta Šiško jezero – Svatovsko groblje; Podrška rješavanju vodosnabdijevanja.

Cetinje: Unapređenje ruralne infrastrukture u Katunskoj i Riječkoj nahiji; Unapređenje puteva u ruralnim području MZ Bata, Trešnjevo i Čevo

Danilovgrad: Nasipanje makadamskih puteva u naseljima Spuža, Bandića, Pitome Loze, Lazina, Čurioca, Martinića, Slapa, Novog Sela, Gornjeg i Donjeg Zagarača, Frutka, Zagorka, Kujave, Gornjih i Donjih Rsojevića; Podrška unapređenju infrastrukture i rješavanja pitanja vodosnabdijevanja na gazdinstvima.

Kolašin: Sanacija putnog pravca Cerovica – Trešnjica i asfaltiranje dijela puta Manastir Morača – Jasenova – Ocka Gora; Obnova korita za napajanje stoke na katunima Bojića Ošljak i Potrk – Sinjajevina; Izgradnja i sanacija puteva u ruralnim predjelima opštine; Podrška unapređenju infrastrukture i rješavanja pitanja vodosnabdijevanja na gazdinstvima.

Mojkovac: Rekonstrukcija Gostilovina – Stup- Crvena lokva; Rekonstrukcija puta Mramor – Prošćenske Žari; Podrška za obaloutvrdu rijeke Tare.

Nikšić: Postavljanje rasvjete u MZ Grahovo; Nabavka agregata i pumpe za vodu mještana sela Krš Milovića; Sanacija bistjerne u selu Bogmilovići; Obnova seoskog doma u selu Donje Crkvice; Probijanje i nasipanje puta do gazdinstva u selu Macavare; Unapređenje putne i vodovodne infrastrukture u mjesnim zajednicama sa ruralnog područja (Crkvice, Crni Kuk, Petrovići, Vračenovići, Velimlje, Grahovo, Vilusi, Krstac, Trubjela i Lukovo)

Petnjica: Nasipanje putnih pravaca prema katunima: Dužice – Bare – Ravni Turijak i Kalica Puč; Izgradnja potpornih zidova u MZ Radmanci i Tucanje;

Plav: Rješavanje pitanja vodosnabdijevanja na gazdinstvu; Rješavanja pitanja snabdijevanja energijom na gazdinstvu.

Pljevlja: Modernizacija lokalnog puta Gornja Vrulja – Bujiška breza; Modernizacija lokalnog puta Đurđevića Tara – manastir Arhangela Mihajila u Tari; Modernizacija lokalnog puta Glisnica – Jakupov Grb – Rađevići; Podrška za nabavku agregata za gazdinstvo.

Plužine: Sanacije bistjerne u selu Seljani, Piva.

Podgorica: Rješavanje pitanja snabdijevanja električnom energijom u par sela Lješanske nahije; Higijenska zaštita vode Jamica; Rekonstrukcija sekundarne mreže u naseljima Liješnje i Podstrana; Rješavanje pitanja vodosnabdijevanja na gazdinstvima; Nasipanje lokalnih nekategorisanih puteva, u ukupnoj dužini od oko 20 km u GO Golubovci (u naseljima Berislavci i Bijelo Polje: put Kolađenica, ukupne dužine oko 5 km; u naseljima Gostilj i Balabani: putevi prema rijeci Gostiljskoj, ukupne dužine oko 6 km; u naselju Bijelo Polje: Koluški i Glibočki put, dužine oko 4 km; u naselju Bistrice: Kuriječki lug do Tapije i paralelno sa magistralnim puten, ukupno oko 5 km; naselje Vranjina, pored kanala, oko 850 m)

Šavnik: Rekonstrukcija katunskog puta Dolina Jelića – Štičje – Timarsko Polje; Rekonstrukcija lokalnog puta od magistralnog puta Šavnik – Nikšić do kuća Čvorovića i Radonjića u Mokro; Rekonstrukcija katunskog puta Bijela – Laza – Klanac; Sanacija puta kroz selo Timar; Rješavanje pitanja vodosnabdijevanja na gazdinstvu.

Žabljak: Završetak planiranih i već započetih radova na izgradnji javne infrastrukture na prostoru Opštine Žabljak. Unapređenje infrastrukture na gazdinstvu.

Projekat Stvaranja klastera i transformacija ruralnih područja RCTP (IFAD)

Kroz mjeru Podrška razvoju klastera u oblasti poljoprivrede za 2020. godinu, kroz javni poziv podržana su 305 aplikacija, koji su ostvarili pravo na podršku u iznosu od 474.883,29 EUR.

Obnova i razvoj seoske infrastrukture

Kroz II komponentu RCTP projekta u toku 2020. godine realizovane su sljedeće aktivnosti.

Berane: Ukupno asfaltirano sedam dionica u ukupnoj dužini od 5,04km, od čega dva lokalna putna pravca u MZ Polica u ukupnoj dužini od 1,06km; jednog putnog pravca u MZ Zagorje u ukupnoj dužini od 1,90km; jednog putnog pravca u MZ Petnjik u dužini od 0,40km; jednog putnog pravca u MZ Dapsići u dužini od 0,64km i dva u MZ Štitari u ukupnoj dužini od 1,04km. Izgrađena jedna sekundarna vodovodna mreža u MZ Petnjik.

Bijelo Polje: Ukupno asfaltirano deset putnih pravaca u ukupnoj dužini od 5,59km, od čega jedan putni pravac u MZ Rasovo u dužini od 0,30km; jedan putni pravac u MZ Godijevo u ukupnoj dužini od 0,50km; dva putna pravca u MZ Bistrici u ukupnoj dužini od 1,50km; dva putna pravca u MZ Ravna Rijeka u ukupnoj dužini od 1,14km; jedan putni pravac u MZ Pavino Polje u ukupnoj dužini od 0,60km; jedan putni pravac u MZ Kovren u dužini od 0,55km; jedan putni pravac u MZ Tomaševo u dužini od 0,50km; jedan putni pravac u MZ Čeoče u dužini od 0,50km. Izgrađeno ukupno 3 sekundarne vodovodne mreže, od kojih jedna u MZ Crhalj i dvije u MZ Korita.

Mojkovac: Ukupno asfaltirano osam putnih pravaca u ukupnoj dužini od 3,17km, od čega tri putna pravca u MZ Rudnica u ukupnoj dužini od 1,12km; jedan putni pravac u MZ Polja – Donja u ukupnoj dužini od 0,40km; dva putna pravca u MZ Žari u ukupnoj dužini od 0,65km i dva putna pravca u MZ Lepenac u ukupnoj dužini od 1,00km.

Nikšić: Ukupno asfaltirano devetnaest putnih pravaca u ukupnoj dužini od 11,19km od čega tri putna pravca u MZ Crni Kuk u ukupnoj dužini od 1,85km; dva putna pravca u MZ Lukovo u ukupnoj dužini od 0,77km; dva putna pravca u MZ Petrovići u dužini od 1,10km; dva putna pravca u MZ Trubjela u ukupnoj dužini od 2,00km; tri putna pravca u MZ Velimlje u ukupnoj

dužini od 1,60km; dva putna pravca u MZ Vračenovici u dužini od 1,70km i pet putnih pravaca u MZ Župa u dužini od 2,17km. Izgrađeno ukupno 3 sekundarne vodovodne mreže, od kojih jedna u MZ Petrovići i dvije u MZ Župa. Pet akumulacija sistem folija od kojih jedna u MZ Crkvice, jedna u MZ Trubjela, tri u MZ Velimlje.

Petnjica: Ukupno asfaltirano tri putna pravca u ukupnoj dužini od 1,70km, od čega jedan putni pravac u MZ Vrševo – Azane u ukupnoj dužini od 0,85km; jedan putni pravac u MZ Lagatore u ukupnoj dužini od 1km i jedan putni pravac u MZ Dašča Rijeka u ukupnoj dužini od 0,85km. Izgrađena dvije sekundarne vodovodne mreže. Jedna u MZ Radmanci i jedna u dijelu MZ Johovice – Godočelje – Tucanje.

Šavnik: Ukupno asfaltirano dva putna pravca u ukupnoj dužini od 7,70km, i to u MZ Duži u dužini od 4,40km i jedan pitni pravac u MZ Dubrovsko u dužini od 3,30km. Izgrađena je jedna sekundarna vodovodna mreža u MZ Bijela.

Žabljak: Ukupno asfaltirano deset putnih pravaca u ukupnoj dužini od 4,48km, od čega jedan putni pravac u MZ Krš u ukupnoj dužini od 0,70km; jedan putni pravac u MZ Motički gaj u ukupnoj dužini od 0,17km; tri putna pravca u MZ Njegovuđa u ukupnoj dužini od 1,50km; dva putna pravca u MZ Novakovići u ukupnoj dužini od 1,00km i tri putna pravca u MZ Pošćensko – Komarski kraj u ukupnoj dužini od 1,11km. Izgrađena jedna sekundarna vodovodna mreža u MZ Njegovuđa.

Program razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Crne Gore u okviru IPARD II 2014-2020 (IPARD II program)

Tokom 2020. godine objavljena su 2 javna poziva kroz IPARD program – Drugi javni poziv za Mjeru 1 – Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava i Treći javni poziv za Mjeru 3 – Investicije u fizički kapital vezano za preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda. Direktorat za plaćanja vrši sprovođenje pomenutih javnih poziva.

Crna Gora imala je obavezu da osnuje IPARD II odbor za nadgledanje u skladu sa Okvirnim i Sektorskim sporazumom koji je potpisan između Vlade Crne Gore i Evropske komisije, a tiču se pravila sprovođenja finansijske podrške EU Crnoj Gori kroz instrument pretpripručne podrške (IPA) i to za oblast „Poljoprivreda i ruralni razvoj“ (IPARD II). Članovi IPARD II odbora su predstavnici institucija koje su uključene u sam proces sprovođenja IPARD II programa, kao i predstavnici poljoprivrednih proizvođača, odnosno udruženja iz različitih sektora poljoprivredne proizvodnje, ali i predstavnici nevladinog sektora. Prvi sastanak je održan 7. jula 2016. godine, drugi sastanak održan 27. juna 2017. godine, treći 12. juna 2018. godine, četvrti 6. februara 2019. godine i peti 22. novembra 2019. godine. Usljed situacije izazvane virusom COVID 19, šesti sastanak održan je preko internet platforme 20. novembra 2020. godine.

JAVNI POZIVI

Mjere podrške Agrobudžeta su se realizovale kroz sljedeće javne pozive:

Kroz mjeru „Podrška razvoju vinogradarstva i vinarstva“ za 2020. godinu, podržana su 63 poljoprivredna gazdinstva i ostvarila pravo na podršku u ukupnom iznosu od 91.181,46 EUR. Zasnovoano je novih 8,57 ha vinograda. Investiralo se i u modernizaciju vinograda (potporni stubovi i žice, sistem za navodnjavanje, mreža za zaštitu od ptica) kao i u nabavku namjenske vinske opreme (inox posude, barrique burad, muljače, aparat za destilaciju i dr.).

Kroz mjeru „Podrška podizanju i modernizaciji/opremanju proizvodnih voćnih zasada“ za 2020. godinu, podržano je 96 poljoprivrednih gazdinstava, u iznosu od 137.181,95 EUR. 57 poljoprivrednih gazdinstava zasnovoalo je novih 30,21 ha pod voćem i ostvarilo pravo na podršku u ukupnom iznosu od 91.269,23 EUR. Podrška u iznosu od 47.587,98 EUR ostvorena je za nabavku opreme za modernizaciju zasada.

Kroz mjeru „Podrška razvoju maslinarstva“ za 2019. godinu, podržana su 42 poljoprivredna gazdinstva i ostvarila pravo na podršku u ukupnom iznosu od 51.413,23 EUR. 24 poljoprivredna gazdinstva ostvarila su podršku za podizanje novih maslinjaka u ukupnom

iznosu od 17.239,01 EUR (posađeno je novih 6.448 sadnica maslina). Investirano je u revitalizaciju maslinjaka, izgradnju podzida u svrhu čuvanja zemljišta od erozije, nabavku sistema za navodnjavanje i nabavku potrebne opreme za čuvanje i skladištenje maslinovog ulja.

Kroz mjeru „Podrška povrtarskoj proizvodnji“ za 2020. godinu, podržano je 441 poljoprivredno gazdinstvo u iznosu od 418.587,02 EUR.

Kroz mjeru „Podrška podizanju višegodišnjih zasada ljekovitog i aromatičnog bilja“ za 2020. godinu, podržano je 1 poljoprivredno gazdinstvo i ostvarilo pravo na podršku u ukupnom iznosu od 729.78 EUR.

Kroz mjeru „Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka“ podržano je 169 gazdinstava. Ukupno investirano 167.436,19 EUR i ostvarena bespovratna podrška od 101.463,03 EUR. Sredstva su iskorišćena za nabavku aparata za mužu, laktofriza i sredstava za pranje i dezinfekciju vimena, što je uticalo na poboljšanje higijene muže i kvaliteta mlijeka.

Kroz mjeru „Podrška dostizanju standarda dobrobiti životinja u stočarstvu“ podržano je 10 gazdinstava sa 4.571,21 EUR.

Kroz mjeru „Podrška za nabavku mehanizacije, priključaka i opreme u funkciji primarne proizvodnje“ u 2020. godini podržano je 620 poljoprivrednih gazdinstava, u iznosu od 836.478,87 EUR.

Kroz mjeru „Podrška investicijama u izgradnju sistema za navodnjavanje“ u 2020. godini podržano je 59 poljoprivrednih gazdinstava u iznosu od 129.283,64 EUR.

U cilju poboljšanja kvaliteta života i rada, prije svega za mlade ljude koji žele da se bave poljoprivredom, Ministarstvo je u 2020. godini sproveo mjeru „Podrška pokretanju poslovanja mladih poljoprivrednika“ kroz koju je podržano 15 korisnika iz 10 opština, od čega najveće učešće je poljoprivrednih i veterinarskih tehničara, a koji su bili na evidenciji Zavoda za zapošljavanje (najviše je zastupljena stočarska proizvodnja, nabavka mehanizacije i opreme, rekonstrukcija objekata na poljoprivrednim gazdinstvima, a kod biljne proizvodnje prevladavala je nabavka sadnog materijala), sa ukupnim iznosom podrške od 147.872,10 EUR.

Kroz mjeru „Održivo korišćenje planinskih pašnjaka“ sa 272.608,80 EUR podržano je 1.638 poljoprivrednih proizvođača iz 20 crnogorskih opština, koji izdižu stoku na katun.

U cilju očuvanja i korišćenja autohtonih i lokalnih vrsta i rasa stoke ugrožene genetskom erozijom, Ministarstvo je kroz mjeru „Očuvanje autohtonih genetičkih resursa u poljoprivredi“ podržalo 55 poljoprivrednih proizvođača koji se bave uzgojem autohtonih rasa stoke (ovce rasa: zetska žuja, sora, ljaba i pivska pramenka, i krave rase: buša) i autohtonih biljnih vrsta sa ukupno 47.515,00 EUR. Podržan i Biotehnički fakultet za sprovođenje programa očuvanje genetičkih resursa u stočarstvu i „13. Jul Plantaže“ kao naučno-istraživačka institucija za rad na inventarizaciji, sakupljanju, morfološkoj karakterizaciji, genetičkoj identifikaciji i konzervaciji genetičkih biljnih resursa.

Kroz mjeru „Upravljanje stajskim đubrivom“ sa 22.624,56 EUR podržano je 13 poljoprivrednih gazdinstva. Na taj način riješeno je pitanje odlaganja stajskog đubriva na predmetnim gazdinstvima.

Kroz mjeru „Podrška investicijama u adaptaciju planinskih katuna“ za 2020. godinu, podržana su 12 poljoprivredna gazdinstva, koji su ostvarili pravo na podršku u iznosu od 14.381,75 EUR.

Projekat „Posao za vas“

Tokom 2020. godine 13 korisnika kredita „Posao za Vas“ ostvario je pravo na otpis 30% kredita u iznosu od 25.500,00 EUR. Ministarstvo je izvršilo otpis kredita za korisnike koji su otpočeli poljoprivrednu proizvodnju.

ODLUČIVANJE U UPRAVNOM POSTUPKU O PRAVIMA I OBAVEZAMA SUBJEKATA PRAVA

U izvještajnom periodu Direktor za ruralni razvoj je bio zadužen za realizaciju 16 javnih poziva, koji su se realizovali u skladu sa Uredbom o uslovima, načinu i dinamici sprovođenja mjera agrarne politike za 2020. godinu – Agrobudžetom i to:

1. Mjera 2.1.3 – Podrška razvoju vinogradarstva i vinarstva;
2. Mjera 2.1.4 – Podrška podizanju i modernizaciji/opremanju proizvodnih voćnih zasada;
3. Mjera 2.1.5 – Podrška razvoju maslinarstva;
4. Mjera 2.1.6 – Podrška povrtarskoj proizvodnji;
5. Mjera 2.1.7 – Podrška podizanju višegodišnjih zasada ljekovitog i aromatičnog bilja;
6. Mjera 2.1.9 – Podrška dostizanju standarda dobrobiti životinja u stočarstvu;
7. Mjera 2.1.10 – Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka;
8. Mjera 2.1.12 - Podrška unapređenju stočnog fonda;
9. Mjera 2.1.13. - Podrška za nabavku mehanizacije, priključaka i opreme u funkciji primarne proizvodnje;
10. Mjera 2.1.14 - Podrška investicijama za izgradnju bunara i bistjerni;
11. Mjera 2.1.15 – Podrška pokretanju poslovanja mladih poljoprivrednika;
12. Mjera 2.1.18 – Podrška razvoju klastera u oblasti poljoprivrede;
13. Mjera 2.2.1 – Očuvanje autohtonih genetičkih resursa u poljoprivredi;
14. Mjera 2.2.3 - Održivo korišćenje planinskih pašnjaka;
15. Mjera 2.2.4 – Podrška upravljanju stajskim đubrivom; i
16. Mjera 2.3.1 – Razvoj dodatnih aktivnosti na poljoprivrednim gazdinstvima.

U skladu sa gore navedenim Javnim pozivima pristiglo je ukupno 2328 zahtjeva za rješavanje u prvostepenom upravnom postupku i svaki od njih je riješen u zakonom propisanom roku i stepen rješavanja prvostepenih postupaka iznosi 100%. Protiv prvostepenih rješenja Ministarstva pokrenuto je 7 upravnih sporova i postupci su u toku pred Upravnim sudom Crne Gore.

Ocjena stanja i predlog mjera za unapređenje stanja u oblasti

Direktor za ruralni razvoj je u 2020. godini ispunio sve obaveze.

Za unapređenje stanja u oblasti ruralnog razvoja neophodno je u narednom periodu preduzeti sljedeće mjere:

- Dalje usklađivanje mjera Agrobudžeta sa onim što su zahtjevi Zajedničke poljoprivredne politike Evropske unije;
- Sprovođenje Programa razvoja poljoprivrede i ruralnih područja u okviru IPARD II 2014-2020 (IPARD II program) u cilju unapređenja ruralnih područja, povećanja zaposlenosti kao i smanjenje postojećeg trenda depopulacije ovih područja;
- Priprema Programa razvoja poljoprivrede i ruralnih područja u okviru IPARD III 2021-2027 (IPARD III program) sa ciljem daljeg razvoja ruralnih područja, povećanja konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje, kao i dostizanje EU standarda;
- Dalje unapređenje i povećanje ulaganja u ruralnu infrastrukturu;
- Konstantno raditi na edukaciji i boljoj informisanosti poljoprivrednih proizvođača u cilju veće iskorišćenosti dostupnih sredstava podrške.

6.5. DIREKTORAT ZA VODOPRIVREDU

IZVRŠAVANJE ZAKONA I DRUGIH PROPISA I ZAKONODAVNE AKTIVNOSTI

Crnogorsko zakonodavstvo u oblasti upravljanja vodama u potpunosti je usklađeno sa pravnom tekovinom EU. Ovu oblast reguliše Zakon o vodama, donijet 2007. godine, a zatim i

izmjenjen i dopunjen 2015. godine, kao i 2018. godine u cilju transponovanja Okvirne Direktive o vodama, drugih direktiva o vodama i ratifikovanim međunarodnim konvencijama i deklaracijama. Svrha ovog Zakona, između ostalog, je da obezbijedi dobar status voda i odgovarajuće kvalitetne površinske i podzemne vode za potrebe održivog, izbalansiranog i pravičnog korišćenja voda..

Zakonodavstvo EU ne definiše sve aspekte upravljanja vodama, zbog čega je u cilju postizanja integralnog upravljanje vodama, potrebno obuhvatiti i one aspekte koji nijesu uključeni u zakonodavstvo EU i koje svaka zemlja definiše u skladu sa svojim potrebama i opredjeljenjima.

U 2020. godini sprovedene su aktivnosti na donošenju propisa, planova i programa:

1. Uredba o prestanku važenja uredbe o klasifikaciji i kategorizaciji površinskih i podzemnih voda („Službeni list CG“, broj 104/20);
2. Odluka o određivanju ranjivih područja („Službeni list CG“, broj 7/20);
3. Program monitoringa voda za 2021. godinu; i
4. Operativni Plan (godišnji) zaštite od štetnog dejstva voda za vode od značaja za Crnu Goru za 2020. godinu („Službeni list CG“, broj 5/20)

REALIZACIJA AKTIVNOSTI U POGLEDU POLITIKE RAZVOJA

Podrška izgradnji vodovoda na seoskom području

Za finansiranje obaveza i potreba u oblasti vodoprivrede u 2020. godini, Programom podsticanja projekata u vodoprivredi je opredijeljen iznos od 1.050.000 EUR.

Za finansiranje podrške izgradnje vodovoda na seoskom području uz učešće opština i mještana u MZ u kojima je planirana izgradnja vodovoda opredijeljen je iznos od 970.000 EUR. Investirano je u 15 opština i podržano je 33 projekta.

PREGLED AKTIVNOSTI DIREKTORATA ZA VODOPRIVREDU U PROCESU PREGOVORA S EU

✓ PPCG

Direktorat za vodoprivredu je sve obaveze prema PPCG za 2020. godinu u poglavlju 27 podoblast – Kvalitet voda u potpunosti realizovao.

✓ IPA 2014-2020 projekat „Jačanje kapaciteta u cilju implementacije okvirne direktive o vodama u Crnoj Gori“

Uz pomoć fondova podrške EU obezbijeđena su sredstva u iznosu od 1.900.000 EUR za realizaciju projekta za implementaciju EU Okvirne direktive o vodama i direktiva koje se odnose na kvalitet voda.

Projekat je uspješno završen, a rezultati projekta su sljedeći:

- Izvršena su potrebna hidrogeološka istraživanja u cilju utvrđivanja nivoa podzemnih voda i uspostavljanja nove monitoring mreže podzemnih voda, kontinuiranog osmatranja nivoa i kvaliteta podzemnih voda (izvedene su istražne bušotine u dužini od 1200 metara: Riječani u Nikšiću, Radovče, sliv Cijevne, Vučji Studenac u Danilovgradu, Čevo, Golija),
- Pripremljen je Program monitoringa površinskih i podzemnih voda, u skladu sa zahtjevima EU;

- U okviru aktivnosti na karakterizaciji i analizi vodnih područja rječnog sliva izvršeno je razgraničenje vodnih tijela površinskih i podzemnih voda za oba vodna područja,
- Urađeni su Planovi upravljanja Dunavskim i Jadranskim slivom sa Programima mjera, čije se usvajanje očekuje naredne godine;
- Urađena je Strateška procjena uticaja na životnu sredinu za oba plana;
- Započete su aktivnosti na uspostavljanju Vodnog informacionog Sistema.

Tokom implementacije Projekta radilo se na jačanju kapaciteta Uprave za vode, kako bi se obezbijedila održivost projekta i u narednim šestogodišnjim ciklusima implementacije Okvirne Direktive o vodama i drugih direktiva u oblasti voda. U tom smislu zaposlena su dva službenika i planirano je da se zaposle još dva tokom 2021. godine.

- ✓ **IPA 2016 projekat „Podrška implementaciji i monitoringu upravljanja vodama u Crnoj Gori“**

Uz pomoć fondova podrške EU obezbijedena su sredstva u iznosu od 2.399.500 EUR za IPA 2016. projekat, čija implementacija je započela u novembru 2019. godine i trajaće do novembra 2022.

Projekat pokriva četiri direktive o vodama, a očekivani rezultati su:

- **Nitratna Direktiva:** identifikacija ranjivih područja, izrada Akcionog plana sa programom mjera za kontrolu/ograničavanje/zabranu primjene nitrata;
- **Direktiva o poplavama:** Inventar postojeće infrastrukture za zaštitu od poplava, izrada preliminarne procjene rizika od poplava, mapa opasnosti i rizika od poplava i planova upravljanja rizikom od poplava za oba slivna područja, priprema SEA za planove upravljanja rizikom od poplava, priprema hidrološkog i hidrauličkog modela za oba slivna područja;
- **Direktiva o vodi za kupanje:** Procjena, monitoring i klasifikacija kvaliteta vode za kupanje, utvrđivanje profila vode za kupanje i izrada Programa monitoringa voda za kupanje sa mjerama za očuvanje, zaštitu i poboljšanje kvaliteta;
- **Okvirna direktiva o morskoj strategiji** (u nadležnosti MORT): Podrška finalizaciji potpune transpozicije Okvirne direktive o morskoj strategiji, uspostavljanje GIS baze podataka o stanju morskog ekosistema u Crnoj Gori i priprema Programa mjera za dostizanje ili održavanje dobrog ekološkog statusa morske sredine;

Implementacija projekta usko je povezana sa jačanjem kapaciteta nadležnih institucija i sa pravovremenim obezbjeđivanjem opreme za praćenje kvaliteta morske vode, priobalnih i podzemnih voda, kao i ogovarajućih obuka.

U 2020. godini sprovedene su sljedeće aktivnosti za implementaciju projekta:

- Formiran je Upravni odbor projekta, Projektni tim i 5 tematskih radnih grupa (za 4 direktive i za nabavku opreme),
- Za implementaciju Nitratne direktive (aktivnost 1.1) sprovedena je naliza dostupnih podataka za identifikaciju ranjivih zona, prikupljeni podaci o kvalitetu vode i podaci vezani za poljoprivredno zagađenje,
- Za implementaciju Direktive o poplavama (aktivnost 1.2) prikupljena je i analizirana dokumentacija koja se odnosi na zaštitu od poplava i relevantni podaci u GIS formatu, urađen je nacrt dokumenta Popis postojeće infrastrukture za zaštitu od poplava,
- Za implementaciju Direktive o vodama za kupanje (aktivnost 1.3) prikupljeni su podaci o kvalitetu vode za kupanje.

MEĐUNARODNA SARADNJA

- ✓ **GEF SCCF – Upravljanje slivom rijeke Drine na zapadnom Balkanu**

Međunarodna banka za obnovu i razvoj odobrila je 9. maja 2016. godine Grant Globalnog fonda za zaštitu životne sredine i Fonda za posebne klimatske promjene u iznosu od 8.732 miliona US \$ za Projekat „Upravljanje slivom rijeke Drine na zapadnom Balkanu“ Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Srbiji. Ukupan iznos koji je dostupan Crnoj Gori je 2.721.521 US \$. Regionalna komponenta Projekta obuhvata razvoj Strateškog akcionog programa (SAP) koji integriše prekogranično IWRM i adaptaciju na klimatske promjene u nacionalnom planiranju. U okviru ove komponente u toku 2020. godine finalizirana je izrada:

- Strateškog akcionog programa u slivi rijeke Drine,
- Hidrološkog modela sliva rijeke Drine u okviru koga će biti definisan i optimalan rad akumulacija u slivu,
- Studije vodnih resursa, sa svim mogućnostima korišćenja voda u slivu i
- Analize zagađenja u slivu.

✓ **Sava – Drina koridor – Integrirani razvojni program koridora rijeka Save i Drine**

Program Sava – Drina koridor predstavlja jednu od najvećih regionalnih inicijativa Svjetske Banke u oblasti integralnog upravljanja vodnim resursima. Kroz Program će se realizovati projekti od značaja za održivo upravljanje vodnim resursima, vezano za zaštitu voda, obezbjeđivanje vode za sve, zaštitu od poplava i bolju saradnju država u slivovima ovih rijeka. Države korisnice pored Crne Gore su Bosna i Hercegovina, Srbija, Slovenija i Hrvatska.

Ukupna vrijednost Projekta iznosi 220 miliona EUR, a Crna Gora ima na raspolaganju 20 miliona EUR (15 miliona kredit i 5 miliona grant) za projekte unapređenja upravljanja vodama u slivu rijeke Drine:

- Izvođenje infrastrukturnih radova na regulaciji Lima i Grnčara, za koje su Glavni projekti urađeni kroz GEF-SCCF Projekat „Upravljanje slivom rijeke Drine na zapadnom Balkanu“. Ukupna dužina višenamjenskih nasipa iznosi 10 km, a ukupna investicija iznosi 13,4 miliona EUR;
- Stvaranje uslova za početak radova na regulaciji ostalih vodotoka sliva rijeke Drine u Crnoj Gori – priprema dokumentacije za regulaciju vodotoka Lima i Tare, na prioritetnim dionicama na područjima opština Bijelo Polje, Berane, Mojkovac i Kolašin, u dužini od 12 km;
- Infrastrukturni radovi za razvoj ruralne vodovodne infrastrukture u Andrijevići;
- Unapređenje sistema vodosnabdijevanja Grahova i zaštita od požara kroz višenamjensko korišćenje voda.

U 2020. godini sprovedene su sljedeće aktivnosti za implementaciju projekta:

- Obrazovana je Projektna implementaciona jedinica – PIJ za praćenje realizacije projekta;
- Pripremljen je projektni zadatak, raspisan tender i završena I faza selekcije odabir konsultanta za nadzor nad sprovođenjem infrastrukturnih radova na izgradnji nasipa na Grnčaru i Limu;
- Pripremljen Projektni zadatak za izradu glavnih projekata izgradnje nasipa na kritičnim dionicama rijeka Tare i Lima uz održivu eksploataciju šljunka i pijeska.

✓ **SHELTER – Poplave pogoršane klimatskim promjenama (porast intenzivnih padavina) u slivu rijeke Save – Studija slučaja 2**

Projekat je odobren u okviru programa Evropske unije Horizon 2020 za istraživanje i inovacije. Opšti cilj projekta je uspostavljanje unakrsnog, multi-dimenzionalnog okvira za unapređenje otpornosti kulturne baštine i prirode na klimatske promene i prirodne rizike. Jedna od 5 studija slučaja (Open Lab) je sliv rijeke Save. Koordinator ovog dijela projekta je Međunarodna komisija za sliv rijeke Save (ISRBC), a zemlje korisnice su Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Srbija, Hrvatska i Slovenija.

Ukupna opredijeljena sredstva su 5.999.448,75 EUR za 5 projekata (studija slučaja), od čega je 209.365 EUR za projekat Savske komisije. Projekat će trajati do 2023. godine.

Planirane aktivnosti studije slučaja za sliv rijeke Save će obuhvatiti prikupljanje podataka o kulturnoj baštini ugroženoj od poplava u područjima od zajedničkog interesa za sliv rijeke Save, formiranje platforme za SHELTER projekat i za razmenu svih podataka na nivou sliva, analizu uticaja poplava na jedno izabrano područje.

Rezultati projekta u 2020. godini:

- Formirana Radna grupa za implementaciju projekta – TWG;
 - Formiran SharePoint za TWG;
 - Utvrđena lista indikatora relevantnih za Projekat (Validation monitoring strategy);
 - Identifikovani potencijalni alati za upravljanje prekograničnim poplavama, na različitim nivoima upravljanja, sa fokusom na kulturno nasljeđe (Co-design Playbook);
 - Pripremljena šema upravljanja rizikom od katastrofa, u cilju integrisanja zainteresovanih strana u kulturnom nasljeđu u budućnosti (Adaptive Governance mapping);
- ✓ **CCAWB – Adaptacija na klimatske promjene u prekograničnom upravljanju rizikom od poplava za Zapadni Balkan**

Njemačko društvo za međunarodnu saradnju (GIZ) podržava međunarodnu saradnju na nivou sliva Drima u oblasti poplava, i u tom smislu pokrenuta je inicijativa sa lokalnim partnerima kako bi se sistematski razvijali kapaciteti u oblasti prognoze poplava, procjene prekograničnih rizika i razvoja mjera za smanjenje rizika od poplava. Korisnice Projekta su zemlje na slivu rijeke Drim/Bojana: Albanija, Crna Gora, Kosovo i Makedonija.

U toku je III faza projekta u okviru koje su planirane sljedeće aktivnosti:

- Izrada mapa opasnosti i rizika od poplava za odabrana područja;
- Izrada korisničkog vodiča za izradu mapa;
- Povećanje kapaciteta korisnika karata, obuke u cilju kvalitetnije izrade i upotrebe izrađenih mapa u relevantnim institucijama.

Crna Gora je kao pilot područja predložila: dio rijeke Zete kod Danilovgrada i Spuža, dio Skadarskog jezera kod Golubavaca i Tuzi, kao i dio plavnog područja rijeke Bojane u Ulcinju, s obzirom da je Albanija kao pilot teritoriju izabrala dio blizu navedenog područja

- ✓ **Adaptacioni fond i UNDP – Klimatski otporno, integralno upravljanje rizicima od poplava u prekograničnom slivu rijeke Drim na Zapadnom Balkanu**

Odbor Adaptacionog Fonda 22. marta 2019. godine odobrio je ovaj Projekat Crnoj Gori, Albaniji, Sjevernoj Makedoniji i Kosovu. Ukupna vrijednost projekta je 9.150.000 US \$, od čega je 2.300.000 US \$ opredijeljeno za Crnu Goru. Koordinator projekta je Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP), a partner na projektu Globalno partnerstvo za vode (GWP).

Najznačajnija komponenta projekta obuhvata strukturne mjere za smanjenje rizika od poplava. Na nacionalnom nivou strukturne mjere obuhvatiće infrastrukturne radove za prioritete dionice na rijeci Bojani (definisanjem dionice za izradu Glavnog projekta rekonstrukcije/nadvišenja nasipa na kote postojećeg nasipa na lijevoj obali u Albaniji) ukupne dužine 13 km. Postojeći i nadograđeni sistem nasipa biće prije svega u primarnoj funkciji odbrane od poplava, sa mogućnošću korišćenje nasipa za pristup poljoprivrednom zemljištu, kao i u funkciji razvoja turizma.

Projektom je predviđena izrada idejnog rješenja za rijeku Gračanicu na lokaciji od ušća u rijeku Zetu do mosta Žirovnica gdje je nalazi veći broj mostova sa značajnim oštećenjima stopa, koje je neophodno sanirati. U tom smislu, izrada glavnog projekta obuhvataće uređenje korita rijeke Gračаницe na potezu uz mostove (po 50 m uzvodno i nizvodno od mosta), sa obaveznom stabilizacijom dna regulisanog korita u cilju zaštite stopa mostova i obala korita.

Ne-strukturne mjere obuhvatiće definisanje prioriternih lokacija i opis mjera. Takođe će se opredijeliti sredstva za nabavku opreme za Institut za javno zdravlje i Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju.

Rezultati projekta u 2020. godini:

- Objavljen tender i izabran konsultant za izradu Glavnog projekta regulacije rijeke Bojane;
 - Zatražene zvanične informacije od Republike Albanije, preko MVP, za potrebe izrade Glavnog projekta rekonstrukcije nasipa na desnoj obali rijeke Bojane u Crnoj Gori.
- ✓ **Unesco – DIKTAS II – Implementacija Strateškog Akcionog Plana za Dinarske krečnjačke izdani: Jačanje upravljanja podzemnim vodama i pratećim ekosistemima**

Projekat će implementirati Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja u saradnji sa UNESCO-om. Cilj projekta je da uspostavljanje efikasne saradnje između više zemalja u cilju održivog upravljanja vodonosnim sistemom Dinarskog karsta i njegovih ekoloških resursa kroz jačanje nacionalnih i regionalnih okvira za upravljanje podzemnim vodama i institucionalnih kapaciteta. Predviđeno trajanje projekta je 60 mjeseci. Zemlje korisnice su Crna Gora, Hrvatska, Bosna i Hercegovina i Albanija. Vrijednost projekta iznosi 5,145,000 \$.

✓ **Drim COORDA**

Zemlje Drimskog sliva su okupljene kroz proces pod nazivom Koordinisana akcija za Drim „Drim Corda“ u cilju implementacije Memoranduma o razumijevanju (Drim MoU) o održivom upravljanju sliva rijeke Drim. Izrađen je Strateški akcioni program (SAP) pod vođstvom Drim Core Grupe i sadrži akcije i intervencije prema uzrocima prekograničnih problema koji su identifikovani kroz proces izrade prekogranične dijagnostičke analize TDA.

Pilot projekat „Dizajn i ispitivanje višenamenske (prekogranične) mreže za monitoring podzemnih voda (Albanija i Crna Gora)“ dio je Drimskog procesa, koji ima za cilj unapređenje prekogranične saradnje zemalja Drimskog sliva, radi održivog upravljanja proširenim slivom rijeke Drim. Cilj dizajniranja i testiranja višenamjenske prekogranične mreže za monitoring podzemnih voda u proširenom slivu rijeke Drim, postići će se preduzimanjem tehničkih aktivnosti u vezi sa nadgledanjem podzemnih voda prekograničnih akvifera smještenih u oblasti Skadar-Bojana između Albanije i Crne Gore . Pilot projekat implementira Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja u saradnji sa UNESCO-om uz podršku Globalnog partnerstva za vode- Mediteran (GWP-Med).

AKTIVNOSTI DIREKTORATA ZA VODOPRIVREDU U SARADNJI SA DRUGIM MINISTARSTVIMA

Nacionalna strategija za smanjenje rizika od katastrofa sa Akcionim planom za period od 2018 – 2023. godine

Vlada Crne Gore usvojila je Nacionalnu strategiju za smanjenje rizika od katastrofa sa Akcionim planom za period od 2018 – 2023. godine u decembru 2017. godine i zadužila Ministarstvo unutrašnjih poslova da u saradnji sa nadležnim organima prati realizaciju Strategije. Dio Strategije koji se odnosi na rizike od poplava pripremljen od strane Direktorata za vodoprivredu i Uprave za vode.

U 2020. godini Direktorat za vodoprivredu pripremio je izvještaj o realizaciji planiranih aktivnosti iz Akcionog plana za 2020. godinu.

Nacionalna procjena rizika od katastrofa Crne Gore

Crna Gora kao država kandidat za ulazak u Evropsku uniju ima obavezu procjenjivanja prirodnih i od strane čovjeka izazvanih rizika. U vezi sa tim Ministarstvo unutrašnjih poslova pokrenulo je proceduru izrade Nacionalne procjene rizika od katastrofa (NRA), u koji su

uključene sve relevantne institucije, među kojim je i Direktor za vodoprivredu u dijelu koji se odnosi na procjenu rizika od poplava.

Projekat će je započeo sa realizacijom 15. decembra 2020. godine, a krajnji rok za završetak projektnih aktivnosti tj. izradu Procjene rizika je 15. decembar 2021. godine

ODLUČIVANJE U UPRAVNOM POSTUPKU O PRAVIMA I OBAVEZAMA SUBJEKATA PRAVA

U drugostepenom upravnom postupku u 2020. godini donešena su sljedeća rješenja:

1. Po žalbi d.o.o. „Carine“ – Podgorica:

- Rješenje br. UP-II-07-319/20-18/2 od 18.05.2020. godine, kojim je usvojena žalba žalioca d.o.o. „Carine“ – Podgorica, izjavljena protiv rješenja Uprave za inspeksijske poslove – Odsjeka za inspekciju za vode, inspektora za vode, sa sjedištem u Baru, broj: UP I 0304-737/20-537 od 17.04.2020. godine i predmet vraćen prvostepenom organu na ponovni postupak.

2. Po žalbi DOO „GRADIR MONTENEGRO“ – Pljevlja:

- Rješenje br. UP-II-327-315/19-2 od 24.02.2020. godine kojim je odbijena žalba žalioca d.o.o. „GRADIR MONTENEGRO“ – Pljevlja, protiv rješenja Uprave za inspeksijske poslove – Odsjeka za vodoprivrednu inspekciju, inspektora za vode, iz Berana, broj: 0304/19 – 232/2 od 18.11.2019. godine, kao neosnovana.

3. Po žalbi žalioca Dževata Šarkinovića, iz Plava:

- Rješenje br. UP-II-07-319/20-41 od 10.10.2020. godine kojim je odbijena žalba žalioca Dževata Šarkinovića izjavljena protiv rješenja Uprave za vode – Podgorica, broj 060-327/20-02011-104 od 25.06.2020. godine, kao neosnovana.

Nije bilo prenesenih predmeta iz prethodne 2019. godine. Jedan predmet nije riješen u toku 2020. godine već je prenešen u 2021. godinu i to:

- Žalba MONTENEGRO PETROL Pljevlja, izjavljena protiv rješenja Uprave za inspeksijske poslove – Odsjeka za inspekciju za vode, Inspektora za vode, iz Podgorice, broj: UP I 0304/2019 – 1450 od 20.12.2019. godine, koja je zavedena u Ministarstvu pod br. UP-II-07-319/20-1.

OCJENA STANJA I PREDLOG MJERA ZA UNAPREĐENJE STANJA U OBLASTI VODOPRIVREDE

Direktorat za vodoprivredu je u 2020. godini ispunio sve obaveze iz:

- Programa rada Vlade 100% i
- Programa pristupanja Crne Gore EU 100%.

Osnovni problemi na koje nailazi sektor voda su finansiranje sektora voda i nedovoljni administrativni kapaciteti. Trenutno u direktoratu rade direktor i 3 službenika stalno zaposlena. Neophodno je izvršiti skrining postojećih radnih mjesta u odnosu na minimum potrebnih kadrova (građevinskih inženjera, pravnika, biologa, hemičara i dr. potrebnih struka) prema iskustvima zemalja EU. Potom izvršiti popunjavanje upražnjenih radnih mjesta, prema važećoj sistematizaciji (direktor i 8 službenika), jer je postojeći broj izvršilaca u odnosu na Zakonom predviđena ovlašćenja, više nego potcijenjen.

Za unapređenje stanja u oblasti vodoprivrede neophodno je u narednom periodu preduzeti sljedeće mjere:

- Jačanje kapaciteta svih institucija koje imaju nadležnosti u oblasti voda u skladu sa Pravilnikom o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, kao i u skladu sa Planom jačanja administrativnih kapaciteta iz Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena sa Akcionim planom;
- Nastaviti započete aktivnosti u realizaciji vodnog informacionog sistema, kao jedinstvene baze podataka kojom će se obezbijediti izvršavanje obaveza izvještavanja prema nacionalnom zakonodavstvu i zahtjevima Evropske unije i međunarodnih ugovora;
- Nastaviti aktivnosti u realizaciji planova upravljanja vodama na vodnom području rječnog sliva kojim se određuju elementi upravljanja vodama utvrđeni zakonom i na taj način opredjeljuje politika države u toj oblasti.

6.6. DIREKTORAT ZA ŠUMARSTVO, LOVSTVO I DRVNU INDUSTRIJU

REALIZACIJA AKTIVNOSTI U POGLEDU POLITIKE RAZVOJA

I PREDLOZI ODLUKA ZA VLADU

U Direkciji za šumarstvo pripremani su sljedeći dokumenti, koji su na predlog Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja razmatrani i usvajani od strane Vlade Crne Gore:

- ✓ Program gazdovanja šumama za 2020. godinu;
- ✓ Izmjene i dopune Programa gazdovanja šumama za 2020. godinu;
- ✓ Program reorganizacije koncesionog korišćenja šuma;
- ✓ Izvještaj o zdravstvenom stanju šuma za 2019. godinu;
- ✓ Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Revidovane Strategije razvoja šumarstva u 2019. godini;
- ✓ Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprečavanje bespravni aktivnosti u šumarstvu, za 2019. godinu;
- ✓ Izvještaj o realizaciji koncesionih ugovora u oblastima voda i šuma u I polugodištu 2020. godine;
- ✓ Izvještaj o realizaciji programa gazdovanja šumama za 2019. godinu;
- ✓ Predlog za davanje saglasnosti na Aneks II Ugovora o davanju prava na korišćenje šuma i izgradnju i održavanje šumskih saobraćajnica br. 3446 od 29.07.2008. godine;
- ✓ Predlog odluke o davanju šuma na korišćenje prodajom drveta u dubećem stanju, za 2020. godinu;
- ✓ Predlog odluke o dodjeli prava na komercijalno korišćenje nedrvnih šumskih proizvoda u šumama i na šumskom zemljištu u državnoj svojini, za 2020. godinu;
- ✓ Predlog odluke o pilot prodaji drvnih sortimenata na šumskim stovarištima „Kosanica“ i „Otilovići“ u područnoj jedinici Pljevlja;
- ✓ Predlog odluke o pilot prodaji drvnih sortimenata na šumskim stovarištima „Kosanica“ i „Metaljka“ u područnoj jedinici Pljevlja i „Štedim“ i „Pogled“ u područnoj jedinici Rožaje;
- ✓ Predlog odluke o davanju šuma na korišćenje prodajom drveta u dubećem stanju u područnim jedinicama Plužine i Žabljak (sanitarna sječa u 2020. godini);
- ✓ Predlog odluke o davanju šuma na korišćenje prodajom drveta u dubećem stanju u područnim jedinicama Rožaje, Berane, Pljevlja, Nikšić i Plužine (sanitarna sječa u 2020. godini);
- ✓ Predlog odluke o izmjeni i dopuni odluke o davanju šuma na korišćenje prodajom drveta u dubećem stanju, za 2020. godinu;

- ✓ Predlog za odobrenje dodatnih sredstava iz budžeta za izvršavanje mjera na pošumljavanju opožarenih površina u 2020. godini;

Po Programu rada Vlade Crne Gore za 2020. godinu predviđeno je osam obaveza (Izveštaj o realizaciji Programa gazdovanja šumama za 2019. godinu, Informacija o aktivnostima u oblasti koncesija u I polugodištu 2020. godine, Program gazdovanja šumama za 2020. godinu, Informacija o realizaciji Akcionog plana za suzbijanje bespravnih aktivnosti u šumarstvu (2019-2021), Izveštaj o zdravstvenom stanju šuma za 2019. godinu, Program reorganizacije koncesionog korišćenja šuma; Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o šumama i Odluka o davanju šuma u državnoj svojini na korišćenje prodajom drveta u dubećem stanju za 2020. godinu). Sedam obaveza je realizovano u potpunosti i u predviđenim rokovima.

Devet materijala nije bio predviđeno Programom rada Vlade za 2020. godinu, već su sprovedeni u izvršavanju zakona i drugih opštih akata.

II MIŠLJENJA U POSTUPCIMA RASPOLAGANJA DRŽAVNOM IMOVINOM (ŠUME I ŠUMSKA ZEMLJIŠTA)

Direkcija za šumarstvo je dostavila Zaštitniku imovinsko pravnih interesa Crne Gore 8 izjašnjenja po sporovima koji se vode kod Privrednog suda, a tiču se tužbi za naknadu štete protiv Države Crne Gore – Uprave za šume Pljevlja. Takođe, dostavljeno je izjašnjenje Zaštitniku ljudskih prava i sloboda po žalbi vlasnika privatnih šuma u Kotoru.

Vezano za saradnju sa Ministarstvom finansija po zahtjevu tog organa Direkcija za šumarstvo je tokom 2020. godine dala 65 zahtjevu pravnih i fizičkih lica za kupovinu ili zakup nepokretnosti u mišljenja u postupku po državnoj svojini za zemljišta koja su po načinu korišćenja šuma ili šumsko zemljište.

III OSTALE AKTIVNOSTI

Početak godine poslali su podaci o zdravstvenom stanju šuma po ICP metodologiji (Nivo I) u ICP centar u Hamburgu, što je obaveza shodno Konvenciji o sprečavanju dugoročnog prekograničnog zagađenja.

Učešće u radu Liaison radne grupe (saradnja 17 zemalja Jugoistočne i Srednje Evrope i Kine), kroz razmjenu informacija, usaglašavanje zajedničkih projekta i izradu kataloga sektorskih preduzeća radi unapređenja njihove saradnje.

Učešće u projektu zajedno sa Ministarstvom unutrašnjih poslova – Sektor za vanredne situacije na unapređenju sistema zaštite šuma od šumskih požara, u saradnji i uz podršku Japanske razvojne agencije JICA. Početkom godine održani su sastanci u Podgorici, međutim dogovorene aktivnosti su privremeno odložene zbog situacije sa pandemijom Covid-19.

Predstavnici Direkcije za šumarstvo učestvovali su u implementaciji regionalnog projekta „Regionalna akcija za borbu protiv kriminala i korupcije u šumarstvu“ koji ima za cilj postizanje dobre uprave u sektoru šumarstva i borba protiv kriminala i korupcije, kroz povećanje transparentnosti i umrežavanje četiri zemlje obuhvaćene projektom (Republika Sjeverna Makedonija, BiH, Srbija i Crna Gora). Početkom godine organizovana je radionica u Srajevu, a nakon toga radionice su bile u online formatu.

Tokom 2020. godine Direkcija za drvnu industriju je nastavila saradnju sa privrednim subjektima iz oblasti (KD-C-16, Prerada drveta) i (KD-C-31, Proizvodnja namještaja) direktnom komunikacijom i obilaskom preduzeća drvne industrije.

Programom za unapređenje konkurentnosti privrede za 2020. godinu je predviđeno sprovođenje ukupno 17 programskih linija, od čega jedanaest programskih linija finansijske podrške. Mjerama koje su preduzete od strane Ministarstva, a koje su rezultirale zaustavljanjem nekontrolisanog izvoza, zaustavljeni su negativni trendovi u ovoj oblasti. Indikatori pozitivnih trendova su pokazatelji rasta proizvodnje i zapošljenost.

U 2020. godini je prepoznato 545 aktivnih preduzeća koja se bave preradom drveta, od čega 347 preduzeća iz oblasti (KD-C-16) – Prerada drveta, 130 preduzeća iz oblasti (KD-C-31) –

Proizvodnja namještaja, i 68 privrednih društava iz oblasti šumarstva i sječe drveća (KD-A-02).

Sprovedenjem Odluke Vlade Crne Gore, o privremenom ograničenju izvoza određenih drvnih sortimenata, izvoz se vršio na osnovu dozvole izdate od strane Ministarstva. U toku 2020. godine u razmatranju je bilo 39 zahtjeva za izvoz drvnih sortimenata, od toga 33 zahtjeva je dobilo dozvolu za izvoz, 5 zahtjeva je odbijeno zbog nepotpune dokumentacije, 1 zahtjev je povučeno po zahtjevu podnosioca zahtjeva. Dozvole su izdate za telegrafске, telefonske i električne stubove u količini od 458 m³, za cijepano ogrevno drvo u količini od 0 m³ i za čamove okorke u količini od 440 tona.

Tokom 2020. godine aktivnosti, Direkcije za monitoring u šumarstvu i lovstvu, su uglavnom bile posvećene najvećem dijelu monitoringu procesa izrade Programa gazdovanja šumama. Monitoring u procesu izrade Programa gazdovanja šumama (PGŠ) između ostalog se sprovodi radi sprečavanja nastajanja i blagovremenog otklanjanja grubih i sistematskih grešaka pri izvođenju terenskih radova, kontroli Baze alfanumeričkih podataka, GIS projekta – prostornih podataka i drugih poslova pri izradi PGŠ.

Terenska kontrola procesa izrade PGŠ vršene su u 7 gazdinskih jedinica: „Bijela Vojnik“, „Gradišnica Jelovica“, „Jelovica“, „Lovničke šume“, „Paučinske šume“, „Gornji Ibar“, „Maočnica“ i kontrola Plana gazdovanja privatnim šumama u LN 245, KO Krivošije Gornje, PJ Kotor.

Kontrola Baza alfanumeričkih podataka, GIS projekta – prostornih podataka vršene su za 8 gazdinskih jedinica: „Gradišnica Jelovica“, „Jezerska Gora“, „Štitarica „Komovi II“, „Opasanica travska gora“, „Piševska rijeka Zeletin“, „Tara Kosanica“, „Vežišnica“, kao i kontrola Baza alfanumeričkih podataka, GIS projekta – prostornih podataka Plana gazdovanja privatnim šumama u LN 245, KO Krivošije Gornje, PJ Kotor.

Kontrola izrada Programa gazdovanja šumama vršena je za 8 gazdinskih jedinica: „Bač Besnik“, „Jezerska gora“, „Štitarica“, „Komovi II“, „Mušovića rijeka“, „Opasanica travska gora“, „Piševska rijeka zeletin“, „Rečinska rijeka Vranještica“, kao i kontrola Plana gazdovanja privatnim šumama u LN 245, KO Krivošije Gornje, PJ Kotor.

U cilju praćenja izvršavanja zakonskih obaveza od strane korisnika lovišta, dobijeni su Izvještaji o izvršenim radovima i sprovedenim mjerama u prethodnoj lovnoj godini, predviđenim njihovim Godišnjim lovnim planovima, Katastri lovišta, kao i Godišnji lovni planovi za 2020/21 godinu, od svih korisnika lovišta. Na osnovu pomenutih dokumenata, koje su dostavili svi korisnici lovišta, ažurirana je Baza podataka – Centralna lovne evidencije za lovstvo, koju vodi Ministarstvo.

Tokom godine redovno se ažuriraju baze alfanumeričkih i prostornih podataka programa gazdovanja šumama.

Pored naprijed navedenih aktivnosti službenici Direkcije za monitoring učestvovali su i u sljedećim aktivnostima:

- Učešće na radionici klimatske promjene i upravljanje požarima na zapadnom Balkanu, Skoplje, Makedonija;
- Učešće u radu komisije utvrđivanje validnosti podataka za izradu programa gazdovanja šumama Bukov potok Sušac i Rečinska rijeka Vranještica;
- Učešće u radu komisije za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u oblasti šumarstva i drvne industrije u 2020. godini;
- COST Action CA18134, Genomic Biodiversity Knowledge for Resilient Ecosystems-MC sastanak u Portorožu, Slovenija.

Pored redovnih aktivnosti predstavnik Direkcije za drvnu industriju učestvovao je u sljedećim aktivnostima:

- Učešće na TAIEX radionici u Skoplju, „Razmjena informacija i najboljih praksi radi sprečavanje trgovine ilegalnim drvetom“ u organizaciji EPPA.
- Redovno učešće na sastancima Odbora za šumarstvo i drvnu industriju u Privrednoj komori Crne Gore.

Projekat i program nevladinih organizacija

Na osnovu Zakona o nevladinim organizacijama („Službeni list CG“, br. 39/11 i 37/17), a u vezi sa Odlukom o utvrđivanju prioritetnih oblasti od javnog interesa i visine sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u 2020. godini („Službeni list CG“, broj 57/19), Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja pripremiло je i objavilo dva javna konkursa za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u oblasti šumarstva i drvne industrije. Na prvi konkurs „Doprinos održivom gazdovanju šumama“, na adresu Ministarstva stigle su 22 prijave, od kojih je podržano 8 projekata, a ukupna vrijednost dodjeljenih sredstava iznosila je 69.424,00 EUR. Na drugi Javni konkurs „Unapređenje kapaciteta i znanja u oblasti prerade drveta“, na adresu Ministarstva stiglo je 13 prijava, od kojih je podržano 6 projekata, ukupne vrijednosti 49.154,00 EUR.

IV ODLUČIVANJE U UPRAVNOM POSTUPKU

Direkcija za šumarstvo je u saradnji sa pravnom službom Ministarstva u drugostepenom postupku rješavala je u 2020. godini ukupno 62 predmeta. Najviše predmeta odnosilo se na naplatu naknade za doznaku stabala za sječu, izradu izvođačkog projekta i izdavanje uvjerenja o porijeklu drvnih sortimenata, po kom pitanju je dobijena presuda od strane Upravnog suda kojom se ukazuje da je ministarstvo pravilno odlučivalo u postupku, što je naročito bitno kod činjenice da je ministarstvu u prethodnom periodu pristiglo više od 100 tužbi po tom osnovu.

Direkcija za monitoring donijela je 7 rješenja o davanju saglasnosti na Programe gazdovanja šumama, i to za: gazdinsku jedinicu „Vučji Potok“, područna jedinica Podgorica; gazdinsku jedinicu „Bač Besnik“, područna jedinica Rožaje; gazdinsku jedinicu „Bukov potok Sušac“, područna jedinica Kolašin; gazdinsku jedinicu „Mušovića rijeka“, područna jedinica Kolašin; gazdinsku jedinicu „Voloder I“, područna jedinica Pljevlja; gazdinsku jedinicu „Rečinska rijeka Vranještica“, područna jedinica Kolašin; gazdinsku jedinicu „Opasanica Travaska Gora“, područna jedinica Podgorica; kao i 4 rješenja o davanju saglasnosti na Planove gazdovanja privatnim šumama i to za: „Šume Radovića“ područna jedinica Pljevlja; šumski kompleks „Brežje Bandukovina“, područna jedinica Pljevlja; „Šume porodice Sandić“, područna jedinica Pljevlja; „Šume iz LN 245 – KO Krivošije Gornje“ – područna jedinica Kotor.

Odlučujući po zahtjevu korisnika lovišta za davanje saglasnosti – odobrenja za Godišnje lovne planove za 2020/21 godinu, u prvostepenom upravnom postupku, donijeto je 35 rješenja o davanju saglasnosti – odobrenja (za svih 35 lovišta u Crnoj Gori), a po pribavljenom mišljenju od strane Ministarstva održivog razvoja i turizma. Odlučeno je i po zahtjevu korisnika lovišta za organizovanje lova strancima i po tom osnovu je, kao dopuna gore navedenih rješenja, dato 30 saglasnosti. Na zahtjev preduzetnika, donijeto je i odgovarajuće rješenje o davanju saglasnosti za uzgajanje divljači u uzgajalištu.

Takođe, po osnovu zahtjeva Lovačkog saveza Crne Gore i Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, data je dozvola za privremeni odstrijel lisica (*Vulpes vulpes* L.) subotom, za potrebe projekta „Podrška kontroli i suzbijanju bjesnila i klasične kuge svinja“, kako bi se svim korisnicima lovišta omogućilo lakše ispunjenje odstrijelnih kvota, u cilju predavanja potrebnih uzoraka za analizu, veterinarskim ambulancama.

OCJENA STANJA I PREDLOG MJERA ZA UNAPREĐENJE STANJA U OBLASTI

Direktorat za šumarstvo, lovstvo i drvnu industriju u 2020. godini ostvario je u svom radu predviđene rezultate.

Izvršene su sve obaveze iz Programa rada Vlade koje su se odnosile na Direktorat, osim Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o šumama koji nije rađen jer Vlada u prethodnom sazivu nije predlagala zakone predviđene Programom rada Vlade za IV kvartal.

Naročito su bile intenzivne aktivnosti u radu na predmetima u upravnom postupku i na tom polju je ostvaren veoma visok stepen potvrđenosti drugostepenih rješenja ovog ministarstva presudama Upravnog suda Crne Gore.

Ostvarene su sve aktivnosti koje su se odnosile na međunarodne obaveze, uz aktivno učešće na programu praćenja zdravstvenog stanja šuma u Evropi.

Evidentiran je rast proizvodnje u drvojoj industriji i rast prihoda od drvoprerađivačke djelatnosti, sa iskazanim konstantnim rastom zaposlenosti u nekoliko zadnjih godina.

Ostvareno je značajno angažovanje u sprovođenju Odluke o ograničenju izvoza drvnih sortimenata. Efekti ovakve odluke: izvoz neobrađenog drveta je manji za 48 put u odnosu na 2016. godinu, Izvoz peleta je veći za 3,9 puta u odnosu na 2016. godinu.

Donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o divljači i lovstvu postići će se potpuna usaglašenost sa Direktivom o očuvanju prirodnih staništa i divlja flore i faune i Direktivom o očuvanju divljih ptica, čime se stvara potreban pravni okvir za odgovarajuću neposrednu primjenu zakona, kao i usklađivanje već donešenih podzakonskih akata, kako bi se primjena zakona mogla ostvarivati u svom punom kapacitetu, kako primjenom odredbi koje stupaju na snagu kako je predviđeno ovim Zakonom, tako i primjenom odredbi koje će se primjenjivati od dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji.

6.7. ODJELJENJE ZA SAVJETODAVNE POSLOVE U BILJNOJ PROIZVODNJI

Savjetodavno-edukativni poslovi

Veoma važno mjesto u aktivnostima Odjeljenja za savjetodavne poslove u biljnoj proizvodnji zauzimaju informisanje, savjetovanje i edukacija poljoprivrednih proizvođača. U svakodnevnim kontaktima proizvođačima se pružaju informacije o mogućnostima podrške definisane mjerama podrške iz Agrobudžeta, o promjenama u legislativi u sektoru agrara, daju uputstva, stručne savjete i konsultacije o primjeni savremene agrotehnike u primarnoj proizvodnji i preradi, zaštiti životne sredine, mogućnosti plasmana proizvoda itd.

Kroz ovu aktivnost poljoprivrednici se upoznaju sa evropskim zakonodavstvom i minimumom uslova koje moraju obezbijediti na svojim gazdinstvima.

Savjetodavna uloga se ostvaruje kroz više aktivnosti:

Rad u kancelariji

U toku 2020. godine regionalne kancelarije Odjeljenja zabilježile su 10.120 posjeta poljoprivrednih proizvođača.

Pružene usluge se mogu razvrstati na: davanje informacija o mogućnostima podrške, pomoć prilikom apliciranja za definisane mjere podrške, stručne savjete, upis u registre, i pružanje pomoći poljoprivrednicima za IPARD projekte (299), IRF kratkoročni krediti za poljoprivrednu proizvodnju (24).

Terenski rad

U toku 2020. godine izvršeno je 4115 obilazaka poljoprivrednih proizvođača na gazdinstvu isključivo u cilju savjetovanja. U okviru ovih posjeta organizovano je 37 demonstracija agrotehnike (rezidba, prihrana, navodnjavanje, zaštita) na terenu.

Edukativne radionice

Zbog situacije izazavnom pandemijom COVID-19 ovaj rad Odjeljenja je izostao u 2020. godini.

Savjeti putem medija

Zaposleni u Odjeljenju osim direktne komunikacije sa farmerima, savjetodavnu ulogu ostvaruju i kroz snimanje stručnih priloga za TV i radio emisije kao i objavljivanjem stručnih tekstova i savjeta u štampanim medijima. To se prije svega odnosi na:

- Snimanje priloga za emisije posvećene agraru, jutarnje programe i sl.;
- Snimanje priloga i gostovanja u emisijama lokalnih TV stanica;
- Redovno učešće u radio emisiji „Nedjeljom o selu i poljoprivredi“. Svake nedjelje po jedan aktuelni savjet iz oblasti biljne proizvodnje, kao i najave aktivnosti službe za sljedeću nedjelju;
- Redovno davanje sedmičnog izvještaja o cijenama sa zelenih pijaca;
- Saradnja sa štampanim medijima – redovno pisanje savjeta za dnevni list „Pobjedu“, „Dan“, „Pčelarstvo“;
- u Jutarnjem programu RTCG, svakog drugog ponedjeljka savjetodavci gostuju, te govore na neku od aktuelnih tema i odgovaraju na pitanja gledalaca;
- Redovno objavljivanje kvalitetnih savjeta i svih značajnijih informacija i obavještenja putem web stranice Savjetodavne službe i to: www.savjetodavna.org. Sajt ima više korisnih linkova.

Ukupno je snimljeno 39 gostovanje na TVCG i lokalnim TV stanicama, 48 savjeta putem RCG i lokalnih radio stanica, 48 objava putem društvenih mreža i 55 tekstova u dnevnoj štampi i stručnim časopisima.

Realizacija mjera podrške Agrobudžeta

Odjeljenje za savjetodavne poslove u biljnoj proizvodnji aktivno je uključeno u realizaciju mjera definisanih Agrobudžetom. U realizaciji ovih poslova aktivno saraduje sa Direktoratom za poljoprivredu (mjere tržišno cjenovne politike) i sa Direktoratom za ruralni razvoj (mjere ruralnog razvoja). U realizaciji navedenih mjera Odjeljenje ima implementacionu ulogu i odgovornost. Odeljenje takođe daje značajan doprinos učešćem u kreiranju mjera.

Mjere tržišno cjenovne politike

✓ Direktna plaćanja u biljnoj proizvodnji

Realizacija Direktnih plaćanja u biljnoj proizvodnji za 2020. godinu izvršena je u skladu sa Posebnim programom podrške poljoprivredi i ribarstvu, koji je Vlada Crne Gore donijela u cilju ublažavanja posljedica izazvanih pandemijom COVID-19, i u skladu sa uslovima agrobudžetske mjere.

Sistem kontrole se unapređuje iz godine u godinu. Tako su postepeno, počev od 2018. godine sve obradive površine koje su pod zasadima voća, maslina, vinove loze, ljekovitog i aromatičnog bilja upisane u Sistem za identifikaciju zemljišnih parcela (SIZEP), a sve u cilju preciznog utvrđivanja korišćenja poljoprivrednih površina u sistemu direktnih plaćanja. Na osnovu ovih evidencija/kontrola izvršena se plaćanja za sve višegodišnje zasade, a sredstva su obezbijeđena u okviru MIDAS dodatnog finansiranja. Cilj je da se i jednogodišnje kulture tokom 2021. godine uvrste u SIZEP, kako bi se unaprijedila kontrola svih obradivih površina u sistemu direktnih plaćanja.

Direktna plaćanja u biljnoj proizvodnji u 2020. godini ostvarilo je 4.142 proizvođača.

✓ Direktna plaćanja za proizvodnju duvana

Ukupan iznos subvencija za 31 proizvođača duvana koji su ispunili uslove za podršku po osnovu mjere „Direktna plaćanja za proizvodnju duvana“ je 20.770,00 EUR. Ukupno zasijana površina pod duvanom je 20,7 hektara. U skladu sa uslovima navedene mjere finansijski je podržano i „Udruženje proizvođača duvana“ iznosom od 15.000,00 EUR za nabavku repromaterijala.

✓ Program intervencija na tržištu

Predstavnici Odjeljenja za ekonomske analize i tržište u saradnji sa Direktoratom za poljoprivredu i Odjeljenjem za savjetodavne poslove u biljnoj proizvodnji, radili su na pripremi

i sprovođenju mjere Agrobudžeta za stabilizaciju tržišta, Program intervencija na tržištu. Aktivnosti su se odnosile na pripremu Odluke o pokretanju mjere, pripremu ugovora sa subjektima koji su ispunjavali uslove za dodjelu podrške i implementaciju mjere u dijelu koje se odnosio na otkup i skladištenje viškova krompira u trenucima nastalih poremećaja na tržištu. Podržana su dva privredna subjekta koji su vršili otkup i skladištenje krompira i lubenice od individualnih poljoprivrednih proizvođača. U 2020. godini je otkupljeno i uskladišteno 494,05 tona krompira, takođe, otkupljeno je i uskladišteno 1,964.41 tona lubenice.

Mjere ruralnog razvoja

Kao i kod mjera za stabilizaciju tržišta uloga Odjeljenja za savjetodavne poslove u realizaciji mjera ruralnog razvoja je bila implementaciona. Osim toga, Odjeljenje je učestvovalo u kreiranju mjera podrške i informisalo i pružilo pomoć poljoprivrednicima kod popunjavanja aplikacionih formulara. Odjeljenje je vršilo terensku kontrolu podnesenih zahtjeva, a broj kontrola je zavisio od toga da li je za ostvarivanje prava na podršku potrebno prethodno odobranje.

U cilju implementacije i realizacije Javnih poziva u okviru mjera ruralnog razvoja, Odjeljenje je izvršilo ukupno 1400 terenskih kontrola i sačinilo isti broj zapisnika.

✓ **Podrška razvoju vinogradarstva i vinarstva**

Ukupno je izvršeno 76 terenskih kontrola na osnovu kojih su podržana 63 poljoprivredna gazdinstva. Investiralo se i u modernizaciju vinograda (potporni stubovi i žice, sistem za navodnjavanje, mreža za zaštitu od ptica) kao i u nabavku namjenske vinske opreme (inox posude, barrique burad, muljače, i dr).

✓ **Podrška podizanju i modernizaciji/opremanju proizvodnih voćnih zasada**

Ukupno je izvršena 115 kontrola, a na osnovu podnesenih izvještaja podržano je 96 poljoprivrednih gazdinstava koji su zasnovali nove voćnjake i ostvarena je podrška za nabavku opreme za modernizaciju zasada.

✓ **Podrška razvoju maslinarstva**

Ukupno je izvršeno 84 terenskih kontrola, nakon kojih su podržana 42 poljoprivredna proizvođača. Investirano je u kultivisanje nekorišćenog zemljišta za sadnju maslina, revitalizaciju maslinjaka, izgradnju podzida u svrhu čuvanja zemljišta od erozije, izgradnju basena za odlaganje komine. Takođe, nabavljena je i potrebna oprema za razvoj maslinarstva.

✓ **Podrška povrtarskoj proizvodnji**

Ukupno je izvršeno 485 kontrola na terenu, a na osnovu terenskih izvještaja podržano 441 poljoprivrednih gazdinstava. Ukupna podržana površina je oko 820ha.

✓ **Podrška podizanju višegodišnjih zasada ljekovitog i aromatičnog bilja**

Ukupno je izvršena 1 terenska kontrola, na osnovu koje je podržano jedno poljoprivredno gazdinstvo, a ostvarena je i podrška za nabavku sistema za navodnjavanje.

✓ **Podrška za nabavku mehanizacije, priključaka i opreme u funkciji primarne proizvodnje**

Terenska kontrola je izvršena zajedno sa Odeljenjem za savjetodavne poslove u oblasti stočarstva. Ukupno je izvršeno 752 terenskih kontrola, a podržano je 620 poljoprivrednih gazdinstava.

✓ **Podrška investicijama u izgradnju sistema za navodnjavanje**

S obzirom na to da je podrška kroz ovu mjeru zahtijevala prethodno odobranje, ukupno je izvršeno 138 terenskih kontrola na osnovu kojih je podržano 59 poljoprivredno gazdinstvo.

✓ **Podrška pokretanju poslovanja mladih poljoprivrednika**

U cilju poboljšanja kvaliteta života i rada prije svega, za mlade ljude koji žele da se bave poljoprivredom, Ministarstvo je u 2020. godini sprovelo mjeru Podrška pokretanju poslovanja mladih poljoprivrednika kroz koju je podržano 15 korisnika iz više opština, od čega je najveće učešće veterinarskih i poljoprivrednih tehničara koji su bili na evidenciji Zavoda za

zapošljavanje (najviše je zastupljena stočarska proizvodnja, nabavka mehanizacije i opreme, rekonstrukcija objekata na poljoprivrednim gazdinstvima, a kod biljne proizvodnje preovladavala je nabavka sadnog materijala) .

Registar poljoprivrednih gazdinstava

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja vrši upis poljoprivrednih gazdinstava u Registar poljoprivrednih gazdinstava. Upis u Registar se vrši u regionalnim kancelarijama Odjeljenja za savjetodavne poslove u biljnoj proizvodnji i Odjeljenja za savjetodavne poslove u stočarskoj proizvodnji.

U toku 2020. godine Odjeljenje je u Registar upisalo 2087 novih gazdinstava, a izvršeno je 840 promjena u strukturi već upisanih gazdinstava.

Ostale aktivnosti

Odjeljenje za savjetodavne poslove u biljnoj proizvodnji, za potrebe Ministarstva finansija utvrđivalo je činjenično stanje na terenu i na osnovu obilaska terena davalo mišljenje za korišćenja zemljišta u državnoj svojini, kao i dugoročnog zakupa zemljišta.

U toku 2020. godine ukupno je odgovoreno na 10 zahtjeva.

6.8. ODJELJENJE ZA SAVJETODAVNE POSLOVE U OBLASTI STOČARSTVA

Realizacija podsticajnih mjera u stočarstvu

Važno mjesto u aktivnostima Odjeljenja zauzimaju programi i podsticajne mjere Agrobudžeta. Odjeljenje je zaduženo za realizaciju sljedećih mjera:

- Direktna podrška stočarskoj proizvodnji – premije po grlu za krave, ovce i koze;
- Premije za organizovani tov junadi, bikova i volova;
- Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu;
- Održivo korišćenje planinskih pašnjaka;
- Program unapređivanja stočarstva:
 - o Izbor bikova i pastuva za prirodni pripust – licenciranje;
 - o Premije za steone junice;
 - o Premije za suprasne nazimice i krmače; i
 - o Sjeme za vještačko osjemenjivanje krava.

Javni pozivi

Agrobudžetske mjere u 2020. godini obilježila je pandemija COVID-19, što je uticalo da u odnosu na 2019. godinu, bilježimo znatno manji broj realizovanih projekat.

U skladu sa Agrobudžetom Ministarstvo je u toku 2020. godine raspisalo i realizovalo 14 Javnih poziva za podršku investicijama na porodičnim gazdinstvima koja se bave stočarskom proizvodnjom. Obaveza saradnika u Odjeljenju bila je prezentacija poziva na terenu, pomoć pri apliciranju i rad u terenskim komisijama. Javni pozivi su se odnosili na:

1. Unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka. Kroz ovaj poziv podnešeno je 180 zahtjeva;
2. Dodjela podrške za unapređenje stočnog fonda. Podnešeno je 58 zahtjeva;
3. Upravljanje stajskim đubrivom, Podnešen 31 zahtjev;
4. Dostizanje standarda dobrobiti životinja u stočarstvu (19 zahtjeva),
5. Nabavka mehanizacije, priključaka i opreme u funkciji primarne proizvodnje. Ukupno 648 zahtjeva;
6. Pokretanje poslovanja mladih poljoprivrednika. Podnešeno 15 zahtjeva;
7. Investicije u izgradnji bunara i bistjerni (101 zahtjeva);
8. Podrška mladim pčelarima sa 117 zahtjeva;
9. Nabavka pčelarske opreme za transport pčelinjih zajednica, 14 zahtjeva;
10. Dodjela sredstava za nabavku pčelarskog pribora i opreme, 85 zahtjeva;
11. Poziv za odabir odgajivača pčelinjih matica, 16 zahtjeva;

12. Nabavka voska za organsku i konvencionalnu proizvodnju meda, 49 zahtjeva;
13. Adaptacija planinskih katuna, podnešeno 16 zahtjeva;
14. IFAD projekat – podrška lancu vrijednosti u proizvodnji mesa.

Podrška investicijama u poljoprivredi – MIDAS i IPARD

Aktivnosti Odjeljenja u ovim projektima ogledale su se u:

- Učešće u definisanju uslova i kriterijuma u Operativnom priručniku;
- Informisanje farmera o definisanim uslovima i kriterijumima;
- Distribucija štampanih Operativnih priručnika;
- Pomoć farmerima u prikupljanju dokumentacije, pisanju investicionih programa i biznis planova;
- Pomoć farmerima kako bi bile ispoštovane procedure nabavke i u prikupljanju neophodne dokumentacije.

Paralelno sa info kampanjom savjetnici su i u kancelarijama davali informacije i pomagali potencijalnim aplikantima u prikupljanju neophodne dokumentacije i popunjavanju aneksa.

U saradnji sa MIDAS kancelarijom u 2020. godini planirana je i dogovorena studijska posjeta u Dansku za držaoce priplodnih svinja iz Crne Gore. Zbog pandemije COVID-19 ova posjeta nije realizovana. Cilj posjete je bio da se držaoци farmi svinja iz Crne Gore i predstavnici savjetodavne službe upoznaju sa razvojem svinjarstva i izazovima sektora na putu ka EU.

Registar poljoprivrednih gazdinstava

Upis poljoprivrednih proizvođača u Registar poljoprivrednih gazdinstava nastavljen je i u 2020. godini.

Savjetodavni i stručni poslovi

Po prirodi posla najvažnije mjesto u aktivnostima Odjeljenja zauzima savjetodavni dio. U svakodnevnim kontaktima Odjeljenje proizvođačima daje uputstva, stručne savjete i konsultacije o ishrani, njezi, načinu držanja stoke, odgoju priplodnog podmlatka, reprodukciji krava, higijeni muže i čuvanja mlijeka do isporuke mljekarama.

Kroz ovu aktivnost poljoprivrednici se upoznaju sa evropskim zakonodavstvom i minimumom uslova koje moraju obezbijediti na svojim gazdinstvima.

Pored navedenog, proizvođači u kancelarijama Odjeljenja dobijaju i neophodne informacije o mogućnostima za dobijanje kredita, o ostvarivanju prava na podsticajne i druge mjere iz Agrobudžeta (razvojne premije u stočarstvu, MIDAS, IPARD, upravljanje rizicima u poljoprivredi i dr.).

Odjeljenje savjetodavnu ulogu ostvaruje i kroz redovne priloge za TV emisiju „Agrosaznanje“, Jutarnji Program kroz serijal „Plodovi jutra“ i gostovanja na lokalnim televizijama (28 gostovanja), radio emisiju „O selu i poljoprivredi“ (65 savjetodavna priloga), saradujući sa lokalnim elektronskim medijima, kao i putem pisanih medija nudeći farmerima korisne informacije i popularno-stručne članke.

Dva su najvažnija vida davanja savjeta:

- direktno u proizvodnji, tj. na farmama (poseban akcenat daje se pravilnoj ishrani, smještaju grla, odgajivanju podmlatka, proizvodnji kabaste stočne hrane, higijeni muže, čuvanju mlijeka poslije muže, dobra poljoprivredna praksa, menadžment na farmi i sl.);
- pri dolasku farmera u kancelarije regionalnih centara Odjeljenja (dosadašnja praksa govori da su pri dolasku u kancelarije farmeri više zainteresovani za ostvarenje raznih premija, ostvarivanje podrške za investiranje u poljoprivredna gazdinstva, mogućnost za ostvarivanje kreditne podrške i druge informacije).

Veoma značajan vid savjetovanja poljoprivrednih proizvođača je organizovanje regionalnih i lokalnih radionica. U toku 2020. godine održano je oko 100 radionica:

- Oko 70 radionica sa stručnim temama iz stočarske proizvodnje;
- Više od 20 radionica na kojima su prezentovane mjere Agrobudžeta;
- Prezentacija Kodeksa dobre poljoprivredne prakse na 6 radionica.

Pored navedenih, široka je lepeza tema koje su obrađivane u kancelarijama ili na terenu a u zavisnosti od periodičnih ili trenutnih interesovanja proizvođača.

U tabeli 1. dat je približan broj posjeta u kancelariji i obištenih proizvođača kao i broj savjetodavnih aktivnosti kroz različite vidove djelovanja (mediji i dr.).

Tabela 1. Aktivnosti odjeljenja sa brojem i kratkim opisom

R. br.	Aktivnost	Broj	Opis
1	Rad u kancelariji	15045	Posjete u kancelariji
2	Teren	5945	Terenski obilasci savjetodavno I premije
3	Komisije JP	1349	Terenski obilasci po javnim pozivima
4	TV gostovanja	28	Broj gostovanja na TV
5	Radio emisije	64	Broj priloga za Radio
6	Članci	4	Pisani mediji
7	IPARD	405	Pomoć oko aplikacije
8	RPG	4402	Upis novih i inoviranje podataka
9	Ostali registri	44	LPIS, Organska proizvodnja i dr

Poslovi na selekciji goveda

Kontrola rasploda – "Z" kontrola

Kontrola rasploda ili "Z" kontrola je najširi vid kontrole u govedarstvu. Podaci iz ove kontrole daju najprecizniju sliku o rasnom sastavu, starosti populacije, veličini farme, reproduktivnim osobinama i dr. Realizaciju drugih mjera koje se odnose na unapređenje govedarstva oslanja se i koristi podatke iz ove kontrole. Da bi se ova kontrola obavljala potrebno je da su grla identifikovana i registrovana. U Crnoj Gori je, u skladu sa Zakonom o identifikaciji i registraciji životinja urađena identifikacija i registracija goveda. Bazu vodi Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, a Odjeljenje ima pristup bazi podataka.

U 2020. godini Odjeljenje je u kontroli rasploda imalo 12 964 krava i junica. Pri uvođenju grla u "Z" kontrolu, Odjeljenje se pridržava sljedećih kriterijuma:

- najkvalitetnija grla u populaciji, uključujući uvezena grla i njihovo potomstvo,
- grla koja se vještački osjemenjuju,
- potomstvo odabranih – licenciranih bikova,
- kvalitetna grla sa većih farmi, kao i najkvalitetnija grla sa manjih farmi.

Kontrolu rasploda na terenu rade regionalni centri Odjeljenja. Kontrola se radi na grlima iz pripadajućih opština a podaci o njima prikupljaju se i vode po regionalnim centrima. Ovi podaci predstavljaju osnov za druge selekcijske aktivnosti: kontrolu mliječnosti, sastavljanje plana osjemenjivanja, izbor grla za izložbe, licenciranje i dr.

U bazi podataka za kontrolu rasploda vode se podaci o: vlasniku i lokaciji farme, rasnom sastavu, starosti, broju laktacija, ocjeni fenotipa, ocjeni vimena, datumu teljenja i osjemenjivanja ili pripusta kao i veličini farme.

Rasni sastav kontrolisane populacije

Domaća, autohtona rasa goveda u Crnoj Gori je Buša. Na žalost, i pored svih aktivnosti na očuvanju ove rase (Program očuvanja i održivog korišćenja genetičkih resursa u stočarstvu), procenat broja grla u ukupnoj populaciji je mali i kreće se oko 0,4%. Ovo je rasa slabih proizvodnih osobina, ali rasa koja je najprilagođenija teškim uslovima držanja.

Kada je riječ o drugim rasama u crnogorskom govedarstvu zastupljene su holštajn – frizijska, smeđa i simentalaska rasa, sivo tirolsko goveče kojeg ima u malom procentu dok su druge rase zastupljene u vidu pojedinačnih grla. Na žalost, i dalje je u populaciji najveći procenat meleza.

U ukupnoj populaciji goveda od čistih rasa najzastupljenija je holštajn-frizijska (26,2%), i ona je najviše zastupljena u središnjem i južnom dijelu Crne Gore (47,2% u podgoričkom centru, 43,9% u nikšićkom i 38,1% u barskom), tabela 10. U okviru ove rase zastupljen je i manji broj grla crvenog holštajna. Ovo je izrazito mliječna rasa.

Smeđa rasa je prilagođena pašnom načinu držanja sa relativno dobrim prinosima. Ovo je rasa kombinovanih proizvodnih osobina (mlijeko i meso). Pogodna je za uslove držanja koji su karakteristični za Crnu Goru ali zadnjih godina broj grla ove rase se smanjuje u korist simentalaske. U populaciji je zastupljena sa 18,0% a najviše je zastupljena u pljevaljskom centru (43,4%), dok se u drugim centrima kreće od 5,8 do 25,2%.

Učešće simentalaske rase u kontrolisanoj populaciji je 25,2% sa najvećim učešćem u nikšićkom centru (37,1%) i pljevaljskom (35,8%). Za ovom rasom je sve veća potražnja i ona bilježi najveći brojni rast poslednjih godina i u ukupnoj populaciji zauzima znatno veći procenat nego u kontrolisanoj. Od novonabavljenih junica u 2020. godini oko 95% je simentalaske rase. Ovo je rasa kombinovanih proizvodnih osobina sa izrazito dobrim prirastom i njena telad su pogodnija za tov od drugih rasa.

Učešće sive tirolske rase je 1,2% i zadnjih nekoliko godina održava se u ovom procentu. Ovo je nekada bila najzastupljenija rasa u našim krajevima ali zbog slabijih proizvodnih sposobnosti procenat učešća opada. Ustupila je mjesto drugim rasama, mada se smatra da njene krvi ima dosta u melezima.

Na žalost, učešće meleza u populaciji goveda u Crnoj Gori je i dalje veliko. U kontrolisanoj populaciji je to 29,0% dok je u ukupnoj znatno veće. U dijelu kontrolisane populacije najveće učešće meleza je u beranskom centru sa 58,9%.

Starosna struktura kontrolisane populacije

Kada je riječ o starosnoj strukturi crnogorskog govedarstva iz godine u godinu ponavlja se negativan trend. U prilog ovome ide i mali procenat steonih junica, 12,5%, koji bi trebao da bude minimum 20%.

Veliki broj farmera više je zainteresovan za kupovinu priplodnih junica iz inostranstva nego da ostave i odgaje junicu iz sopstvene reprodukcije. Sa jedne strane ovo je dobro jer se u populaciju uvodi novi i dobar genetički materijal. Sa materijalne strane ovo nije najbolje rješenje. Jedan od razloga za ovo je veliki broj povadaanja kod osjemenjenih krava, pa većina farmera koristi bikove za oplodnju. U takvim slučajevima ne dobijaju željeni podmladak i onda se okreću uvozu umjesto podizanju svojih grla.

Kontrola mliječnosti krava

Kontrola mliječnosti krava u Crnoj Gori odvija se u skladu sa pravilima Međunarodnog komiteta za kontrolu produktivnosti (ICAR). Za zvaničnu kontrolu izabrana je AT metoda (kontrolisanje namuzenog mlijeka mjesečno, i to jednog mjeseca pri jutarnjoj, a sljedećeg pri večernjoj muži) iz sljedećih razloga:

- AT kontrola predstavlja jednu od zvaničnih kontrola ICAR-a;
- U poređenju sa A4 kontrolom, AT omogućuje da kontrolni asistent prati 2 puta veći broj krava;

- Budući da u CG nema izbora bikovskih majki, sjeme za vještačko osjemenjivanje krava se uvozi, rezultati ove kontrole dovoljno su pouzdani za sprovođenje neophodnih vidova selekcije;
- Prisutan je trend da i u mnogo razvijenijim zemljama, zbog visokih troškova, AT i druge jeftinije metode potiskuju A4 kontrolu.

Na osnovu ranijeg iskustva Odjeljenja jedan kontrolni asistent može da opslužuje od 350 do 400 grla u kontroli. Trenutno je broj grla po kontrolnom asistentu manji zbog obima posla koji obavlja kontrolni asistent pored ove kontrole kao i činjenicom da se kontrola obavlja službenim vozilima iz regionalnih centara.

U tabeli 2. prikazan je pregled broja farmi i plotkinja (pored krava prikazane su i junice) uključenih u ovaj vid kontrole. U kontrolu mliječnosti uključeno je 98 farmi sa ukupno 1 286 grla. Uočljiva je velika razlika u prosječnom broju plotkinja po farmi, od 4,9 u Beranama do 31,4 u Podgorici.

Tabela 2. Podaci o broju grla i farmi u kontroli mliječnosti

Region	Broj krava u kontroli	Broj farmi u kontroli	Prosječno grla na farmi
Bar	143	12	11,9
Podgorica	283	9	31,4
Nikšić	410	15	27,3
Berane	118	24	4,9
Bijelo Polje	332	38	8,7
Ukupno	1286	98	13,1

Rezultati mliječnosti po rasama

Od ukupnog broja kontrolisanih grla (1286) u toku 2020. godine obrađeni su podaci o mlijeku za 851. Podaci u tabeli 15. odnose se na 851 obrađenu laktaciju, koje su svedene na standardnu od 305 dana. Prosječna mliječnost za sve obrađene laktacije iznosila je 5989 kg, sa 3,73% mliječne masti i 3,22% proteina.

Najbolja mliječnost je kod holštajn-frizijske rase (6558 kg). Ova mliječnost je dosta skromna za ovu rasu ali je veća od ostalih sa nešto nižim sadržajem proteina u mlijeku.

Simentalska rasa je na drugom mjestu po mliječnosti (5947 kg) i količini proizvedene masti i proteina. Proizvodnjom mlijeka ova rasa se polako približava holštajn-frizijskoj što pored dobrog prirasta mase, objašnjava povećanje broja grla ove rase u ukupnoj populaciji goveda.

Smeđa rasa ima nižu mliječnost (4965 kg) od simentalske i polako se broj grla ove rase smanjuje u korist simentalske.

Melezi u pogledu prinosa mlijeka znatno zaostaju za sve tri čiste rase (4716 kg), što je rezultiralo i najnižim prinosom mliječne masti i proteina.

Mliječnost krava po laktacijama

Najbolju mliječnost imaju krave u drugoj laktaciji (6328 kg). Starije krave, sa više od 5 laktacija, znatno su zaostajale u količini mlijeka, dok je kod krava sa 7 i više laktacija uočljiv i zaostatak u sadržaju mliječne masti i proteina. Ovo govori i o slaboj rentabilnosti držanja starijih krava u proizvodnji.

Rezultati mliječnosti po područjima

Najveću mliječnost imale su krave sa područja Nikšića (6981 kg), potom sa područja Podgorice i Danilovgrada (6886 kg), dok su ostali centri znatno ispod prosjeka. U niškičkom i podgoričkom centru je i najveća koncentracija većih farmi u kontroli i tradicionalno najveća

zastupljenost holštajn-frizijske rase sa sve većim učešćem kvalitetnog simentalca. Dodatni razlog za prednost ova dva nad ostalim područjima leži i u tome što veći farmeri imaju mogućnost da mlijeko redovno isporučuju mljekarama. Stoga su zainteresovani da intenzivnije hrane svoja grla, uz redovnije dodavanje većih količina koncentrovanih hraniva i pivskog tropa, kojeg imaju na raspolaganju.

Rezultati mliječnosti po područjima

Izveštaj o AMISU za 2020. godinu odnosi se samo za prvih devet mjeseci (januar – septembar).

Tabela 3. Kretanje cijena žive stoke po kategorijama

Vrste životinja/mjeseci	Jan	Feb	Mart	April	Maj	Jun	Jul	Avg	Sep
Telad	3.24	3.24	3.19	3.25	3.17	3.26	3.15	3.11	3.11
Junad	2.09	2.14	2.11	2.20	2.18	2.27	2.20	2.54	2.17
Krave za klanje	1.09	1.44	1.08	1.20	1.08	1.10	1.04	1.06	1.05
Prasad	3.26	3.23	3.36	3.73	3.51	3.39	3.31	3.32	3.21
Jagnjad	2.57	2.72	2.69	2.65	2.64	2.64	2.56	2.43	2.54

6.9. ODJELJENJE ZA UNUTRAŠNJU REVIZIJU

REALIZACIJA AKTIVNOSTI U POGLEDU POLITIKE RAZVOJA

✓ Primjena standarda i metodologije rada unutrašnje revizije

U prethodnom periodu, Odjeljenje za unutrašnju reviziju se u potpunosti pridržavalo Pravilnika o metodologiji rada unutrašnje revizije u javnom sektoru („Službeni list CG“, broj 01/20) kao i relevantnih zakona, načela i pravila Etičkog kodeksa.

Prilikom obavljanja pojedinačnih revizija, u potpunosti su se poštovale i sprovodile propisane faze revizorskog procesa. U procesu vršenja revizije, unutrašnji revizori su imali nesmetan pristup cjelokupnoj dokumentaciji, podacima i informacijama, a takođe i potpuno razumijevanje i pristup rukovodiocu subjekta revizije, zaposlenima i svim raspoloživim sredstvima koji su bili od značaja za vršenje revizije.

✓ Godišnji plan i plan pojedinačnih revizija

Godišnji plan rada unutrašnje revizije Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja za 2020. godinu izrađen je na osnovu člana 23 Zakona o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru („Službeni list CG“, broj 75/18), člana 2 Pravilnika o metodologiji rada unutrašnje revizije u javnom sektoru („Službeni list CG“, broj 001/20), Strateškog plana unutrašnje revizije za period 2019-2021, Povelje unutrašnje revizije, Etičkog kodeksa unutrašnjih revizora i metodologije rada unutrašnje revizije. Godišnji plan obuhvata aktivnosti koje se preduzimaju tokom perioda na koji se plan odnosi, a donosi se do kraja tekuće godine za sljedeću godinu.

Prema Godišnjem planu unutrašnje revizije, planirani revizorski angažmani su: 3 revizije sistema i 1 revizija praćenja sprovođenja preporuka unutrašnje revizije. Obavljeni revizorski angažmani u 2020. godini su: 1 savjetodavni angažman kao i 1 angažman uvjeravanja/revizija sistema koji do kraja 2020. godine nije rezultirala finalnim izvještajem.

Tokom 2020. godine obavljene su sljedeće revizije:

1. Predlozi o mogućnostima unapređenja procesa upravljanja ljudskim resursima u oblasti analize opterećenosti zaposlenih poslom – Savjetodavni ad-hoc angažman, Direktor za plaćanja/IPARD agencija; kao i
2. započeta Revizija sprovođenja mjera direktne podrške iz oblasti voćarstva, organske proizvodnje, ljekovitog i aromatičnog bilja koje se sprovode uz pomoć SIZEP sistema

(MIDAS), u Direktoratu za plaćanja, revizija planirana Godišnjim planom. Do kraja 2020. godine revizija nije rezultirala finalnim izvještajem.

Planirane revizije za 2020. godinu „Sistem oglašavanja poziva i autorizacije projekata“ i „Sistem autorizacije zahtjeva za isplatu IPARD“ nijesu obavljene zbog objektivne spriječenosti rada unutrašnje revizije usljed negativnog uticaja pandemije COVID-19, zahtjeva za obavljanjem prioritetnih savjetodavnih ad-hoc angažmana zahtijevanih od strane rukovodstva, kao i širokog obuhvata jednog od angažmana. Planirana Revizija praćenja sprovođenja preporuka, planirana Godišnjim planom, odložena je za početak 2021. godine radi veće validnosti dobijenih podataka, uzimajući u obzir period izvještavanja.

U Odjeljenju za unutrašnju reviziju planirano je 5 radnih mjesta, uključujući i rukovodioca, dok su 4 popunjena.

Plan revizije je urađen za svaku pojedinačnu reviziju i odobren je na osnovu Godišnjeg plana. Planom pojedinačne revizije planira se sprovođenje svake pojedinačne revizije na način da se određuje predmet i svrha revizije, ciljevi, trajanje i raspodjela resursa, revizorski pristup, tehnike, vrsta i obuhvat revizorskih provjera.

✓ **Pregled izvršenih revizija**

U skladu sa Godišnjim planom za 2020. godinu, Odjeljenje za unutrašnju reviziju je započelo 1 angažman uvjeravanja u onim oblastima koje su sa stanovišta revizije imale prioritet i nosile najveći stepen rizika i obavilo 1 ad-hoc savjetodavni angažman. Pomenuti angažmani su:

- Revizija sprovođenja mjera direktne podrške iz oblasti voćarstva, organske proizvodnje, ljekovitog i aromatičnog bilja koje se sprovode uz pomoć SIZEP sistema (MIDAS), u Direktoratu za plaćanja. Pomenuta revizija *nije rezultirala finalnim izvještajem* do kraja 2020. godine.
- Ad-hoc savjetodavni angažman – Predlozi o mogućnostima unapređenja procesa upravljanja ljudskim resursima u oblasti analize opterećenosti zaposlenih poslom u Direktoratu za plaćanja/IPARD agencija; Izvještaj broj 09-307/20-11741/2.

Revizija sprovođenja mjera direktne podrške iz oblasti voćarstva, organske proizvodnje, ljekovitog i aromatičnog bilja koje se sprovode uz pomoć SIZEP sistema (MIDAS) započeta je 24.06.2020. godine. Revizija obuhvata dio procesa sprovođenja mjera direktne podrške koje se sprovode uz pomoć SIZEP sistema, u Direktoratu za plaćanja – mjere definisane Agrobudžetom za 2019. godinu (1.1.4 Direktna plaćanja u biljnoj proizvodnji, komponenta 2 i 2.2.2 Podrška organskoj proizvodnji), koje su realizovane kroz dva javna poziva, objavljena u 2019. godini, finansirana iz kredita Svjetske Banke „Institucionalni razvoj i jačanje poljoprivrede Crne Gore“ (MIDAS 2). U skladu sa ciljevima revizije, proizašlih iz ključnih rizika identifikovanih u sistemu, revizija obuhvata prijem, evidenciju i obradu zahtjeva za podršku, a sve kroz uvid u predmetnu dokumentaciju, procedure rada, relevantne propise i kroz razgovor sa učesnicima u sistemu. Konačan revizorski izvještaj nije izrađen do kraja 2020. godine.

Savjetodavni ad-hoc angažman – Predlozi o mogućnostima unapređenja procesa upravljanja ljudskim resursima u oblasti analize opterećenosti zaposlenih poslom - izvršena u Direktoratu za plaćanja/IPARD agencija – Izvještaj broj 09-307/20-11741/2. Ciljevi angažmana su bili unapređenje procesa analize opterećenosti zaposlenih poslom – WLA (Work Load Analysis), pružanje stručne pomoći pri izradi WLA za 2020. godinu i vršenje obuke o osnovama izrade analize, relevantnim licima u Direktoratu za plaćanja. Angažman je obuhvatio dokument WLA, iz verzije 2.1. priručnika za rad IPARD agencije koji predstavlja poslednju važeću verziju. Rezultat ovog angažmana su 6 revizorskih zaključaka i 5 preporuka. Implementacija rezultata ovog angažmana neće biti predmet praćenja od strane Odjeljenja za unutrašnju reviziju jer ovakva vrsta preporuka nije obavezujuća već je isključivo savjetodavne prirode. Revizorski izvještaj je postao konačan i validan u decembru 2020. godine.

✓ **Aktivnosti koje su preduzete na implementaciji datih preporuka**

Odjeljenje za unutrašnju reviziju je početkom 2021. godine izvršilo Reviziju praćenja napretka u sprovođenju preporuka unutrašnje revizije koje su imale rok implementacije do isteka 2020. godine. Revizija je obuhvatila proces praćenja aktivnosti na sprovođenju korektivnih mjera preduzetih od strane odgovornih lica u Ministarstvu. Jedan dio preporuka je implementiran, dok je sprovođenje preostalih preporuka kasnilo usljed negativnog uticaja pandemije COVID-19 i njihova implementacije je predviđena u narednom periodu.

✓ **Dostavljanje godišnjih i kvartalnih izvještaja**

U skladu sa članom 29 Zakona o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru („Službeni list CG“, broj 75/18), Uputstvu o sadržaju izvještaja i načinu izvještavanja o radu unutrašnje revizije („Službeni list CG“, broj 55/12) i instrukcijama od strane Direktorata za centralnu harmonizaciju Ministarstva finansija, Odjeljenje za unutrašnju reviziju je Ministarstvu finansija dostavio godišnji izvještaj po obrascu GI-UR, za prethodnu godinu.

6.10. ODJELJENJE ZA EKONOMSKE ANALIZE I TRŽIŠTE

REALIZACIJA AKTIVNOSTI U POGLEDU POLITIKE RAZVOJA

Svjetska trgovinska organizacija

U sklopu redovnih aktivnosti, pripremljene su i dostavljene notifikacije vezane za subvencije u sektoru ribarstva, izvoznih subvencija, odgovora vezanih za implementaciju dijela TFA Sporazuma, kao i drugi važniji dokumenti i odgovori na upite članica, a koji proizilaze iz obaveza Crne Gore kao STO članice.

Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU

U okviru redovnih godišnjih aktivnosti pripremljen je materijal za sastanak Pododbora za poljoprivredu i ribarstvo u dijelu koji se tiče sprovođenja trgovinskog dijela SSPa, kao i izvještaj o realizaciji aktivnosti iz Akcionog Plana za harmonizaciju sa EU pravnom tekovinom (PP11), u dijelu koji se tiče horizontalnog usaglašavanja sa politikom CMO i dijela vezanog za FADN. Dio koji je pripreman ujedno je i prezentovan na sastanku Pododbora, tokom kojeg je održan i sastanak vezan za izmjenu Protokola III SSPa.

CEFTA

Tokom 2020. godine nastavljeno je sa aktivnostima koje se odnose na pripremu planova za implementaciju CEFTA Protokola V (Trgovinske olakšice) u okviru Sporazuma CEFTA 2006, u dijelu koji se tiče nadležnosti MPŠV. Pripremljeni su i dostavljeni CEFTA Sekretarijatu materijali koji su zahtijevani od strane CEFTA Sekretarijata, a u cilju ispunjavanja dogovorenih obaveza. Kao redovni članovi Podkomiteta za poljoprivredu pripremani su materijali za sastanak, kao i mišljenja na dokumenta dostavljena od strane Sekretarijata.

Javni poziv za raspodjelu uvoznih preferencijalnih carinskih kvota za poljoprivredne proizvode

Odjeljenje je pripremlilo Javni poziv za raspodjelu uvoznih preferencijalnih carinskih kvota za poljoprivredne proizvode prema potvrđenom Zakonu o ratifikaciji sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između evropskih zajednica i njihovih država članica, s jedne strane i Republike Crne Gore, s druge strane. Takođe, koordiniralo je i radom Komisije formirane po ovom javnom pozivu i donijelo 38 rješenja i dozvola čija će se realizacija ostvariti u 2021. godini.

Statistika i analize

Nastavljena je saradnja sa MONSTAT-om, a posebno u dijelu koji se tiče završnih aktivnosti u vezi agromonetarne statistike, odnosno finalizacije Ekonomskih računa u poljoprivredi. Takođe, u Odjeljenju su rađeni izvještaji i analize, na bazi statističkih podataka u vezi sa trgovinom i proizvodnjom poljoprivrednih proizvoda, proizvoda šumarstva i ribarstva, a koji su bili sastavni dio mnogih dokumenta pripremanih od strane MPŠV i/ili drugih državnih

institucija, kao što su izvještaji, strategije, informacije i saopštenja za javnost, pripreme bilateralnih sastanaka sa određenim zemljama, dokumenti za ispunjavanje međunarodnih obaveza države Crne Gore i dr. U okviru redovnih aktivnosti, rađene su mjesečne analize spoljnotrgovinske razmjene, poljoprivredne proizvodnje, analize ankete o radnoj snazi, BDPa i dr.

FADN

Zbog situacije sa COVID-19 pandemijom aktivnosti na projekatu FADN koji finansira FAO su bile značajno usporene. Nastavljeno je sa pripremama za izradu softverske specifikacije, s obzirom da je donesena odluka da se za izradu softvera angažuje kompanija iz Crne Gore. Takođe, kao podrška izradi softverske specifikacije u dogovoru sa FAO angažovani su eksperti iz Hrvatske i Mađarske.

AMIS

Odobrena finansijska sredstva za izgradnju softverske infrastrukture AMIS istema, koja je bila predviđena kroz IPA 2018, usmjerena su za tržišne intervencije u cilju ublažavanja negativnih efekata epidemije novog korona virusa COVID-19.

Odluka o privremenom ograničenju izvoza drvnih sortimenata

Predstavnici Odjeljenja izvršavali su redovne aktivnosti u vezi sa izdavanjem dozvola za izvoz drvnih sortimenata, kao redovni članovi Komisije.

Priprema i sprovođenje mjera Agrobudžeta za 2020. godinu

Predstavnici Odjeljenja za ekonomske analize i tržište u saradnji sa Direktoratom za poljoprivredu i Odjeljenjem za savjetodavne poslove u biljnoj proizvodnji, radili su na pripremi i sprovođenju mjere Agrobudžeta za stabilizaciju tržišta, Program intervencija na tržištu. Aktivnosti su se odnosile na pripremu Odluke o pokretanju mjere, pripremu ugovora sa subjektima koji su ispunjavali uslove za dodjelu podrške i implementaciju mjere u dijelu koje se odnosio na otkup i skladištenje viškova krompira u trenucima nastalih poremećaja na tržištu. Podržana su dva privredna subjekta koji su vršili otkup i skladištenje krompira i lubenice od individualnih poljoprivrednih proizvođača. U 2020. godini je otkupljeno i uskladišteno 494,05 tona krompira, za šta je isplaćeno 16.823,20 EUR podrške, takođe, otkupljeno je i uskladišteno 1,964.41 tona za šta je isplaćeno 49,110.39 EUR podrške. Predstavnici Odjeljenja su radili na koordinaciji aktivnosti za sprovođenje tzv. Školskih šema koje su sastavni dio navedene mjere, kao i na kreiranju/pisanju određenih mjera za Agrobudžet za 2021. godinu.

Program voće povrće mlijeko i mlječni proizvodi za škole

Predstavnici Odjeljenja za ekonomske analize i tržište u saradnji sa Direktoratom za poljoprivredu i Savjetodavnom službom u biljnoj proizvodnji, te PR službom Ministarstva, nastavili su realizaciju pilot programa „Voće, povrće, mlijeko i mlječni proizvodi za škole“ (Školske Šeme), koji ima za cilj stvaranje zdravih prehrambenih navika kod djece nižih školskih uzrasta i prikupljanje podataka potrebnih za uvođenje programa u vaspitno-obrazovne ustanove na teritoriji cijele Crne Gore. U sklopu pilot programa obuhvaćeno je sedam škola na teritoriji četiri opštine, u kojima je do prekida programa izazvanim pandemijom virusa COVID-19 distribuirano voća, povrća mlijeka i mlječnih proizvoda u količini 21.468 obroka vrijednosti 7.423,72 EUR.

Pored distribuiranja proizvoda za škole učesnice ovog programa, a u sklopu edukativnih mjera koje podrazumijevaju edukaciju djece o poljoprivrednoj proizvodnji, realizovana je donacija 7 plastenika od strane TIKA (Turska agencija za međunarodnu saradnju i koordinaciju) koji su instalirani u krugu škola.

Program pružanja podrške privredi i zaposlenima, u cilju ublažavanja negativnih efekata epidemije novog korona virusa COVID-19

U okviru posebnog vladinog Programa za suzbijanje posljedica izazvanih pandemijom bolesti COVID-19, na sektore poljoprivrede i ribarstva, Odjeljenje za ekonomske analize koordiniralo je i sprovodilo Poseban program intervencija na tržištu, čiji je cilj održavanje stabilnosti tržišta poljoprivrednih proizvoda i dohotka poljoprivrednih proizvođača, odnosno očuvanje kontinuiteta proizvodnje, kao i saniranje posljedica izazvanih pandemijom bolesti COVID-19, na one sektore koje su bili najugroženiji i najviše su pogođeni, te je samim tim ugrožena likvidnost i egzistencija proizvođača, a opstanak sektora doveden u pitanje. Donešeno je 12 rješenja o pokretanju mjera iz ovog programa, kao i dodatnih osam rješenja za individualne slučajeve koji se zbog specifičnosti problema nijesu uklapali u sektorska rješenja, a na osnovu kojih je do sada isplaćeno 1.378.832,66 EUR, za ukupno 310 korisnika (186 individualnih proizvođača, odnosno ribara i 124 privrednih subjekata, otkupljivača i prerađivača, koji vrše otkup od individualnih poljoprivrednih proizvođača).

Mjere koje su pokrenute i aktivirane odnose se na sektore: mljekarstva – prerada mlijeka u registrovanim mljekarama i sirarama, stočarstva, odnosno proizvodnje i otkupa jagnjadi, prasadi i krupne stoke – goveda, proizvodnje živniskog mesa i proizvodnje jaja, biljnoj proizvodnji – proizvodnje aronije i proizvodnje sjemenskog materijala - krompira i žita, i ribarstva, odnosno akvakulture – proizvodnja pastrmke, marikulture – proizvodnja i morskog ribarstva. Za namjene sprovođenja mjera, a shodno predviđenim uslovima pripremljen je i sklopljen veliki broj ugovora sa licima uključenim u realizaciju određenih mjera. Više od 30 subjekata (bolnica i zdravstvenih ustanova, opštinskih kancelarija Crvenog krsta i socijalnih ustanova) uključeno u program ustupanja proizvoda.

OECD publikacija „Konkurentnost Jugoistočne Evrope 2021“

Predstavnici Odjeljenja, zajedno sa predstavnicima Direktorata za poljoprivredu, Odjeljenjem za savjetodavne poslove u biljnoj i stočarskoj proizvodnji i predstavnicima Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, su koordinirali prikupljanjem kvalitativnih i kvantitativnih podataka za dimenziju „Poljoprivredne politike“ koja je sastavni dio OECD publikacija „Konkurentnost Jugoistočne Evrope 2021“.

Državna pomoć

Predstavnici Odjeljenja učestvovali su na pripremi odgovora i materijala u vezi sa Izvještajem o državnoj pomoći i radu radne grupe PP 8 - Konkurencija, u dijelu koji se tiče podrške iz nadležnosti Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.

OCJENA STANJA I PRIJEDLOG MJERA ZA UNAPREĐENJE STANJA U OBLASTI

Od predviđenih aktivnosti u 2020. godini ostala je nerealizovana aktivnost vezano za dostavljanje STO notifikacije za domaću podršku, a razlog zbog čega nije realizovana pomenuta obaveza je nedostatak zvaničnih statističkih podataka iz Ekonomskog računa poljoprivrednih proizvoda. Ostale aktivnosti su redovno izvršavane.

U 2020. godini bio je predviđen veliki broj aktivnosti, a posebno u dijelu koji se tiče usaglašavanja sa EU pravnom tekovinom i implementacijom ZPP, kao i u dijelu izrade ekonomskih analiza, međutim, ograničavanje kretanja usljed proglašenja pandemije COVID-19 i nedostatak sredstava spriječio je dalje aktivnosti.

U 2021. godini planiran je nastavak projekta uspostavljanja FADN sistema, a predviđene su aktivnosti u vezi sa nastavkom rada na uspostavljanju AMIS sistema, kao i drugih aktivnosti u vezi sa sprovođenjem Zakona o tržištu poljoprivrednih proizvoda.

Pored sprovođenja navedenih aktivnosti jedna od najznačajnijih aktivnosti u 2020. godini biće početak rada na novoj strategiji razvoja poljoprivrede i ruralnih područja, kao i na izmjeni Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju. Poseban izazov predstavlja i nastavak pregovora u okviru STO vezano za izmjenu Sporazuma o subvencijama i kompezatornim mjerama, za koje je predviđeno da budu okončani sredinom 2021. godine.

U cilju unaprjeđenja stanja radiće se na poboljšanju saradnje u cilju efikasnosti, sa ostalim organizacionim jedinicama koje su uključene u proces sprovođenja zajedničkih aktivnosti koje koordinira Odjeljenje.

OCJENA STANJA I PRIJEDLOG MJERA ZA UNAPREĐENJE STANJA U OBLASTI

Od predviđenih aktivnosti u 2019. godini ostala je nerealizovana aktivnost vezano za dostavljanje STO notifikacije za domaću podršku, a razlog zbog čega nije realizovana pomenuta obaveza je nedosatak zvaničnih statističkih podataka iz Ekonomskog računa poljoprivrednih proizvoda. Ostale aktivnosti su redovno izvršavane.

U 2020. godini predviđen je veliki broj aktivnosti, a posebno u dijelu koji se tiče usaglašavanja sa EU pravnom tekovinom i implementacijom ZPP, kao i u dijelu izrade ekonomskih analiza. Zatim, u 2020. godini planiran je nastavak projekta uspostavljanja FADN sistema, a predviđene su aktivnosti u vezi sa nastavkom rada na uspostavljanju AMIS sistema, kao i drugih aktivnosti u vezi sa sprovođenjem Zakona o tržištu poljoprivrednih proizvoda.

Pored sprovođenja navedenih aktivnosti jedna od najznačajnijih aktivnosti u 2020. godini biće i učešće u pripremi završnog mjerila i početak rada na izmjeni Zakona o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda. Poseban izazov predstavlja i nastavak pregovora u okviru STO vezano za izmjenu Sporazuma o subvencijama i kompezatornim mjerama, za koje je predviđeno da budu okončani u junu 2020. godine.

U cilju unaprjeđenja stanja radiće se na poboljšanju saradnje u cilju efikasnosti, sa ostalim organizacionim jedinicama koje su uključene u proces sprovođenja zajedničkih aktivnosti koje koordinira Odjeljenje.

6.11. ODJELJENJE ZA NORMATIVNO PRAVNE POSLOVE MINISTARSTVA

REALIZACIJA AKTIVNOSTI

U izvještajnom periodu, odnosno tokom 2020. godine Odjeljenje za normativno pravne poslove učestvovalo je u donošenju svih propisa iz nadležnosti Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja kojima se vrši usaglašavanje nacionalnog zakonodavstva sa zakonodavstvom Evropske unije, rješavanju drugostepenih postupaka po žalbama podnijetih na rješenja prvostepenih organa nad kojima ovo Ministarstvo vrši nadzor, u pripremanju odgovora na tužbe kojima su pokrenuti upravni sporovi pred Upravnim sudom Crne Gore i rješavanju drugih pitanja od značaja za rad ovog Ministarstva.

6.12. ODJELJENJE ZA RAZVOJ, MEĐUNARODNU SARADNJU I IPA FONDOVE

REALIZACIJA AKTIVNOSTI U POGLEDU POLITIKE RAZVOJA

Aktivnosti u oblasti upravljanja fondovima Instrumenta za pretpristupnu podršku – IPA

U decembru 2019. godine je potpisan Finansijski sporazum između Vlade Crne Gore i Evropske komisije na osnovu kog je omogućena zvanična implementacije projekta „Podrška sektoru poljoprivrede i ruralnog razvoja u Crnoj Gori“, podržanog od strane Instrumenta za pretpristupnu podršku (IPA II), koji je dizajniran u okviru IPA 2018 programskog perioda.

Projekat je budžetiran na 9.5 miliona EUR i sastojao se od 3 komponente: Poljoprivreda i ruralni razvoj, Bezbjednost hrane, veterina i fitosanitarna politika i Ribarstvo. U januaru i februaru 2020. godine preduzete su intenzivne aktivnosti u cilju realizacije prvih tendera: priprema tenderske dokumentacije za Tvinig projekat u okviru Komponente 1, tenderske dokumentacije za servis ugovor izrade projektne dokumentacije za izgradnju Graničnih inspekcijских mjesta i Karantinske jedinice za bilje u okviru Komponente 2, kao i *Terms of Reference* dokumenta za servis ugovor za tehničku pomoć u oblasti ribarstva, u okviru Komponente 3.

Objavlivanje prvog tendera za izgradnju objekata za potrebe veterinarske i fitosanitarne kontrole, je u saradnji sa Upravom javnih radova i koordinaciji sa Delegacijom Evropske unije u Crnoj Gori, planiran za početak aprila 2020. godine. Usljed COVID-19 pandemije, objavljivanje tendera je pomjereno do daljnjeg, da bi krajem aprila/početkom maja bilo odlučeno da cjelokupna sredstva predviđena za IPA 2018 projekat budu preusmjerena u fond – dio donacije Evropske unije Crnoj Gori za borbu protiv pandemije, čime je projekat efektivno otkazan za IPA II perspektivu.

U maju 2020. godine, počelo je programiranje za IPA III (2021 – 2028) perspektivu, u okviru kog su, na osnovu instrukcija Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, predata 4 projektna predloga (*Action Fiche*), u koje su uvrštene sve aktivnosti iz otkazanog IPA 2018 projekta. Krajem juna, projektni predlozi su predati za pojedinačne oblasti: Poljoprivreda i ruralni razvoj, Šumarstvo, Bezbjednost hrane i Ribarstvo. Projektni predlozi su odobreni od strane Evropske delegacije, uz pojedine tehničke primjedbe i sugestije da se 4 projektna predloga objedine u jedan Akcioni dokument.

Memorandumi o saradnji i drugi međunarodni ugovori

Potpisan Memorandum o saradnji između Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja, Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, Telegroup d.o.o. Beograd, Telegroup d.o.o. Podgorica, Regionalne mreže za povoljno poslovno okruženje (BFC SEE mreža), Privredne komore Crne Gore, Nacionalne alijanse za lokalni ekonomski razvoj (NALED). Memorandum je potpisan 14. oktobra 2020. godine.

Međunarodni projekti

✓ *Projekat “Digitalizacija opštinskog upravljanja zemljištem”*

Projekat se sprovodi u Srbiji, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori uz finansijsku podršku njemačkog Ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj. Cilj projekta je unapređenje procesa u oblasti digitalnog upravljanja zemljištem i to kroz: unapređenje transparentnosti i modernizaciju usluga u procesu digitalnog upravljanja zemljištem, kao i regionalnu razmjenu iskustava u ovoj oblasti. Dužina trajanja projekta je 35 mjeseci, do oktobra 2022. godine.

Očekivani rezultati projekta su modernizacija usluga i procedura za upravljanje zemljištem u odabranim lokalnim samoupravama u navedenim državama; unaprijeđeno prikupljanje podataka i praćenje upotrebe poljoprivrednog zemljišta; povećano zadovoljstvo i broj zakupaca poljoprivrednog zemljišta; regionalna razmjena iskustava u upravljanju poljoprivrednim zemljištem između relevantnih nacionalnih aktera u cilju uspostavljanja održivog sistema upravljanja ovim tipom zemljišta i doprinos procesu digitalizacije u čitavom regionu.

Za pilot projekat Digitalizacije opštinskog upravljanja zemljištem koji sprovodi BFC SEE mreža uz podršku Telegroup-a i Njemačke razvojne saradnje odabrane su opštine iz Srbije, BiH i Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja Crne Gore koje će u svojim sistemima uspostaviti ili poboljšati upravljanje zemljištem uz podršku digitalnog softverskog rešenja AgroLIFE. U Crnoj Gori će po prvi put biti uveden AgroLIFE softver.

✓ *„Podrška razvoju zemljišne politike i instrumenata upravljanja zemljištem u okviru podrške gazdinstvima,„*

Projekat se sprovodi uz podršku Organizacije za hranu i poljoprivredu – FAO. Implementacija je započeta 1. avgusta 2019. godine, ali se uslijed pandemije COVID-19 implementacija produžila do septembra 2021. godine. Vrijednost projekta iznosi 53.000,00 USD.

Kroz projektne aktivnosti nastojao se ojačati položaj poljoprivrednih gazdinstava i porodičnih farmi kroz poboljšanje uslova života i smanjenje siromaštva, uz akcenat na upravljanje prirodnim resursima na održiv način. Kao rezultat projekta kreiraće se strategije, politike, smjernice i programi koji za cilj imaju poboljšanje, bolji pristup i kontrolu nad finansijama, znanjem, tehnologijama, tržištem kao i bolje upravljanje prirodnim resursima u kontekstu klimatskih promjena.

Predstavnici Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja učestvovali su na Globalnom forumu za hranu i poljoprivredu koji se održava u okviru Zelene nedjelje – najvećeg svjetskog sajma hrane, poljoprivrede i horticulture održanom od 18. do 20. januara 2020. godine u Berlinu, Njemačka. U okviru ovog događaja, organizovan je i skup na temu „Da li IPARD daje rezultate - šta treba učiniti bolje?“ i to je bila prilika da se razmijene iskustva u primjeni programa i sagledaju mogućnosti u pravcu unapređenja programa na bazi izazova koje svaka od zemalja ima u primjeni.

6.13. SLUŽBA ZA OPŠTE POSLOVE

U okviru ove službe obavljali su se tekući poslovi koji se odnose na izradu: Kadrovskog plana za 2020. godinu, izvještavanje vezano za sprovođenje Plana optimizacije radnih mjesta u organima državne uprave, odlučivanje o zahtjevima za sporazumni prestanak radnog odnosa bez isplate otpremnine, odlučivanje o pravima i obavezama zaposlenih iz rada i po osnovu rada. U Ministarstvu je tokom 2020. godine pokrenuto 15 postupaka za prijem u radni odnos, po kojem osnovu je jedno lice postavljeno na mjesto generalnog direktora, za sedam lica je donijeto rješenje o zasnivanju radnog odnosa, a za sedam lica su donijete odluke o izboru kandidata. Tokom 2020. godine za tri generalna direktora je utvrđen prestanak mandata na lični zahtjev, kao i za dva državna sekretara, takođe na lični zahtjev. Krajem 2020. godine imenovana su dva državna sekretara u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Sve promjene iz oblasti službeničkih odnosa, a koje se odnose na nova rješenja o rasporedu i zaradama, ocjenjivanju, godišnjim odmorima i slično, unijete su u elektronsku bazu podataka za CKE, kroz KIS aplikaciju. Realizovan je veći broj obuka kod Uprave za kadrove, u skladu sa godišnjim Planom i programom stručnog usavršavanja državnih službenika i namještenika.

Ministarstvu je u 2020. godini, shodno Zakonu o slobodnom pristupu informacijama, podnijeto ukupno 48 zahtjeva za slobodan pristup informacijama od strane fizičkih i pravnih lica.

Postupajući po predmetnim zahtjevima stranaka u postupku slobodnog pristupa informacijama, ministarstvo je kao prvostepeni organ donijelo 13 Rješenja kojim je dozvoljen pristup u cjelosti. U osam predmeta donijeta su rješenja kojima se zahtjev djelimično usvaja i ograničava pristup traženim informacijama, jer tražene informacije sadrže podatke koji se odnose na podatke o ličnosti fizičkih lica čija je zaštita uređena Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti. U ostalim predmetima je donijeto ukupno 13 Rješenja kojim su odbijeni zahtjevi kao neosnovani; sedam Obavještenja o javno objavljenoj informaciji u smislu člana 26 stav 2 Zakona o slobodnom pristupu informacijama i sedam Obavještenja o upućivanju zahtjeva nadležnom organu u smislu člana 20 stav 4 Zakona o slobodnom pristupu informacijama.

Protiv Rješenja i drugih upravnih akata ovog ministarstva, izjavljeno je 5 žalbi Agenciji za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama i postupci po žalbama su okončani u korist ministarstva donošenjem drugostepenih rješenja kojima su žalbe odbijene kao neosnovane u dva slučaja, dok su ostala 3 predmeta po žalbama u radu kod drugostepenog organa i čeka se ishod tih postupaka.

Svi prispjeli zahtjevi su riješeni u skladu sa zakonom, odnosno dozvoljen je pristup informacijama u cjelosti ili djelimično za nešto manje od 50% zahtjeva, a što pokazuje otvorenost Ministarstva u odnosu na pristup traženim informacijama u ovom postupku.

U okviru ove službe obavljali su se i drugi tekući poslove, uključujući i poslove iz nadležnosti Archive, prijem, zavođenje i otpremanje akata.

6.14. SLUŽBA ZA FINANSIJE, RAČUNOVODSTVO I JAVNE NABAVKE

U skladu sa Zakonom o javnim nabavkama („Službeni list CG“, br. 42/11, 57/14, 28/15, 42/17 i 74/19) i Pravilnikom za postupanje prilikom sprovođenja postupaka nabavke male vrijednosti kao i hitnih nabavki, tokom 2020. godine na nivou Ministarstva sprovedeni su sljedeći postupci:

- Otvoreni postupak javne nabavke (2 postupka);
- Hitne nabavke (1 postupak); i
- Nabavka male vrijednosti (11 postupaka).

Na osnovu Zakona o upravnom postupku („Službeni list CG“, br. 20/15, 40/16 i 37/17), Pravilnika o obavljanju poljoprivredne djelatnosti kao jedinog ili glavnog zanimanja („Službeni list RCG“, broj 25/04) i Pravilnika o izmjenama Pravilnika o obavljanju poljoprivredne djelatnosti kao jedinog ili glavnog zanimanja („Službeni list CG“, broj 67/08), donešeno je 154 rješenja za upis u Registar osiguranika poljoprivrednika, 142 rješenja za prekid osiguranja usljed prestanka bavljenja poljoprivrednom djelatnošću kao jedinog ili glavnog zanimanja. Upućeno je 101 dopis strankama i institucijama i 25 odgovora sudovima i javnim izvršiteljima, a izdato je i 18 potvrda. U skladu sa Odlukom o bližim uslovima i postupku za isplatu staračke naknade („Službeni list CG“, br. 4/16 i 21/17), započeti su postupci po 163 zahtjeva u predmetu ostvarivanja prava na staračku naknadu, kontinuirani rad sa strankama.

Služba za finansije, računovodstvo i javne nabavke u toku 2020. godine radila je na praćenju i izvršenju Budžeta, kao i praćenju i izvršenju Agrobudžeta po mjerama. Redovno su podnošeni kvartalni, polugodišnji izvještaji Ministarstvu finansija, kao i Završni račun za 2020. godinu. Takođe, ova služba je mjesečno dostavljala izvještaje o plaćenim porezima i doprinosima za zaposlene (IOPPD) prema Poreskoj upravi, mjesečne izvještaje prema Statistici za zaposlene, mjesečni obračun zarada za zaposlene prema Ministarstvu finansija, M4 obrazce prema Fondu PIO za prethodnu godinu za sve zaposlene u Ministarstvu, a obavljani su i blagajnički i drugi poslovi po naređenju starješine. Takođe, u kontinuitetu se ostvarivala saradnja i sa drugim institucijama: bankama, Državnom revizorskom institucijom, opštinama itd.

Pregled planiranih i isplaćenih sredstava za 2020. godinu

Pozicija	Planirano	Izvršeno
4111 - neto zarade	1.399.107,36	1.208.144,94
4112 - porez	187.940,15	162.288,69
4113 - doprinosi - zaposleni	499.326,45	432.769,84
4114 - doprinosi - poslodavac	196.182,61	169.966,45
4115 - prirez na porez	28.069,38	24.227,83
4122 - naknada za stanovanje	27.372,91	25.450,00
4124 - jubilarne nagrade	1.510,00	962,25
4125 – otpremnine	7.480,00	2.527,02
4127 - ostale naknade	7.585,00	4.006,06
4131 - administrativni materijal	3.550,00	2.635,09
4133 - materijal za posebne namjene	3.350,00	2.118,99
4134 - rashodi za energiju	3.805,00	1.830,20
4135 - rashodi za gorivo	2.400,00	0,00
4141 - službena putovanja	21.000,00	20.999,97
4142 - reprezentacija	3.140,00	2.297,51

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

4143 - komunikacione usluge	5.458,57	4.263,28
4144 - bankarske usluge	4.700,00	4.027,02
4145 - usluge prevoza	0,00	0,00
4146 - advokatske,notarske usluge	4.201,33	3.044,02
4147 - konsultantske usluge	342.200,00	263.842,60
4147 - krediti i donacije	0,00	5.242.223,15
4148 - usluge stručnog usavršavanja	2.875,65	1.758,58
4149 - ostale usluge	25.157,42	24.557,16
4153 - tekuće održavanje opreme	128.913,63	71.708,68
4171 - zakup objekata	25.000,00	20.021,13
4181 - subvencije	15.978.288,61	14.645.708,67
4181 - donacija	500.297,44	3.460.628,60
4191 - izdaci po osnovu ugovora o djelu	166.948,11	165.554,73
4193 - izrada i održavanje softvera	40.933,34	40.933,34
4194 - osiguranje	1.300,00	0,00
4195 - kontribucije za članstvo	151.100,00	109.314,55
4196 - komunalne naknade	3.950,00	2.587,33
4314 - transferi nevladinim organizacijama	320.204,10	318.782,10
4318 - ostali transferi pojedincima	2.904.940,00	2.891.868,38
4319 - ostali transferi institucijama	325.000,00	325.000,00
4412 - infrastruktura-vodovodi	3.199.730,77	3.050.906,14
4415 - izdaci za opremu	3.500,00	838,77
4630 - otplata obaveza iz prethog perioda	76.243,06	68.089,66
UKUPNO	26.602.762,89	32.775.882,73

Napomena: Razlog većeg iznosa izvršenja od plana je u isplaćenim sredstvima po osnovu donacija i kredita koji ne ulaze u plan budžeta.

7. IZVJEŠTAJI ORGANA U NADLEŽNOSTI MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I RURALNOG RAZVOJA

7.1. UPRAVA ZA BEZBJEDNOST HRANE, VETERINU I FITOSANITARNE POSLOVE

DJELOKRUG RADA UPRAVE ZA BEZBJEDNOST HRANE, VETERINU I FITOSANITARNE POSLOVE

Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove je samostalan organ čiji nadzor nad radom vrši Ministarstvo poljoprivrede, i koja je počela je sa radom 01.04.2016. godine, a nastala je objedinjavanjem postojećih uprava koje su bile u sastavu Ministarstva: Veterinarske uprave i Fitosanitarne uprave, a preuzeti su i poslovi Odjeljenja za bezbjednost hrane Ministarstva zdravlja.

Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove vrši poslove definisane Uredbom o izmjenama i dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave („Sl. list CG“, br. 80/15) u oblasti bezbjednosti hrane i hrane za životinje, veterine i u fitosanitarnoj oblasti, dodatno izmjenama i dopunama ove Uredbe („Sl. list CG“, br. 3/17) od 15. januara 2017. godine preuzeti su svi poslovi sprovođenja inspekcijskog nadzora u ovim oblastima.

Poslovi uprave vrše se u tri sektora:

IZVRŠAVANJE ZAKONA I DRUGIH PROPISA I ZAKONODAVNE AKTIVNOSTI

Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove je u 2020. godini pripremila stručne osnove za 29 Programa:

1. Program mjera bezbjednosti hrane i hrane za životinje za 2020. godinu
2. Program fitosanitarnih mjera za 2020. godinu
3. Program obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja u 2020. godini
4. Program kontrolnog ispitivanja sjemenskog materijala za 2020. godinu
5. Program kontrolnog ispitivanja sjemenskog i sadnog materijala na GMO za 2020. godinu
6. Program kontrolnog ispitivanja matičnih stabala sadnog materijala za 2020. godinu
7. Program kontrolnog ispitivanja sadnog materijala za 2020. godinu
8. Program monitoringa uređaja za upotrebu pesticida*
9. Program monitoringa održive upotrebe pesticida za 2020. godinu
10. Program monitoringa karakteristika sredstava za ishranu bilja za 2020. godinu*
11. Program monitoringa nitrata u hrani biljnog porijekla za 2020. godinu*
12. Program monitoringa rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog porijekla za 2020. godinu*
13. Program monitoringa post-registracijske kontrole sredstava za zaštitu bilja za 2020. godinu*
14. Program monitoringa uticaja upotrebe pesticida na životnu sredinu za 2020. godinu
15. Program monitoringa rezidua u hrani životinjskog porijekla i hrani za životinje
16. Program monitoringa rezidua sredstava za zaštitu bilja (pesticida)
17. Program monitoringa nitrata u lisnatom povrću
18. Program monitoringa *Listeria monocytogenes* u gotovoj hrani životinjskog porijekla
19. Program monitoringa mikrobioloških kriterijuma
20. Program monitoringa bezbjednosti školjki
21. Program monitoringa kontaminenata u hrani
22. Program monitoringa hrane za posebne prehrambene potrebe
23. Program monitoringa prehrambenih aditiva, aroma i enzima
24. Program monitoringa kvaliteta meda i autentičnosti crnogorskog meda primjenom melisopalnolološke metode (analize polenovih zrna)
25. Program monitoringa načina pružanja informacija potrošačima o hrani
26. Program monitoringa predmeta i materijala koji dolaze u kontakt sa hranom
27. Program monitoringa prirodne mineralne i izvorske vode
28. Program monitoringa nepoželjnih supstanci u hrani za životinje
29. Program monitoringa hrane i hrane za životinje na prisustvo genetski modifikovanog materijala

Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove je u 2020. godini pripremila stručne osnove za 37 propisa koji su objavljeni u Službenom listu Crne Gore:

	Naziv propisa	Sl. list	Datum
1.	Naredba o preduzimanju mjera za sprečavanje unošenja zarazne bolesti životinja transmisivnih spongioformnih encefalopatija i bolesti životinja koje se mogu prenijeti nus proizvodima životinjskog porijekla u Crnu Goru*	5/2020	28.01.
2.	Opšti krizni plan za upravljanje kriznim situacijama kada hrana predstavlja rizik za zdravlje ljudi	8/2020	14.02
3.	Pravilnik o klasifikaciji i postupanju sa nus proizvodima životinjskog porijekla, higijensko i veterinarskozdravstvenim uslovima za nus proizvode	8/2020	14.02
4.	Program fitosanitarnih mjera za 2020. godinu	9/2020	21.02

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

5.	Program mjera bezbjednosti hrane i hrane za životinje za 2020. godinu	9/2020	21.02
6.	Naredba o mjerama za utvrđivanje prisutnosti genetički modificiranog pirinča i proizvoda od pirinča porijeklom iz Kine prilikom uvoza	10/2020	28.02
7.	Pravilnik o načinu rukovanja uzorkom, vođenja evidencije uzoraka, čuvanja i dostavljanja podataka o izvršenim analizama	10/2020	28.02
8.	Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja i širenja virusa smeđe naboranosti ploda paradajza Tomato brown rugose fruit virus (ToBRFV)*	10/2020	28.02
9.	Program obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja u 2020. godini	11/2020	06.03
10.	Lista aktivnih supstanci dozvoljenih za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja za 2020. godinu*	11/2020	06.03
11.	Program kontrolnog ispitivanja sjemenskog materijala za 2020. godinu	12/2020	12.03
12.	Program kontrolnog ispitivanja sjemenskog i sadnog materijala na GMO za 2020. godinu	12/2020	12.03
13.	Program kontrolnog ispitivanja matičnih stabala sadnog materijala za 2020. godinu	12/2020	12.03
14.	Program kontrolnog ispitivanja sadnog materijala za 2020. godinu	12/2020	12.03
15.	Naredba o mjerama koje se sprovode na proizvodima akvakulture namijenjenim za ishranu ljudi prilikom uvoza iz Indije*	17/2020	17.03
16.	Program monitoringa uređaja za upotrebu pesticida*	17/2020	17.03
17.	Program monitoringa održive upotrebe pesticida za 2020. godinu	17/2020	17.03
18.	Program monitoringa karakteristika sredstava za ishranu bilja za 2020. godinu*	18/2020	18.03
19.	Program monitoringa nitrata u hrani biljnog porijekla za 2020. godinu*	18/2020	18.03
20.	Pravilnik o dopunama Pravilnika o visini naknade za fitosanitarni pregled bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom*	22/2020	24.03
21.	Odluka o dopunama odluke o visini naknade za izvršene veterinarsko-sanitarne preglede u prometu preko granice Crne Gore	24/2020	26.03
22.	Program monitoringa rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog porijekla za 2020. godinu*	32/2020	13.04

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

23.	Pravilnik o izmjeni Pravilnika o načinu vršenja službene kontrole hrane neživotinjskog porijekla i hrane za životinje neživotinjskog porijekla*	34/2020	16.04
24.	Program monitoringa post-registracijske kontrole sredstava za zaštitu bilja za 2020. godinu*	38/2020	25.04
25.	Naredba o zabrani uvoza osušenog pasulja porijeklom iz Nigerije*	45/2020	19.05
26.	Naredba o sprovođenju mjera prilikom uvoza školjki porijeklom iz Turske namijenjenih ishrani ljudi*	45/2020	19.05
27.	Pravilnik o izmjeni Pravilnika o maksimalno dozvoljenim količinama rezidua farmakološki aktivnih supstanci veterinarskih lijekova u proizvodima životinjskog porijekla*	47/2020	21.05
28.	Pravilnik o uslovima za premještanje, skladištenje i industrijsku preradu određenih plodova radi sprečavanja unošenja određenih štetnih organizama*	50/2020	29.05
29.	Uredba o izmjeni Uredbe o tretiranju hrane jonizujućim zračenjem*	79/2020	02.08
30.	Uredba o mikrobiološkim kriterijumima za bezbjednost hrane*	79/2020	02.08
31.	Pravilnik o izmjeni Pravilnika o maksimalnom nivou rezidua sredstava za zaštitu bilja na ili u bilju, biljnim proizvodima, hrani ili hrani za životinje*	82/2020	06.08
32.	Pravilnik o izmjeni Pravilnika o maksimalnom nivou rezidua sredstava za zaštitu bilja na ili u bilju, biljnim proizvodima, hrani ili hrani za životinje*	92/2020	09.09
33.	Program monitoringa uticaja upotrebe pesticida na životnu sredinu za 2020. godinu	93/2020	11.09.
34.	Pravilnik o izmjenama Pravilnika o uslovima i načinu izdavanja dozvole za unošenje štetnih organizama, bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom za oglede, naučna istraživanja ili za rad u selekciji bilja* "Službeni list Crne Gore	94/2020	15.09
35.	Pravilnik o dopuni Pravilnika o načinu rukovanja uzorkom, vođenja evidencije uzoraka, čuvanja i dostavljanja podataka o izvršenim analizama*	98/2020	30.09
36.	Uredba o izmjeni Uredbe o dodacima hrani za životinje i premiksima koji se mogu stavljati na tržište*	120/2020	10.12
37.	Pravilnik o izmjeni Pravilnika o uslovima za upis u registar proizvođača, prerađivača, uvoznika, distributera i skladištara bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom*	123/2020	18.12

Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove je u 2020. godini pripremila stručne osnove i donijela 6 instrukcija, odluka, uputstava:

	Naziv instrukcije, odluke, uputstva, vodiča	Oznaka	Datum
1.	Godišnji plan službene kontrole objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane	02/1-310/20-1631	30/03

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

	neživotinjskog porijekla za period od 1. IV 2020. do 1. IV 2021.		
2.	Uputstvo za doniranje hrane tokom trajanja COVID-19 epidemije „Doniraj bezbjedno“	02-310/20-1737	30/03
3.	Godišnji plan službene kontrole objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane neživotinjskog porijekla za period od 1. IV 2020. do 1. IV 2021.	02/1-310/20-1690	01/04
4.	Godišnji plan službenih kontrola za fitosanitarnu oblast za 2020.godinu	04-309/20-1691	01/04
5.	Tehničke smjernice o zaštiti podataka u skladu sa Zakonom o sredstvima za zaštitu bilja (Sl. CG br. 51/08,18/14) odnosno Uredbom (EZ) br. 1107/2009	320-19-0410-3414/2	10/06
6.	Generalne smjernice za monitoring uređaja za primjenu sredstava za zaštitu bilja	030-309/20-8222	15/12

REALIZACIJA OBAVEZA PO PROGRAMU RADA VLADE

Po Programu rada Vlade Crne Gore za 2020. godinu, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove nije imala planiranih obaveza.

REALIZACIJA OBAVEZA PO PROGRAMU PRISTUPANJA CRNE GORE U EVROPSKU UNIJU ZA POGHLAVLJE 12

Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj u 2020. godini planirana je realizacija 25 obaveza u zakonodavnom okviru, od čega je realizovano 15, odnosno 60%.

Kvartal	Naziv	Status
III	Pravilnik o obukama za obavljanje službenih kontrola, odnosno fizičkih pregleda na graničnim kontrolnim mjestima	Nerealizovano
III	Smjernice o izmjenama i dopunama Smjernica za izradu izvještaja o sprovođenju višegodišnjeg plana službenih kontrola	Realizovano
III	Naredba o hitnim mjerama sprječavanja unošenja virusa slinavke i šapa	Nerealizovano
IV	Naredba o izmjenama i dopunama Naredbe o zabrani uvoza i tranzita pošiljki živih domaćih i divljih svinja, mesa i proizvoda od svinja radi sprečavanja unošenja opasne zarazne bolesti afričke kuge svinja	Realizovano
IV	Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o načinu i mjerama kontrole salmonela kod živine i drugih specifičnih uzročnika zoonoza koji se prenose hranom	Nerealizovano
IV	Pravilnik o uslovima uvoza sjemena, jajnih ćelija i embriona u odnosu na zdravlje pasa, mačaka i feretki	Nerealizovano
III	Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o uslovima za uvoz i tranzit kopitara	Nerealizovano
II	Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe o mikrobiološkim kriterijumima za bezbjednost hrane	Realizovano
III	Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla	Nerealizovano
II	Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o maksimalno dozvoljenim količinama rezidua farmakološki aktivnih supstanci veterinarskih lijekova u proizvodima životinjskog porijekla	Realizovano

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

I	Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o higijenskim, veterinarsko-zdravstvenim i drugim uslovima za nus proizvode i objekte za preradu ili uništavanje nus proizvoda životinjskog porijekla	Realizovano
IV	Uredba o izmjenama Uredbe o korišćenju zdravstvenih i nutritivnih tvrdnji prilikom označavanja, reklamiranja i prezentacije hrane	Nerealizovano
II	Plan službenih kontrola utvrđivanje prevalenci supstanci koje migriraju iz materijala koji dolaze u kontakt sa hranom ili prisutnost u materijalu koji dolaze u kontakt sa hranom	Realizovano
IV	Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe o novoj hrani koja se može koristiti i stavljati na tržište	Nerealizovano
II	Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe o tretiranju hrane jonizujućim zračenjem	Realizovano
IV	Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe o dodacima hrani za životinje i premiksima koji se mogu stavljati na tržište	Realizovano
II	Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o uslovima i načinu izdavanja dozvole za unošenje štetnih organizama, bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom za oglede, naučna istraživanja ili za rad u selekciji bilja	Realizovano
III	Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o načinu obavljanja fitosanitarnog pregleda i uslovima za izdavanje biljnog pasoša	Nerealizovano
III	Lista ovlašćenih laboratorija za ispitivanje štetnih organizama	Realizovano
III	Smjernice za zaštitu podataka pri registraciji sredstava za zaštitu bilja	Realizovano
II	Lista aktivnih supstanci za 2020. godinu	Realizovano
IV	Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o maksimalnom nivou rezidua sredstava za zaštitu bilja na ili u bilju, biljnim proizvodima, hrani ili hrani za životinje	Realizovano
I	Program monitoringa rezidua pesticida za 2020. godinu	Realizovano
III	Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o proizvodnji i stavljanju u promet sjemenskog materijala povrća	Nerealizovano
II	Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o uslovima za proizvodnju i stavljanje u promet sadnog materijala voća	Realizovano

PREGLED OSTALIH MATERIJALA UPUĆENIH VLADI CRNE GORE

Informacije i drugi akti upućeni Vladi Crne Gore koje je pripremila Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove:

R.b.	Datum	Obaveza Uprave	Sjednica	Zaključak
1.	06.02.	Predlog pravilnika o izmjenama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove	156	07-349
2.	13.02.	Informacija o potrebnim dodatnim finansijskim sredstvima za sprovođenje plana preventivnih mjera za nadzor i kontrolu bolesti kvrgave kože goveda i afričke kuge svinja i drugih potencijalno opasnih zaraznih bolesti u 2020. godini	157	07-537
3.	12.03.	Izveštaj o radu Savjeta za zaštitu životinja za 2019. godinu	161	07-1922
4.	12.03.	Drugi izvještaj o realizaciji Nacionalnog programa za unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom (za 2019. godinu)	161	07-1923

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

5.	26.03.	Predlog odluke o dopunama Odluke o visini naknade za izvršene veterinarsko-sanitarne preglede u prometu preko granice Crne Gore	163	07-2190
6.	09.07.	Izvještaj o sprovođenju Nacionalnog plana za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja za 2019. godinu	181	07-3478
7.	08.10.	Godišnji izvještaj o realizaciji plana upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namjenjeni ishrani ljudi sa akcionim planom (za period od 1. jula 2019. - 30. septembra 2020. godine)	195	07-447
8.	15.10.	Informacija o potrebi obezbjeđenja finansijskih sredstava za „Komulano-Lim” d.o.o. Bijelo Polje za radove izvedene na zbrinjavanju nusproizvoda životinjskog porijekla nastalih usled požara u objektu za hranu 2018. godine	196	07-4643

REALIZACIJA ZAKLJUČAKA VLADE CRNE GORE

Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove u toku 2020. godine je realizovala sve zaključke Vlade Crne Gore u skladu sa dinamikom realizacije.

SLUŽBA ZA FINANSIJE I JAVNE NABAVKE

Služba za finansije i javne nabavke, u skladu sa usvojenim Planom rada Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove za 2020. godinu obavila je sljedeće poslove:

- ❖ Izvršeno je usaglašavanje svih plaćanja po pozicijama, u skladu sa odobrenim mjesečnim planom korišćenja budžetskih sredstava Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove. Nakon izvršenog usaglašavanja troškova po pozicijama sačinjen je izvještaj o izvršenju Budžeta Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove sa Programa 2622 – Bezbjednost hrane, veterina i fitosanitarni poslovi za period od 01.01.2019. godine do 31.12.2019. godine.
- ❖ Finansijski Izvještaj je usaglašen i proslijeđen Ministarstvu finansija, u rokovima i na način propisan Pravilnikom o jedinstvenoj klasifikaciji računa za Budžet Crne Gore, budžete vanbudžetskih fondova i budžete opština.
- ❖ Na osnovu izvještaja Centralne popisne komisije, izvršeno je sravnjenje popisnog stanja imovine (pokretne i nepokretne) u Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, sa knjigovodstvenim stanjem.
- ❖ Izvještaj o pokretnoj i nepokretnoj imovini kao i ostaloj opremi koju koristi Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove dostavljen je Upravi za imovinu u pisanoj i elektronskoj formi.
- ❖ Mjesečno su pripremani podaci za obračun zarada, za službenike i namještenike Uprave, na osnovu evidencije prisustva službenika na radu.
- ❖ Obradeni su računi dobavljača za isporučenu robu i izvršene usluge plaćanja. Isplaćeni su prispjeli gotovinski računi, u skladu sa važećim zakonskim propisom, preko blagajne i izvršena isplata određenih ličnih primanja (dnevnice, putni troškovi i dr.).
- ❖ Izrađen je Zahtjev za dodjelu budžetskih sredstava za 2021. godinu i dostavljen Ministarstvu finansija u zakonskom roku odnosno do 01.07.2020. godine.
- ❖ Zakonom o Budžetu opredijeljena sredstva na Programu Bezbjednost hrane, veterina i fitosanitarni poslovi za 2020. godinu iznosila su **4.349.047,97 EUR**. Utrošena sredstva na kraju 2020 godine iznose **4.213.796,35 EUR**.

Zaključkom Vlade Crne Gore obezbijedena su vanredna sredstva – iz tekuće budžetske rezerve za sprovođenje mjera suzbijanja i iskorijenjavanja bolesti kvrgave kože goveda i

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

plavog jezika. Služba za finansije Uprave je pripremala za plaćanje i pratila dinamiku potrošnje ovih sredstava na bazi ispostavljenih faktura u ukupnom iznosu od 135.251,62 EUR.

Struktura odobrenih i potrošenih sredstava za izdatke Budžeta Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove – Program bezbjednost hrane, veterina i fitosanitarni poslovi za period od 1.1.2020. do 31.12 2020. godine.

Redni broj	NOVČANI TOK – EKONOMSKA KLASIFIKACIJA	PLAN 2020	IZVRŠENJE (EUR)	
			2019	2020
1	2	3	4	5
1	PRIMICI	4.349.047,97	3.492.919,50	4.213.796,35
1.1	Opšti prihodi	4.349.047,97	3.460.872,26	3.205.465,35
1.2	Namjenski prihodi	-	-	-
1.3	Sopstveni prihodi	-	-	-
1.4	Donacije	-	32.047,24	8.330,00
1.5	Pozajmice i krediti	-	-	-
I	Ukupno primici (1.1+1.2+1.3+1.4+1.5)	4.349.047,97	3.492.919,50	4.213.796,35
2	IZDACI	4.349.047,97	3.492.919,50	4.213.796,35
2.1	Tekući izdaci	4.071.567,27	3.426.775,72	4.205.446,69
2.1.1	Bruto zarade i doprinosi na teret poslodavca	1.098.987,45	1.066.317,15	1.041.656,42
2.1.2	Ostala lična primanja	30.727,50	3.282,00	25.103,50
2.1.3	Rashodi za materijal	6.760,00	7.455,50	6.494,95
2.1.4	Rashodi za usluge	553.478,50	683.232,59	560.494,92
2.1.5	Tekuće održavanje	30.850,00	22.999,37	30.746,84
2.1.6	Kamate	1,00	-	-
2.1.7	Renta	-	-	-
2.1.8	Subvencije	2.288.503,88	1.552.799,55	2.237.066,79
2.1.9	Ostali izdaci	128.321,12	125.736,80	113.840,17
2.2.	Transferi za socijalnu zaštitu	-	-	-
2.2.1	Prava iz oblasti socijalne zaštite	-	-	-
2.2.2	Sredstva za tehnološke viškove	-	-	-
2.2.3	Prava iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja	-	-	-
2.2.4	Ostala prava iz oblasti zdravstvene zaštite	-	-	-
2.2.5	Ostala prava iz oblasti zdravstvenog osiguranja	-	-	-
2.3.	Transferi institucijama, pojedincima, nevladinom i javnom sektoru	203.656,36	26.828,00	191.230,60
2.4.	Kapitalni izdaci	600,00	7.268,54	-
2.5.	Pozajmice i krediti	-	-	-
2.6.	Otplata dugova	7.162,16	-	7.162,16
2.7.	Rezerve	-	-	-
II	Ukupno izdaci (2.1+2.2+2.3+2.4+2.5+2.6+2.7)	4.349.047,97	3.541.455,11	4.213.795,35

Procenat iskorišćenosti odobrenih sredstava na programu 2622 Bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne uprave za period januar – decembar 2020. godine je 98,5%.

STANJE U UPRAVNIM OBLASTIMA I IZVJEŠTAJ O RADU ORGANIZACIONIH JEDINICA

Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove sačinila je zatraženi godišnji Izvještaj o postupanju u upravnim stvarima za 2020. godinu, u skladu sa Pravilnikom o sadržaju godišnjeg izvještaja o postupanju u upravnim stvarima i bližem sadržaju i načinu vođenja evidencije o postupanju u upravnim stvarima („Službeni list CG“, broj 82/17), koji sadrži statističke podatke o upravnim predmetima, koje vodi ova Uprava.

U Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove u periodu od 01.01.2020. godine do 31.12.2020. godine primljeno je 13755 zahtjeva za rješavanje prvostepenih upravnih predmeta koji su dostavljeni na rješavanje sektorima i po svim zahtjevima je riješeno u zakonskom roku i to:

- Sektoru za bezbjednost hrane: 3087 zahtjeva;
- Sektoru za veterinu: 8638 zahtjeva;
- Sektoru za fitosanitarne poslove: 2030 zahtjeva.

Donesena rješenja u sektoru za bezbjednost hrane, odnose se na: registraciju i odobravanje objekata u kojima se obavlja poslovanje hranom.

Donesena rješenja u sektoru za veterinu po oblastima odnose se na:

Odsjek za zdravlje, zaštitu dobrobiti životinja i identifikaciju i registraciju

- Utvrđivanje ispunjenosti veterinarsko sanitarnih uslova za objekte iz oblasti zaštite dobrobiti životinja, registracije držaoca životinja (pčele, konji, živina) 4414 rješenja;
- Naknada štete držaocima životinja zbog suzbijanja zaraznih bolesti životinja 18 rješenja;
- Utvrđivanje uslova karantina za uvezene životinje 117 rješenja;
- Utvrđivanje uslova za karantin u unutrašnjem karantinu 2 rješenja;
- 2 zahtjeva nijesu riješena.

Odsjek za međunarodni promet

- Utvrđivanje ispunjenosti veterinarsko sanitarnih uslova za uvoz pošiljki proizvoda životinjskog porijekla i hrane za životinje životinjskog porijekla: 1986 rješenja;
- Na zahtjevu stranke obustavljenih 57 postupaka.

Donesena rješenja u sektoru za fitosanitarne poslove, odnose se na po oblastima iz nadležnosti. Riješeno je po svim primljenim zahtjevima, nije bilo obustavljenih, odbijenih niti onih koji su u radu.

Dodatno u postupku sertifikacije sjemena i sadnog materijala izdato je 727 sertifikata o priznavanju sjemena odnosno sadnog materijala.

U Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove u periodu od 1.1.2020. godine do 31.12.2020. godine prvostepeni upravni predmeti, iz djelokruga poslova inspeksijskog nadzora, rješavani su po sektorima i to:

Sektor za bezbjednost hrane – Odsjek za inspekciju hrane

Inspekcija za hranu zbog utvrđenih nepravilnosti u unutrašnjoj kontroli, je preduzela 868 upravnih mjera i radnji i to:

- 7 rješenja o privremenoj zabrani obavljanja djelatnosti do otklanjanja utvrđenih nepravilnosti;
- 86 rješenja o otklanjanju infrastrukturnih neusaglašenosti u određenom roku;
- 69 rješenja o zabrani rada licima bez dokaza o zdravstvenoj sposobnosti za rad sa hranom;
- 203 rješenja o privremenohj zabrani stavljanja na tržišta sira;
- 22 rješenja o stavljanju robe van prometa i uništavanju nebezbednih namirnica u objektu bilo zbog neadekvatnog održavanja, promijenjenih organoleptičkih svojstava ili neposjedovanje dokumentacije o porijeklu;
- 374 ukaza.

Tokom 2020. godine izrečeno je 85 prekršajnih naloga u iznosu od 27.225 EUR.

Inspekcija za hranu je na mjestima carinjenja, a tokom marta, aprila i maja, na graničnim prelazima izvršila pregled 12.518 uvezenih pošiljki hrane neživotinjskog porijekla i 3.500 pošiljki predmeta i materijala koji dolaze u kontakt sa hranom.

Inspektori za hranu, nakon izvršenih pregleda i utvrđenog stepena usaglašenosti sa propisanim zahtjevima bezbjednosti hrane su donijeli:

- 12.506 rješenja o uvozu i stavljanju u slobodni promet bezbjednih pošiljki hrane neživotinjskog porijekla;
- 12 rješenja o zabrani uvoza i stavljanju na tržište nebezbjednih pošiljki hrane neživotinjskog porijekla; i
- 3.500 rješenja o uvozu i stavljanju u slobodni promet bezbjednih pošiljki predmeta i materijala koji dolaze u kontakt sa hranom.

Ukupno je izdato 16.018 rješenja.

Sektor za veterinu – Odsjek za veterinarsku inspekciju

Veterinarska inspekcija je u unutrašnjoj kontroli, zbog utvrđenih nepravilnosti preduzela 254 upravnih mjera i radnji, i to:

- 139 rješenja o suzbijanju i iskorenjivanju zaraznih bolesti životinja (u slučaju sumnje odnosno potvrde bolesti) i o opservaciji pasa i mačaka radi isključivanja sumnje na bjesnilo;
- 8 rješenja o otklanjanju nepavilnosti kod veterinarske ambulante;
- 17 rješenja držaocima životinja za otklanjanje nepravilnosti;
- 7 rješenja o otklanjanju nepavilnosti u objektima za prodaju kućnih ljubimaca i hrane za kućne ljubimce;
- 40 ukaza pravnim i fizičkim licima za otklanjanje nepravilnosti;
- 40 prekršajnih naloga za pravna i fizička lica;
- 3 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka.

Veterinarska inspekcija na graničnim inspeksijskim mjestima izvršila je pregled 12.330 pošiljki proizvoda životinjskog porijekla i hrane za životinje životinjskog porijekla. Nakon izvršenih pregleda izdato je:

- 9175 rješenja o puštanju u slobodan promet i pošiljki proizvoda životinjskog porijekla i hrane za životinje živ. porijekla;
- 2265 rješenja o dozvoli tranzita preko teritorije Crne Gore;
- 881 serifikat za izvoz pošiljki proizvoda životinjskog porijekla i hrane za životinje živ. porijekla; i
- 9 rješenja o zabrani uvoza i stavljanju na tržište/uništenju pošiljki proizvoda životinjskog porijekla i hrane za životinje životinjskog porijekla.

Sektor za fitosanitarne poslove – Fitosanitarna inspekcija

Fitosanitarna inspekcija u unutrašnjoj kontroli je preduzela 1295 upravnih mjera i radnji i to:

- 1251 rješenja u redovnoj kontroli;
- 24 rješenja po inicijativi;
- 20 kontrolnih rješenja.

Od čega:

- 18 rješenja o utvrđivanju nepravilnosti;
- 6 rješenja o ukazivanju;

- 2 rješenja o zabrani prometa;
- 8 rješenja o oduzimanju i uništenju.

Tokom 2020. godine, izrečena su 3 prekršajna naloga u iznosu od 750 EUR.

Fitosanitarna inspekcija je postupila po zahtjevu za pregled 20.390 uvezenih pošiljki po robama iz nadležnosti i nakon izvršenih pregleda i utvrđenog stepena usaglašenosti sa propisanim zahtjevima donijela:

- 13.980 rješenja o uvozu i stavljanju u slobodni promet;
- 655 rješenja o provožu pošiljki;
- 130 rješenja o zabrani uvoza;
- 29 rješenja o uništenju pošiljki;
- 203 ovjere tranzitnih deklaracija;
- 4.275 izvoznih fitosanitarnih sertifikata (uvjerenja o zdravstvenom stanju);
- 1.118 reexportnih fitosanitarnih sertifikata (uvjerenja o zdravstvenom stanju).

U istom periodu naplaćeno je **779.213,94 EUR** propisanih naknada za uvoz.

U vršenju inspeksijskog nadzora obezbijeđena je primjena pravila postupka inspeksijskog nadzora i upravnog postupka.

Inspektori su postupali preventivno, izricali mjere ukazivanja, ali i rješenjem nalagali otklanjanje nepravilnosti (kada se radi o težim nepravilnostima, kada se subjekat nadzora ne saglasi sa izricanjem mjere ukazivanja ili kada ne postupi po izrečenoj mjeri ukazivanja).

Inspektori u postupku inspeksijskog nadzora sve više se srijeću sa činjenicom da se prvostepena rješenja koja donesu u postupku inspeksijskog nadzora poništavaju iz razloga kako navodi Drugostepeni organ „jer stranki nije omogućeno da se izjasni o rezultatima ispitnog postupka“ kako je to utvrđeno članom 14 stav 2 Zakona o upravnom postupku i članom 111 istog zakona, i tumače da je to povreda pravila postupka jer se sastoji u povredi načela izjašnjenja stranke. Ovo je u direktnoj suprotnosti sa odredbama Zakona o inspeksijskom nadzoru kada inspektor sačinjava zapisnik o vršenju inspeksijskog pregleda na licu mjesta, kada poziva predstavnika subjekta nadzora da se izjasni o navodima zapisnika i prisutno lice prilikom pregleda se izjašnjava i iznosi ima li ili nema primjedbi na izvršeni inspeksijski pregled. Zapisnik se ostavlja na licu mjesta i stranki je omogućeno izjašnjenje tokom trajanja inspeksijskog pregleda. Poteškoću predstavlja i činjenica da drugostepeni organ prilikom rješavanja po žalbama subjekata nadzora ne uzima kao specifičnost odredbe Zakona o inspeksijskom nadzoru kao posebnog oblika upravnog postupka već isključivo svoje odluke donose na osnovu Zakona o upravnom postupku. Takođe, na odluke drugostepenog organa, inspektori kao donosioci rješenja u prvostepenom postupku, nemaju pravo žalbe odnosno podnošenja tužbe Upravnom sudu na odluke Drugostepenog organa.

JAVNE NABAVKE

Plan javnih nabavki za 2020. godinu donešen je u skladu sa finansijskim sredstvima Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i nije mijenjan tokom godine, već samo usklađen u skladu sa novim Zakonom o javnim nabavkama.

Planom javnih nabavki za 2020. godinu, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove je predvidjela pet otvorenih postupaka, od kojih se jedan odnosio na drugu godinu okvirnog sporazuma za nabavku lijekova i medicinskih sredstva, dijagnostičkih sredstva, vakcine za veterinarsku upotrebu i epruveta. Od navedenih postupaka, svaki je uspješno realizovan sa izuzetkom postupka za nabavku usluga službenih putovanja koji se iz razloga pandemije COVIDA-a 19 nije realizovao (nemogućnost putovanja van zemlje).

Tokom 2020. godine na adresu Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove nije pristigla nijedna žalba na sprovedene postupke. Tokom godine nije zabilježeno nijedno postojanje sukoba interesa što je konstatovano zabilješkom o kršenju antikorupcijskih pravila.

Realizovani postupci javnih nabavki tokom 2020. godine:

- Usluge hotelskog smještaja u zemlji za potrebe inspekcijskog nadzora u toku ljetnje turističke sezone;
- Nabavka mikročipova sa aplikatorom za identifikaciju pasa;
- Oznake za životinje;
- Nabavka veterinarskih lijekova i medicinskih sredstava za potrebe sprovođenja programa obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja – druga godina okvirnog sporazuma;

Realizovane nabavke male vrijednosti, odnosno jednostavne nabavke:

- Usluge održavanja vozila;
- Etikete sa bar kodovima za epruvete;
- Oprema za BSE;
- Registracija vozila (poništen postupak);
- Usluge hotelskog smještaja u Budvi za potrebe inspekcije (partija koja nije realizovana u otvorenom postupku);
- Pasoši za goveda i pasoši za pse;
- Štampanja i umnožavanje dokumenata za potrebe sektora bezbjednosti hrane i fito sektora;
- Usluge softverskog održavanja i unaprjeđivanja (FITO INFO, AIMS i VIS);
- Usluge štampanja i umnožavanja dokumenata u sektoru veterine;
- Brzi testovi;
- Nabavka hvataljki/lampi;
- Izrada fito sertifikata.

Hitne nabavke:

- Realizacija kampanje podizanja svijesti u borbi protiv Afričke kuge svinja;
- Nabavka vakum epruveta za izdvajanje krvnog seruma;
- Nabavka etiketa/naljepnica sa bar kodovima.

MEĐUNARODNE I MEĐURESORNE AKTIVNOSTI

- Učešće u radu Komisije za genetske resurse za hranu i poljoprivredu (FAO);
- Učešće u radu Međunarodne konvencije o zaštiti bilja/International Plant Protection Convention (IPPC);
- Učešće u radu EPPO (European and Mediterranean Plant Protection Organization). EPPO Međuvladina organizacija odgovorna za evropsku saradnju u oblasti zdravlja bilja);
- Učešće u radu OIE (International organization for animal health– Međunarodna organizacija za zdravlje životinja);
- Učešće u radu Core Grupe Regionalne Evropske komisije OIE-a;
- Učešće u radu biroa Regionalne Evropske komisije OIE-a;
- Učešće u radu FAO aktivnosti i projekata;
- Učešće u radu regionalnih projekata;
- Učešće u radu EFSA (Evropska agencija za bezbjednost hrane) kao stalni član Savjetodavnog odbora u ulozi posmatrača;
- Učešće u radu Globalne okvirne grupa za suzbijanje kvrgave kože goveda, afričke kuge svinja i bjesnila (GF-tads for LSD, ASF, Rabies – FAO, OIE, Evropska komisija);
- Regionalna saradnja sa upravama Slovenije, Hrvatske, Srbije, BiH, Albanije, Austrije i dr;
- Učešće u MIDAS projektu – Svjetska banka;
- Učešće u pregovorima za usaglašavanje i pripremu za potpisivanje i implementaciju Sporazuma o graničnim prelazima za pogranični saobraćaj između Crne Gore i Bosne i Hercegovine, Srbije i Albanije;
- Realizovane su definisane aktivnosti po Opštim programom nadzora proizvoda na tržištu za 2020. godinu (mjesečno i godišnje izvještavanje o realizovanim aktivnostima)

- Realizovane su definisane aktivnosti po Opštim programom nadzora proizvoda na tržištu za 2020. godinu (mjesečno i godišnje izvještavanje o realizovanim aktivnostima)
- Realizovane su definisane aktivnosti po Nacionalnom programu zaštite potrošača i obezbijedena sredstva za realizaciju aktivnosti po Akcionom planu za sprovođenje nacionalnog programa zaštite potrošača u 2019. godini;
- Realizovane su definisane aktivnosti u skladu sa Akcionim planom za sprovođenje Strategije za integrirano upravljanje granicom (polugodišnje i godišnje izvještavanje).

IZVJEŠTAJ SEKTORA SEKTOR BEZBJEDNOST HRANE

Sektor za bezbjednost hrane obavlja stručne i upravne poslove iz nadležnosti Uprave u oblasti bezbjednosti hrane i hrane za životinje, organizuje i sprovodi službene kontrole i inspekcijski nadzor hrane i hrane za životinje u skladu sa ovlaštenjima utvrđenim Zakonom o bezbjednosti hrane i drugim zakonima.

Djelokrug rada sektora, od aprila 2016. godine, značajno se proširio preuzimanjem poslova koji su bili u nadležnosti Ministarstva zdravlja a koji se odnose na: izradu legislative u oblasti bezbjednosti hrane neživotinjskog porijekla, materijala koji dolaze u kontakt sa hranom, aditiva, aroma, enzima, dodataka ishrani i hrane za posebne prehrabne potrebe; registraciju i odobravanje novih objekata i praćenje, sprovođenje aktivnosti na unaprjeđenju kategorisanih objekata u kojima se obavlja djelatnost poslovanja hranom neživotinjskog porijekla i registraciji i odobravanju novih objekata za proizvodnju i promet hrane neživotinjskog porijekla. Dodatno, od 1. juna 2017. godine djelokrug rada sektora se proširio preuzimanjem nadležnosti za sprovođenje inspekcijskog nadzora u oblasti bezbjednosti hrane i hrane za životinje.

Stručni i upravni poslovi odnose se na: bezbjednost hrane životinjskog porijekla, hrane za životinje, hrane neživotinjskog porijekla, pripremanje stručnih osnova, sprovođenje, usklađivanje i praćenje propisa iz ovih oblasti; izdavanje stručnih uputstava, priručnika, instrukcija; utvrđivanje i praćenje ispunjenosti uslova za vršenje povjerenih poslova; uspostavljanje i vođenje Centralnog registra odobrenih i registrovanih objekata za hranu i hranu za životinje; učešće u radu međunarodnih institucija iz ovih oblasti; planiranje finansiranja, izradu planskih dokumenata, strategija, izvještaja, analiza, informacija i drugih materijala, izdavanje stručnih mišljenja i izvršavanje drugih poslova koji su određeni u nadležnost drugim zakonima (o zaštiti potrošača, poljoprivredi, biocidima, veterinarstvu, GMO, zaštiti životne sredine).

Službene kontrole/inspekcijski nadzor obuhvataju: nadzor nad primjenom zakona i podzakonskih akata iz oblasti bezbjednosti hrane i hrane za životinje od strane subjekata u poslovanju hranom i hranom za životinje; preduzimanje i izvršavanje upravnih mjera i radnji pri utvrđivanju neusaglašenosti sa propisanim zahtjevima, podnošenje prekršajnih naloga, zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupaka i/ili krivičnih prijava i izvještavanje o sprovođenju službenih kontrola hrane i hrane za životinje po utvrđenim planovima službene kontrole i programima monitorniga i obavještavanje Evropske Komisije iz oblasti utvrđenih Zakonom.

Pored navedenih poslova, sektor za bezbjednost hrane učestvuje u realizaciji IPARD programa i određen je za tehničko tijelo za davanje mišljenja po zahtjevima korisnika za investicije u sektoru prerade hrane (Mjera 3).

U skladu sa obavezom definisanom Memorandumom o saradnji, zaključenom između Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja – Direktorata za plaćanje definisano je da Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove na osnovu zahtjeva Direktorata za plaćanje izdaje sljedeća mišljenja:

1. Mišljenje o usklađenosti projektne dokumentacije planirane investicije sa vrstom djelatnosti koja se obavlja (tipom proizvodnje) sa EU propisima iz oblasti veterinarstva, zaštite dobrobiti životinja, bezbjednosti hrane tokom odobravanja objekta (Anex I)

2. Mišljenje o usklađenosti preduzeća – subjekta u poslovanju hranom sa relevantnim nacionalnim standardima iz oblasti veterinarstva, zaštite dobrobiti životinja, bezbjednosti hrane tokom odobravanja projekta (Aneks IV) na kraju realizovane investicije (lista identifikovanih podataka i preporuka za njihovo rješavanje) – (Anex I);

3. Potvrdu o usaglašenosti investicije sa EU propisima i usaglašenosti preduzeća – subjekta u poslovanju hranom sa nacionalnim zakonodavstvom iz oblasti zaštite dobrobiti, veterinarstva i bezbjednosti hrane i usaglašenost sa proizvodnim kapacitetima objekta za preradu (Anex VI).

Sektor za bezbjednost hrane je po Pozivu IPARD II (Mjera 3) u 2020. godini, izvršio pregled 38 tehnoloških planova sa pratećom dokumentacijom tokom implementacije programa u oblasti potvrđivanja obaveza potencijalnih korisnika.

Na osnovu izvršenih pregleda izdato je:

- 31 pozitivno mišljenje na dostavljenu dokumentaciju;
- 27 mišljenja o usklađenosti preduzeća – subjekta u poslovanju hranom sa relevantnim nacionalnim standardima iz oblasti bezbjednosti hrane, a u odnosu na djelatnost po potrebi i standardima iz oblasti veterinarstva i zaštite dobrobiti životinja tokom odobravanja projekta;
- 1 potvrda o usaglašenosti investicije sa EU propisima i usaglašenosti preduzeća – subjekta u poslovanju hranom sa relevantnim nacionalnim standardima iz oblasti bezbjednosti hrane, a u odnosu na djelatnost po potrebi i standardima iz oblasti veterinarstva i zaštite dobrobiti životinja i usaglašenost sa proizvodnim kapacitetima objekta za preradu.

Iz prethodnog IPARD II poziva, u 2020. godini izdate su 3 Potvrde o usaglašenosti investicije sa EU propisima i usaglašenosti preduzeća – subjekta u poslovanju hranom sa relevantnim nacionalnim standardima iz oblasti bezbjednosti hrane, a u odnosu na djelatnost po potrebi i standardima iz oblasti veterinarstva i zaštite dobrobiti životinja i usaglašenost sa proizvodnim kapacitetima objekta za preradu.

Pored navedenih poslova aktivnosti sektora su bile usmjerene na sprovođenje obaveza u EU integracijama:

- Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju,
- Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji,
- Implementacija Strategije Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine Evropske unije za poglavlje 12 – bezbjednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika,
- Sprovođenje aktivnosti u okviru Opšteg akcionog plana i posebnog akcionog plana za suzbijanje i iskorjenjivanje klasične kuge svinja,
- Sprovođenje aktivnosti utvrđenih Strategijom o integrisanom upravljanju granicom i akcionim planom za njeno sprovođenje,
- Sprovođenje aktivnosti utvrđenih Nacionalnim Programom za zaštitu potrošača,
- Sprovođenje aktivnosti u Pregovaračkim poglavljima 1, 11, 13, 27 u oblastima povezanim sa hranom,
- Sprovođenje drugih obaveza kroz stalna ili povremena radna tijela i komisije.

Ključne, planirane i realizovane aktivnosti sektora u izvještajnom periodu su:

- Zakonodavne aktivnosti po PPCG (2020-2022), u skladu sa Strategijom Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine EU za Poglavlje (65%);
- Izvještavanje EK o Strategiji Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine EU za Poglavlje 12;
- Aktivnosti na unapređenju neusaglašenih objekata za hranu i obrada zahtjeva za produženje rokova u skladu sa Odlukom o produženju rokova za otklanjanje neusaglašenosti u odobrenim objektima za hranu broj 323-53/19-1 od 25.10.2019 godine;

- Godišnje izvještavanje o realizaciji aktivnosti utvrđenih Nacionalnim programom za unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom;
- Godišnje izvještavanje o realizaciji aktivnosti utvrđenih Planom upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namjenjeni ishrani ljudi sa akcionim planom;
- Izrada Programa mjera za bezbjednost hrane za 2020. godinu i 16 podprograma;
- Sprovođenje, praćenje i izvještavanje o realizaciji pojedinačnih programa monitoringa;
- Izdavanje naloga za vršenje inspeksijskog nadzora, praćenje sprovođenje i mjesečno izvještavanje o sprovedom inspeksijskom nadzoru u skladu sa:
 - o Godišnjim planom službene kontrole objekata,
 - o Planom kontrole objekata u ljetnjoj i zimskoj turističkoj sezoni,
 - o Zaključcima Nacionalnog koordinacionog tijela za sprovođenje mjera za zaštitu stanovništva od zaraznih bolesti u skladu sa nadležnostima utvrđenim Zakonom o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti,
 - o Prijavama/inicijativama građana i izvještavanje Vlade o sprovedenom inspeksijskom nadzoru u turističkoj sezoni,
- Učešće u radu Operativnog štaba za sprovođenje inspeksijskog nadzora tokom COVID-19 epidemije (od jula 2020. godine);
- Utvrđivanje ispunjenosti uslova tokom odobravanja i na kraju realizacije investicija u sektoru prerade hrane po zahtjevima korisnika kroz javne pozive za IPARD II program u 2020. godini.

ZAKONODAVNE AKTIVNOSTI

U izvještajnom periodu Sektor za bezbjednost hrane je pripremio stručne osnove i sproveo kompletan proces usaglašavanja sa nadležnim organima do objavljivanja u Službenom listu. Tokom 2020. godine donijeto je 17 propisa.

U skladu sa zakonskom obavezom Sektor za bezbjednost hrane je sproveo sve neophodne aktivnosti za sprovođenje Programa mjera bezbjednosti hrane i hrane za životinje za 2020. godinu.

Ovim programom su utvrđene mjere za praćenje propisanih zahtjeva bezbjednosti hrane, hrane za životinje i predmeta i materijala koji dolaze u kontakt sa hranom, uslovi i način sprovođenja monitoringa, način uzimanja uzoraka, metode laboratorijskih ispitivanja, finansijska sredstva potrebna za finansiranje programa i povezanih aktivnosti kao i mjere i aktivnosti za bolju implementaciju propisanih zahtjeva i postupanja u slučaju prisustva opasnosti u hrani i hrani za životinja.

Sredstva za sprovođenje ovog programa opredijeljena su Budžetom Crne Gore za 2020. godinu, u iznosu od 349.000 EUR.

IZVRŠAVANJE ZAKONA

Zakonom o bezbjednosti hrane („Službeni list CG“, broj 57/15) definisano je da je subjekat u poslovanju hranom ili hranom za životinje dužan da djelatnost proizvodnje, prerade i/ili distribucije hrane ili hrane za životinje obavlja samo u registrovanim odnosno odobrenim objektima i da se ovi objekti upisuju se u Centralni registar registrovanih, odnosno odobrenih objekata koji vodi Uprava.

Pravilnikom o načinu upisa i vođenju centralnog registra registrovanih odnosno odobrenih objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane („Službeni list CG“, broj 39/17) i Pravilnikom o načinu upisa i vođenju Centralnog registra registrovanih odnosno odobrenih objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane za životinje („Službeni list CG“, broj 22/8) definisane su djelatnosti poslovanja hranom i hranom za životinje koje podliježu odobravanju i djelatnosti koje podliježu registraciji.

Subjektat u poslovanju hranom ili hranom za životinje, prije otpočinjanja obavljanja djelatnosti, dužan je da za objekat u kojem obavlja djelatnost koja podliježe registraciji podnese zahtjev za upis u Registar registrovanih objekata koje vodi Upravi.

Subjektat u poslovanju hranom ili hranom za životinje ne smije započeti obavljanje djelatnosti u objektu u kojem se obavlja djelatnost koja podliježe odobravanju, bez prethodno izvršenog komisijskog pregleda, koji se vrši na osnovu podnijetog zahtjeva za odobravanje objekta.

Odobranje objekata za hranu

Na osnovu podnijetih zahtjeva od strane subjekata u poslovanju hranom koji obavljaju djelatnosti koje podliježu odobravanju u 2020. godini izdato je 42 rješenja o odobravanju obavljanja djelatnosti poslovanja hranom, od čega 9 objekata za hranu životinjskog porijekla i 33 objekata za hranu neživotinjskog porijekla. Rješenja su izdata na osnovu prethodno sprovedenog komisijskog pregleda i utvrđivanja ispunjenosti propisanih infrastrukturnih i drugih zahtjeva.

Registracija objekata

Na osnovu podnijetih zahtjeva od strane subjekata u poslovanju hranom koji obavljaju djelatnosti koje podliježu registraciji u 2020. godini, izdato je 3087 rješenja o upisu u Centralni registar registrovanih objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane.

- U Centralnom registru registrovanih objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane na dan 31.12.2020. godine, upisano je ukupno 9544 objekata od kojih je:
- 2594 objekata u kojima se obavlja djelatnost primarne proizvodnje hrane životinjskog porijekla (pčelinjaci/med, uzgajališta riba i školjki, proizvodnja jaja),
- 3151 poljoprivrednih proizvođača hrane biljnog porijekla (njive, voćnjaci, plastenici, staklenici i dr.),
- 2465 objekata u kojima se obavlja djelatnost prerade sirovog mlijeka na poljoprivrednim gazdinstvima i proizvodnja proizvoda od mlijeka (sir/kajmak),
- 82 objekata u kojima se obavlja djelatnost prerade voća, povrća, žitarica na poljoprivrednim gazdinstvima i proizvodnja prerađenih proizvoda (vino, sokovi, džemovi, brašno i dr.), i
- 4403 objekata u kojima se obavlja djelatnost prodaje na malo i veliko hrane (trgovina na malo i veliko, ugostiteljstvo, objekti javne ishrane).

Monitoring neusaglašenih, privremeno odobrenih objekata za hranu životinjskog porijekla (kategorija III)

Zakonom o bezbjednosti hrane („Službeni list CG“, broj 57/15) definisani su uslovi i postupak za unaprjeđenje objekata za hranu odobrenih prema ranije važećim propisima i stvoreni su preduslovi za uspostavljanje i organizaciju službene kontrole hrane i hrane za životinje u skladu sa EU pravilima kontrole primjenom različitih kontrolnih metoda i tehnika. U 2017. godini donijet je Nacionalni program za unaprjeđenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nusproizvode životinjskog porijekla (u daljem tekstu: NPUO).

U NPUO koji je Vlada usvojila predstavljeni su objekti koji su usaglašeni sa EU zahtjevima i imaju trajna odobrenja za obavljanje djelatnosti, kao i objekti koji nijesu usaglašeni sa EU zahtjevima i imaju privremena odobrenja za obavljanje djelatnosti, nakon prethodno dostavljenih i odobrenih planova unaprjeđenja od strane Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove. Svim objektima je dodijeljen veterinarski kontrolni broj. Privremena odobrenja su izdata do krajnjeg roka za otklanjanje neusaglašenosti utvrđenog u odobrenom Planu unaprjeđenja za svaki objekat pojedinačno. Ovi objekti, sa privremenim odobrenjem za obavljanje djelatnosti, svoje proizvode mogu stavljati na tržište Crne Gore i tržišta trećih zemalja.

Generalno posmatrano, evidentno je unaprjeđenje objekata u prethodnom periodu u odnosu na presjek stanja objekata koji je dostavljen Evropskoj komisiji krajem 2014. godine, kada su

samo 3 objekta bila u potpunosti usaglašena sa EU zahtjevima. Zahvaljujući činjenici da je Poglavlje 12 otvoreno i da je na taj način Crna Gora dobila dodatne smjernice i podršku EU, u cilju potpunog usaglašavanja sa standardima EU, proces usaglašavanja objekata je značajno dobio na zamahu.

Činjenica, da je za samo pet godina, od početnih 10 usaglašenih objekata sa EU zahtjevima 2016. godine sada, na kraju 2020. godine, u Crnoj Gori usaglašeno sa EU standardima 68 objekata za hranu životinjskog porijekla, govori u prilog tome da su sve aktivnosti Uprave i ovog sektora dobro planirane i realizovane. Na ovaj način su stvoreni svi preduslovi za nastavak poslovanja u objektima za proizvodnju hrane životinjskog porijekla, očuvanje domaće proizvodnje hrane uz postepeno unaprjeđivanje do nivoa ispunjenosti EU zahtjeva u momentu ulaska u EU i nesmetano plasiranje proizvoda na zajedničko evropsko tržište.

Sve ove aktivnosti su sprovedene na način koji je mjerljiv. Rezultat tih aktivnosti, kao i saradnja sa subjektima u poslovanju hranom koji su sa svoje strane pokazali veliku odgovornost i posvećenost, što je vrijedno pažnje posebno sa aspekta očuvanja i povećanja proizvodnje hrane životinjskog porijekla u Crnoj Gori, za domaće i evropsko tržište.

Na dan 31.12.2020. godine u Crnoj Gori ostalo je još 66 neusaglašenih objekata za proizvodnju hrane životinjskog porijekla (kategorija III).

Analizom stanja, krajem 2019 godine, na osnovu izvještaja inspektora o sprovedenim kontrolama neusaglašenih objekata i stepena otklanjanja nepravilnosti po Planovima unaprjeđenja ocijenjeno je da je neophodno stvoriti uslove za dalje poslovanje ovih objekata i dalje korišćenje dostupnih sredstava podrške (IPARD i dr.).

Shodno navedenom, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove – Sektor za bezbjednost hrane je inicirao donošenje nove Odluke o produženju rokova za otklanjanje neusaglašenosti u odobrenim objektima za hranu. Ministar poljoprivrede i ruralnog razvoja je uvažavajući razloge i značaj za očuvanje objekata i povećavanje proizvodnje hrane donio Odluku o produženju rokova za otklanjanje neusaglašenosti u odobrenim objektima za hranu broj 323-53/19-1 od 25.10.2019. godine. Ovom odlukom su utvrđeni uslovi za produžavanje rokova za otklanjanje neusaglašenosti u objektima za hranu kojima je izdato privremeno odobrenje za obavljanje djelatnosti poslovanja hranom na osnovu odobrenih planova unaprjeđenja objekata.

U skladu sa Odlukom definisano je da subjekat u poslovanju hranom kojem je na osnovu odobrenog Plana unaprjeđenja objekta izdato privremeno odobrenje za obavljanje djelatnosti sa rokom važenja do 31. decembra 2019. godine, a koji nije u mogućnosti da do ovog datuma otkloni sve neusaglašenosti predviđene Planom unaprjeđenja, dužan je da, najkasnije do 15. decembra 2019. godine, podnese Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove zahtjev za produženje rokova u odobrenom Planu unaprjeđenja, sa novim datumima otklanjanja pojedinih neusaglašenosti i datumom konačnog završetka unaprjeđenja objekata.

Dalje, odlukom je definisano da subjekat kojem je na osnovu odobrenog Plana za unaprjeđenje objekata izdato privremeno odobrenje za obavljanje djelatnosti sa rokom važenja od 31. decembra 2020, 2021, 2022, 2023, 2024. godine, a koji nije u mogućnosti da do ovog datuma otkloni sve neusaglašenosti predviđene Planom unaprjeđenja, dužan je da u periodu od 1. februara 2020. godine do 1. septembra 2020. godine podnese Upravi zahtjev za produženje rokova u odobrenom Planu unaprjeđenja, sa novim datumima otklanjanja pojedinih neusaglašenosti i datumom konačnog završetka unaprjeđenja objekata. Krajnji rok za otklanjanje neusaglašenosti je 31. decembar 2025. godine.

Nakon podnošenja zahtjeva i zapisnika nadležnog inspektora, Uprava je odobrila nove rokove za unaprjeđenje i donijela novo privremeno odobrenje za obavljanje djelatnosti do datuma završetka unaprjeđenja objekta datog u inoviranom Planu unaprjeđenja.

U skladu sa navedenom Odlukom od ukupnog broja neusaglašenih objekata (66 objekata kategorija III), Upravi je podneto 52 zahtjeva za produženje roka za unapređenje objekata za hranu životinjskog porijekla koji su razvrstani u kategoriju III.

U skladu sa obavezom utvrđenom zaključkom vlade Uprava - Sektor za bezbjednost hrane je pripremio i Vlada Crne Gore je na 195 sjednici od 8 oktobra 2020. godine usvojila Godišnji izvještaj o realizaciji plana upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi sa Akcionim planom (za period od 1.jula 2019. godine do 30 septembra 2020. godine.

Sektor za bezbjednost hrane je tokom 2020. godine sprovodio potrebne aktivnosti na postupcima za akreditaciju poljoprivrednih proizvoda za izvoz u EU u skladu sa zahtjevima subjekata u poslovanju hranom koji su zainteresovaniza izvoz na tržište EU.

Na osnovu podnetog zahtjeva Uprava sprovodi postupak provjere ispunjenosti propisanih zahtjeva i davanje predloga za uključivanje objekata na listu za izvoz u EU u skladu sa procedurom za pregled i odobravanje objekata u poslovanju hranom životinjskog porijekla za stavljanje na listu za izvoz u EU. U 2020. godini stavljeni su sljedeći objekti :

1. Monte fish d.o.o. Tivat, djelatnost – prerada proizvoda ribarstva;
2. Porodična farma Miljanić d.o.o. Nikšića, djelatnost – prerada mlijeka.

SPROVOĐENJE INSPEKCIJSKOG NADZORA UNUTRAŠNJA KONTROLA

U skladu sa planom kontrola i nadležnostima i ovlašćenjima utvrđenim zakonima inspektori za hranu su tokom 2020. godine vršili inspekcijski nadzor nad objektima za obradu, preradu, pripremu, usluživanje, distribuciju, katering i promet hrane, hrane za životinje i nus proizvode životinjskog porijekla.

Službene kontrole sprovedene su u skladu sa: Godišnjim planom službenih kontrola objekata životinjskog i neživotinjskog porijekla, Akcionim planom kontrole u zimskoj turističkoj sezoni za 2020. godinu, po prijavama i peticijama potrošača, RASSF notifikacijama.

Predmet inspekcijskog nadzora su svi registrovani ili odobreni objekti, upisani u Centralni registar objekata za hranu Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove. To su pored objekata iz primarne proizvodnje (ribnjaci, farme, njive, voćnjaci, staklenici i dr.) i svi odobreni objekti za proizvodnju i preradu mesa i proizvodnju mljevenog mesa, prerađevina i proizvoda od mesa, preradu mlijeka, obradu i preradu proizvoda ribarstva, sakupljanje, pakovanje i obradu školjki, sakupljanje i pakovanje jaja, preradu i obradu proizvoda biljnog porijekla (proizvodnja brašna, hleba, peciva i kolača, začina, čajeva, alkoholnih i bezalkoholnih pića, maslinovog ulja, sirila, sirćeta, dodataka ishrani, pakovanje izvorske vode, uključujući i objekte za skladištenje i prodaju na veliko hrane sa temperaturnim ili bez temperaturnog režima i objekte za prodaju na malo hrane (katering, prodavnice/supermarketi, pijace).

Učestalost nadzora, metode i tehnike kontrole (pregled, inspekcija, monitoring) kao i predmet kontrole određeni su u skladu sa analizom rizika pri čemu su uzeti u obzir sljedeći kriterijumi: vrste hrane, količine stavljene u promet – iz uvoza i domaće proizvodnje, porijeklo, zastupljenost u ishrani i dr., kao i rezultati nadzora iz prethodne godine. Cilj je da se kontrolama izvrši provjera usaglašenosti postupanja subjekata u poslovanju hranom pri obavljanju djelatnosti za koju su objekti odobreni odnosno registrovani.

Cilj sprovođenja inspekcijskog nadzora je utvrđivanje da li subjekti u poslovanju hranom izvršavaju propisane obaveze tokom obavljanja registrovane ili odobrene djelatnosti a koji se prvenstveno odnose na: zahtjeve higijene (uređenje prostorija, oprema za čuvanje hrane, opremu za obradu, pripremu i usluživanje hrane, oprema za pranje ruku/hrane, snadbijevanje vodom, odvođenje otpadnih voda iz objekta, uklanjanje i rukovanje otpadom od hrane, lična higijena i zdravlje zaposlenih lica) u bilo kojoj fazi prerade, proizvodnje i distribucije hrane i da li sprovode sve propisane postupke kojim se obezbjeđuje da se na tržište stavi samo bezbjedan proizvod, propisno upakovan i označen.

Pored provjere ispunjenosti navedenih zahtjeva kontrolisano je porijeklo/sledljivost hrane, nutritivne i/ili zdravstvene tvrdnje, rokovi upotrebe i opšta senzorna svojstva hrane zatečene u prometu. Vršena je i provjera bezbjednosti vode, uzimanjem uzoraka za laboratorijski ispitivanje.

Zbog epidemiološke situacije povodom pojave i širenja novog korona virusa inspekcija za hranu je od druge polovine marta do kraja godine, postupala u skladu sa naredbama, preporukama i instrukcijama Ministarstva zdravlja, Nacionalnog koordinacionog tijela, Instituta za javno zdravlje a od kraja jula i po zaključcima Operativnog štaba za sprovođenje inspekcijaskog nadzora nad sprovođenjem mjera za sprječavanje širenja COVID-19 infekcije.

U cilju preduzimanja mjera predostrožnosti i prevencije, sprečavanja pojave i širenja COVID-19, ali i povećanog broja prijava građana o načinu posluživanja hrane u maloprodajnim objektima, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove – Sektor za bezbjednost hrane je izradilo smjernice o obaveznom postupanju tokom rada subjektima koji obavljaju djelatnost prodaje na malo hrane neposredno krajnjem potrošaču, prodaja hleba i peciva, voća i povrća, prodaja hrane u specijalizovanim prodavnicama, prodaja na pijacama i sektorima gdje se vrši narezivanje, obrada i pakovanje hrane.

U tom pravcu, date su preporuke poslodavcima da organizuju rad u navedenim objektima na način da lica koja rukuju hranom ne vrše naplatu računa za izdatu hranu već da naplatu vrše druga, za to određena lica, a naročito u objektima sa povećanim prometom.

U objektima sa manjim prometom, prihvatljivo je da lica koje uslužuje potrošača vrši obavezno pranje ruku nakon naplate novcem ili platnom karticom samo ako je u objektu obezbijeđena oprema za pranje ruku (lavabo, sredstvo za pranje ruku, ubrusi) u neposrednoj blizini. Predmetno saopštenje je distribuirano široj javnosti preko operativnog štaba za podršku privredi i sajta Uprave: <http://www.mek.gov.me> i <https://www.ubh.gov.me>.

U drugom kvartalu 2020.godine je pojačano uzimanje uzoraka po Programu monitoringa bezbjednosti hrane za 2020 godinu jer je u skladu sa procjenom rizika opravdano u ovom periodu izvršiti i dodatno sistematsko praćenje parametara bezbjednosti hrane stavljene u promet bez obzira da li je hrana porijeklom iz uvoza ili domaće proizvodnje.

U ovom periodu, zbog određenih ograničenja pojačane su i aktivnosti humanitarnih organizacija - Crveni krst Crne Gore i Narodne kuhinje koje vrše skladištenje i distribuciju hrane krajnjim korisnicima. Uprava – Sektor za bezbjednost hrane, je izradila Uputstvo za doniranje hrane tokom trajanja COVID-19 epidemije pod nazivom „Doniraj bezbjedno“: <http://www.ubh.gov.me/vijesti/223713/Uputstvo-za-doniranjehrane-tokom-trajanja-COVID-19-epide.html>.

U skladu s Programom bezbjednosti hrane za 2020. godinu, kontinuirano su sprovedene aktivnosti i uzimanje uzoraka po programima monitoringa (školjki, rezidua veterinarskih lijekova, salmonele i listerije, kontaminenata u vinu i maslinovom ulju iz uvoza, pesticida).

Pri sprovođenju inspekcijaskog nadzora postupano je u skladu sa načelima predostrožnosti, preventivnosti i srazmjernosti uz preduzimanje upravnih mjera u skladu sa utvrđenom neusaglašenosti.

Nepravilnosti su se najčešće odnosile na: nehigijensko rukovanje hranom tokom obrade, prerade i čuvanja, neodržavanje higijene uređaja, prostorija, opreme, neobezbjeđivanje adekvatnih rashladnih uređaja, neposjedovanje dokaza o zdravlju zaposlenih lica i o porijeklu hrane, nevođenje obaveznih evidencija o dobavljačima hrane, temperaturama obrade i /ili čuvanja hrane, upise u registre za obavljanje djelatnosti proizvodnje i prometa hrane, kao i neposjedovanje rješenja za obavljanje djelatnosti proizvodnje i prometa hrane izdatog od nadležnog organa i sl.

Tokom 2020. godine, u unutrašnjoj kontroli, izvršen je inspekcijaski nadzor 3.094 objekta u kojima se obavlja poslovanje hranom i hranom za životinje.

Zbog utvrđenih nepravilnosti inspektori su preduzeli 868 upravnih mjera i radnji, i to:

- 7 rješenja o privremenoj zabrani obavljanja djelatnosti do otklanjanja utvrđenih nepravilnosti;
- 86 rješenja o otklanjanju infrastrukturnih neusaglašenosti u određenom roku;
- 69 rješenja o zabrani rada licima bez dokaza o zdravstvenoj sposobnosti za rad sa hranom;
- 203 rješenja o privremenoj zabrani stavljanja na tržište sira sa gazdinstava do otklanjanja uzroka neusaglašenosti;
- 22 rješenja o stavljanju robe van prometa i uništavanju nebezbednih namirnica u objektu bilo zbog neadekvatnog održavanja, promijenjenih organoleptičkih svojstava ili neposjedovanje dokumentacije o porijeklu;
- 374 ukaza;
- 85 prekršajnih naloga u iznosu od 27.225 eura.

Takođe, izvršen je 421 kontrolni pregled.

Tokom 2020. godine po zahtjevu poljoprivrednih proizvođača, vršen je upis i gazdinstava odnosno objekata na gazdinstvima u Centralni Registar registrovanih objekata za hranu. U ovim objektima se vrši proizvodnja i prerada malih količina primarnih proizvoda (bilja – voća i povrća, sokova, džemova, meda, mlijeka, čajeva) od proizvoda proizvedenih na sopstvenom imanju.

Na ovaj način unaprijeđen je sistem kontrole u ovom segmentu i stvoreni su svi uslovi za stavljanje na tržište ovih proizvoda prodajom na sopstvenom gazdinstvu, na pijacama, maloprodajnim i ugostiteljskim lokalnim objektima.

Uprava je u skladu sa obavezom utvrđenom Agrobudžetom za 2020. godinu mjera 1.1.3. „Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu“, izvršila je uzimanje uzoraka sira ili kajmaka sa svih registrovanih gazdinstava koji su podnijeli zahtjev Ministarstvu za ostvarivanje premije. Tokom 2020. godine izvršeno je uzorkovanje 3928 uzoraka sira ili kajmaka sa 1964 registrovana gazdinstva.

Uvoz hrane i materijala i predmeta koji dolaze u kontakt sa hranom

Tokom 2020. godine izvršen je pregled 12.518 uvezenih pošiljki hrane neživotinjskog porijekla i 3.500 pošiljki predmeta i materijala koji dolaze u kontakt sa hranom.

Pregled svake, pojedinačne pošiljke, obuhvatao je sljedeće:

- pregled dokumentacije tj. komercijalnih dokumenata, po potrebi i drugih dokumenata koji prate pošiljku;
- identifikacioni pregled tj. provjeru da sertifikati ili drugi dokumenti koji prate pošiljku odgovaraju oznakama i sadržaju pošiljke; i
- fizički pregled tj. provjera same hrane, uključujući provjeru prevoznog sredstva, pakovanja, označavanja i temperature, uzimanje uzoraka za laboratorijsko ispitivanje i ostale potrebne provjere kako bi se potvrdila ispunjenost zahtjeva utvrđenih propisima o bezbjednosti hrane.

Od ukupno 12.518 pregledanih pošiljki hrane iz uvoza, za laboratorijska ispitivanja propisanih zahtjeva bezbjednosti (mikrobiologija, kontaminanti, rezidue pesticida, radioaktivnost), uzeto je 2.171 uzoraka, a od 3.500 pošiljki predmeta i materijala koji dolaze u kontakt sa hranom uzet je 201 uzorak.

Nakon izvršenih pregleda i utvrđenog stepena usaglašenosti sa propisanim zahtjevima bezbjednosti inspektori za hranu su donijeli 16.006 rješenja o uvozu i stavljanju u slobodni promet bezbjednih pošiljki i 12 rješenja o zabrani uvoza i stavljanju na tržište nebezbedne pošiljke (12 zabranjenih i vraćenih pošiljki).

Tokom izvještajnog perioda od ukupnog broja pregledanih pošiljki iz uvoza, hrane neživotinjskog porijekla u nadležnosti inspekcije za hranu, zbog utvrđenih neusaglašenosti sa propisanim zahtjevima bezbjednosti zabranjen je uvoz i stavljanje u slobodan promet 12 pošiljki odnosno 81,019.76 kg hrane.

Tokom 2020. godine za izvršene preglede pošiljki iz uvoza hrane i predmeta i materijala koji dolaze u kontakt sa hranom, naplaćene su naknade u iznosu od 527.749 EUR.

Postupanje po inicijativama

U izvještajnom periodu inspekciji za hranu je podnešeno 213 inicijativa koje su se odnosile na loše higijenske uslove u objektima, proizvode isteklog roka upotrebe, proizvode bez deklaracija, izmijenjenu boju i miris određene hrane, rad subjekata bez odobrenja nadležnog organa. Po svakoj zaprimljenoj inicijativi izvršen je pregled, a o preduzetim mjerama i radnjama obaviješteni su podnosioci inicijativa koji su ostavili svoje podatke (mejl, adresu, telefon).

SEKTOR VETERINE DJELOKRUG RADA SEKTORA

Stručni i upravni poslovi u Sektoru veterine su poslovi koji se odnose na: zdravlje životinja, zaštitu dobrobiti životinja, identifikaciju i registraciju gazdinstava i životinja, međunarodni promet životinja i proizvoda životinjskog porijekla, pripremu stručnih osnova, sprovođenje, usklađivanje i praćenje propisa iz ovih oblasti; izdavanje stručnih uputstava, brošura, priručnika, instrukcija i mjera; utvrđivanje i praćenje ispunjenosti uslova za vršenje poslova iz ovih oblasti; uspostavljanje i vođenje registara; učešća u: radu međunarodnih institucija; planiranju finansiranja, izradi planskih dokumenata, strategija, izvještaja, analiza, informacija i drugih materijala, davanje stručnih mišljenja i obavljanje drugih poslova koji su određeni u nadležnost drugim zakonima (o zaštiti potrošača, o lijekovima, poljoprivredi, biocidima, genetski modifikovanim organizmima, zaštiti životne sredine).

Službene kontrole/inspekcijski nadzor obuhvataju: nadzor nad primjenom zakona i podzakonskih akata iz oblasti zdravlja životinja, zaštite dobrobiti životinja, identifikacije i registracije životinja, veterinarskih lijekova (kontrola prometa lijekova na veliko i kontrola upotrebe); preduzimanje i izvršavanje upravnih mjera i radnji pri utvrđivanju neusaglašenosti sa propisanim zahtjevima, podnošenje prekršajnih naloga, zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupaka i/ili krivičnih prijava i izvještavanje o sprovođenju službenih kontrola po utvrđenim planovima službene kontrole i programima monitorniga.

Sektor za veterinu učestvuje u IPARD projektima i određen je za tehničko tijelo (Memorandum o saradnji između Uprave za bezbjednost hrane i Direktorata za plaćanje Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja) tokom implementacije IPARD II Mjera I, u oblasti potvrđivanja obaveza potencijalnih korisnika utvrđenih propisima o zaštiti dobrobiti životinja odnosno nacionalnim i EU propisima. Tokom 2020. godine izvršena je kontrola na 98 gazdinstava na teritoriji Crne Gore. Nakon terenske kontrole dato je mišljenje o ispunjenosti zahtjeva za zaštitu dobrobiti životinja, sa preporukama za ispunjenje minimalnih uslova, gdje su utvrđena odstupanja od propisanih zahtjeva.

Pored navedenih poslova aktivnosti sektora su usmjerene i na: sprovođenje obaveza u EU integracijama: Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, implementaciju Strategije Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine Evropske unije za poglavlje 12 – bezbjednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika, sa opštim akcionim planom i posebnim akcionim planom za suzbijanje i iskorjenjivanje klasične kuge svinja, pregovarački proces sa EU i drugih preuzetih obaveza kroz stalna ili povremena radna tijela i komisije.

Stručni i upravni poslovi organizovani su u tri odsjeka:

1. Odsjek za zdravlje životinja i dobrobit životinja;
2. Odsjek za međunarodni promet;
3. Odsjek za veterinarsku inspekciju.

Stručni i upravni poslovi ogledaju se kroz pripremanje stručnih osnova, sprovođenje, usklađivanje i praćenje propisa iz oblasti nadležnosti; izdavanje stručnih uputstava, priručnika,

instrukcija; utvrđivanje i praćenje ispunjenosti uslova za vršenje povjerenih poslova; uspostavljanje i vođenje registara; učešće u radu međunarodnih institucija iz oblasti nadležnosti; planiranje finansiranja, izradu planskih dokumenata, strategija, izvještaja, analiza, informacija i drugih materijala, izdavanje stručnih mišljenja i izvršavanje drugih poslova koji su određeni u nadležnost drugim zakonima.

Službene kontrole/inspekcijski nadzor obuhvataju: nadzor nad primjenom zakona i podzakonskih akata iz nadležnosti; preduzimanje i izvršavanje upravnih mjera i radnji pri utvrđivanju neusaglašenosti sa propisanim zahtjevima, podnošenje prekršajnih naloga, zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupaka i/ili krivičnih prijava i izvještavanje o sprovođenju službenih kontrola po planovima službene kontrole i programima monitorniga.

Realizacija Programa mjera kao realizacija strateške politike

U oblasti zdravstvene zaštite životinja definisani su poslovi od javnog interesa kroz koje Crna Gora obezbjeđuje zaštitu domaće prouizvodnje od gubitaka koje mogu prouzrokovati bolesti životinja čime se doprinosi konkurentnosti domaćih proizvoda. Zdravstvena zaštita životinja doprinosi zaštiti zdravlja životinja, ali i humanog zdravlja. Sprovođenjem mjera spriječava se unošenje i širenje zaraznih bolesti na teritoriju Crne Gore, obezbjeđuje održiva proizvodnja hrane životinjskog porijekla i indirektno utiče kako ne bi došlo do sprovođenja mjera koje iziskuju ogromna finansijska sredstva, a sprovode se u cilju eradikacije odnosno iskorijenjivanja zaraznih bolesti životinja.

Pored navedenih poslova, sektor učestvuje aktivno:

- u radu sa NVO kroz realizaciju Sektorske analize za oblasti u skladu sa Zakonom o NVO;
 - o na sprovođenje obaveza iz EU integracija;
 - o Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju; Program pristupanja Crne Gore EU;
 - o implementacija Strategije Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine EU;
 - o pregovarački proces za zatvaranje pregovaračkog poglavlja 12 i drugih poglavlja: 1, 11 i dr.;
 - o obaveze prema međunarodnim organizacijama: OIE, EUFMD, EFSA, EK, CEFTA i dr.;

Ključne, planirane i realizovane aktivnosti sektora u izvještajnom periodu su:

- aktivnosti po PPCG (2020-2022) i Strategiji za Poglavlje 12 i izvještavanje;
- izrada i sprovođenje Programa mjera obavezne zdravstvene zaštite životinja za 2020. godinu sa podprogramima;
- vršenje inspekcijskog nadzora i izvještavanje;
- postupanja po Zakonu o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti;
- postupanja prijavama/inicijativama građana i izvještavanje o sprovedenom nadzoru;
- učešće u sprovođenju inspekcijskog nadzora tokom COVID;
- provjera ispunjenosti uslova po javnim ovlašćenjima;
- propisivanje veterinarskih uslova za uvoz životinja, hrane životinjskog porijekla i hrane za životinje životinjskog porijekla;
- propisivanje uslova za karantin prilikom uvoza živih životinja, kao i za karantin u unutrašnjem prometu;
- aktivnosti na izgradnji, rekonstrukciji i održavanju graničnih prelaza;
- obuke fitosanitarnih inspektora i odgovornih lica;
- davanje mišljenja na izmjene i dopune zakona i drugih akata;
- ažuriranje web stranice i dr.

IZVRŠAVANJE ZAKONA I DRUGIH PROPISA I ZAKONODAVNE AKTIVNOSTI

Izvršavanje zakona i drugih propisa obuhvata vođenje upravnog postupka, donošenje i izvršenje rješenja i drugih pojedinačnih akata, preduzimanje upravnih mjera i upravnih radnji, praćenje njihovog izvršavanja, davanje objašnjenja, izdavanje stručnih uputstava i instrukcija za rad i ukazivanje stručne pomoći vršeno je u skladu sa nadležnostima po zakonima:

1. Zakon o veterinarstvu („Službeni list CG“, br. 30/12, 48/15, 57/15, 52/16 i 43/18);
2. Zakon o identifikaciji i registraciji životinja („Službeni list RCG“, broj 48/07 i „Službeni list CG“, br. 73/10, 40/11 i 48/15);
3. Zakon o zaštiti dobrobiti životinja („Službeni list CG“, br. 14/08, 40/11 i 47/15).

U skladu sa zakonskom obavezom Sektor za veterinu je sproveo sve neophodne aktivnosti za sprovođenje Programa obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja u 2020. godini. Ovim programom su utvrđene mjere za: blagovremeno otkrivanje bolesti životinja uslov za zaštitu zdravlja ljudi od zoonoza i proizvodnju bezbjedne hrane životinjskog porijekla, zaštitu zdravlja životinja; rast stočarske proizvodnje; obezbjeđivanje uslova za nesmetan promet životinja i proizvoda i dr.

Sredstva za sprovođenje ovog programa opredijeljena su Budžetom Crne Gore za 2020. godinu, u iznosu od 2.341.000,00 EUR. Takođe, dodatna sredstva su obezbjeđena iz budžetske rezerve, u ukupnom iznosu od 250.000 EUR (sredstva nijesu u cjelosti utrošena). Sredstva iz budžetske rezerve, odnose se na mjere koje su sprovedene za sledeće bolesti: afrička kuga svinja i kvrgava kožagoveda i utrošena sredstva po ovom osnovu biće refundirana od strane EK.

Programom mjera za 2020. godinu predviđeno je sprovođenje sljedećih podprograma:

1. Praćenje epizootiološke situacije i dijagnostika zaraznih i parazitskih bolesti	12. Klasična kuga svinja
2. Tuberkuloza goveda	13. Bjesnilo
3. Enzooska leukoza goveda	14. Afrička kuga svinja
4. Bruceloza goveda, ovaca i koza	15. Antraks
5. Bolesti pčela	16. Atipična kuga živine
6. Avijarna influenza	17. Identifikacija i registracija životinja
7. Plavi jezik	18. Monitoring salmonele
8. Bolest kvrgave kože goveda	19. Groznica Zapadnog Nila
9. Bovina spongioformna encefalopatija – BSE	20. Stado službeno slobodno od tuberkuloze, bruceloze i enzooske leukoze goveda – dodijela statusa
10. Bolesti riba i školjki	21. Tehnička i administrativna podrška implementaciji programa u oblasti zdravlja životinja i veterinarskog javnog zdravlja
11. Parazitske bolesti – zoonoze	22. Tehnička i administrativna podrška

IDENTIFIKACIJA I REGISTRACIJA ŽIVOTINJA

Tokom 2020. godine sprovedene su redovne aktivnosti na poslovima identifikacije i registracije životinja. Za unaprjeđenje kontrole zdravstvenog stanja kao i suzbijanje i iskorjenjivanje bolesti životinja od ključne je važnosti operativan i funkcionalan sistem identifikacije i registracije životinja. U cilju unaprjeđivanja baze i tačnosti podataka u Centralnom registru gazdinstava preduzeto je niz aktivnosti na utvrđivanju što tačnijeg brojnog stanja životinja. Od tačnosti podataka u Centralnom registru i Elektronskoj bazi podatka zavisi veliki broj povezanih aktivnosti Uprave i drugih organizacija i institucija. Važnost tačnosti

podataka ogleđa se u nesmetanom funkcionisanju i planiranju zdravstvene zaštite životinja i dodijelu statusa stada slobodnih od određenih bolesti. Takođe, predstavlja i osnov za sigurnu procjenu pri odobravanju podrške kroz dostupne programe Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja. Elektronska baza se ažurira kroz redovno praćenje aktivnosti koje veterinarske ambulante obavljaju u toku vršenja preventivnih mjera i registraciju gazdinstava i identifikaciju životinja, evidencije kretanja životinja na osnovu kojih se identifikuju gazdinstva koja ne sprovode zakonom propisane mjere od strane držalaca i pripremaju planovi kontrole koje sprovodi veterinarska inspekcija.

Uprava je organizovala i vršila stalnu stručnu kontrolu rada veterinarskih ambulanti posebno u dijelu sprovođenja Programa mjera zdravstvene zaštite životinja – tuberkuloza, enzootska leukoza goveda, bruceloza goveda, ovaca i koza, plavi jezik, bolest kvrgave kože, klasična kuga svinja, afrička kuga svinja kao i identifikacije i registracije životinja, s ciljem eliminisanja grešaka pri radu, provjerom stanja na gazdinstvima i upoređivanjem stanja u bazi podataka i dokumentacije ovlašćenih veterinarskih ambulanti.

U 2020. godini izvršeni su upravni i sa njima povezani stručni poslovi koji se odnose na pripremanje stručnih osnova za propise, strategije i druga dokumenta iz oblasti identifikacije i kontrole kretanja i prometa životinja, ustupanje na izvršavanje javnih poslova iz oblasti veterinarstva, vođenje i ažuriranje Centralnog registra gazdinstava i Elektronske baze podataka o životinjama, planiranje finansiranja, izrada uputstava, izvještaja i drugih dokumenata. Nastavljena je saradnja sa Direktoratom za plaćanja u djelu pojašnjenja zatečenog stanja na gazdinstvima sa životinjama pri vršenju terenske kontrole gazdinstava, kao i saradnja sa nadležnim institucijama, organizacijama, držaocima životinja i subjektima.

Nastavljena je svakodnevna tehnička i usmena podrška korisnicima sistema i svim zainteresovanim stranama.

Na osnovu potpisanih aneksa ugovora sa veterinarskim ambulatama za vršenje poslova zdravstvene zaštite po Programu obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja u 2019. i 2020. godini i Aneksa Ugovora o ustupanju poslova od javnog interesa, dodjeljivane su privilegije za rad na Elektronskoj bazi podataka.

U 2020. godini na zahtjev Revizorskog tjela službenicima koji rade u odjeljenju revizije fondova poljoprivrede i ruralnog razvoja, dat je pristup i privilegije za korišćenje djela podatka iz Centralnog registra i Elektronske baze podataka, kako bi shodno članu 27 Zakona o reviziji sredstava EU fondova imalo pristup svim informacijama, podacima i dokumentima fizičkih i pravnih lica koja su povezana sa subjektom revizije, ugovorom, projektom ili programom koji se finansira iz sredstava EU fondova, a odnose se na ta sredstva.

Radi pojednostavljenja prikupljanja potrebne dokumentacije prilikom prijave za podrške kroz dostupne programe Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja, a na zahtjev Direktorata za plaćanje, Direkciji za regionalnu koordinaciju sa mjestom rada u Bijelom Polju dat je pristup, privilegije i izvršena obuka za korišćenje djela podatka iz Centralnog registra i Elektronske bazepodataka.

Identifikacija i registracija pasa

Identifikacija i registracija pasa, značajna je za kvalitetnu zdravstvenu zaštitu pasa i daje mogućnost za dalje sprovođenje mjera za kontrolu populacije pasa i odgovorno vlasništvo nad njima.

Od tačnosti podataka u Nacionalnom Registru kućnih ljubimaca u koji se upisuju podaci o psu i vlasniku zavisi veliki broj povezanih aktivnosti Uprave za bezbjednosti hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i drugih organizacija i institucija koji se bave zaštitom zdravlja pasa i kontrole pasa litalica. Nastavljeno je kontinuirano obezbijedenje i raspodjela vakcina protiv bjesnila za pse, mikročipova i pasoša za pse svim veterinarskim ambulatama.

IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU

Identifikacija i registracija pasa sprovodi se kroz Program obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja koji se finansira iz Agrobudžeta. Participacija vlasnika je 2€ po obilježenom i vakcinisanom psu.

Centralni registar i Elektronska baza podataka i Registar kućnih ljubimaca kreirani su i za potrebe veterinarske inspekcije.

Tabelarni prikaz promjena u Elektronskoj bazi životinja u 2020 godini:

Broj odrađenih predmeta dostavljenih preko arhive UBHVFP	8510
Broj štampanih, selektovanih po vet. ambulantomama i izdatih novih pasoša	14314
Broj štampanih, selektovanih po vet. ambulantomama i izdatih duplikata pasoša	646
Izdatih i dodijeljenih kroz Registar kućnih ljubimaca pasoša za kućne ljubimce	26430
Izdatih i dodijeljenih kroz Registar kućnih ljubimaca mikročipova za kućne ljubimce (pse)	23460
Dodijeljenih kroz Registar kućnih ljubimaca vakcina za vakcinaciju kućnih ljubimaca (pasa) protiv bjesnila	25719
Izdatih i dodijeljenih kroz Elektronsku bazu podataka markica za goveda vet. ambulantomama	19350
Izdatih i dodijeljenih kroz Elektronsku bazu podataka markica za ovce/koze vet. ambulantomama	66885
Izdatih i dodijeljenih kroz Elektronsku bazu podataka markica za svinje vet. ambulantomama	41910
Izdatih i dodijeljenih kroz Elektronsku bazu podataka popisnih listova za registraciju gazdinstva vet. ambulantomama	812
Izdatih i dodijeljenih kroz Elektronsku bazu podataka potvrda o identifikaciji goveda vet. ambulantomama	3240
Izdatih i dodijeljenih kroz Elektronsku bazu podataka privremenih pasoša vet. ambulantomama	3500
Izdatih i dodijeljenih kroz Elektronsku bazu podataka potvrda o identifikaciji ovaca/koza vet. ambulantomama	720
Izdatih i dodijeljenih kroz Elektronsku bazu podataka godišnjih popisa ovaca/koza vet. ambulantomama	6601
Izdatih i dodijeljenih kroz Elektronsku bazu podataka prijava za kretanje ovaca/koza vet. ambulantomama	3745
Izdatih i dodijeljenih kroz Elektronsku bazu podataka potvrda o identifikaciji svinja vet. ambulantomama	6930
Izdatih i dodijeljenih kroz Elektronsku bazu podataka godišnjih popis svinja vet. ambulantomama	11014
Izdatih i dodijeljenih kroz Elektronsku bazu podataka prijava za kretanje svinja vet. ambulantomama	4090

ZAŠTITA DOBROBITI ŽIVOTINJA

Tokom 2020. godine u dijelu zaštite dobrobiti životinja, sprovedene su aktivnosti na sistematskom unapređenju postojećih uslova zaštite dobrobiti životinja i pripreme na izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti dobrobiti životinja. U skladu sa postojećim zakonodavnim okvirom utvrđeni su veterinarsko-sanitarni uslovi, odnosno izdata rješenja za:

- 3 objekta za prodaju kućnih ljubimaca i hrane za kućne ljubimce (Pet-shop) objekti koji ispunjavanju veterinarsko-sanitarne uslove za obavljanje djelatnosti prodaje kućnih

ljubimaca i hrane za kućne ljubimce, rješenja koja su izdata nakon neposrednog uvida na licu mjesta i provjere ispunjenosti propisanih uslova;

- 2 objekata za eksterijerno uljepšavanje kućnih ljubimaca koji ispunjavaju veterinarsko-sanitarne uslove za obavljanje eksterijernog uljepšavanja kućnih ljubimaca, rješenje je izdato nakon neposrednog uvida na licu mjesta i provjere ispunjenosti propisanih uslova;
- 3 skloništa za napuštene životinje (kućne ljubimce) koji ispunjavaju veterinarsko-sanitarne uslove za obavljanje privremenog ili trajnog smještaja kućnih ljubimaca, privremeno rješenje je izdato nakon neposrednog uvida na licu mjesta i provjere ispunjenosti propisanih uslova;
- 1 odgajivačnica kućnih ljubimaca namijenjenih reprodukciji u komercijalne svrhe sa tri i više rasplodnih ženki. Rješenje je izdato nakon neposrednog uvida na licu mjesta i provjere ispunjenosti propisanih uslova.

Svi odobreni objekti upisani su u Registar objekata iz oblasti zaštite dobrobiti životinja koji je objavljen na zvaničnoj internet stranici Uprave.

Takođe, izdata su rješenja za:

- Upis u registar držaoca životinja (pčelinje zajednice) – 4 375 rješenja;
- Upis u registar držaoca životinja (koke nosije) – 16 rješenja;
- Upis u registar držaoca životinja (tovni pilići) – 11 rješenja;
- Upis u registar držaoca životinja (tovni ćurici) – 1 rješenje;
- Upis u registar držaoca životinja (konji, magarci, ostale životinje) – 2 rješenja.

Svi odobreni objekti upisani su u Registar objekata iz oblasti zaštite dobrobiti životinja koji je objavljen na zvaničnoj internet stranici Uprave.

Program za kontrolu populacije pasa u Crnoj Gori

Kroz projekat „Podrška veterinarskom sektoru Crne Gore“ IPA 2014, kao jedna od komponenti obuhvaćena je oblast zaštite dobrobiti životinje, sa fokusom na izradu nacrtu Programa za kontrolu populacije pasa u Crnoj Gori sa ciljem uspostavljanja funkcionalnog i održivog sistema za kontrolu pasa lualica, ali i vlasničkih pasa, što će biti osnova za rješavanje brojnih izazova u ovoj oblasti. Dokument je zasnovan na najboljoj praksi i standardima Međunarodne organizacije za zdravlje životinja OIE te će se nakon usvajanja istog od strane Vlade, lokalne uprave biti u obavezi da u roku od dvije godine razviju programe za svoja područja. Podsjećamo da su na izradi Programa radili predstavnici državnih organa, lokalne uprave, civilnog sektora i veterinarskih organizacija, uz podršku eksprata na projektu IPA 2014 za podršku veterinarskom sektoru.

Takođe, nakon sprovedenih utvrđenih procedura predlog Programa upućen je na mišljenje nadležnim institucijama (Generalnom Sekretarijatu Vlade, Ministarstvu finansija i Zajednici opština) na mišljenje.

Sektoraka analiza i podrška NVO

Pripremljena je Sektorska analiza za utvrđivanje predloga prioritarnih oblasti od javnog interesa i potrebnih sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija iz državnog budžeta u 2020. godini. Prepoznat je problem nedovoljnih kapaciteta državnih institucija i potrebe saradnje nevladinog sektora koje djeluju u oblasti zaštite dobrobiti životinja sa fokusom na napuštene životinje (kućne ljubimce). S tim u vezi, sproveden je javni konkurs za projekte i programe nevladinih organizacija u 2020. godini sa ciljem davanja doprinosa za unapređenje uslova zaštite dobrobiti životinja kroz edukacije - podizanje svijesti građana i vlasnika životinja o odgovornom vlasništvu/odnosu prema životinjama; izradi lokalnih planova za kontrolu populacije pasa na lokalnom nivou u saradnji sa lokalnim upravama u skladu sa Programom za kontrolu populacije pasa u Crnoj Gori; unaprijeđenje tehničkih uslova u skloništima za napuštene životinje (kućne ljubimce) upisanih u registar koji vodi Uprava; unapređenje uslova zaštite dobrobiti za ostale napuštene životinje; nastavak

edukacije/promocije odgovornog vlasništva na osnovu kampanje „Drug iz snova, a bez krova“; smanjenje i stabilizacija populacije napuštenih pasa kroz povećanje broja udomljenih pasa.

U skladu sa objavljenim javnim konkursom - „Unapređenje uslova zaštite dobrobiti životinja u Crnoj Gori“ podržani su projekti devet nevladinih organizacijama kojima su dodijeljena sredstva u ukupnom iznosu od 148.761,40 EUR za realizaciju projekata, i to: NVO: „Glasnici nade“ Berane, „Rin Tin Tin“ Podgorica, „Prihvatilište i oporavak životinja“ Podgorica, „Kuća životinja“ Danilovgrad, „Spasi me“ Bar, „Mali i Veliki raj“ Podgorica, „Društvo za zaštitu životinja“ Podgorica, „Aktiva zona“ Cetinje i „Nikšičko Udruženje za zaštitu životinja“, Nikšić.

Donacija hrane za napuštene kućne ljubimce

Kao podrška u novonastaloj situaciji sa COVID-19, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove u saradnji sa predstavnicom civilnog sektora u Savjetu za zaštitu životinja, organizovala je akciju prikupljanja hrane za napuštene kućne ljubimce.

Hrana je namijenjena, kako životinjama smještenim u skloništima, tako i za životinjama koje se nalaze na ulicama, a o kojima brinu predstavnici civilnog sektora i njihovi volonteri, koji djeluju u oblasti zaštite dobrobiti životinja.

Od strane donatora – uvoznika hrane za životinje: „Popović“ d.o.o., „Mont Vet“ PVU, „Vet Medic“ VA, „Animavet“ VA, Dr Ralević VA, „Happy Dog“ d.o.o., „Gileti“ d.o.o., „M-Capical“ d.o.o., „Mir Capital“ d.o.o., „ZOO Tropiko“ d.o.o., „Čamdžić 011“ d.o.o., „Stratus“ d.o.o., „3M&N Company“ d.o.o., prikupljeno je ukupno 2.234 kg hrane za kućne ljubimce (pse i mačke).

Prikupljene količine hrane donirane su predstavnicima civilnog sektora koji djeluju u oblasti zaštite dobrobiti životinja: NVO „Arka Montenegro“, NVO „Prijatelji životinja“, NVO „Društvo za zaštitu životinja feniks“, NVO „Mali Veliki Raj“, NVO „Rin Tin Tin“, „Udruženje za zaštitu životinja“, NVO „Prijatelji životinja Bar“, NVO „Kuća životinja“, NVO „Rikijevo Carstvo“, NVO „Spas“, NVO „Spasi me“, NVO „Šapice“, NVO „Ruka Šapi“, NVO „Srcem za šapice“, NVO „Srečko“, NVO „Zaštitimo životinje“, NVO „Udruženje Korina“, NVO „K9“, Međunarodna NVO – „Fondacija Ruka Prijateljstva e.V“, NVO „HAPPY PAWS“.

Hranu za životinje preuzeli su predstavnici 20 nevladinih organizacija, a prioritet u raspodjeli hrane dat je NVO koje su u prethodne dvije godine bile podržane kroz projekte unapređenja zaštite dobrobiti životinja i čije su projektne aktivnosti bile usmjerene na organizaciju rada i upravljanje skloništima za napuštene životinje (kućne ljubimce). Donirana količina hrane raspodijeljena je na bazi broja životinja o kojima brinu u skloništima i na ulici.

Podrška Opštini Nikšić u rješavanju problema napuštenih pasa

Predstavnici Uprave su dali podršku opštini Nikšić da u saradnji sa veterinarskom službom i civilnim sektorom radi rješavanja problema napuštenih pasa na svojoj teritoriji, a koji je u posljednje vrijeme postao izražen na pojedinim lokacijama.

Tom prilikom date su od strane predstavnika Uprave jasne smjernice i preporuke za dalje aktivnosti i pronalaženje najprihvaljivijeg rješenja za kontrolu populacije pasa na lokalnom nivou. Preporuka je i da se nastavi saradnja sa međunarodnim organizacijama koje su u prethodnom periodu davale podršku u obezbjeđivanju boljih uslova u skloništu, ali i za sprovođenje programa za smanjenje populacije pasa metodom – „uhvati, sterilisi, vakciniši i pusti“. U predstojećem periodu treba pojačati i sprovođenje upravnih mjera i radnji u dijelu neodgovornog vlasništva i napuštanja pasa.

Sankcionisanje svih oblika mučenja životinja

Predstavnici Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove su tokom 2020. godine preduzeli niz aktivnosti u dijelu sankcionisanja lica koji su prepoznati kao vršioци nasilja nad životinjama. U fokusu je bilo svakako trovanje pasa zbog čega je od strane Uprave na adresu Tužilaštva podnešena krivična prijava protiv N.N lica za trovanje pasa. Takođe, održan je i sastanak sa predstavnicima civilnog sektora, na kome su razmotrene mogućnosti za dalje zajedničko djelovanje po ovom pitanju i definisani dalji koraci i mjere radi sprečavanja ovakvih

nehumanih događaja, koji predstavljaju opasnost po zdravlje, kako životinja (kućnih ljubimaca), tako i ljudi naročito djece. U tom pravcu biće dogovorene aktivnosti i procedure postupanja i nadležnih i građana u takvim slučajevima.

Ostale aktivnosti

Projekat EU/IPA – Mjera 1 „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“ u okviru IPARD-a II 2014–2020

Predstavnici Uprave – Sektor veterine, odsjek za zdravlje i dobrobit životinja u skladu sa potpisanim Memorandum o saradnji između Uprave i Direktorata za plaćanje - Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja, obavljali su ocijenu usklađenosti projektne dokumentacije/planirane/završene investicije podnosioca zahtjeva sa nacionalnim/EU zakonodavstvom i kriterijumima Kodeksa dobre poljoprivredne prakse u oblasti zaštite dobrobiti životinja u okviru IPARD-a II 2014–2020 Mjera 1, Poziv 1 „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“ izvršio je 1 kontrola tehničke dokumentacije odnosno 1 terensku kontrolu na kraju realizacije investicije i izdao 75 potvrda o usaglašenosti investicije sa EU standardima i usaglašenosti poljoprivrednog gazdinstva sa nacionalnim standardima iz oblasti zaštite dobrobiti životinja nakon realizacije investicije.

Takođe, kroz drugi Javnim pozivom „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“ od 20. februara 2020. godine nastavljeno je sa gore navedenim aktivnostima pri čemu su predstavnici Uprave - Sektor veterine, odsjek za zdravlje i dobrobit životinja, od ukupno 98 podnešenih zahtjeva, izvršeno je 11 kontrola tehničke dokumentacije i 98 terenskih kontrola i izdato 96 stručnih mišljenja i tumačenja za Mjeru 1 od čega je 70 aplikanata/gazdinstava dobilo pozitivno mišljenje o usklađenosti poljoprivrednog gazdinstva sa relevantnim nacionalnim standardima u oblasti dobrobiti životinja nakon prve terenske kontrole. Pet aplikanata su odbijeni od strane Direktorata za plaćanje ili su odustali od investicije pa nijesu bili predmet kontrole u oblasti zaštite dobrobiti životinja.

U toku terenske kontrole za potrebe IPARD-a, Mjera 1, naročita pažnja posvećena je podizanju nivoa informisanosti držaoca životinja u dijelu unapređenje postojećih uslova zaštite dobrobiti životinja u objektima za smještaj životinja za proizvodnju podsjećajući da su držaoci zapravo ključni akteri kako u ovoj oblasti tako i u dijelu koji se odnosi na sistem I&R životinja o njihovim obavezama i dužnostima u pogledu prijave novih gazdinstava, prijava kretanja sa i na gazdinstvo, novorođenih životinja, uginulih ili zaklanih životinja i zdravstvene zaštite i zaštite dobrobiti životinja.

Savjet za zaštitu životinja

Vlada Crne Gore je na sjednici od 24. maja 2018. godine donijela Odluku o osnivanju Savjeta za zaštitu životinja („Službeni list CG“, broj 40/18) koja je stupila na snagu 30.06.2018. godine.

Savjet za zaštitu životinja je osnovan radi praćenja razvoja naučnih i stručnih saznanja na području zaštite životinja i predlaganja načina poboljšanja zaštite životinja u Crnoj Gori, davanja stručnih mišljenja po pitanjima etike i zaštite životinja u postupcima upotrebe životinja za eksperimente. Savjet treba da doprinese kreiranju ambijenta za sistemsko i opšte prihvatljivo rješenje za dalje unapređenje oblasti zaštite dobrobiti životinja na svim nivoima jer je briga o životinjama i dobrobiti životinja etičko, moralno i zdravstveno pitanje.

Savjet čine predsjednik i šest članova, od čega je jedan član predstavnik imenovan od strane nevladinog sektora. Sekretar Savjeta je imenovan od strane ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja.

Savjet za zaštitu životinja u periodu od osnivanja do kraja 2020. godine, realizovao niz aktivnosti i pokrenuo nove inicijative za unapređenje zaštite dobrobiti životinja. Na osnovu odluke Savjeta da se bavi najaktuelnijim temama, a usled posebnog interesovanja javnosti, tokom 2020. godine realizovano niz aktivnosti vezanih za zaštitu dobrobiti pasa i odgovorno vlasništvo njihovih držalaca, kao i pitanje kontrole populacije napuštenih pasa, odnosno pasa lualica kao i zbrinjavanje životinja za proizvodnju i sankcionisanja neodgovornih vlasnika.

MEĐUNARODNI PROMET ŽIVIH ŽIVOTINJA, PROIZVODA ŽIVOTINJSKOG PORIJEKLA I HRANE ZA ŽIVOTINJE ŽIVOTINJSKOG PORIJEKLA

Veterinarsko zdravstveni uslovi za uvoz životinja, proizvoda životinjskog porijekla, hrane za životinje i nus proizvoda – rješavanje po zahtjevu stranke

Tokom 2020. godine Upravi je podnijeto 2043 zahtjeva od strane uvoznika za utvrđivanje ispunjenosti prethodnih veterinarsko zdravstvenih uslova za uvoz životinja, proizvoda životinjskog porijekla, hrane za životinje, nus proizvoda i pratećih predmeta.

Svi zahtjevi su razmatrani i obrađeni u skladu sa Zakonom o veterinarstvu, Zakonom o bezbjednosti hrane, Zakonom o spoljnoj trgovini, Zakonom o upravnom postupku, Zakonom o državnoj upravi kao i Međunarodnim sporazumima i standardima kojima je regulisan spoljnotrgovinski promet.

U obavljanju redovnih aktivnosti u ovoj oblasti ostvarena saradnja i koordinacija sa međunarodnim organizacijama (OIE, FAO i sl.) i Evropskom komisijom, ustanovama, privrednim subjektima i drugim institucijama u oblasti veterinarstva i bezbjednosti hrane.

Usaglašavanje sertifikata za izvoz životinja, hrane životinjskog porijekla i nus proizvoda

U skladu sa obavezom utvrđenom Zakonom o veterinarstvu, a rješavajući po zahtjevu izvoznika-uvoznika, u neposrednoj komunikaciji sa nadležnim veterinarskim službama zemlje izvoznice odnosno uvoznice, usaglašeni su sljedeći modeli sertifikata:

<p>Za izvoz iz Austrije u Crnu Goru:</p> <ul style="list-style-type: none"> - goveda za rasplod i/ili tov; - mesa goveda; - mesa svinja; - proizvoda od mesa 	<p>Za izvoz iz Holandije u Crnu Goru:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mesa živine; - mesa goveda; - domaćih ovaca i koza namjenjenih uzgoju i/ili proizvodnji
<p>Za izvoz iz Belgije u Crnu Goru:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mesa svinja; - mesa goveda - mesa živine 	<p>Za izvoz iz Hrvatske u Crnu Goru:</p> <ul style="list-style-type: none"> - registrovanih kopitara i kopitara za priplod/uzgoj i držanje/proizvodnju; - svinja za klanje
<p>Za izvoz iz Bjelorusije u Crnu Goru:</p> <ul style="list-style-type: none"> - proizvoda od mlijeka; 	<p>Za izvoz iz Sjeverne Irske u Crnu Goru:</p> <ul style="list-style-type: none"> - proizvoda od mlijeka;
<p>Za izvoz iz Bosne i Hercegovine u Crnu Goru:</p> <ul style="list-style-type: none"> - životinjskih crijeva; - goveda za klanje; - kompozitnih proizvoda - mesnih prerađevina; - svinja za rasplod i/ili tov; 	<p>Za izvoz iz Italije u Crnu Goru:</p> <ul style="list-style-type: none"> - konzervirane hrane za kućne ljubimce; - prerađene hrane za kućne ljubimce; - žvakalica za pse - hrane za ribu; - svinjske masti;
<p>Za izvoz iz Bugarske u Crnu Goru:</p> <ul style="list-style-type: none"> - živine za uzgoj i proizvodnju; - registrovanih kopitara i kopitara za priplod/uzgoj i držanje/proizvodnju; 	<p>Za izvoz sa Kosova u Crnu Goru:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mesa živine;
<p>Za izvoz iz Češke u Crnu Goru:</p> <ul style="list-style-type: none"> - goveda za rasplod i/ili tov; - konzervirane hrane za kućne ljubimce; - prerađene hrane za kućne ljubimce; - proizvoda ribarstva 	<p>Za izvoz iz Mađarske u Crnu Goru:</p> <ul style="list-style-type: none"> - jednodnevne piladi; - konzervirane hrane za kućne ljubimce; - prerađene hrane za kućne ljubimce;
<p>Za izvoz iz Danske u Crnu Goru:</p> <ul style="list-style-type: none"> - proizvoda ribarstva; - mesa svinja; 	<p>Za izvoz iz Švajcarske u Crnu Goru:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mesa svinja;

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

Za izvoz iz Republike Sjeverne Makedonije u Crnu Goru: – mesa živine;	Za izvoz iz Poljske u Crnu Goru: – mesa svinja;
Za izvoz iz Slovačke u Crnu Goru: – jednodnevne piladi;	Za izvoz iz Španije u Crnu Goru: – mesa svinja;
Za izvoz iz Republike Srbije u Crnu Goru: – ukrasnih životinja akvakulture; – jednodnevne piladi; – proizvoda od jaja;	Za izvoz iz Crne Gore u Liban: – ovaca i koza za klanje;
Za izvoz iz Crne Gore u BiH: – konja za držanje i rasplod;	Za izvoz iz Crne Gore u Republiku Srbiju: – sirovina za proizvodnju kolagena/želatina
Za izvoz iz Crne Gore u Hrvatsku: – proizvoda ribarstva; – proizvoda od mlijeka;	Za izvoz iz Crne Gore u Njemačku: – proizvoda od mesa;
Za izvoz iz Crne Gore u Švedsku: – proizvoda od mesa;	Za izvoz iz Crne Gore u Sloveniju: – proizvoda od mlijeka;

U obavljanju redovnih aktivnosti u ovoj oblasti ostvarena saradnja i koordinacija sa međunarodnim organizacijama (TRACES, OIE, FAO i sl.), ustanovama, privrednim subjektima i drugim institucijama u oblasti veterinarstva i bezbjednosti hrane.

Karantin

U toku 2020. godine izdato je 117 rješenja o uslovima za karantin za žive životinje iz uvoza, kao i 2 rješenja o za karantin u unutrašnjem prometu.

Pošiljke živih životinja namjenjenih daljem uzgoju su upućene u karantin, radi ispitivanja zdravstvenog stanja, prije puštanja u slobodan promet, a u skladu sa propisima. Rješenjem UBHVFP se utvrđuje mjesto i trajanje karantina kao i procedure i mjere koje treba sprovesti u karantinu. Rešenje o karantinu se izdaje nakon kontrole objekta u kojem će se izvršiti karantin od strane veterinarskog inspektora o čemu se sačinjava zapisnik, u kome se potvrđuje da objekat u kome će se vršiti karantiniranje životinja ispunjava propisane uslove.

Na graničnim inspekcijskim mjestima ne postoje karantinski objekti za uvezene žive životinje. Karantin za uvezene životinje se obavlja najčešće na gazdinstvima krajnjeg korisnika (držaoca) unutar teritorije Crne Gore, a veterinarske ambulante sprovode veterinarsko-zdravstvene mjere u karantinu. Detaljan fizički pregled (klinički pregled) vrši na mjestu istovara (objekti u unutrašnjosti, određeni za karantiniranje životinja). Ovaj pregled, koji se vrši odmah po prispjeću životinja na odredište, je obavezan i sprovode ga veterinari koji su određeni za sprovođenje mjera tokom trajanja karantina. I ostale propisane preglede – provjera zdravstvenog statusa uvezenih životinja tokom trajanja karantina na određene bolesti koje se tom vrstom životinja mogu unijeti u Crnu Goru (npr. uzorkovanje krvi, tuberkulinizacija i dr.) vrše veterinari i sačinjavaju izvještaj koji sadrži sljedeće podatke: identifikacione oznake životinje, rezultate laboratorijskih ispitivanja, i druge preduzete i/ili naložene mjere. Izvještaj se dostavlja UBHVFP, nadležnom veterinarskom inspektoru i graničnom službenom veterinaru koji odlučuje o uvozu (dozvoljava stavljanje u promet). Pošiljka životinja ostaje pod službenim nadzorom do završetka karantina.

Sprovedene aktivnosti u okviru projekta „Spremnost zemalja Balkana u slučaju pojave afričke kuge svinja“

U okviru FAO projekta „Spremnost zemalja Balkana u slučaju pojave afričke kuge svinja“, bila je planirana simulaciona vježba za 18. i 19. mart 2020. godine, ali je zbog situacije izazvane

virusom COVID-19 odložena za 23. i 24. septembar, nažalost i ovi datumi su otkazani i dogovoreno je da se odrede novi u skladu sa razvojem situacije.

Pored toga, FAO – Regionalni centar za Evropu i centralnu Aziju (REU) razvio je onlajn kurs za AKS koji je krenuo sa održavanjem od 1. jula 2020. godine, i trajao je 6 nedelja, a u kojem je učestvovala i Crna Gora. Učesnici su bili službeni veterinar, terenski veterinar, kao i veterinar iz AFSVPA i SVL. Kontaktirano je i nominovano 22 učesnika za kurs.

Isti projekat je obuhvatio i onlajn sastanke sa zemljama korisnicama, održane 30. juna i 3. oktobra 2020. godine. Učestvovala su Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Sjeverna Makedonija, Srbija, Bugarska, Hrvatska, Grčka, Rumunija, Kosovo, sve zemlje su predstavljale trenutnu situaciju i mere koje preduzimaju vezano za AKS.

SPROVOĐENJE INSPEKCIJSKOG NADZORA VETERINARSKJE INSPEKCIJE U 2020. GODINI

UNUTRAŠNJA KONTROLA

Veterinarski inspektori su vršili inspeksijski nadzor nad radom veterinarskih ambulanti, kontrolu zaštite dobrobiti životinja u objektima za držanje i uzgoj životinja, kontrolu identifikacije i registracije životinja, kontrolu prometa životinja i kontrolu nad sprovođenjem mjera iz Programa obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja. Cilj kontrola je bio provjeriti stepen ispunjenosti propisanih zahtjeva u oblastima nadzora kao i u odnosu na utvrđene nepravilnosti preduzeti srazmjerne upravne mjere i radnje.

UVOZ

Granična veterinarska inspekcija je vršila pregled živih životinja i proizvoda životinjskog porijekla pri uvozu u Crnu Goru na sljedećim graničnim inspeksijskim mjestima: Luka Bar, Aerodrom Podgorica, Božaj, Debeli Brijeg, Ilino Brdo, Dobrakovo i željeznička stanica Bijelo Polje, Kula i Dračenovac.

Od ukupno 9175 pregledanih pošiljki iz uvoza, za laboratorijska ispitivanja propisanih zahtjeva, uzeto je 1454 uzoraka.

Nakon izvršenih pregleda i utvrđenog stepena usaglašenosti sa propisanim zahtjevima veterinarski inspektori su donijeli 9175 rješenja o uvozu i stavljanju u slobodni promet bezbjednih pošiljki i 9 rješenja o zabrani uvoza nebezbjednih pošiljki.

Neusaglašene pošiljke u 2020. godini (nebezbjedne uništene/vraćene pošiljke)

- ✓ U februaru je izvršeno uništenje 1 pošiljke svježeg svinjskog mesa zbog neusklađenosti sa propisanim zahtjevima bezbjednosti hrane (3.986,30 kg) i 4.000 tovnih piladi kod kojih je tokom trajanja karantina laboratorijski utvrđeno prisustvo salmonele od interesa za javno zdravlje.
- ✓ U martu je izvršena je eutanazija i neškodljivo uklanjanje živine kod koje je potvrđena zarazna bolest salmoneloza tokom trajanja karantina za životinje u karantinu (1 jato - 16.000 piladi).
- ✓ U maju su dvije pošiljke hrane životinjskog porijekla (zamrznuto pileće meso) u ukupnoj količini od 47.004,00 kg su vraćene ino isporučiocu, zbog neispunjavanja mikrobioloških kriterijuma za bezbjednost hrane (salmonela).
- ✓ U julu je zabranjeno stavljanje na tržište jedne pošiljke čvaraka, ukupne težine 740 kg zbog neusaglašenosti za zahtjevima Uredbe o informisanju potrošača o hrani.
- ✓ U oktobru su dvije pošiljke hrane životinjskog porijekla (proizvodi od mlijeka) u ukupnoj količini od 4.710,00 kg su vraćene ino isporučiocu, zbog neispunjavanja propisanih uslova transporta.

IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA SEKTORA ZA VETERINU

Odsjek za zdravlje, zaštitu dobrobiti životinja i identifikaciju i registraciju – ukupno 6.595 zahtjeva, od čega izdato:

- 4414 rješenja o utvrđivanju ispunjenosti veterinarsko sanitarnih uslova za objekte iz oblasti zaštite dobrobiti životinja, registracije držaoca životinja (pčele, konji, živina);
- 18 rješenja za naknadu štete držaocima životinja zbog suzbijanja zaraznih bolesti životinja;
- 117 rješenja o uslovima za karantin za uvezene životinje;
- 2 rješenja o uslovima za karantin u unutrašnjem karantinu;
- 2 zahtjeva nijesu riješena.

Odsjek za međunarodni promet – ukupno 2043 zahtjeva, od čega je izdato:

- 1986 rješenja o ispunjenosti veterinarsko sanitarnih uslova za uvoz pošiljki proizvoda životinjskog porijekla i hrane za životinje životinjskog porijekla;
- 57 obustavljenih postupaka po zahtjevu stranke.

Veterinarska inspekcija je u unutrašnjoj kontroli, zbog utvrđenih nepravilnosti preduzela 254 upravnim mjera i radnji, i to:

- 139 rješenja o suzbijanju i iskorenjivanju zaraznih bolesti životinja (u slučaju sumnje odnosno potvrde bolesti) i o opservaciji pasa i mačaka radi isključivanja sumnje na bjesnilo;
- 8 rješenja o otklanjanju nepavilnosti kod veterinarske ambulante;
- 17 rješenja držaocima životinja za otklanjanje nepravilnosti;
- 7 rješenja o otklanjanju nepavilnosti u objektima za prodaju kućnih ljubimaca i hrane za kućne ljubimce;
- 40 ukaza pravnim i fizičkim licima za otklanjanje nepravilnosti;
- 40 prekršajnih naloga za pravna i fizička lica;
- 3 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka.
- U 2020. godini, veterinarska inspekcija na graničnim inspekcijским mjestima izvršila je pregled 12330 pošiljki životinja, proizvoda životinjskog porijekla i hrane za životinje životinjskog porijekla. Pošiljke živih životinja namjenjenih daljem uzgoju su upućene u karantin, radi ispitivanja zdravstvenog stanja, prije puštanja u slobodan promet.
- Nakon izvršenih pregleda izdato je:
- 9184 rješenja o puštanju u slobodan promet životinja i pošiljki proizvoda životinjskog porijekla i hrane za životinje životinjskog porijekla;
- 2265 rješenja o dozvoli tranzita preko teritorije Crne Gore;
- 881 serifikata za izvoz pošiljki proizvoda životinjskog porijekla i hrane za životinje životinjskog porijekla; i
- 9 rješenja o zabrani uvoza i stavljanju na tržište/uništenju pošiljki proizvoda životinjskog porijekla i hrane za životinje životinjskog porijekla.

Izveštavanje o pojavi i kretanju zaraznih bolesti životinja

Uprava je pratila pojavu i kretanje zaraznih bolesti životinja u Crnoj Gori u 2020. godini, pripremala mjesečne izvještaje o pojavi i kretanju zaraznih bolesti koje su objavljene i na internet stranici Uprave. Podaci o pojavi i kretanju zaraznih bolesti životinja dostavljeni su i Međunarodnoj organizaciji za zdravlje životinja (OIE).

Uprava je kontinuirano vršila razmjenu podataka sa Institutom za javno zdravlje o kretanju zaraznih bolesti životinja odnosno ljudi, na mjesečnom nivou.

Dijagnostikovane zarazne bolesti životinja u 2020. godini:

NAZIV BOLESTI	Vrsta životinje	Broj žarišta	Broj oboljelih životinja
---------------	-----------------	--------------	--------------------------

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

Infektivni rinotraheitis govoda/ infektivni pustolozni vulvovaginitis	govoda	5	5
Enzootska leukoza	govoda	4	4
Paratuberkuloza	govoda	1	1
Q-groznica	govoda	6	9/1*
	ovce	3	36
	koze	3	14
Trihinelozna	divlje svinje	6	6
Nozemoza	pčele	4	6
Američka kuga pčelinjeg legla	pčele	10	45 pčelinjih društava
Varooza		1	1
Enzootski pobačaj	ovce	5	9
	koze	6	12
Artritis i encefalitis koza	koze	6	371
Bolest virusnog proliva/bolest sluzokože govoda	govoda	15	19
Lajšmanioza	pas	26	27
Salmoneloza	živina	20	23
Plavi jezik	govoda	2	3**
Toksoplazmoza	Goveda	1	3

*Kod 9 govoda tvrđeno prisustvo specifičnih antitela protiv uzročnika, a kod 1 govoda slučaj potvrđen PCR testom

**u okviru aktivnog nadzora

Praćenje epizootiološke situacije i dijagnostika zaraznih i parazitskih bolesti

Tokom godine vršeno je stalno praćenje epizootiološke situacije u zemlji, regionu i svijetu radi blagovremenog otkrivanja pojave i preventivnog djelovanja u cilju održavanja stabilne epizootiološke situacije u Crnoj Gori.

Sprovedena su sljedeća dijagnostička ispitivanja u cilju praćenja i ranog otkrivanja naročito opasnih zaraznih bolesti:

Slinavka i šap

Pasivni monitoring

Radi ranog otkrivanja slinavke i šapa kod domaćih papkara obavezno je isključivanje infekcije slinavkom i šapom u svim slučajevima kada klinički znaci bolesti upućuju na sumnju na slinavku i šap. U svrhu pasivnog monitoringa pojave bolesti slinavka i šap, u slučaju iznenadnog obolijevanja ili uginuća preživara ili svinja sa kliničkim znacima koji upućuju ili mogu upućivati da se radi o bolesti slinavka i šap, postupa se u skladu sa Pravilnikom o mjerama za sprečavanje pojave, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje bolesti slinavka i šap („Službeni list CG“ broj 38/15) kojim je propisan i način kliničkog i laboratorijskog ispitivanja u slučaju sumnje.

Aktivni nadzor

Radi zadržavanja/potvrde zvaničnog statusa zemlje slobodne od slinavke i šapa – bez vakcinacije kod Međunarodne organizacije za zdravlje životinja – OIE, Uprava je sačinila Stručno uputstvo za aktivni nadzor – Stručno uputstvo za sprovođenje monitoringa bolesti slinavka i šap u 2020. godini, broj 03/1-312/20-5048 od 23.07.2020. godine.

Uzorci – 300 uzoraka krvi malih preživara (ovaca i koza) su nasumično izabrani od strane SVL iz banke seruma¹ sa ciljem dokazivanja odsustva infekcije. Odabrana strategija nasumičnog uzorkovanja obezbjeđuje pouzdanost od 95% za dokazivanje prisustva infekcije slinavke i

¹ Uzorci krvnih seruma koji su tokom aprila – juna 2020. godine dostavljani SVLičkoj veterinarskoj laboratoriji i ispitivani na prisustvo specifičnih antitijela protiv *Brucella spp.* i čuvani u zamrzivaču

šapa ukoliko je ona prisutna u 1% inicijalnih uzorkovanih jedinica, čiji je broj dovoljan za detekciju infekcije ako je prisutna, a sve u cilju obezbjeđenja pouzdanih rezultata monitoringa, u svemu u skladu sa obimom ispitivanja utvrđenim Programom mjera i Stručnim uputstvom.

U cilju ravnomjerne zastupljenosti ispitivanja u sjevernom: Plužine, Bijelo Polje, Berane, Pljevlja, Žabljak, centralnom: Podgorica, Danilovgrad, Nikšić i južnom dijelu Crne Gore: Herceg Novi i Ulcinj, kako bi se mogla cjelovitije sagledati trenutna epizootioška situacija kada je bolest slinavka i šap i pitanju, vršen je nasumični odabir po 30 uzoraka seruma malih preživara sa teritorija gore navedenih opština.

Ni u jednom od 300 uzoraka seruma ovaca nije utvrđeno prisustvo specifičnih antitijela na virus bolesti slinavka i šap.

Q groznica

S obzirom na pojavu ove bolesti u predhodnim godinama, a naročito imajući u vidu da je zoonoza, akcenat je stavljen na praćenje pojave ove bolesti i u 2020. godini.

Ispitivanja na Q groznicu vrše se kod otkrivanja izvora bolesti poslije epidemije kod ljudi i osoba profesionalno izloženih infekciji, kada je to epizootiološki opravdano, kao i kod svakog pobačaja kod goveda, ovaca i koza.

Osim od životinje koja je pobacila, veterinar uzima uzorke krvi i od životinje za koju se sumnja da je izvor epidemije kod ljudi, odnosno od životinja po rješenju službenog veterinara, i dostavlja ih SVL radi ispitivanja na Q groznicu.

Uzorkovanje odgovarajućeg materijala, način postupanja i ispitivanja kod sumnje odnosno potvrde Q groznice kod goveda vrši se u skladu sa Stručnim uputstvom za uzorkovanje materijala, način postupanja i ispitivanja kod sumnje odnosno potvrde Q groznice kod goveda, broj 323/19-0301-269/145 od 1.10.2019. godine.

Tokom 2020. godine od strane veterinarskih ambulanti dostavljeno je i u SVL laboratorijski ispitano ELISA testom ukupno 1128 uzoraka krvi, i to 469 uzoraka od koza, 576 uzoraka od ovaca i 83 uzoraka od goveda i 11 uzoraka sirovog mlijeka krava radi konfirmatornog PCR testa na Q groznicu.

Od ukupnog broja, potvrđeno je prisustvo Q groznice (ELISA) kod 36 ovaca i 14 koza i 9 krava (ELISA) i kod 1 krave PCR testom. Na pomenutim gazdinstvima su odmah preduzete propisane mjere u cilju iskorjenjivanja ove bolesti (laboratorijska ispitivanja, eutanazija svih pozitivnih grla, biosigurnosne mjere), u slučaju goveda na jednom gazdinstvu, kod 1 goveda kod kojeg je PCR metodom potvrđeno prisustvo uzročnika.

Takođe, izvršeno je ispitivanje na prisustvo antitijela specifičnih za uzročnika Q groznice kod 89 goveda, 30 koza i 11 goveda, u okviru ispitivanja uzoraka dostavljenih radi utvrđivanje uzročnika pobačaja krava, ovaca i koza.

Utvrđivanje uzročnika pobačaja krava, ovaca i koza

Držaoci krava, ovaca i koza obavezni su da svaki pobačaj kod ovih životinja prijave veterinarskoj ambulanti. Svi pobačaji krave, ovce ili koze koji su od strane držaoca životinja prijavljeni veterinarima na terenu i, u slučaju sumnje na pobačaj zarazne etiologije, dostavljeni SVL, ispitani su u svrhu utvrđivanja uzročnika pobačaja krava, ovaca i koza. Ispitivanje uzročnika pobačaja krava vršeno je za: brucelozu goveda, Q groznicu, Infektivni rinotraheitis goveda /infektivni pustolozni vulvovaginitis (IBR/IPV krava), Bolest virusnog proliva / bolest sluzokože goveda (BVD) i *Neospora caninum*. Kod ovaca i koza: bruceloza, Q groznica i *Chlamydomphila abortus*.

Najčešće je izolovana *Neospora caninum* i virus BVD kod krava i *Chlamydomphila abortus* ovaca /koza.

Takođe, neredene su i sprovedene mjere usmrćivanja i neškodljivog uklanjanja koka nosilja odnosno tovne piladi kod kojih je tokom trajanja karantina ili tokom držanja i uzgoja utvrđeno prisustvo *Salmonella Enteritidis* ili *Salmonella typhimurium*.

Tuberkuloza goveda

Radi blagovremenog otkrivanja i suzbijanja tuberkuloze kod svih goveda starijih od šest nedjelja veterinarske ambulante su vršile dijagnostičko ispitivanje jednokratnim intradermalnim tuberkulinskim testom (bovini), a u slučaju sumnjive ili pozitivne reakcije izvođen je komparativni intradermalni tuberkulinski test (retuberkulinizacija bovinim i avijarnim tuberkulinom).

Zakonska obaveza držaoca goveda je da omogući sprovođenje programa mjera i drugih propisanih mjera. Tuberkulinizacija se srovi na način propisan Pravilnikom o mjerama za utvrđivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje tuberkuloze goveda („Službeni list CG“, broj 64/08) i u rokovima koji su propisani Programom mjera.

U 2020. godini, 65.341 govedo je ispitano po Programu mjera na teritoriji Crne Gore. Planirani obuhvat u 2020. Programom mjera je 69.200 goveda na teritoriji Crne Gore, tako da je zacrtani plan ispunjen 94,42%.

Podaci o rezultatima tuberkulinskog testa upisuju se u tuberkulinsku listu, za svako grlo pojedinačno. Tuberkulinsku listu potpisuju držalac goveda i ovlašćeni veterinar na dan izvršene tuberkulinizacije i na dan čitanja tuberkulinske reakcije.

Podaci o ispitanim govedima na gazdinstvu bilježe se u Elektoskoj bazi podataka, za svako pojedinačno ispitano govedo, najkasnije u roku od pet radnih dana od dana očitavanja, a u slučaju kada je zabilježena sumnjiva ili pozitivna reakcija na tuberkulinski test, veterinar je dužan da rezultate upiše bez odlaganja, a najkasnije u roku od 24 sata od trenutka očitavanja sumnjivog ili pozitivnog rezultata.

Kod svih goveda koja su prilikom tuberkulinizacije imala sumnjivu/pozitivnu reakciju na bovini tuberkulin izvršena je retuberkulinizacija (avijarni i bovini tuberkulin). Nakon retuberkulinizacije, utvrđen je jedan rezultat koji nije pozitivan, izvršeno je klanje tog grla i uzeti uzorci zaklanog goveda sa linije klanja, i dostavljeni laboratoriji, radi službene potvrde odnosno isključivanja bolesti (tuberkuloza goveda je službeno potvrđena kada se izoluje uzročnik *Mycobacterium bovis*). U laboratoriji nije utvrđen pozitivan rezultat na tuberkulozu goveda, odnosno nije izolovan *Mycobacterium bovis*.

Kao obavezna mjera, tuberkulinizacija goveda se srovi i nad svim uvezenim govedima. U 2020. godini 78 goveda ispitano u okviru sprovođenja mjera u karantinu za uvezena goveda, 11 goveda tokom karantina u unutrašnjem prometu.

Ova mjera se u potpunosti finansira iz budžeta Uprave, osim za ispitivanje u karantinu, kada troškove snosi uvoznik.

Enzootska leukoza goveda

U skladu sa propisima – Pravilnikom o mjerama za utvrđivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje enzootske leukoze goveda („Službeni list CG“, broj 64/08) i Programom mjera, dijagnostičkom ispitivanju na enzootsku leukozu podvrgavaju se sva goveda starija od 24 mjeseca. U SVL izvršen je odabir uzoraka krvi goveda dostavljenih od strane veterinarskih ambulanti za ispitivanje na brucelozu goveda, radi ispitivanja na enzootsku leukozu goveda (goveda starija od 24 mjeseca) koji su ispitani serološki.

Serološko ispitivanje goveda vrši se u skladu sa Pravilnikom o mjerama za utvrđivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje enzootske leukoze goveda („Službeni list CG“, broj 64/08).

U 2020. godini, kroz Program mjera ukupno je ispitano 45.544 uzoraka krvi goveda starijih od 24 mjeseca. Programom mjera je predviđen obuhvat od 50.000 goveda na teritoriji Crne Gore tako da je zacrtani plan ispunjen 91,09%.

Takođe, Programom mjera je propisano da ukoliko se prilikom klanja ili uginuća životinje uoče značajne tumorozne promjene karakteristične za enzootsku leukozu goveda, promijenjeni dijelovi se šalju SVL, radi patohistoloških ispitivanja i o tome se obavještava nadležni službeni veterinar i službeni veterinar u mjestu porijekla životinje.

Kao obavezna mjera, ispitivanje na enzootsku leukozu goveda se sprovodi i nad svim uvezenim govedima. U 2020. godini 73 goveda ispitano u okviru sprovođenja mjera u karantinu za uvezena goveda i 8 goveda tokom karantina u unutrašnjem prometu.

Ova mjera se u potpunosti finansira iz budžeta Uprave, osim za ispitivanje u karantinu, kada troškove snosi uvoznik.

Takođe, u skladu sa propisima, na svim gazdinstvima na kojima su utvrđena seropozitivna grla na enzootsku leukozu goveda izvršene su mjere u skladu sa Pravilnik o mjerama za utvrđivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje enzootske leukoze goveda („Službeni list CG“, broj 64/08), što uključuje i ispitivanje svih goveda, bez obzira na starost.

Laboratorijskim ispitivanjima utvrđeno je prisustvo specifičnih antitijela na enzootsku leukozu u 7 uzorka krvnih seruma, po dva sa teritorije opštine Ulcinj (dva gazdinstva), Bijelo Polje (dva gazdinstva) i Herceg Novi (jedno gazdinstvo gazdinstva), i jedan sa teritorije opštine Podgorica.

Nad svim pozitivnim govedima kao i na gazdinstvima sa zabilježenim slučajevima enzootske leukoze goveda sa teritorije opština Bijelo Polje i Ulcinj sprovedene su propisane veterinarske mjere. U Herceg Novom i Podgorici mjere nijesu sprovedene zbog epidemiološke situacije, a grla su u izolaciji i ispitivaće se u 2021.

Nakon 2004. i 2005. godine, kada je izbijanje enzootske leukoze zabilježeno u većem obimu, i kada su sprovedene hitne veterinarske mjere u cilju suzbijanja bolesti, posljednjih godina utvrđuje se približno isti broj sero-pozitivnih goveda tokom godine, odnosno pojavljivanje ove bolesti u Crnoj Gori je zadržano na relativno niskom nivou. Ovi rezultati govore u prilog dobroj, pravovremenoj i stručnoj primjeni mjera za suzbijanje leukoze, sa jedne strane, ali ukazuje i na permanentno prisustvo virusa enzootske leukoze goveda u populaciji goveda u Crnoj Gori, zbog čega će ovo oboljenje i u narednom periodu biti predmet pažnje i nadzora veterinarske službe.

Bruceloza goveda, ovaca i koza

Radi blagovremenog otkrivanja i suzbijanja pojave bruceloze vrši se dijagnostičko ispitivanje krvnih seruma kod svih goveda starijih od 12 mjeseci, osim mužjaka namijenjenih za tov, i ovaca i koza starijih od šest mjeseci u cilju stvaranja preduslova za dobijanje i održavanje zdravstvenog statusa gazdinstava slobodnog od ove bolesti na teritoriji Crne Gore. Cilj ispitivanja je blagovremeno praćenje i eventualno otkrivanje mogućeg unošenja uzročnika bruceloze na teritoriju Crne Gore iz država u okruženju u kojima je prisutna ova bolest odnosno zbog nepoznate epizootološke situacije po pitanju ove bolesti u nekim od država okruženja.

Goveda

Radi blagovremenog otkrivanja i suzbijanja bruceloze od svih goveda starijih od 12 mjeseci, osim mužjaka namijenjenih za tov, veterinarske ambulante su vršile uzorkovanje krvi. Uzorke pune krvi goveda dostavljale su veterinarske ambulante SVL u sterilnim sistemima za uzimanje krvi (vakutainerima), obilježene odgovarajućim bar-kodom i uz odgovarajući elektronski uput za laboratorijsko ispitivanje. Svi bar-kodovi dostavljenih uzoraka su prije laboratorijskog ispitivanja skenirani kako bi se utvrdila njihova prisutnost u Elektorskoj bazi podataka i kako bi se rezultati ispitivanja mogli unijeti u LaBIS odnosno Elektronsku bazu podataka.

Ispitivanje na brucelozu se srovodi na način propisan Pravilnikom o mjerama za utvrđivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje bruceloze goveda („Službeni list CG“, broj 64/08) i u rokovima koji su propisani Programom mjera.

U 2020. godini, 53.644 goveda je ispitano na brucelozu, po Programu mjera na teritoriji Crne Gore. Planirani obuhvat Programom mjera u 2020. je 56.000 goveda na teritoriji Crne Gore, realizacija 95,97%.

Kao obavezna mjera, ispitivanje na brucelozu goveda se sprovodi i nad svim uvezenim govedima. U 2020. godini 106 goveda ispitano u okviru sprovođenja mjera u karantinu za uvezena goveda i 8 goveda tokom karantina u unutrašnjem prometu.

Ni u jednom dostavljenom i ispitanom uzorku nije utvrđeno prisustvo specifičnih antitijela protiv *Brucella spp.*

Imajući u vidu da na ovom obimu ispitivanja nije utvrđen ni jedan pozitivan slučaj, kao i činjenicu da nijedan uzorak koji je SVL dostavljen u slučaju pobačaja goveda nije dao pozitivan laboratorijski rezultat na brucelozu, može se zaključiti da je epizootiološka situacija, kada je u pitanju brucelozna goveda u Crnoj Gori i dalje veoma dobra, posebno ako se uzme u obzir stalno prisustvo ove bolesti i pojedinim zemljama u okruženju i prisustni transport i promet životinja i hrane životinjskog porijekla sa tim istim zemljama.

Ovce i koze

Ukupno je ispitano 137.846 uzoraka krvnih seruma ovaca i koza na cijeloj teritoriji Crne Gore. Ispitivanje cijele populacije ovaca i koza, starije od 6 mjeseci, po prvi put je sprovedeno u 2020. godini. Dodatno, vršeno je dijagnostičko ispitivanje uzoraka dostavljenih kod pobačaja goveda, ovaca i koza i ni u jednom nije utvrđeno prisustvo *Brucella spp.*, uzročnika bruceloze.

Ni u jednom dostavljenom i ispitanom uzorku krvi malih preživara nije utvrđeno prisustvo specifičnih antitijela protiv *Brucella melitensis*.

Imajući u vidu da na ovom obimu ispitivanja nije utvrđen ni jedan pozitivan slučaj, kao i činjenicu da nijedan uzorak koji je Laboratoriji dostavljen u slučaju pobačaja goveda i malih preživara nije dao pozitivan rezultat na brucelozu, i da se samo sporadično registruju slučajevi bruceloze kod ljudi, može se zaključiti da je epizootiološka situacija, kada je u pitanju brucelozna goveda, ovaca i koza u Crnoj Gori i dalje veoma dobra, posebno ako se uzme u obzir stalno prisustvo ove bolesti i pojedinim zemljama u okruženju i prisustni transport i promet životinja i hrane životinjskog porijekla sa tim istim zemljama.

Ispitivanje svih ovaca i koza na brucelozu je osnov za dodjelu statusa gazdinstva slobodnog od bruceloze, a cilj je status zemlje slobodne od bruceloze. Dodatno, ova bolest je zoonoza.

Bolesti pčela

Radi otkrivanja i suzbijanja pojave zaraznih bolesti pčela vršena su ispitivanja 179 uzorka pčela i/ili pčelinjeg legla. Američka kuga, kao najopasnija bolest pčela na našim prostorima, je registrovana na teritoriji 7 opština (Berane, Nikšić, Bar, Rožaje, Mojkovac, Pljevlja i Andrijevica), u 10 pčelinjaka i ukupno 45 pčelinjih društava. Na pčelinjacima sa utvrđenim pozitivnim slučajevima sprovedene su mjere po nalogu službenih veterinarara. Takođe, izvršen je pregled pčelinjih društava u krugu od 3km od zaraženog pčelinjaka. Ova bolest konstantno je prisutna tokom posljednjih 10 godina, u manjem ili većem obimu.

Kada se podaci za 2020. godinu uporede za podacima registrovanih slučajeva američke kuge tokom posljednjih 10 godina, uočava se da je u 2020. godini došlo do povećanja broja registrovanih slučajeva (2019 – 8, 2018 – 22, 2017 – 25). Upoređujući raspoložive podatke može se zaključiti da epizootiološka situacija, kada je u pitanju ova bolest, već godinama ostaje na sličnom nivou, ali povećanje broja slučajeva u ovoj godini upućuje na moguće povećanje i u narednim godinama. Potencijal brzog širenja ove zarazne bolesti mora se stalno imati u vidu, posebno u uslovima čestog seljenja pčelinjih društava tokom sezone, sa i na područja na kojima je zaraza prisutna.

Avijarna influenza

Radi blagovremenog otkrivanja prisustva virusa avijarne influence, vrši se aktivni i pasivni nadzor prisustva virusa avijarne influence kod domaće živine i divljih ptica.

U Crnoj Gori do danas nije potvrđen nijedan slučaj avijarne influence kod domaće živine. Jedini slučaj prisustva virusa visoko patogene avijarne influence zablježen je kod divlje patke, u decembru 2016. godine, i to na jednom uzorku iz monitoringa.

Pasivni nadzor: ispitivanje uzorka sa kliničkom sumnjom na avijarnu influencu – ispitan 1 uzorak od divlje ptice i 1 uzorak od domaće živine, oba sa negativnim rezultatom.

Aktivni nadzor kod domaće živine: Dijagnostičko – serološko ispitivanje na avijarnu influencu u okviru aktivnog monitoringa domaće živine, sprovedeno je tokom novembra/decembra 2020. godine na osnovu Programa mjera u 2020. godini i na osnovu Stručnog uputstva Uprave, a u svrhu praćenja i brzog blagovremenog otkrivanja eventualne pojave ove bolesti na prostorima Crne Gore kod domaće živine – prvenstveno koka nosilja.

Uzorkovanje je vršilo tri veterinarske ambulante na terenu po ovlaštenju i instrukcijama Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove Crne Gore i to:

1. Veterinarska ambulanta Vet-Sanus, Bijelo Polje.
2. Veterinarska ambulanta Nikšić d.o.o., Nikšić
3. Veterinarska ambulanta Ibričevina d.o.o., Podgorica.

Ispitivanje je sprovedeno tokom oktobra/decembra 2020. godine, neposredno nakon migratornog talasa kojim su migratorne ptice preko teritorije Crne Gore migrirale u pravcu juga. Osnovni cilj ispitivanja je bilo utvrđivanje eventualnog prisustva virusa avijarne influence na teritoriji Crne Gore nakon „preleta“ velikog broja migratornih ptica tokom jesenje migratorne sezone, imajući u vidu povećani rizik od unošenja virusa tokom tog perioda.

Prikupljano je 1865 uzoraka krvi koka nosilja koji su ispitan u SVL. Ni u jednom dostavljenom i ispitanim uzorku krvi kokošaka nije utvrđeno prisustvo specifičnih antitijela na virus avijarne influence, iz čega se može zaključiti da živina koja je ispitivana nije bila u kontaktu sa virusom avijarne influence.

Aktivni nadzor kod divljih ptica:

Dostava trahealnih/kloakalnih briseva divljih ptica izvršena je tokom decembra mjeseca 2020. godine. Dostavljeni uzorci su uzimani od divljih ptica iz regiona Donje Zete.

Dostavljeno je ukupno 300 uzorka briseva, od čega 150 trahealnih i 150 kloakalnih briseva. Brisevi su uzimani od divljih vodenih ptica i to: Aythya ferina, Anas crecca, Aythya penelope i Fulica atra.

Molekularno dijagnostičkom metodom – Real-time PCR ni u jednom uzorku trahealnih/kloakalnih briseva nije detektovao prisustvo sekvence virusa avijarne influence (M-gen)

Obzirom na povećanu pojavu bolesti u zemljama Evrope, načine širenja, kao i činjenicu da migratorni putevi divljih ptica vode i preko teritorije Crne Gore, procjena je da postoji rizik od pojave ove bolesti i u našoj zemlji u narednom periodu. U skladu sa analizama rizika, a tokom posljednjih petnaestak godina od kada je virus avijarne influence, u manjem ili većem obimu prisutan u zemljama Evrope i Azije, Uprava preduzima sve neophodne preventivne mjere u cilju maksimalnog smanjivanja rizika unošenja bolesti u Crnoj Gori.

Bolest plavog jezika

Radi sprečavanja bolesti plavog jezika (u daljem tekstu: BPJ), nakon pojave bolesti u u 2016. godini u vidu veće epizootije, tri godine (2017-2019) vršena je masovna vakcinacija svih goveda i ovaca u cilju sticanja i održavanja aktivnog imuniteta protiv virusa bolesti plavog jezika – serotip 4. tako da je imunološki zaštićeno preko 80% populacije goveda i ovaca.

U 2020. godini nije se sprovodila vakcinacija goveda protiv BPJ, a u cilju otkrivanja moguće cirkulacije virusa kao i dokazivanja odsutva virusa bolesti kvrgave kože goveda sa područja zemlje i potvrđivanje statusa zemlje slobodne od ove bolesti sprovodio se aktivni i pasivni nadzor bolesti plavog jezika.

U Crnoj Gori od maja 2017. godine nije zabilježen ni jedan slučaj bolesti plavog jezika, a u 2020. godini, tokom sprovođenja aktivnog monitoringa utvrđeno je prisustvo uzročnika BPJ kod 3 goveda na 2 gazdinstva (Danilovgrad i Pljevlja).

Kako bi Crna Gora stekla status zemlje slobodne od plavog jezika, neophodno je dalje vršiti nadzor nad ovom bolešću (pasivni i aktivni) radi otkrivanja mogućeg unosa virusa bolesti plavog jezika kao i entomološki nadzor – kontrola vektora – insekti iz roda *Culicoides*, prenosioca bolesti plavog jezika, radi utvrđivanja njihovog prisustva utvrđivanje prisustva/odsustva virusa bolesti plavog jezika.

U cilju otkrivanja mogućeg unosa virusa bolesti plavog jezika, u 2020. vršen je: aktivni nadzor koji se zasniva na laboratorijskim ispitivanjima i pasivni nadzor, u skladu s programom i entomološki nadzor vektora bolesti plavog jezika.

Aktivni nadzor

Nadzor je vršen u cilju preciznije procjene trenutne prevalencije kod prijemljivih životinja, kako bi se mogli sagledati mogući budući scenariji širenja virusa bolesti plavog jezika u Crnoj Gori i razmotrila prioritarna politika nabavke vakcina.

Tokom 2020. godine, na osnovu Programa mjera u 2020, sprovedena su ispitivanja sa ciljem otkrivanja moguće pojave virusa bolesti plavi jezik nakon prestanka vakcinacije, i to u vidu pasivnog nadzora – u slučajevima iznenadnog obolijevanja ili uginuća goveda, ovaca i koza sa kliničkim znacima koji upućuju ili mogu upućivati na sumnju da se radi o bolesti plavi jezik, aktivnog nadzora, kao i kroz entomološki nadzor.

U cilju sprovođenja aktivnog nadzora Crna Gora je podeljena na 2 područja – manje ugroženo i ugroženo područje, na

osnovu epizootiološke situacije, veličine područja, geografskog položaja, brojnosti populacije goveda odnosno ovaca, načinu širenja i broju pozitivnih slučajeva bolesti u 2016. i 2017. godini.

Planirani obuhvat:

- u manje ugroženom području (opštine Plav, Gusinje, Rožaje, Andrijevica, Berane, Bijelo Polje, Petnjica i Mojkovac uzorkovanje će se vršiti na 59 goveda, ovaca i koza propisane starosti (5% prevalencije sa 95% pouzdanosti) dva puta godišnje (u periodu 1. avgust – 10 septembar i 10. oktobar – 20. novembar);
- u ugroženom području uzorkovanje krvi će se vršiti 4 puta kod 149 životinja (sve ostale sem gore navedenih opština, 2% prevalencije sa 95% pouzdanosti) u periodu od 20. jun – 20 jul, 1. avgust – 1. septembar, 10. septembar – 10. oktobar, 20. oktobar – 20. novembar.

Zbog situacije sa koronavirusom u Crnoj Gori i obolijevanja veterinarima i poljoprivrednicima na terenu, ograničenog i kontrolisanog kretanja i drugih mjera u uslovima epidemije, bilo je nemoguće sprovesti sve aktivnosti u vezi sa aktivnim nadzorom. U skladu sa Programom mjera, trebalo je sprovesti aktivni nadzor kroz klinički pregled i posete gazdinstvima tokom perioda vektorske aktivnosti (dva odnosno četiri puta u zavisnosti od područja). Iz gore navedenih razloga ovaj dio programa je djelimično sproveden. U određenim opštinama, najviše pogođenim koronavirusom (Andrijevici, Beranama, Petnjici i Šavniku, kao ni u Herceg Novom, Budvi i Kotoru, program nije realizovan. U ostalim opštinama je aktivni nadzor sproveden djelimično. Izvršeno je kliničko ispitivanje i uzimanje uzoraka krvi od kontrolnih životinja na kraju sezone aktivnosti vektora.

U SVL je prema Uputstvu Uprave dostavljeno ukupno 233 uzoraka krvi goveda koji su ispitani na prisustvo specifičnih antitijela protiv virusa uzročnika bolesti plavi jezik. U 96 uzoraka je utvrđeno prisustvo specifičnih antitijela. Za sva seropozitivna goveda izvršen je pregled kroz Elektornsku bazu, i za veći broj je utvrđeno da se radi o starijim govedima koja su u prethodnom periodu bila vakcinisana (2017-2019) zbog čega je i došlo do razvoja imunološkog odgovora koji je detektovan serološkim ispitivanjima.

Za ostala seropozitivna goveda (nijesu vakcinisana) vršeno je dodatno uzorkovanje krvi tih životinja u cilju dodatnih laboratorijskih ispitivanja molekularnim tehnikama dijagnostike odnosno potvrđivanja prisustva / odsustva virusa uzročnika ove bolesti. Iz tog razloga, ukupno je ponovo uzorkovano i SVL dostavljeno i ispitano svega 38 prethodno utvrđenih seropozitivnih grla goveda (od 233).

Kod 3 goveda kroz aktivni nadzor metodom Real-time RT PCR detektovana je sekvenca RNK virusa bolesti plavog jezika (dva na teritoriji opštine Danilovgrad i jedan na teritoriji opštine Pljevlja). Na ovim gazdinstvima sprovedene mjere nadzora.

Pasivni nadzor bolesti plavi jezik

Pasivni nadzor se sastojao od službenog otkrivanja i istraživanja svake sumnje na bolest. Pasivni nadzor se vršio radi praćenja prisustva i blagovremenog otkrivanja bolesti plavog jezika kod domaćih preživara (goveda, ovce i koze) u svim slučajevima kada klinički znaci upućuju na sumnju na bolest plavog jezika, kao i radi potvrde odsustva virusa bolesti plavog jezika nakon njegovog pojavljivanja. U ovim slučajevima propisano je obavezno laboratorijsko potvrđivanje, odnosno isključivanje kliničke sumnje na bolest plavog jezika.

U okviru pasivnog nadzora bolesti plavog jezika, od strane ovlašćenih veterinarskih ambulanti, dostavljani su uzorci pune krvi za molekularna ispitivanja (odnosno unutrašnjih organa uginulih životinja). Tokom godine dostavljeno je i ispitano ukupno 67 uzoraka pod sumnjom da se radi o bolesti plavog jezika i to: 30 uzorka porijeklom od goveda, 26 uzoraka porijeklom od ovaca i 11 uzoraka od koza. Ni u jednom dostavljenom uzorku koji je ispitano metodom Real-time RT PCR. nije utvrđeno prisustvo sekvence RNK virusa uzročnika BPJ.

Entomološki nadzor (nadzor vektora)

Entomološki nadzor je vršen prikupljanjem i identifikacijom insekata iz roda *Culicoides* u cilju utvrđivanja prisutnosti i dinamike pojavljivanja insekata roda *Culicoides* njihove geografske distribucije i rasprostranjenosti utvrđivanjem područja i perioda godine od najvećeg rizika za pojavu i širenje virusa bolesti plavog jezika određivanjem perioda sezonski slobodnog od vektora virusa bolesti plavog jezika, odnosno perioda kada nisu aktivni adulti insekata roda *Culicoides*. Analizom uzoraka insekata utvrđivan je ukupan broj prisutnih odraslih insekata roda *Culicoides*, identifikovane vrste vektora i virološkim ispitivanjem vektora utvrđivana moguća cirkulacija virusa.

Utvrđivanje prisustva vektora i njegove aktivnosti se vršilo upotrebom UV Black light i Onderstepoort-type black light klopki na šest odabranih lokaliteta u sljedećim opštinama: Cetinje, Nikšić, Danilovgrad, Herceg Novi, Bar i Bijelo Polje, u okviru referentnih geografskih jedinica na teritoriji cijele Crne Gore. Uzorkovanje je sprovedeno dva puta mjesečno u periodu od maja zaključno sa novembrom 2020. godine. U aprilu nije vršeno uzorkovanje zbog loših meteoroloških prilika na osnovu kojih je procijenjena slaba aktivnost insekata, kao i zbog vanrednih okolnosti koje su nastale u zemlji usljed epidemije Covid-19 virusa.

Za period od 7 mjeseci, počev od maja zaključno sa novembrom 2020. godine, uzorkovanje insekata roda *Culicoides* se obavljalo na odabranim lokalitetima, a nakon prikupljanja, u SVL vršena je identifikacija i sortiranje na vrste insekata (i brojanje), izdvajanje insekata roda *Culicoides* i detekcije virusa molekularnom (PCR).

Rezultati: utvrđena je prisustvo insekata iz *Culicoides* i to: *Obsoletus complex* i *Pulicaris complex*, a ni u jednom uzorku nije utvrđeno genoma virusa BPJ.

Bolest kvrgave kože goveda

U Crnoj Gori u 2020. godini nije zabilježen slučaj bolesti kvrgave kože (u daljem tekstu: BKK). Posljednji slučaj BKK u Crnoj Gori bio je 10. oktobra 2016. godine na nevakcinisanom grlu. Od tada je BKK u potpunosti pod kontrolom i do danas nemamo nijedan slučaj.

Radi sprečavanja bolesti kvrgave kože goveda četiri godine (2016-2019) vršena je vakcinacija svih goveda u cilju sticanja i održavanja aktivnog imuniteta protiv virusa bolesti kvrgave kože.

U 2020. godini nije se sprovodila vakcinacija goveda protiv bolesti kvrgave kože goveda, a u cilju otkrivanja moguće cirkulacije virusa kao i dokazivanja odsutva virusa bolesti kvrgave kože goveda sa područja zemlje i potvrđivanje statusa zemlje slobodne od ove bolesti sprovodio se aktivni i pasivni nadzor bolesti kvrgave kože kod goveda.

U skladu sa preporukama GF-TAD-a (Atina, 16.-17. Oktobar 2019.) napravljene su mjere nadzora programa protiv bolesti kvrgave kože, a program je finansijski podržan od strane Evropske komisije.

Ciljevi programa su bili dokazivanje odsustva BKK i rano otkrivanje potencijalnih žarišta, kod goveda i divljih preživara u zatočeništvu, u svim djelovima teritorija Crne Gore, putem pasivnog i aktivnog nadzora bolesti, uključujući područja visokog i niskog rizika za pojavu bolesti.

Aktivni nadzor

U skladu sa Programom obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja u 2020. godini, aktivni nadzor BKK sprovodio se kliničkim pregledom i uzorkovanjem krvi goveda u područjima Crne Gore koja se smatraju ugroženim i manje ugroženim za pojavu BKK u cilju ranog otkrivanja virusa BKK.

Aktivni nadzor je podrazumijevao uzorkovanje krvi na kraju perioda visokog rizika, odnosno na kraju sezone aktivnosti vektora. Uzorkovanje je izvršeno na onim gazdinstvima na kojima su prethodno sprovedeni klinički pregledi u skladu sa Uputstvom Uprave. Goveda (sentinel životinje) od kojih se uzimala krv su odabrana na način da nijesu vakcinisana protiv BKK, da su starija od 6 mjeseci i da su rođena poslije 01.08.2019.

Ugrožena područja definisana su na osnovu epizootološke situacije, veličine područja, geografskog položaja, brojnosti populacije goveda, načinu širenja i broju pozitivnih slučajeva bolesti u 2016. godini. U skladu sa procijenjenim rizikom određen je broj uzoraka koje je potrebno ispitati na BKK.

Uzorkovanje na BKK u ugroženom području

Nadzor BKK u ugroženom području – opštine u pograničnom pojasu državne granice sa Albanijom i Kosovom* (Grad Podgorica, opštine Ulcinj, Tuzi, Andrijevića, Gusinje, Plav, Berane, Rožaje) kao i opštine Bijelo Polje, Petnjica, Mojkovac, Šavnik, Kolašin i Bar.

Uzorkovanje na BKK u manje ugroženom području

Nadzor BKK u manje ugroženom području – područja opština Plužine, Pljevlja, Žabljak, Nikšić, Danilovgrad, Cetinje, Budva, Tivat, Kotor i Herceg Novi.

Zbog situacije sa koronavirusom u Crnoj Gori i obolijevanja mnogih veterinarima i poljoprivrednika na terenu, ograničenog i kontrolisanog kretanja i drugih mjera u uslovima epidemije, bilo je nemoguće sprovesti sve aktivnosti u vezi sa aktivnim nadzorom. U skladu sa Programom mjera, trebalo je sprovesti aktivni nadzor kroz klinički pregled i posete gazdinstvima tokom perioda vektorske aktivnosti. To je trebalo učiniti četiri puta u regionu visokog rizika i dva puta u regionu niskog rizika.

Iz gore navedenih razloga ovaj dio programa je djelimično sproveden. U određenim opštinama, najviše pogođenim koronavirusom (Andrijevići, Beranama, Petnjici i Šavniku, kao ni u Budvi i Kotoru (region niskog rizika), program nije realizovan. U ostalim opštinama je aktivni nadzor sproveden djelimično. Izvršeno je kliničko ispitivanje i uzimanje uzoraka krvi od kontrolnih životinja tokom perioda vektorske aktivnosti.

Klinički pregled je bilježen na Obrascu za klinički pregled goveda na bolest kvrgave kože koji je sačinila Uprava i dostavila svim veterinarskim ambulantom.

Pasivni nadzor

Pasivni nadzor je sproveden tokom cijele godine na cijeloj teriji Crne Gore. Ovo je podrazumijevao obavezno prijavljivanje svih sumnji na BKK kako bi se potvrdila ili isključila infekcija virusom BKK.

U Crnoj Gori je u 2020. godini postojao samo jedan slučaj sumnje na bolest kvrgave kože u opštini Cetinje. Na tom gazdinstvu su bila tri grla goveda od kojih je kod jednog utvrđeno prisustvo kliničkih znakova na bolest kvrgave kože. Nakon prijavljene sumnje životinja i uzorkovana i PCR testiranje je pokazalo negativan rezultat.

Bovina spongiformna encefalopatija (BSE)

Dijagnostičko ispitivanje goveda na bovinu spongiformnu encefalopatiju (BSE) se sprovodi u Crnoj Gori, počev od druge polovine juna 2017. godine, a u cilju blagovremenog otkrivanja i suzbijanja prisustva ove bolesti.

Dijagnostičko ispitivanje goveda na bovinu spongiformnu encefalopatiju (BSE) vršeno je na osnovu Programa mjera i Pravilnika o mjerama za sprječavanje pojave, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje transmisivnih spongiformnih encefalopatija („Službeni list CG“, broj 54/15), a u cilju blagovremenog otkrivanja i suzbijanja prisustva ove bolesti.

U 2020. godini, ispitivanja su vršena kod svih goveda starijih od 30 mjeseci koja su zaklana za ishranu ljudi u odobrenim objektima za klanje. Ispitivanju podliježu autohtona kao i goveda iz uvoza.

Uzorkovanje uzoraka kaudalnog moždanog stabla goveda vrše ovlašćeni veterinari na liniji klanja u odobrenim objektima za klanje, a laboratorijsko ispitivanje vrši SVL. Uzorkovanje, dostava uzoraka, laboratorijska ispitivanja vrše se u skladu sa pravilnikom i Uputstvom za sprovođenje programa monitoringa i planom uzimanja uzoraka za ispitivanje goveda na BSE, koje je donijela Uprava. ispitivanje vrši SVL.

Takođe, Programom mjera je propisano i ispitivanje svih goveda, bez obzira na starost, sa simptomima koji upućuju na BSE kao i goveda starijih od 24 mjeseca: koja su prinudno zaklana, odnosno upućena na prinudno (hitno) klanje od strane veterinara nakon nesreće ili zbog ozbiljnih fizioloških ili funkcionalnih poremećaja, uključujući poremećaje centralnog nervnog sistema; koja, pri ante mortem pregledu, pokazuju kliničke znake zarazne bolesti ili znake na osnovu kojih se može posumnjati da su zaražene ili pokazuju fiziološke ili funkcionalne poremećaje, uključujući poremećaje centralnog nervnog sistema; uginula ili usmrćena na gazdinstvu, osim goveda usmrćenih u okviru suzbijanja epidemije odnosno iskorjenjivanja bolesti ili uginula ili usmrćena tokom prevoza ili u klanici.

U 2020. godine ukupno je ispitano 5024 uzoraka kaudalnog moždanog stabla goveda uzetih na liniji klanja (goveda starija od 30 mjeseci) što je za 28,82% više od odobrenog planiranog Programom mjera u 2020. godini (3.900 uzoraka).

Ni u jednom uzorku nije utvrđeno prisustvo prion proteina (BSE).

Bolesti riba i školjki

Radi praćenja prisustva, otkrivanja i suzbijanja bolesti riba, školjki i rakova vršeno je dijagnostičko ispitivanje uzoraka uzetih iz registrovanih ribnjaka i uzgajališta i jezera.

Bolesti slatkovodnih riba

Radi otkrivanja i praćenja bolesti slatkovodnih riba – kalifornijske pastrmke, sprovedeno je uzorkovanje u registrovanim ribnjacima na području Crne Gore. SVL sprovela je klinički pregled, uzorkovanje, patomorfološki pregled i virusološka ispitivanja kalifornijske pastrmke na prisustvo virusne hemoragične septikemije (VHS) i zarazne hematopoetske nekroze (IPN).

Uzorkovanje, dijagnostičke metode za otkrivanje i potvrđivanje neegzotičnih bolesti (VHS i IPN) vršeno je u skladu sa Programom mjera i Pravilnikom o mjerama za sprječavanje pojave, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje egzotičnih i neegzotičnih bolesti vodenih životinja i

zdravstvenim uslovima za njihovo stavljanje u promet („Službeni list CG“, br. 34/15, 92/17, 71/18 i 85/18).

Ispitivanje je izvršeno jednokratno, u periodu proljeće-jeseni 2020. godine i uzorkovano je i laboratorijski ispitano 60 uzorka koji su uzeti sa 20 ribnjaka (svaki uzorak ispitano na VHS i IPN).

Ni u jednom uzorku nije utvrđeno prisustvo virusa izazivača virusne hemoragične septikemije (VHS) niti virusa izazivača zarazne hematopoezne nekroze (IHN).

Radi dobijanja statusa da je Crna Gora slobodna od ovih bolesti obavezno je nastaviti i proširiti nadzor nad ovim dvijema bolestima na svim crnogorskim registrovanim ribnjacima, kao i izvršiti zoniranje naših vodotokova u skladu sa nacionalnim i evropskim zakonodavstvom.

Bolesti školjki

Ispitivanje školjki izvršeno u registrovanim uzgajalištima u akvatorijumu Bokotorskog zaliva u odnosu na prisustvo bonamioze – infekcije izazvane sa *Bonamia ostreae* kod evropske ostrige (*Ostrea edulis*) i martelioze – infekcije izazvane sa *Marteilia refringens* kod mediteranske dagnje (*Mytillus galloprovincialis*). Ukupno ispitano 300 uzoraka.

Uzorkovanje, dijagnostičke metode za otkrivanje i potvrđivanje ove dvije bolesti vršeno je u skladu sa Programom mjera i Pravilnikom o mjerama za sprječavanje pojave, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje egzotičnih i neegzotičnih bolesti vodenih životinja i zdravstvenim uslovima za njihovo stavljanje u promet („Službeni list CG“, br. 34/15, 92/17, 71/18 i 85/18).

Uzorkovanja je vršio tim SVL. Uzorci školjki su uzimani iz registrovanih uzgajališta sa područja Bokotorskog zaliva.

Tokom aprila mjeseca izvršeno je uzorkovanje evropskih ostriga (*Ostrea edulis*), sa tri uzgajališta, a u cilju laboratorijskog ispitivanja na prisustvo infekcije izazvane sa *Bonamia ostreae*.

Tokom septembra i oktobra mjeseca izvršeno je uzorkovanje mediteranske dagnje na ukupno 10 uzgajališta, podijeljenih na dvije zone (Tivatski zaliv i Kotorsko-risanski zaliv) sa ciljem utvrđivanja prisustva infekcije izazvane sa *Marteilia refringens*.

Patohistološkim i citološkim ispitivanjem ni u jednom uzorku mediteranske dagnje (mušulje) nije utvrđeno prisustvo infekcije parazitom *Marteilia refringens* kao ni prisustvo parazita *Bonamia ostreae* u uzorkovanom materijalu evropske ostrige.

Bolesti rakova

Ispitivanje prisustva bolesti rakova u otvorenim vodama 2019. godine je po prvi put sprovedeno u Crnoj Gori, a u 2020. nastavljeno. Naime, širenje bolesti rakova po Evropi tokom prethodnih godina kao i interesovanje investitora za farmski uzgoj rakova u zatvorenim sistemima uticalo je na uvođenje ovog monitoringa i na prostoru Crne Gore.

Predviđeni monitoring je uključivao ispitivanje mogućeg prisustva sindroma bijelih pjega rakova (uzročnik je virus iz familije *Nimaviridae*). Ova bolest se nalazi na listi OIE-a i podliježe obavezi prijavljivanja.

Uzorkovanja je vršio tim SVL uz pomoć veterinarske inspekcije. Uzorci riječnog raka (*Astacus astacus*) su uzimani iz Krupačkog jezera. Ukupno je uzorkovano 30 jedinki rakova.

Tokom laboratorijskih ispitivanja gore nevedenih uzoraka – rakova, ni u jednom uzorku pleopoda nije detektovano prisustvo sekvence DNK virusa sindroma bijelih pjega rakova.

Klasična kuga svinja

Prelazeći na politiku ne-vakcinacije svinja protiv klasične kuge svinja od 1. januara 2020. godine, Crna Gora je zvanično započela proces sticanja statusa zemlje slobodne od bolesti klasična kuga svinja bez vakcinacije, u skladu sa zakonodavstvom Evropske unije i preporukama Svjetske organizacije za zdravlje životinja (OIE). Radi sprečavanja pojave i

ranog otkrivanja bolesti klasična kuga svinja, vršen je klinički pregled svinja na svim gazdinstvima na kojima se drže svinje, pasivni nadzor populacije domaćih svinja, aktivni i pasivni nadzor populacije divljih svinja na prisustvo virusa klasične kuge svinja, kao i dijagnostičke i druge mjere u cilju blagovremenog otkrivanja i suzbijanja eventualne pojave klasične kuge svinja.

Godišnji pregled domaćih svinja na svim gazdinstvima na kojima se drže svinje

Godišnji pregled domaćih svinja vršili su veterinari iz ovlašćenih veterinarskih ambulanti, na svim gazdinstvima na kojima se drži svinje, a koja moraju biti upisana u Centralni registar gazdinstava i životinja koji vodi Uprava.

Uprava je prethodno sačinila i svim ambulantom dostavila Upitnik za pregled gazdinstava, zajedno sa podacima iz Elektronske baze o svim registrovanim gazdinstvima svinja na njihovom području.

Pregled je obuhvatao provjeru identifikacije i registracije svinja, utvrđivanje zdravstvenog statusa, edukaciju držaoca i provjeru biosigurnosnih mjera na gazdinstvima, kao jedan od preduslova za smanjenje rizika od pojave klasične kuge svinja i afričke kuge svinja.

Na osnovu stvarno zatečenog stanja na gazdinstvu i ispisa iz Elektronske baze – Dosje imanja, vršen je popis brojeve ušnih markica: novobiljenih životinja, novonabavljenih obilježenih svinja koje posjeduju potrebnu dokumentaciju koja prati životinje pri kretanju- Prijava za kretanje svinja kao i grla koja se više ne nalaze na gazdinstvu- Prijava za kretanje svinja, sa obaveznom potpisom vlasnika. Svi podaci koji se odnose na stvarno stanje na gazdinstvu upisani su u Elektronsku bazu podataka. Pregled je izvršen na 8.841 gazdinstvu sa svinjama, a tokom pregleda utvrđeno da se 6.389 gazdinstava nalaze svinje (na 2452 gazdinstva u trenutku pregleda nije bilo svinja).

Pasivni nadzor domaćih svinja na klasičnu kugu svinja

Mjere pasivnog nadzora na klasičnu kugu svinja istovjetne su mjerama pasivnog nadzora na afričku kugu svinja, s obzirom na vrlo sličnu kliničku sliku i prirodu bolesti.

Radi ranog otkrivanja klasične kuge svinja kod domaćih svinja obavezno je isključivanje infekcije virusom klasične kuge svinja laboratorijskim ispitivanjem svih slučajeva kada se utvrde klinički znakovi koji upućuju na klasičnu kugu svinja i na uzorcima uginulih svinja koji su dostavljeni sa sumnjom na afričku ili klasičnu kugu svinja, i to:

- sa gazdinstava na kojima se uzgaja 5 ili više krmača, kao i sa gazdinstava na kojima se uzgaja 50 ili više
- tovljenika na klasičnu kugu svinja ispituju se sve uginule životinje starije od dva mjeseca, a najviše dvije
- sedmično (ukoliko postoji veći broj uginuća na sedmičnom nivou ispituju se samo prva dva uginuća),
- sa svih ostalih gazdinstava ispituje se svaka uginula svinja starija od dva mjeseca,
- kada se ante i post mortem pregledom utvrdi sumnja prilikom klanja svinja;
- svake svinje kod koje se isključuje afrička kuga svinja.

Uzorci u okviru pasivnog nadzora prikupljeni su od gore navedenih životinja, a obavezno je i uzorkovanje u slučaju pojave sumnje ili kliničkih znakova koji upućuju ili bi mogli upućivati na pojavu klasične kuge svinja, svi uzorci ispituju se na prisustvo uzročnika bolesti (PCR).

U 2020. godini ispitan je 31 uzorak, ni u jednom ispitanom uzorku koji je dostavljen SVL pod sumnjom da se radi o KKS, nije utvrđeno prisustvo sekvence RNK virusa klasične kuge svinja ili specifičnih antitijela na virus ove bolesti, odnosno zaraza nije laboratorijski potvrđena.

Nadzor divljih svinja na klasičnu kugu svinja

Tokom avgusta 2020. godine, po prijavi građana sa područja opštine Kolašin, Veterinarska ambulanta „Dr Saša Drljević“ je izvršila uzorkovanje i neškodljivo uklanjanje leša divlje svinje.

U SVL je dostavljen uzorak unutrašnjih organa nađene uginule divlje svinje, radi ispitivanja na klasičnu i afričku kugu svinja. Dijagnostičkom laboratorijskom metodom Real-time PCR u ovom uzorku nije detektovana sekvenca RNK virusa klasične kuge svinja kao ni DNK virusa afričke kuge svinja.

Aktivni nadzor divljih svinja na klasičnu kugu svinja

Program aktivnog nadzora divljih svinja na klasičnu kugu svinja, koje su najčešći rezervoar virusa, sprovodi se u Crnoj Gori od 2008. godine i do danas nije dokazana cirkulacija virusa klasične kuge svinja u populaciji divljih svinja.

Cilj programa je da se serološkim praćenjem populacije divljih svinja dokaže odsutstvo ili prisutstvo bolesti u populaciji. Kako bi se postigla statistička značajnost, Uprava je u saradnji sa Lovačkim savezom Crne Gore u svakom od pet lovnih područja (Meditersko lovno područje, Submediteransko lovno područje, Centralno lovno područje, Istočno lovno područje i Sjeverno lovno područje), sa procjenjenom populacijom divljih svinja od 400 do 1.000, organizovala uzimanje uzorka od najmanje 60 jedinki, i to ukoliko bude moguće, uzorke je trebalo prikupiti tako da:

- 50 % uzoraka bude prikupljeno od jedinki starosti od 3 do 12 mjeseci;
- 35 % uzoraka bude prikupljeno od jedinki starosti od 1 do 2 godine;
- 15 % uzoraka bude prikupljeno od jedinki starosti preko 2 godine.

Lovci koji su dostavi kompletne uzorke od divljih svinja u svrhu utvrđivanja prisustva virusa klasične kuge svinja, kao naknadu su dobijali besplatan pregled mesa divlje svinje od koje su dostavljeni uzorci na *Trichinella spiralis*, a veterinarskim ambulantom je isplaćena naknada za pregled, samo ako su uzorci uzeti i dostavljeni Specijalističkoj veterinarskoj laboratoriji na propisan način.

Tokom 2020. godine, u SVL je dostavljeno i ispitano ukupno 355 uzoraka tjelesne tečnosti ulovljenih divljih svinja i to blocking AbELISA testom svih 355 uzoraka, a Real-Time RT PCR testom 230 uzoraka, u skladu sa Programom mjera u 2020. godini.

Bjesnilo

Mjere za otkrivanje i suzbijanje pojave bjesnila kod domaćih životinja

Radi sprečavanja pojave bjesnila vrši se vakcinacija pasa i mačaka, kao i dijagnostičke i druge mjere u cilju otkrivanja i suzbijanja pojave bjesnila. Kako je posljednjih godina evidentan porast populacije pasa lotalica i napuštenih pasa, a u cilju održavanja stabilne epizootiološke situacije, u budžetu Uprava su obezbijedena sredstva za nabavku vakcina protiv bjesnila za pse i sprovođenje vakcinacije. Takođe, u 2019. godini uspostavljen je sistem za identifikaciju i registraciju pasa – nabavljeni mikročipovi, uspostavljen Registar kućnih ljubimaca (jedinствена elektronska baza, dio VIS-a). Svi psi koji su čipovani motraju dobiti pasoš za pse, biti vakcinisani protiv bjesnila i upisuju se u Registar kućnih ljubimaca (podaci o vlasniku i psu). Vakcinacija pasa i mačaka je obaveza držaoca životinja u cilju stalnog održavanja aktivnog imuniteta protiv virusa bjesnila. U 2020. godini vršena je distribucija zahtjevane količine vakcina, čipova svim veterinarskim ambulantom i pasoša za pse.

U cilju praćenja prisustva bjesnila, vršeno je i sakupljanje i ispitivanje životinja sa sumnjom na bjesnilo, tzv. „indikator životinja“ (uginuli ili usmćeni domaći i divlji sisari).

U 8 dostavljenih uzoraka nije utvrđeno prisustvo virusa bjesnila, kao ni u uzorcima lisica dostavljenih za kontrolu uspješnosti oralne vakcinacije.

Posljednji slučaj bjesnila zabilježen je u martu 2012. godine i od tada nema pozitivnih slučajeva. Prije 2012. godine radilo se o značajnom broju slučajeva (između 10 i 60 godišnje).

Razlog je svakako činjenica da se je od jeseni 2011. godine sprovodila dva puta godišnje kampanja peroralne vakcinacije lisica protiv ove bolesti (proljeće i jesen), uz podršku Evropske unije. Nakon sprovedenih osamnaest kampanja peroralne vakcinacije, od jeseni 2011. godine stvoren je već dovoljno visok nivo zaštite populacije divljih životinja protiv ove bolesti koji je i

doveo do izostanka klinički manifestnog oboljenja kod njih, a posljedično tome i do značajnog smanjivanja broja sumnjivih životinja. I države u okruženju sprovode iste aktivnosti, što takođe doprinosi smanjenju sumnjivih i pozitivnih slučajeva bjesnila, obzirom da su divlje životinje, prvenstveno lisice, glavni rezervoar virusa bjesnila, čije kretanje svakako nije ograničeno na teritoriju jedne države.

Do sada su od strane EU obezbijeđena sredstva za sprovođenje oralne vakcinacije divljih životinja zaključno sa proljećem 2020. godine.

Aktivni nadzor

Tokom 2020. godine, uskladu sa Programom mjera u 2020, sproveden je i aktivni nadzor prisustva virusa bjesnila kod divljih lisica, u cilju dobijanja pouzdanih podataka o mogućem prisustvu virus bjesnila na teritoriji Crne Gore. Ovaj nadzor je obuhvatio ukupno 284 ulovljenih lisica koje su SVL dostavljene u okviru programa kontrole uspješnosti peroralne vakcinacije lisica. Ispitivanje je izvršeno metodom direktne imunofluorescencije (FAT) u otisak preparatima iz moždanog tkiva ulovljenih i dostavljenih lisica i ni u jednom uzorku nije utvrđeno prisustvo antigena virusa bjesnila.

Suzbijanje bjesnila kod divljih životinja i monitoring uspješnosti vakcinacije

Radi suzbijanja bjesnila kod lisica i drugih divljih životinja tokom 2020. godine, sprovedena je osamaest (proljeće) kampanja oralne vakcinacija lisica i drugih divljih životinja distribucijom vakcina –mamac iz aviona na cijeloj teritoriji Crne Gore, izuzev u urbanim područjima, na vodenim i močvarnim površinama i u području vojnih zona, finansirana od EU.

Nakon sprovedene oralne vakcinacije vrši se monitoring uspješnosti vakcinacije, uz učešće lovačkih organizacija, nad uzorcima lisica vrši se procjena starosti lisica, ispitivanje nivoa antitijela na virus bjesnila ELISA testom i prisustvo biomarkera tetraciklina u zubima/kostima. Ukoliko su ovi nalazi pozitivni, smatra se da je lisica konzumirala mamac, odnosno da je vakcinisana. U 2020. godini, stepen konzumacije mamaca kod dovoljno starih jedinki (286) izražen u procentima iznosi 62, a serokonverzija 22%. Jesenja kampanja oralne vakcinacije nije sprovedena što se svakako odrazilo na rezultate ispitivanja za 2020. godinu (stepen konzumacije mamaca i serokonverziju) koji su niži u poređenju sa prethodnim godinama kada je bilo po dvije vakcinalne kampanje.

Rezultati su zadovoljavajući, ali uzimajući u obzir prirodu i kretanje ove bolesti, posebno pojavu bjesnila u BiH, neophodno je nastaviti aktivnosti na praćenju i sprječavanju širenja, posebno imajući u vidu da je bjesnilo jedna od najopasnijih zoonoza.

Afrička kuga svinja

Mjere za nadzor afričke kuge svinja (u daljem tekstu: AKS), Uprava je definisala Programom mjera u 2020. posebnim Programom nadzora za Afričku kugu svinja u 2020. godini, a koje se temelje na zakonodavstvu EU i preporukama EK, OIE i zaključcima GF-TADs-a.

Radi sprečavanja pojave i ranog otkrivanja bolesti afričke kuge svinja u 2020. godini vršio se pasivni nadzor populacije domaćih svinja, aktivni i pasivni nadzor populacije divljih svinja na prisustvo virusa afričke kuge svinja, kampanja podizanja svijesti, kao i dijagnostičke i druge mjere u cilju blagovremenog otkrivanja i suzbijanja pojave afričke kuge svinja.

Pasivni nadzor domaćih i divljih svinja i kampanja podizanja svijesti vršili su se tokom cijele godine, a aktivni nadzor divljih svinja vršio se tokom lovne sezone na divlju svinju (*Sus scrofa L.*) od 1. oktobra do 31. januara.

Do sada ova bolest nije potvrđena u Crnoj Gori, ali analiza rizika nam govori da je rizik od pojave visok s obzirom na njeno, sada već dugotrajno, prisustvo u zemljama regiona, a Crnoj Gori najbliže u susjednoj Srbiji.

Pasivni nadzor domaćih svinja na afričku kugu svinja

Radi ranog otkrivanja afričke kuge svinja kod domaćih svinja obavezno je isključivanje infekcije virusom afričke kuge svinja laboratorijskim ispitivanjem svih slučajeva kada se utvrde klinički znaci koji upućuju na afričku kugu svinja i na uzorcima uginulih svinja koji su dostavljeni sa sumnjom na afričku ili klasičnu kugu svinja, i to:

- sa gazdinstava na kojima se uzgaja pet ili više krmača, kao i sa gazdinstava na kojima se uzgaja 50 ili više tovljenika na klasičnu kugu svinja ispituju se sve uginule životinje starije od dva mjeseca, a najviše dvije sedmično (ukoliko postoji veći broj uginuća na sedmičnom nivou ispituju se samo prva dva uginuća),
- sa svih ostalih gazdinstava ispituje se svaka uginula svinja starija od dva mjeseca,
- kada se ante i post mortem pregledom utvrdi sumnja prilikom klanja svinja;
- svake svinje kod koje se isključuje klasična kuga svinja.

Svi prikupljeni uzorci pasivnim nadzorom ispitani su na prisustvo virusa metodom molekularne dijagnostike (RT – PCR).

Tokom 2020. godine u SVL je dostavljeno i ispitano ukupno 31 uzorak porijeklom od uginulih domaćih svinja (slezina, bubreg, limfni čvorovi, krv).

Ni u jednom od ispitanih uzoraka nije utvrđeno prisustvo virusa AKS niti specifičnih antitijela.

Pasivni nadzor divljih svinja na afričku kugu svinja

Radi ranog otkrivanja afričke kuge svinja kod divljih svinja obavezna je prijava lokalnoj veterinarskoj ambulanti ili nadležnom veterinarskom inspektoru svakog uginuća divlje svinje, pronalaska leša uginule divlje svinje, kao i uginuća divlje svinje nastalog kao posljedica saobraćajnih nezgoda, kada se vrši uzorkovanje odgovarajućih uzoraka i dostavljanje SVL. U 2020. godini uz podršku Evropske komisije obezbijedena su i sredstva za isplatu naknade u iznosu od 40€ za svako lice koje pruži sigurnu informaciju o pronalasku leša divlje svinje. U tu svrhu otvorena je dežurna telefonska linija na broj 067 666 632.

Tokom avgusta 2020. godine, upravo po prijavi građana sa područja opštine Kolašin, Veterinarska ambulanta „Dr Saša Drljević“ je izvršila uzorkovanje i neškodljivo uklanjanje leša divlje svinje. Laboratoriji je dostavljen uzorak unutrašnjih organa nađene uginule divlje svinje. Dijagnostičkom laboratorijskom metodom Real-time PCR u ovom uzorku nije detektovana sekvenca DNK virusa afričke kuge svinja.

Aktivni nadzor divljih svinja na afričku kugu svinja

Radi utvrđivanja prisustva virusa afričke kuge svinja u prirodi, među populacijom divljih svinja, lovci su dostavljali uzorke tjelesne tečnosti i unutrašnjih organa (tonzile i slezina) divljih svinja, veterinarskim ambulantama, koje su te uzorke dostavljale u SVL. Uzorci u okviru aktivnog nadzora divljih svinja prikupljali su se isključivo od odstrijeljenih jedinki, a svi uzorci ispitivani su na prisustvo specifičnih antitijela protiv afričke kuge svinja (ELISA) i na prisustvo uzročnika bolesti metodom molekularne dijagnostike (RT- PCR).

U okviru nadzora nad populacijom divljih svinja u 2020. godini u Crnoj Gori, u SVL je ispitano ukupno 355 uzoraka tjelesne tečnosti ustrijeljenih divljih svinja dostavljenih u saradnji sa Lovačkim savezom Crne Gore i privatnim veterinarskim ambulantama, i 358 uzoraka unutrašnjih organa usrijeljenih divljih svinja na prisustvo virusa AKS molekularnim tehnikama dijagnostike (RT – PCR). Broj uzoraka organa je veći za tri, jer u ta tri slučaja tjelesne tečnosti nisu dostavljene.

U dostavljenim uzorcima tjelesne tečnosti ustrijeljenih divljih svinja nije utvrđeno prisustvo specifičnih antitijela protiv uzročnika afričke kuge svinja.

Ni u jednom dostavljenom uzorku organa nije detektovana sekvenca DNK virusa uzročnika afričke kuge svinja.

Kampanja podizanja svijesti

Tokom 2020. godine Uprava je sprovodila preventivne mjere koje doprinose smanjenju rizika od unošenja i širenja bolesti afričke kuge svinja na teritoriji naše zemlje, a jedna od njih je bila i kampanja podizanja svijesti koja je obuhvatila sve ciljne grupe koje na bilo koji način mogu doprinjeti uspješnijoj borbi.

Tokom cijele godina UBHVFP je putem sastanaka, obavještenja za javnost, medijskih nastupa, štampanih materijala i apela sprovodila kampanju, a od 06.08.2020. godine sa ciljem postizanja veće informisanosti o riziku od pojave ove bolesti, o obavezama i mjerama kojima se može spriječiti odnosno smanjiti rizik od pojave započeta je kampanja podizanja svijesti uz finansijsku podršku Evropske komisije. Za potrebe kampanje u saradnji sa Evropskom komisijom, sproveden je postupak za obavljanje ove aktivnosti u skladu sa Zakonom o javnoj nabavci.

Tokom januara i februara održani su sastanci sa predstavnicima Veterinarske komore, SVL, kao i sastanci Stručnog tima za AKS. Takođe, organizovani su sastanci sa predstavnicima Lovačkog saveza i Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja (nadležno tijelo za lov) gdje su planirane aktivnosti u vezi sa prevencijom i podizanjem svijesti o afričkoj kugi svinja.

Uprava je imala sastanak sa predstavnicima Nacionalnih parkova, Ministarstva održivog razvoja i turizma, Lovačkog saveza, gdje je predstavljen rizik od AKS, opšte informacije o bolesti, a posebno organizacija i metode neškodljivog uklanjanja i odlaganja leševa divljih svinja. Takođe, razgovaralo se o potencijalnom riziku od unošenja virusa AKS putem kontaminiranog mesa ili mesnih proizvoda koje mogu nositi turisti koji posjećuju nacionalne parkove i prirodu uopšte.

U dopisima poslatim lokalnim samoupravama i Upravi za šume istaknuta potreba da se informacije o bolesti šire što više, nalazeći put do svih zainteresovanih strana i onih koji mogu doprinijeti prevenciji bolesti, putem seminara i radionica.

Uprava je organizovala sastanak sa predstavnicima Planinarskog saveza Crne Gore kao i turističkim vodičima na kojem su upoznati sa opštim činjenicama o bolesti, mjerama prevencije i važnošću informacija o pronalasku uginulih divljih svinja.

Poslati su dopisi svim veterinarima na liniji klanja, veterinarskim ambulantomama i većim uzgajivačima svinja (sa više od 10 krmača) sa informacijama o bolesti i njihovoj ulozi u prevenciji i ranom otkrivanju.

Nakon potpisivanja ugovora sa Evropskom komisijom, u avgustu 2020. godine započeta je intenzivnija kampanja podizanja svijesti u Crnoj Gori. Ova kampanja je obuhvatala:

- 1) informisanje putem bilborda;
- 2) izradu i distribuciju flajera;
- 3) informisanje putem postera;
- 4) emitovanje informativnog video spota na televiziji;
- 5) održavanje radionica i treninga za ciljne grupe.

1) Informisanje putem bilborda podrazumijevalo je postavljanje jasne poruke na frekventnim mjestima sa ciljem skretanja pažnje što većeg broja građana. Imajući u vidu različitosti ciljnih grupa, odnosno neophodnost slanja različitih poruka u različitim djelovima zemlje, izrađena su tri dizajna bilborda. Tako su bilbordi pojedinačno slali jasnu poruku držaocima životinja, lovcima i turistima. Izrađeno je i postavljeno 16 bilborda namijenjenih držaocima svinja, 14 bilborda namijenjenih turistima i 10 bilborda namijenjenih lovcima. Bilbordi su bili postavljeni na 40 lokacija u užim i širim gradskim područjima širom Crne Gore i izlagani u vremenskom periodu od 3 mjeseca.

2) Flajeri su objedinili najznačajnije informacije o bezbjednosnim mjerama radi sprečavanja pojave ove bolesti. Izrađeni su za 3 ciljne grupe, držaoce životinja, lovce i turiste i podijeljeni su farmerima, veterinarskim ambulantomama, lovcima, turističkim organizacijama, svim

zainteresovanim stranama, kao i učesnicima radionica. Sa tom namjenom odštampano je 20.000 komada flajera.

3) Poster su, za potrebe ove kampanje, štampani u količini od 100 komada sa namjenom stretanja pažnje i plasiranja informacija njihovim postavljanjem na mjestima gdje ljudi cirkulišu. U tu svrhu, poster su bili istaknuti na graničnim prelazima, aerodromima, autobuskim i željezničkim stanicama, turističkim infopultovima, oglasnim tablama nacionalnih parkova.

4) Prema istraživanju Evropske Unije u Crnoj Gori, građani naše zemlje najmasovnije koriste televiziju za prikupljanje informacija. To je bio jedan od razloga za emitovanjem informativnog video spota u ukupnom trajanju od 7560 sekundi. Video spot je emitovan na TV RTCG kao televiziji sa nacionalnom frekvencijom i televizijama Pljevlja i Nikšić kao lokalnim televizijama sa najgušćom ciljnom populacijom ove kampanje.

5) Zbog važnosti plasiranja nešto više od osnovnih informacija ciljnim grupama, a i efektivnosti komunikacije uživo, organizovane su radionice, treninzi i sastanci za ciljne grupe. Cilj ovih susreta je bio ukazati na rizik od pojave bolesti, mjere koje moraju biti preduzete kako bi se spriječilo širenje i omogućilo rano otkrivanje virusa AKS u populaciji domaćih i divljih svinja. Održane aktivnosti su imale poseban osvrt na ulogu samih interesnih grupa u prevenciji pojave odnosno ranom otkrivanju bolesti. Radionice i treninzi organizovani su za držaoce svinja, Upravu za šume po područnim jedinicama, Lovački savez i lovačke organizacije po opštinama, veterinare i veterinarske inspektore, Veterinarsku komoru Crne Gore, nacionalne parkove Crne Gore i parkove prirode, klanice i mesnu industriju, uvoznike i prerađivače mesa svinja, zaposlene u Upravi carine i Upravi policije na graničnim prelazima, turističke organizacije, planinare i nadležne službe u lokalnim samoupravama. U periodu od 06.08.2020. godine do 05.10.2020. godine organizovano je ukupno 67 radionica i treninga u 21 opštini. Usljed pandemije izazvane sars-cov 2 virusom, COVID-a 19, odnosno promjenjivih mjera prevencije COVID-a, koje su u nekim momentima zabranjivale okupljanja ili međugradski saobraćaj, nisu realizovane svih 100 planiranih radionica.

Ostale aktivnosti

Stručni tim za AKS održao je tokom 2020. godine dva sastanka na kojima se razgovaralo o praćenju i nadzoru bolesti, procjeni ukupne epizootiološke situacije, predlaganju mjera za sprečavanje pojave AKS, stepenu opasnosti i procjeni efikasnosti preduzetih mjera za sprečavanje pojave i širenja, kao i o mjerama za uklanjanje i zbrinjavanje leševa divljih svinja. U tom pravcu, UBHVFP je lokalnim samoupravama i Upravi za šume poslala dopise kako bi se obezbijedile lokacije za neškodljivo odlaganje leševa u slučaju pojave bolesti i mjera suzbijanja iste.

U okviru FAO projekta „Pripremljenost zemalja Balkana u slučaju pojave afričke kuge svinja“ simulaciona vježba za AKS bila je planirana za 18. i 19. mart 2020, ali je odložena zbog situacije sa COVID-19 za 23. i 24. septembar. Nažalost i ti datumi su otkazani, ali je vježba planirana za proljeće 2021. godine.

Kandidati iz Crne Gore, njih 22, su pohađali online kurs na temu afrička kuga svinja u trajanju od četiri sedmice. Ovaj kurs je pripremljen od strane FAO regionalne klancelarije za Evropu i Centralnu Aziju (REU), uz pomoć međunarodnih eksperata, povratnim informacijama sa pilot kursa i uz e-learning podršku Evropske komisije za kontrolu slinavke i šapa (EuFMD). Učesnici iz Crne Gore su bili veterinarski inspektori, terenski veterinari, zaposleni u sektoru veterine u UBHVFP, veterinari koji rade u SVL, posebno na odsjeku za virologiju i bave se dijagnostikom AKS.

Takođe, isti projekat obuhvatao je i online sastanake sa zemljama korisnicama 30. juna i 30 oktobra 2020. Učestvovala su Bosna i Hercegovina, Kosovo*, Crna Gora, Sjeverna Makedonija, Srbija, Bugarska, Hrvatska, Grčka, Rumunija i na sastancima su sve zemlje pojedinačno prezetnovala aktuelnu situaciju sa AKS kao i način borbe sa bolešću.

Crna Gora je 6. maja 2020. učestvovala kao posmatrač petnaestog sastanka Stalne grupe stručnjaka za Afričku kugu svinja u Evropi pod pokroviteljstvom GF-TADs (SGE ASF15). Prisustvo UBHVFP ovim sastancima bilo je kontinuirano, uz praćenje savjeta i zaključaka.

UBHVFP je učestvovala na sastanku WEBEX EC-a s trećim zemljama korisnicama hitnih mjera za AKS 17. juna 2020., gdje je predstavljena situacija u našoj zemlji i mjere koje sprovodimo protiv AKS.

Antraks

Crnoj Gori određena su tri antraksna distrikta na području dvije opštine, Ulcinj i Žabljak, gdje je izvršena je vakcinacija 2.712 prijemčive životinje (989 goveda i 1.723 ovce) u cilju stalnog održavanja aktivnog imuniteta protiv antraksa, vakcinom koja sadrži suspenziju živih spora *Bacillus anthracis*, u skladu sa uputstvom proizvođača vakcine. Vakcinacija životinja u antraksnim distriktima vrši se 20 narednih godina od datuma utvrđivanja bolesti.

Atipična kuga živine (Newcastle disease)

Radi sprečavanja pojave atipične kuge živine obavezna je vakcinacija živine u cilju stalnog održavanja aktivnog imuniteta protiv atipične kuge živine na gazdinstvima na kojima se drži i uzgaja. Vakcinacija je obaveza vlasnika živine. U cilju monitoringa uspješnosti imunizacije vakcinisane živine izvršeno je serološko ispitivanje na atipičnu kugu živine uzoraka krvi, a sprovedeno je tokom oktobra/decembra 2020. godine, u skladu sa Stručnim uputstvom Uprave. Uzorkovanje su vršile 3 veterinarske ambulante (Nikšić, Bijelo Polje i Podgorica). Ukupno je ispitano 1865 uzoraka iz 63 farmi/objekata, od čega je u 1.734 uzorka ili u 92,98%, utvrđeno prisustvo specifičnih antitijela na virus atipične kuge živine. Ovi podaci ukazuju na izloženost ispitivanih jedinki virusu Newcastle bolesti – odnosno da je jato adekvatno imunološki zaštićeno od ove bolesti, vjerovatno kao posljedica uspješno izvršene vakcinacije živine. U većini objekata / farmi živine (56 od 63) koji se bili obuhvaćeni ovim ispitivanjima utvrđen je vrlo visok procenat sero-pozitivnih jedinki (preko 80%) što ukazuje na uspješnost izvršene vakcinacije protiv atipične kuge živine i da je jato adekvatno imunološki zaštićeno od ove bolesti.

Sa druge strane, u 7 objekata od ukupno 63 ispitana, utvrđen je procenat sero-pozitivnih jedinki ispod zadovoljavajućeg (80%), ali i ispod prosjeka u svim ispitivanim objektima. Od tih sedam, u tri objekata je utvrđen procenat sero-pozitivnih jedinki ispod 10%, među kojima je jedan objekat bez utvrđenih seropozitivnih jedinki.

Ukupni rezultati su zadovoljavajući ali se i dalje moraju nastaviti aktivnosti na podizanju informisanosti držaoca živine o riziku od ove bolesti i obaveznoj imunizaciji u cilju zaštite jata od ove bolesti.

Groznica Zapadnog Nila – West Nile

Tokom 2019. godine, na teritoriji Crne Gore su prvi put sprovedena entomološka i serološka ispitivanja na prisustvo virusa uzročnika bolesti groznice Zapadnog Nila (GZN). Ova bolest je zoonoza, te monitoring prisustva virusa ima epizootiološki i epidemiološki značaj. Programom mjera u 2020. godini, radi blagovremenog otkrivanja prisustva bolesti groznica Zapadnog Nila na teritoriji Crne Gore, planirano je vršenje pasivnog i aktivnog nadzora bolesti, kao i entomološkog nadzora kod vektora – prenosioca virusa uzročnika ove bolesti.

Pasivni nadzor bolesti groznica Zapadnog Nila

U okviru realizacije pasivnog nadzora bolesti groznica Zapadnog Nila, utvrđivano je prisustvo virusa groznice Zapadnog Nila kod divljih, prijemčivih, nemigratornih ptice (svrake, vrane, gavrani, ptice pjevačice, grabljivice) u slučajevima masovnog uginuća ovih ptica na jednom lokalitetu uz prethodno isključivanje uzroka trovanja. U molekularno-dijagnostičkoj laboratoriji SVL ispitana su ukupno 4 uzorka unutrašnjih organa uginulih divljih ptica na prisustvo virusa uzročnika groznice Zapadnog Nila, koji su dostavljeni Laboratoriji u dva navrata (uginuli vrabac i svraka). Metodom Real-time RT-PCR ni u jednom ispitanom uzorku nije detektovana sekvenca RNK virusa uzročnika groznice Zapadnog Nila.

Aktivni nadzor bolesti groznica Zapadnog Nila

Aktivni nadzor bolesti groznica Zapadnog Nila vršen je utvrđivanjem eventualnog prisustva specifičnih antitijela protiv uzročnika ove bolesti kod ekvida u uzorcima krvi ovih vrsta životinja. Uzorkovanje krvi konja i ostalih ekvida je vršeno od strane tima SVLičke veterinarske laboratorije sa područja opština Danilovgrad, Gusinje, Berane, Rožaje, Kolašin, Ulcinj i Podgorica. Uzorkovanje je izvršeno u periodu od juna do decembra mjeseca 2020. godine.

Ispitano je 52 uzorka od indikator jedinki, i ni u jednom ispitivanom uzorku nije utvrđeno prisustvo specifičnih antitijela (IgM) protiv virusa groznice Zapadnog Nila.

Entomološki nadzor

U periodu od juna do oktobra, u skladu sa Programom mjera, sprovedena su entomološka ispitivanja sa ciljem blagovremenog otkrivanja prisustva virusa bolesti Groznice Zapadnog Nila. Virus Groznice Zapadnog Nila prenose ženke komaraca iz roda *Culex*, izraženo aktivne tokom ljeta i rane jeseni, te otuda sezonski karakter ispitivanja. Predmet entomoloških ispitivanja su bili i komarci iz roda *Aedes* jer naučna saznanja ukazuju da i oni mogu biti prenosioci virusa. Prirodni rezervoar virusa Groznice Zapadnog Nila su ptice, koje rijetko obolijevaju dok su ljudi i konji najčešći sisari koji predstavljaju slučajne, terminalne domaćine, koji obolijevaju nakon ujeda zaraženog komarca. U cilju očuvanja zdravlja životinja radi obezbjeđivanja uzgoja i proizvodnje zdravih životinja, zaštite ljudi od zoonoza, zaštite dobrobiti životinja i zaštite životne sredine, neophodno je vršiti sveobuhvatna ispitivanja prisustva virusa kroz cjelokupan lanac njegove transmisije. Imajući u vidu činjenicu da je Groznica Zapadnog Nila zoonoza, kontinuirani monitoring prisutva virusa izazivača ove bolesti je od izuzetne važnosti, jer samo pravovremenim praćenjem i prevencijom se značajno smanjuje rizik od pojave ove bolesti.

Entomološki nadzor vektora virusa Groznice Zapadnog Nila podrazumijevao je prikupljanje i identifikaciju komaraca iz rodova *Culex* i *Aedes*, kao i prisustva virusa u njima. Tokom pet mjeseci, od juna do oktobra, na odabranim lokalitetima u sedam opština na teritoriji Crne Gore, uzorkovani su komarci upotrebom BG 2-Sentinel mosquito klopke i modifikovane UV Black light klopke, nadograđene kontejnerom sa CO₂ i/ili sladnom kašom. Uzorkovanje je vršeno jednom do dva puta mjesečno, u skladu sa preporukama Evropskog centra za kontrolu i prevenciju bolesti (ECDC) i Evropske agencije za bezbjednost hrane (EFSA) na lokalitetima pogodnim za razvoj vektora u opštinama: Cetinje, Tivat, Bar, Ulcinj, Podgorica, Danilovgrad i Bijelo Polje. Uz primjenu svih preporuka, organizaciju dijela ispitivanja vezanog za uzorkovanje otežala je i vanredna situacija u zemlji, izazvana epidemijom Korona virusa. I pored svih mjera, ekipa SVL je uspjela da realizuje najveći dio planiranih aktivnosti entomološkog nadzora bolesti Groznice Zapadnog Nila.

Nakon prikupljanja, komarci su entomološki razvrstani, a jedinice vektorske vrste rodova *Culex* i *Aedes* su ispitane molekularnim metodama RT-PCR na prisustvo genoma virusa Groznice Zapadnog Nila. Tokom 2020. godine ukupno je izvršeno 60 uzorkovanja komaraca na odabranim lokalitetima. Prisustvo genoma virusa groznice Zapadnog Nila nije utvrđeno ni u jednom ispitivanom uzorku.

U cilju blagovremene procjene rizika od izbijanja bolesti i praćenja cirkulacije virusa u prirodnim rezervoarima neophodno je ispitivanja proširiti na aktivni monitoring domaće živine i intenzivirati serološki pregled ekvida. Povećanjem obima i dinamike uzorkovanja krvnih seruma konja i pomenutim aktivnim nadzorom živine nadzor nad ovom virusnom infekcijom bi imao pravilan i preporučan metodološki pristup.

Monitoring salmonele

Tokom 2020. godine ispitano je ukupno 863 uzoraka (feces, brisevi, nazuvci i sl.) na salmonelozu porijeklom sa živinarskih farmi, za potrebe farmera, proizvođača i uvoznika).

Utvrđen je veći broj uzročnika u ispitanim uzorcima – bakterija iz roda *Salmonella* tokom 2020. godine (ukupno 90 izolata u odnosu na 52 iz 2019. godine). Od ukupno 90 izolata njih

51 pripada biovaru *Salmonella Enteritidis*, a njih pet pripada biovaru *Salmonella Typhimurium*. Ovde se radi o ukupnom broju uzoraka (tokom samokontrole od strane subjekata ili nadležne veterinarske ambulante, tokom uvoza, kao i uzorci uzeti od strane službenih veterinarâ), a često su uzorci porijeklom sa iste farme jer su vršena dodatna kontrolna uzorkovanja i ispitivanja u cilju sprovođenja službenih mjera i radnji od strane nadležnog veterinarskog inspektora.

Nakon službene potvrde prisustva *Salmonella Enteritidis* i/ili *Salmonella Typhimurium* preduzimane su mjere u skladu sa propisima naložene od strane službenog veterinarâ.

Kontrola zdravlja vimena

Radi blagovremene kontrole zdravlja vimena, odnosno otkrivanja i suzbijanja pojave mastitisa, u skladu sa Programom mjera u 2020., u Crnoj Gori je prvi put nakon 2007. godine, vršena kontrola zdravlja vimena muznih krava. Na svakom gazdinstvu sa muznim kravama ovlašćene veterinarske ambulante bile su dužne da izvrše klinički pregled vimena i dijagnostičko ispitivanje mlijeka brzom terenskom probom (California Mastitis Test - CMT). U slučajevima pozitivnog CMT-a uzimali su se uzorci mlijeka iz sumnjivih četvrti za laboratorijska ispitivanja. Uzorci su dostavljani u SVL koja je vršila laboratorijsku dijagnostiku i izolaciju uzročnika sa antibiogramom. Ispitivanje je vršeno standardnim bakteriološkim metodama izolacije, identifikacije i utvrđivanja antibiološke rezistencije. Na osnovu dobijenih rezultata, veterinarske ambulante su sprovodile liječenje i druge mjere, uz obavezno obavješćavanje nadležnog službenog veterinarâ radi preduzimanja zakonom predviđenih mjera (zabrana upotrebe i stavljanja u promet za javnu potrošnju mlijeka i mliječnih proizvoda do dobijanja negativnog rezultata (CMT).

Ovlašćene veterinarske ambulante su nakon završetka mjere dostavile podatke sa terena u elektronskoj formi, u formi koja im je ranije poslata. Uprava primljene podatke i informacije obrađuje i ukršta sa podacima iz sektora bezbjednosti hrane – proizvodnja mliječnih proizvoda na gazdinstvu kako bi se obezbijedilo da mlijeko kao polazna sirovina za dobijanje finalnog proizvoda za stavljanje na tržište bude u potpunosti bezbjedno.

Tokom 2020. godine, a u okviru ovoga Programa, CMT je odrađen na 8.478 gazdinstava, obuhvatajući 25.066 muznih goveda. Sprovođenje ove mjere bilo je dodatno otežano situacijom sa pandemijom Kovid 19, te stoga mjera nije sprovedena u potpunosti u obimu predviđenom programom. U SVL je dostavljeno ukupno 7.083 uzoraka mlijeka. Broj pozitivnih uzoraka mlijeka bio je 5.016. Kao dominantni uzročnici mastitisa na području Crne Gore, u vidu zasebnog agensa ili miješane infekcije, pojavljuju se *Staphylococcus aureus* (u 53.97% uzoraka), *Staphylococcus spp.*, *Streptococcus agalactiae*, *Streptococcus uberis*, *Streptococcus dysgalactiae*, i drugi.

Ova mjera je od naročito značaja za zdravlje ljudi i bezbjednost hrane, jer u Crnoj Gori postoji veliki broj gazdinstva na kojima se proizvodi sir i ostali mliječni proizvodi koji se stave na lokalno tržište (prodaja na kućnom pragu, pijace, etno katuni,...). S obzirom na to da neki uzročnici mastitisa mogu biti patogeni i za ljude, vrlo je važno obezbijediti zdravo i bezbjedno mlijeko. Stoga je planirano da se sa sprovođenjem ove mjere nastavi i dalje, u skladu sa Nacionalnim program za unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka.

SEKTOR ZA FITOSANITARNE POSLOVE DJELOKRUG RADA SEKTORA

Sektor za fitosanitarne poslove obavlja stručne i upravne poslove iz nadležnosti Uprave u oblastima zdravstvene zaštite bilja, sredstava za zaštitu bilja, sredstava za ishranu bilja, sprječavanja zloupotrebe droga, sjemenskog materijala, sadnog materijala, GMO, zaštite biljnih sorti, biljnih genetskih resursa, bezbjednosti hrane, organizuje i sprovodi službene kontrole/inspekcijâski nadzor u skladu sa ovlašćenjima utvrđenim ovim i drugim zakonima.

Stručni i upravni poslovi organizovani su u četiri odsjeka:

1. Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja
2. Odsjek za sjeme, sadni materijal, GMO, zaštitu biljnih sorti i biljne genetičke resurse
3. Odsjek za sredstva za zaštitu i ishranu bilja
4. Odsjek za fitosanitarnu inspekciju

Stručni i upravni poslovi ogledaju se kroz pripremanje stručnih osnova, sprovođenje, usklađivanje i praćenje propisa iz oblasti nadležnosti; izdavanje stručnih uputstava, priručnika, instrukcija; utvrđivanje i praćenje ispunjenosti uslova za vršenje povjerenih poslova; uspostavljanje i vođenje registara; učešće u radu međunarodnih institucija iz oblasti nadležnosti; planiranje finansiranja, izradu planskih dokumenata, strategija, izvještaja, analiza, informacija i drugih materijala, izdavanje stručnih mišljenja i izvršavanje drugih poslova koji su određeni u nadležnost drugim zakonima (o zaštiti potrošača, poljoprivredi, biocidima, veterinarstvu, GMO, zaštiti životne sredine, statistici i dr.).

Službene kontrole/inspekcijski nadzor obuhvataju: nadzor nad primjenom zakona i podzakonskih akata iz nadležnosti; preduzimanje i izvršavanje upravnih mjera i radnji pri utvrđivanju neusaglašenosti sa propisanim zahtjevima, podnošenje prekršajnih naloga, zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupaka i/ili krivičnih prijava i izvještavanje o sprovođenju službenih kontrola po planovima službene kontrole i programima monitoringa.

Realizacija Programa mjera kao realizacija strateške politike

U oblasti zdravstvene zaštite bilja definisani su poslovi od javnog interesa kroz koje Crna Gora obezbjeđuje zaštitu domaće proizvodnje od gubitaka koje mogu prouzrokovati karantinski i ekonomski štetni organizmi čime se doprinosi konkurentnosti domaćih proizvoda. Zdravstvena zaštita bilja doprinosi zaštiti životne sredine od negativnog uticaja prisustva štetnih organizama. Sprovođenjem mjera spriječava se unošenje i širenje novih karantinskih štetnih organizama na teritoriju Crne Gore, obezbjeđuje održiva biljna proizvodnja i indirektno utiče kako ne bi došlo do sprovođenja fitosanitarnih mjera koje iziskuju ogromna finansijska sredstva, a sprovode se u cilju eradikacije odnosno iskorijenjivanja štetnih organizama.

U oblasti pesticida identifikacija potencijalne opasnosti od prisustva rezidua pesticida u svim stadijumima proizvodnje hrane biljnog porijekla na nivou primarne proizvodnje podrazumijeva praćenje od same sjetve ili sakupljanja koji se valorizuju kroz stavljanje u promet ili izvoz domaćih proizvoda, preko distribucije do konzumiranja. Crna Gora je dužna da sprovodi aktivnosti, vrši kontrolu i koordiniše mjerama u ovoj oblasti. Registracija objekata za proizvodnju i promet hrane biljnog porijekla na nivou primarne proizvodnje, omogućava povezivanje i sljedljivost više oblasti ali i sprovođenje raznih programa monitoringa i nadzora (rezidua pesticida i nitrata u hrani biljnog porijekla na nivou primarne proizvodnje i drugih predviđenih nadzora po programima mjera). Sprovođenje ovih mjera vrši se u cilju poboljšanja bezbjednosti hrane u Crnoj Gori, jačanje povjerenja potrošača u bezbjednost hrane kao i povjerenja trgovačkih partnera u snabdijevanje hranom iz Crne Gore, ali i turista koji posjećuju Crnu Goru. Upotreba pesticida prepoznata je kao stalna prijetnja za zdravlje ljudi kao i životnu sredinu, ali je isto tako i nerazdvojivo vezana za uspješnost proizvodnje bilja i/ili hrane, u smislu uništavanja štetnih organizama i samim tim povećanju prinosa i direktne ekonomske/finansijske koristi. Država ima fundamentalnu obavezu da obezbijedi postizanje postavljenih ciljeva vezanih za:

- održivu upotrebu pesticida kroz propise koji određuju pesticide koji se mogu naći u premetu;
- implementaciju Nacionalnog Akcionog plana za održivu upotrebu pesticida;
- obuka profesionalnih korisnika i distributera koji direktno upotrebljavaju pesticide;
- podizanje nivoa svijesti indirektno ugroženih grupacija;
- kontrola opreme koja se upotrebljava u primjeni pesticida;
- zaštita od zagađenja životne sredine (zemljišta, površinskih/podzemnih voda, vazduha i sl.);
- ograničenja i zabrane upotrebe pesticida.

Predloženim mjerama, razvojem najboljih praksi i kontrolom njihove implementacije ciljano se smanjuje rizik od upotrebe pesticida za životnu sredinu i zdravlje ljudi.

U oblasti đubriva u modernoj poljoprivredi, plodnost zemljišta mora biti održavana na visokom nivou, kako bi se povećali proizvodni kapaciteti zemljišta. Hraniva koja biljka usvaja, a iznose se žetvom ili berbom, moraju se nadomjestiti. Promovisanje pravilne upotrebe đubriva kroz primjenu Dobre poljoprivredne prakse je jedan od osnovnih prioriteta.

U oblasti sjemena i sadnog materijala kontrola proizvodnje i prometa sjemenskog i sadnog materijala u Crnoj Gori je osnova kvalitetne proizvodnje bilja odnosno hrane biljnog porijekla. Primjena standarda u ovoj oblasti direktno odražava se na proizvodnju kroz prinose poljoprivrednih kultura počev od uzgoja citrusa na primorju, vinove loze u centralnoj regiji i povrća na otvorenom i u zatvorenom prostoru do proizvodnje krompira, maline i drugih kontinentalnih voćnih vrsta u sjevernim ruralnim područjima. Postavljanje visokih standarda kvaliteta sjemenskog i sadnog materijala i podrška i praćenje proizvođača kroz ciklus proizvodnje osigurava konkurentnost domaćih proizvoda na unutrašnjem i na internacionalnom tržištu. Proizvodnja sjemenskog i sadnog materijala je profitabilna grana poljoprivredne proizvodnje i jedan od budućih potencijalnih izvora prihoda za ruralno stanovništvo.

Pored navedenih poslova, sektor učestvuje aktivno:

- kao administrativni izvor statističkih podataka za oblast pesticida;
- u radu sa NVO kroz realizaciju Sektorske analize za oblasti u skladu sa Zakonom o NVO;

Pored navedenih poslova aktivnosti su usmjerene na sprovođenje obaveza iz EU integracija:

- Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju; Program pristupanja Crne Gore EU;
- implementacija Strategije Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine EU;
- pregovarački proces za zatvaranje pregovaračkog poglavlja 12 i drugih poglavlja: 1, 11 i dr.;
- obaveze prema međunarodnim organizacijama: IPPC, EPPO, ECPGR, CEFTA i dr.;

Ključne, planirane i realizovane aktivnosti sektora u izvještajnom periodu su:

- aktivnosti po PPCG (2020-2022) i Strategiji za Poglavlje 12 i izvještavanje;
- aktivnosti na ispunjavanju preporuka FVO za izvoz krompira na EU tržište;
- aktivnosti po Nacionalnom planom za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja;
- izrada i sprovođenje Programa fitosanitarnih mjera za 2020.godinu sa podprogramima;
- vršenje inspeksijskog nadzora i izvještavanje;
- postupanja po Zakonu o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti;
- postupanja prijavama/inicijativama građana i izvještavanje o sprovedenom nadzoru;
- učešće u sprovođenju inspeksijskog nadzora tokom COVID;
- provjera ispunjenosti uslova po javnim ovlašćenjima;
- prikupljanje podataka o stanju zaliha sredstava za zaštitu bilja na teritoriji Crne Gore;
- propisivanje fitosanitarnih uslova za uvoz pesticida, đubriva, izdavanje fitosertifikata, registracija objekata i praćenje prijave proizvodnje;
- aktivnosti na izgradnji, rekonstrukciji i održavanju graničnih prelaza;
- obuke fitosanitarnih inspektora i odgovornih lica;
- davanje mišljenja na izmjene i dopune zakona i drugih akata;
- ažuriranje web stranice i dr.

ZAKONODAVNE AKTIVNOSTI

U izvještajnom periodu u Sektor za fitosanitarne poslove je pripremio stručne osnove i sproveo kompletan proces usaglašavanja sa nadležnim organima do objavljivanja u Službenom listu. Tokom 2020.godine donijeti su sljedeći propisi:

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

R.B	NAZIV PROPISA	SL. LIST	DATUM
1.	Program fitosanitarnih mjera za 2020. godinu	9/20	21.februar
2.	Pravilnik o dopuni Pravilnika o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja i širenja štetnog organizma <i>Clavibacter michiganensis</i> ssp. <i>sepedonicus</i> (Speieckerman et Kotthoff) Davis et al.	9/20	21. februar
3.	Pravilnik o načinu rukovanja uzorkom, vođenja evidencije uzoraka, čuvanja i dostavljanja podataka o izvršenim analizama	10/20	28. februar
4.	Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja i širenja virusa smeđe naboranosti ploda paradajza Tomato brown rugose fruit virus (ToBRFV)	10/20	28. februar
5.	Pravilnik o uslovima u pogledu stručnog kadra, opreme i uređaja koja treba da ispunjavaju pravna lica za vršenje stručnih poslova za provjeru tehničke ispravnosti uređaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja	11/20	6. mart
6.	Lista aktivnih supstanci dozvoljenih za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja za 2020. godinu	11/20	6. mart
7.	Program kontrolnog ispitivanja sjemenskog materijala za 2020. godinu	13/20	12. mart
8.	Program kontrolnog ispitivanja sjemenskog i sadnog materijala na GMO za 2020. godinu	13/20	12. mart
9.	Program kontrolnog ispitivanja matičnih stabala sadnog materijala za 2020. godinu	13/20	12. mart
10.	Program kontrolnog ispitivanja sadnog materijala za 2020. godinu	13/20	12. mart
11.	Program monitoringa uređaja za upotrebu pesticida	17/20	17. mart
12.	Program monitoringa održive upotrebe pesticida za 2020. godinu	17/20	17. mart
13.	Pravilnik o dopunama Pravilnika o visini naknade za fitosanitarni pregled bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom	22/20	24. mart
14.	Godišnji plan službenih kontrola za fitosanitarnu oblast za 2020.godinu	04-309/20-1691	1. april
15.	Program monitoringa rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog porijekla za 2020. godinu	32/20	13. april
16.	Program monitoringa post-registracijske kontrole sredstava za zaštitu bilja za 2020. godinu	38/20	25. april
17.	Pravilnik o uslovima za premještanje, skladištenje i industrijsku preradu određenih plodova radi sprečavanja unošenja određenih štetnih organizama	50/20	29. maj
18.	Tehničke smjernice o zaštiti podataka u skladu sa Zakonom o sredstvima za zaštitu bilja (Sl. CG br. 51/08,18/14) odnosno Uredbom (EZ) br. 1107/2009	04/3-309/20-6729	10. jun
19.	Pravilnik o izmjeni Pravilnika o maksimalnom nivou rezidua sredstava za zaštitu bilja na ili u bilju, biljnim proizvodima, hrani ili hrani za životinje	82/20	6. avgust
20.	Pravilnik o izmjeni Pravilnika o maksimalnom nivou rezidua sredstava za zaštitu bilja na ili u bilju, biljnim proizvodima, hrani ili hrani za životinje	92/20	9. septembar
21.	Pravilnik o izmjenama Pravilnika o uslovima i načinu izdavanja dozvole za unošenje štetnih organizama, bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom za oglede, naučna istraživanja ili za rad u selekciji bilja	94/20	15. septembar

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

22	Pravilnik o dopuni Pravilnika o načinu rukovanja uzorkom, vođenja evidencije uzoraka, čuvanja i dostavljanja podataka o izvršenim analizama	98/20	30. septembar
23	Naredba o sprovođenju fitosanitarnih mjera radi sprečavanja širenja štetnog organizma Citrus tristeza virus (CTV)	107/20	4. novembar
24	Generalne smjernice za monitoring uređaja za primjenu sredstava za zaštitu bilja	030-309/20-8222	15. decembar
25	Pravilnik o izmjeni Pravilnika o uslovima za upis u Registar proizvođača, prerađivača, uvoznika, distributera i skladištara bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom	123/20	18. decembar

U skladu sa zakonskom obavezom Sektor za fitosanitarne poslove je sproveo sve neophodne aktivnosti za sprovođenje Programa fitosanitarnih mjera za 2020. godinu. Ovim programom su utvrđene mjere za: vršenje poslova od javnog interesa za zdravstvenu zaštitu bilja; sredstva za zaštitu bilja; sredstva za ishranu bilja; sjemenski materijal poljoprivrednog bilja i sadni materijal; GMO; biljne genetičke resurse; laboratorijska ispitivanja, nosioce poslova i način vršenja poslova sa planom upotrebe finansijskih sredstava i uslovima za sprovođenje mjera utvrđenih zakonima. Sredstva za sprovođenje ovog programa opredijeljena su Budžetom Crne Gore za 2020. godinu, u iznosu od 227.000,00 EUR

Program sadrži pet glavnih podprograma sa komponentama i posebnim nadzorima:

1. Program zdravstvene zaštite bilja;
2. Program praćenja sredstava za zaštitu bilja i sredstava za ishranu bilja;
3. Program kontrolnih ispitivanja proizvodnje sjemenskog i sadnog materijala i biljni
 1. genetički resursi;
 2. hemikalije);
4. Materijali za posebne namjene (klopke, ex tempore testovi za štetne organizme,
5. Tehnička i administrativna podrška implementaciji programa.

Sektor za fitosanitarne poslove je u izvještajnom periodu u skladu sa Zaključcima Vlade Crne Gore pripremio i dostavio sljedeća dokumenta:

R.B.	OBAVEZA UPRAVE	SJEDNICA	ZAKLJUČAK
1.	Izvještaj o sprovođenju Nacionalnog plana za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja za 2019. godinu (bez rasprave)	181. 09. jul 2020.	07-3478

IZVRŠAVANJE ZAKONA

Izvršavanje zakona i drugih propisa obuhvata vođenje upravnog postupka, donošenje i izvršenje rješenja i drugih pojedinačnih akata, preduzimanje upravnih mjera i upravnih radnji, praćenje njihovog izvršavanja, davanje objašnjenja, izdavanje stručnih uputstava i instrukcija za rad i ukazivanje stručne pomoći vršeno je u skladu sa nadležnostima po zakonima:

1. Zakon o zdravstvenoj zaštiti bilja („Službeni list RCG“, broj 28/06, „Službeni list CG“, br. 28/11, 48/15);
2. Zakon o sredstvima za zaštitu bilja („Službeni list CG“, br. 51/08, 18/14);
3. Zakon o sredstvima za ishranu bilja („Službeni list RCG“, broj 48/07, „Službeni list CG“, br. 76/08, 30/17);
4. Zakon o sjemenskom materijalu poljoprivrednog bilja („Službeni list RCG“, broj 28/06, „Službeni list CG“, br. 61/11, 73/10, 48/15);
5. Zakon o sadnom materijalu („Službeni list RCG“, 28/06, „Službeni list CG“, br. 61/11, 73/10, 48/15);
6. Zakon o bezbjednosti hrane („Službeni list CG“, broj 57/15);

7. Zakon o zaštiti biljnih sorti („Službeni list RCG“, broj 48/07, „Službeni list CG“, broj 48/08);
8. Zakon o genetički modificiranim organizmima („Službeni list CG“, broj 22/08);
9. Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju („Službeni list CG“, br. 56/09, 18/11, 34/14, 1/15, 30/17, 51/17);
10. Zakon o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda („Službeni list CG“, broj 51/17);
11. Zakon o sprječavanju zloupotrebe droga („Službeni list CG“, br. 28/11, 35/13);
12. Zakon o biocidnim proizvodima („Službeni list CG“, broj 54/16);
13. Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti („Službeni list CG“, br. 12/18, 64/20).

Registri:

- Registar proizvođača, prerađivača, uvoznika, distributera i skladištara bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom u 2020. godini upisan je 181 subjekat;
- Registar za promet pesticida na veliko i malo u 2020. godini upisano je 19 objekata;
- Registar za promet đubriva na veliko i malo u 2020. godini upisano je 19 objekata;
- Registar za promet sjemena na veliko i malo u 2020. godini upisano je 19 objekata;
- Registar za promet sadnog materijala na veliko i malo u 2020. godini upisano je 19 objekata;
- Registar primarnih proizvođača hrane biljnog porijekla upisano je 519 subjekata; i
- Registar dozvola za gajenje maka i konoplje za prehrambene i industrijske svrhe u 2020. godini upisano je 5 subjekata.

Sertifikacija sjemena i sadnog materijala

Rasad povrća: Ukupna količina sertifikovanog rasada povrća 2.933.050 kom. Izdato sertifikata: 120.

Sadni materijal voća: Ukupna količina sertifikovanog sadnog materijala voća: 235.035 kom. Izdato sertifikata: 47.

Sadni materijal ukrasnog bilja: Ukupna količina sertifikovanog sadnog materijala ukrasnog bilja: 694.792 kom. Izdato sertifikata: 397.

Sadni materijal začinskog i ljekovitog bilja: Ukupna količina sertifikovanog sadnog materijala začinskog/ljekovitog bilja 16.100 kom. Izdato sertifikata: 15.

Sadni materijal vinove loze: Ukupna količina sertifikovanog sadnog materijala vinove loze: 380.757 kom. Izdato sertifikata: 11. Ukupna količina sertifikovanih loznih podloga: 800.000 kom. Izdato sertifikata: 3.

Sjemenski krompir: Ukupna površina sertifikovanog sjemenskog krompira: 115,8ha. Ukupna količina sertifikovanog sjemenskog krompira: 1.174.407 kg. Izdato sertifikata: 120.

Sjemenski materijal žita: Ukupna površina sertifikovanog sjemenskog materijala žita: 26,52ha. Ukupna količina sertifikovanog sjemenskog materijala žita: 72.900 kg. Izdato sertifikata: 25.

SPROVOĐENJE INSPEKCIJSKOG NADZORA FITOSANITARNE INSPEKCIJE U 2020. GODINI

UNUTRAŠNJA KONTROLA

Cilj kontrola je provjera stepena ispunjenosti propisanih zahtjeva u skladu sa propisima iz oblasti zdravstvene zaštite bilja, sjemena i sadnog materijala, sredstava za zaštitu i ishranu bilja, bezbjednosti hrane i drugih zakona iz nadležnosti ove inspekcije. U izvještajnom periodu nastavljene su kontrole u oblasti bezbjednosti hrane odnosno rezidua pesticida i drugih kontaminanata u hrani. Vršena je kontrola zdravstvenog stanja bilja i praćenje štetnih organizama bilja, a naročito u skladištima sjemenskog i merkantilnog krompira u cilju

utvrđivanja mogućeg prisustva štetnih organizama, vršena je i kontrola: podnošenja prijava za proizvodnju u postupku sertifikacije sjemenskog i sadnog materijala, kontrola propisanih uslova za rasadnike, kontrola objekata za promet pesticida i đubriva u pogledu ispunjenosti propisanih uslova, kontrola registrovanih sredstava za zaštitu i ishranu bilja na fizičko-hemijske osobine, kvaliteta sjemenskog materijala u prometu i uslova u objektima za njihovo skladištenje i čuvanje. U skladu sa Programom fitosanitarnih mjera za 2020. godinu u vršeni su nadzori i uzorkovanje po posebnim programima.

Tokom 2020. godine, u unutrašnjoj kontroli, fitosanitarna inspekcija je preduzela 1.295 upravnih mjera i radnji ii to:

- 1.251 rješenja u redovnoj kontroli
- 24 rješenja po inicijativi;
- 20 kontrolnih rješenja.

od čega:

- 18 rješenja o utvrđivanju nepravilnosti;
- 6 rješenja o ukazivanju;
- 2 rješenja o zabrani prometa;
- 8 rješenja o oduzimanju i uništenju.

Tokom 2020. godine izrečena su 3 prekršajna naloga u iznosu od 750 EUR.

UVOZ

Fitosanitarni inspektori su vršili kontrolu uvoza hrane biljnog porijekla (voće, povrće, žitarice i ostala hrana biljnog porijekla koja je podvrgnuta jednostavnom procesu prerade mljevenjem, sušenjem i sl.), hrane neživotinjskog porijekla koja podliježe pojačanim službenim kontrolama na mjestima unošenja i hrane za životinje biljnog porijekla, sjemena i sadnog materijala, sredstava za zaštitu i ishranu bilja, kao i bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom sa aspekta zdravstvene zaštite. U 2020. godini fitosanitarna inspekcija je postupila po zahtjevu za pregled 20.390 uvezenih pošiljki po robama iz nadležnosti i nakon izvršenih pregleda i utvrđenog stepena usaglašenosti sa propisanim zahtjevima donijeli:

- 13.980 rješenja o uvozu;
- 655 rješenja o provozi pošiljki;
- 130 rješenja o zabrani uvoza;
- 29 rješenja o uništenju pošiljki;
- 203 ovjere tranzitnih deklaracija;
- 4.275 izvoznih fitosanitarnih sertifikata (uvjerenja o zdravstvenom stanju);
- 1.118 reexportnih fitosanitarnih sertifikata (uvjerenja o zdravstvenom stanju).

U izvještajnom periodu naplaćeno je 779.213,94 EUR propisanih naknada za uvoz.

Od ukupno 20.390 pregledanih pošiljki iz uvoza, za laboratorijska ispitivanja propisanih zahtjeva, uzeto je 3.397 uzoraka.

Nakon izvršenih pregleda i utvrđenog stepena usaglašenosti sa propisanim zahtjevima fitosanitarni inspektori su donijeli 13980 rješenja o uvozu i stavljanju u slobodni promet bezbjednih pošiljki i 130 rješenja o zabrani uvoza i 29 rješenja o uništenju nebezbjednih pošiljki.

IZVJEŠTAJ PO PROGRAMU FITOSANITARNIH MJERA ZA 2020. GODINU

PROGRAM 1 PROGRAM ZDRAVSTVENE ZAŠTITE BILJA

Cilj: Stabilno zdravstveno stanje bilja na teritoriji Crne Gore, sprječavanje unošenja, blagovremeno otkrivanje, suzbijanje pojave i širenja i iskorjenjavanje štetnih organizama bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom, pravovremeno, pravilno, uspješno i racionalno sprovođenje fitosanitarnih mjera u praksi, sprječavanje ili umanjivanje gubitaka prinosa u

biljnoj proizvodnji i stvaranje preduslova za očuvanje zdravlja bilja kao ključnog faktora za održivu i konkurentnu poljoprivredu, ali i zaštitu životne sredine.

Pravni osnov: Zakon o zdravstvenoj zaštiti bilja

Odgovorna institucija: Uprava – Fitosanitarni sektor – Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja, Odsjek za fitosanitarnu inspekciju.

Uključeni subjekti:

- ovlaštene laboratorije za ispitivanje štetnih organizama;
- ovlaštene ustanove za vršenje javnih poslova;
- inspekcija nadležna za šume;
- naučna, stručna i tehnička lica i institucije u odgovarajućim oblastima;
- držaoci bilja.

Aktivnosti:

POSEBNI NADZORI NAD ŠTETNIM ORGANIZMIMA

Posebni nadzor je službena kontrola koja se sprovodi u odgovarajućem vremenskom periodu, radi otkrivanja pojave štetnih organizama ili utvrđivanja specifičnosti njihove populacije ili granica područja (zaraženog, napadnutog i slobodnog od štetnih organizama). Posebni nadzor je postupak sistematskog prikupljanja i čuvanja podataka o štetnim organizmima, koji uključuje podatke dobijene inspeksijskim pregledima, kao i praćenje zdravstvenog stanja bilja i sistematsko istraživanje na područjima u kojima su štetni organizmi prisutni ili nijesu prisutni kroz jasno definisane aktivnosti (zdravstvene preglede bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom, prikupljanje uzoraka, laboratorijska ispitivanja) i druge aktivnosti u skladu sa obavezama i propisima usklađenim sa EU, procedurama i standardima EPPO i IPPC.

Posebni nadzor *Globodera pallida* i *Globodera rostochiensis* (krompirove cistolike nematode)²

Posebni nadzor se sprovodio radi otkrivanja pojave odnosno prisustva i sprječavanja unošenja krompirovih cistolikih nematoda i uzorkovano je:

- 173 uzorka zemlje sa parcela za proizvodnju sjemenskog krompira (100%) prije sjetve;
- 20 uzorka zemlje sa parcela za proizvodnju merkantilnog krompira (0,5%);
- 30 (24+6) uzorka krtola sjemenskog i merkantilnog krompira iz prometa.

Uzorkovanje su izvršili fitosanitarni inspektori, a laboratorijska ispitivanja Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za nematologiju. Laboratorijska ispitivanja vrše se u skladu sa metodama ekstrakcije krompirovih cistolikih nematoda, koje su propisane dijagnostičkim postupcima za *Globodera pallida* i *Globodera rostochiensis* (EPPO standardi). Svi analizirani uzorci su bili negativni, odnosno u njima nije potvrđeno prisustvo krompirovih cistolikih nematode *Globodera pallida* i *Globodera rostochiensis*.

Status Crne Gore: Zemlja slobodna od *Globodera pallida* i *Globodera rostochiensis* (krompirovih cistolikih nematoda).

Posebni nadzor *Synchytrium endobioticum* (Potato Wart Disease)³

Posebni nadzor *Synchytrium endobioticum* (Potato Wart Disease) se sprovodio u prometu, proizvodnji merkantilnog krompira, kao i kroz stručnu kontrolu nad proizvodnjom sjemenskog krompira u dijelu provjere zdravstvenog stanja prilikom sertifikacije sjemenskog krompira. Pregledi su vršeni za vrijeme vađenja krtola, krtola u skladištima, kao i pregled otpada prilikom dorade krtola. U 2020. godini nije bilo slučaja sumnje na prisustvo ovog štetnog organizma.

² U skladu sa Posebnim programom nadzora karantinski štetnih organizama krompira za 2020. godinu.

³ U skladu sa Posebnim programom nadzora karantinski štetnih organizama krompira za 2020. godinu.

Uzeti broj uzoraka je 24, svi uzorci su podvrgnuti detaljnom pranju i vizuelnim pregledima i nije bilo simptoma na prisustvo ovog štetnog organizma.

Status Crne Gore: Zemlja slobodna od *Synchytrium endobioticum*.

Posebni nadzor *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* subsp. *sepedonicus*⁴

Posebni nadzor sproveden je u cilju otkrivanja pojave odnosno prisustva i sprečavanja unošenja *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* na krtolama sjemenskog i merkantilnog krompira (*Solanum tuberosum* L.) i obuhvata i rezultate stručne kontrole nad proizvodnjom sjemenskog krompira u dijelu provjere zdravstvenog stanja (vizuelni pregledi i uzorkovanje) prilikom sertifikacije sjemenskog krompira. Uzorkovanje krtola krompira u skladištima su izvršili fitosanitarni inspektori, a laboratorijska ispitivanja Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za bakteriologiju. Laboratorijska ispitivanja vršena su u skladu sa propisima i standardnim postupcima za dijagnozu, otkrivanje i identifikaciju bakterija *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* EPPO i EU. Posebni nadzor *Ralstonia solanacearum*, osim krtola krompira u skladištima, obuhvata i preglede biljaka paradajza (*Solanum lycopersicum*), drugih biljaka domaćina, uključujući samonikle biljke iz porodice *Solanaceae*, naročito *Solanum dulcamara*, gdje je to odgovarajuće uzorke voda koje se koriste za navodnjavanje i uzorke otpadnih voda tokom industrijske prerade ili pakovanja uz napomenu da u Crnoj Gori za sada nema industrijske prerade i pakovanja krompira.

Prilikom pregleda krompira, uzorkovan je krompir prvenstveno iz skladišta i distributivnih centara, uz obavljanje vizuelnog pregleda i laboratorijskih ispitivanja na prisustvo latentne infekcije. Pregled uzorkovanja:

- 79 uzoraka sjemenskog krompira iz skladišta;
- 52 uzoraka merkantilnog krompira iz skladišta (50% registrovanih i 50% neregistrovanih proizvođača⁵);
- 7 uzoraka biljaka domaćina: biljke paradajza;
- 10 uzoraka drugih biljaka domaćina *Ralstonia solanacearum* (Smith) Yabuuchi et al., uključujući samonikle biljke iz porodice *Solanaceae*: *Solanum dulcamara* i *Solanum nigrum*; i
- 10 uzoraka vode za navodnjavanje krompira sa podacima o lokaciji i vremenu uzimanja uzoraka, području i metodama analiza.

U skladu sa planom službenih kontrola fitosanitarni inspektori su vršili uzorkovanje pošiljaka sjemenskog i merkantilnog krompira iz uvoza, uključujući testiranje brzim testovima.

Status Crne Gore: zemlja slobodna od *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* subsp. *sepedonicus*.

Posebni nadzor *Epitrix cucumeris*, *Epitrix papa*, *Epitrix subcrinita*, *Epitrix tuberis*⁶

Posebni nadzor se sprovodio radi otkrivanja pojave odnosno prisustva i sprečavanja unošenja krompirovih buvača – *Epitrix cucumeris*, *Epitrix papa*, *Epitrix subcrinita*, *Epitrix tuberis*. Nadzor se vršio vizuelnim vegetacijskim pregledima merkantilnog krompira na prisustvo sitnih rupica na listovima koje prouzrokuju imaga i kečeranjem usjeva radi eventualnog hvatanja imaga od strane odgovornog lica Fitosanitarne laboratorije za entomologiju. Nadzor je obuhvatao i preglede uzoraka krtola merkantilnog krompira u laboratoriji koji su uzorkovani od strane

⁴ U skladu sa Posebnim programom nadzora karantinski štetnih organizama krompira za 2020. godinu.

⁵ Neregistrovanim (malim) proizvođačima, ispod 1000m² pripada naknada za vrijednost uzetog uzorka. Ako stranka prilikom uzimanja uzorka zahtijeva nadoknadu vrijednost uzetog uzorka hrane, isti se može fakturirati na račun Uprave, a faktura je jedino validna za plaćanje ukoliko je prati zapisnik nadležnog inspektora o uzetom uzorku na kojem je navedeno da stranka zahtijeva nadoknadu.

⁶ U skladu sa Posebnim programom nadzora karantinski štetnih organizama krompira za 2020. godinu.

fitosanitarnih inspektora na prisustvo oštećenja koje pričinjavaju larve buvača, kao i uzoraka iz sjemenske proizvodnje i skladišta krompira uzorkovanih od strane fitosanitarnih inspektora. Nadzor je obuhvatao i rezultate stručne kontrole nad proizvodnjom sjemenskog krompira u dijelu provjere zdravstvenog stanja prilikom sertifikacije sjemenskog krompira.

Pregled uzorkovanja:

- 26 uzoraka sjemenskog krompira iz skladišta i merkantilnog krompira (prilikom vađenja ili iz skladišta) i to:
 - o 18 uzorka iz proizvodnje sjemenskog krompira;
 - o 8 uzorka iz proizvodnje merkantilnog krompira;

Status Crne Gore: zemlja slobodna od *Epitrix cucumeris*, *Epitrix similaris*, *Epitrix subcrinita*, *Epitrix tuberis*.

Posebni nadzor *Bursaphelenchus xylophilus*

Posebni nadzor se sprovodio radi sprječavanja unošenja i širenja borove nematode *Bursaphelenchus xylophilus*. Posebni nadzor borove nematode sprovodio se sakupljanjem i laboratorijska ispitivanja uzoraka osjetljivog bilja, drveta i kore, kao i vektora borove nematode (insekti roda *Monochamus*). Uzorkovanje i laboratorijsko ispitivanje na prisustvo borove nematode vršen je naročito na:

1. osjetljivom bilju u područjima pogođenim požarima ili olujama, na oslabljenim stablima;
2. oblicama i drugim djelovima od sječenja drveta ili prirodnim ostacima nastalim uticajem biotskih faktora, stablima u parkovima i dr. van šumskog područja i u blizini graničnih prelaza;
3. na drvenom materijalu za pakovanje u skladištima uvoznika roba porijeklom iz Kine;
4. drvoprerađivačkim kapacitetima, kao i aktivnosti vezane za eksploataciju šuma.

Odgovorno lice Fitosanitarne laboratorije – Laboratorije za nematologiju vršilo je uzorkovanje, a fitosanitarna inspekcija uzorkovanje drvenog materijala za pakovanje. Pregled uzorkovanja:

- 50 uzoraka iz tač. 1, 2 i 4;
- 30 uzoraka vektora borove nematode (insekti roda *Monochamus*);
- 20 uzorke drvenog materijala za pakovanje,

Status Crne Gore: zemlja slobodna od *Bursaphelenchus xylophilus*.

Posebni nadzor *Phytophthora ramorum*

Posebni nadzor se sprovodio radi sprječavanja unošenja *Phytophthora ramorum*. Uzorkovanje je vršeno u rasadnicima, vrtnim centrima i na javnim gradskim površinama nad osjetljivim biljem, a naročito nad: *Rhododendron spp.* L., *Viburnum spp.* L., *Camellia spp.* L., *Pieris spp.* D. Don, *Syringa vulgaris* L., *Taxus spp.* L. Laboratorijska ispitivanja vršena su u Fitosanitarnoj laboratoriji – mikologija. Tokom vršenja posebnog nadzora uzeta su 73 uzorka. Tokom posebnog nadzora izvršeno je „presretanje“ štetnog organizma na bilju iz uvoza u pojedinim distributivnim centrima, na kojima je laboratorijskom analizom uzoraka utvrđeno prisustvo *Phytophthora ramorum*. Nakon sprovedenog fitosanitarnog istraživanja i sljedljivosti, sprovedene su fitosanitarne mjere, zaraženo bilje je uništeno uključujući bilje iz iste partije (lota).

Status Crne Gore: zemlja slobodna od *Phytophthora ramorum*.

Posebni nadzor *Fusarium circinatum*

Posebni nadzor se sprovodio radi sprječavanja unošenja *Fusarium circinatum* na sadnom materijalu roda *Pinus* L. i vrste *Pseudotsuga menziesii*, uključujući sjeme i šišarke, namijenjene razmnožavanju. Fitosanitarne preglede i uzorkovanje je vršilo odgovorno lice Fitosanitarne laboratorije za mikologiju (u rasadnicima, šumskim sastojinama, parkovima, okućnicama i drugim površinama). Pregledi su vršeni najmanje dva puta godišnje u periodu od maja do oktobra. U sklopu posebnog nadzora uzeto je 25 uzoraka.

Status Crne Gore: zemlja slobodna od *Fusarium circinatum*.

Posebni nadzor *Anoplophora chinensis*

Posebni nadzor se sprovodio radi sprječavanja unošenja i širenja *Anoplophora chinensis* (Forster) i vršio se na određenom bilju u skladu sa posebnim propisom. Poseban nadzor vršila je ovlaštena institucija u saradnji sa fitosanitarnim i šumarskim inspektorima. U analiziranim uzorcima nije utvrđeno prisustvo *Anoplophora chinensis*.

Status Crne Gore: zemlja slobodna od *Anoplophora chinensis*.

Posebni nadzor *Anoplophora glabripennis*

Poseban nadzor *Anoplophora glabripennis* se sprovodi u Crnoj Gori od 2014. godine u cilju sprječavanja unošenja i utvrđivanja eventualnog prisustva *Anoplophora glabripennis* – azijske strižibube kao i sprječavanja daljeg širenja u području širem od lokacije Lastve Grbaljske, na kojoj je pronađen ovaj štetni organizam 2015. godine. Posebni nadzor sproveden je nad biljem namijenjenom sadnji, osim sjemena, čiji je prečnik stabla ili korijenovog vrata na najdebljem dijelu 1 cm ili veći, sljedećih rodova i vrsta: *Acer* spp., *Aesculus* spp., *Alnus* spp., *Betula* spp., *Carpinus* spp., *Cercidiphyllum* spp., *Corylus* spp., *Fagus* spp., *Fraxinus* spp., *Koelreuteria* spp., *Platanus* spp., *Populus* spp., *Salix* spp., *Tilia* spp. i *Ulmus* spp. Posebni nadzor - sistematsko istraživanje obuhvatao je vizuelne preglede navedenog bilja i uzimanje uzoraka u slučaju sumnje na prisustvo štetnog organizma. Poseban nadzor je sproveden na sljedećim lokacijama: u obilježenom području u Lastvi Grbaljskoj; okolini potencijalnih mjesta unošenja (okolina luka, željeznica, aerodroma, carinskih terminala), u zoni određenih privrednih subjekata koji imaju intenzivne poslovne aktivnosti sa Kinom jer je rizik od unošenja štetnog organizma drvenim materijalom za pakovanje iz Kine veliki. S obzirom da nakon pet uzastopnih godina posebnim nadzorom nije konstatovano prisustvo vrste *A. glabripennis* u obilježenom području, Obilježeno područje se ukida u skladu sa Pravilnikom o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja i širenja azijske strižibube *Anoplophora glabripennis* (Motschulsky) („Službeni list CG“, broj 61/15).

Na osnovu dostavljenih informacija od strane Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, Evropska i mediteranska organizacija za zaštitu bilja – EPPO je na svojoj internet stranici ažurirala promjenu statusa štetnog organizma *Anoplophora glabripennis* (Motschulsky) u Crnoj Gori, na način da se Crna Gora sada smatra slobodnom od *Anoplophora glabripennis*:

STATUS: Absent, pest eradicated <https://gd.eppo.int/taxon/ANOLGL/distribution/ME>

Status Crne Gore: zemlja slobodna od *Anoplophora glabripennis*.

Posebni nadzor *Pseudomonas syringae* pv. *Actinidia*

Posebni nadzor se sprovodio radi sprečavanja unošenja i širenja *Pseudomonas syringae* pv. *actinidiae*, prouzrokovaca bakterijskog raka kivija u rasadnicima i proizvodnim zasadima gdje se uzgajaju biljke *Actinidia* Lindl., prikupljanjem uzoraka i laboratorijskim ispitivanjima u skladu sa EPPO protokolom. Uzorkovanje su vršili fitosanitarni inspektori, a laboratorijska ispitivanja u Fitosanitarnoj laboratoriji – Laboratorija za bakteriologiju. Pregled uzorkovanja: uzeto ukupno 34 uzoraka. U analiziranim uzorcima nije utvrđeno prisustvo *Pseudomonas syringae* pv. *actinidiae*.

Status Crne Gore: zemlja slobodna od *Pseudomonas syringae* pv. *actinidiae*.

Posebni nadzor *Xylella fastidiosa* sa monitoringom vektora

Posebni nadzor se sprovodio radi sprječavanja unošenja i širenja štetnog organizma *Xylella fastidiosa* (Well and Raju) nad određenim biljem, a naročito *Olea europea*, *Nerium oleander*, *Coffea* sp., *Polygala myrtifolia*, *Prunus* sp. (*P. dulcis*, *P. avium*), *Myrtus communis*, *Laurus nobilis* L., *Westringia fruticosa*, *Westringia glabra* L., *Lavandula angustifolia*, *Lavandula stoechas*, *Vitis vinifera*. Program posebnog nadzora *Xylella fastidiosa* je obuhvatao vizuelne preglede sadnog materijala i proizvodnih zasada, ukrasnih stabala u parkovima i okućnicama

biljaka domaćina u skladu sa propisom i rizikom. U analiziranim uzorcima nije utvrđeno prisustvo *Xylella fastidiosa*. Monitoringom vektora bakterije *Xylella fastidiosa* tokom 2020. godine utvrđena je znatno manja brojnost insekata cikada u odnosu na prethodnu. Na lokaciji Valdanos 1 najzastupljenija vrsta je livadska pjenuša – *Phyllaenus spumarius*, a prisutna je i *Neophilaenus campestris* i dr., na lokaciji Valdanos 2 najzastupljenije su vrste *Exitianus capicola* i *Pentastiridius* sp., dok je na lokaciji Radanovići najzastupljenija vrsta *Exitianus capicola*. Bakterija *Xylella fastidiosa* nije potvrđena na teritoriji Crne Gore, a u slučaju njenog prisustva rizik od širenja bi postojao jer se osim sadnim materijalom bakterija širi i vektorima.

Status Crne Gore: zemlja slobodna od *Xylella fastidiosa*.

Posebni nadzor *Citrus tristeza virus*

Posebni nadzor *Citrus tristeza virus* se sprovodio u cilju potvrde statusa štetnog organizma. Nadzor se vršio nad biljem *Citrus* L., *Fortunella* Swingle, *Poncirus* Raf. i njihovih hibrida, u proizvodnji i prometu sadnog materijala, kao i u zasadima. Uzimanje uzoraka bilja izvršili su fitosanitarni inspektori, a laboratorijska ispitivanja Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za virusologiju. Pregled uzorkovanja: uzeto ukupno 76 uzoraka od čega 5 pozitivnih na Citrus tristeza virus.

Status Crne Gore: Citrus tristeza virus prisutan na ograničenom području.

Posebni nadzor *Aleurocanthus spiniferus*

Posebni nadzor *Aleurocanthus spiniferus* se sprovodio u cilju potvrde statusa štetnog organizma. *Aleurocanthus spiniferus* Quaintance je polifagna štetočina i u ekonomskom smislu najznačajniji domaćini su citrusi, a napada i vinovu lozu, krušku, japansku jabuku, vrste *Rosa* spp. i druge biljke. Na području Mediterana predstavlja veliki rizik za proizvodnju citrusa. S obzirom da je prisustvo ovog štetnog organizma potvrđeno na crnogorskom primorju, na lokalitetima u Bokokotorskom zalivu i na području Bara, nadzor se sprovodio na teritoriji opštine Ulcinj, gdje do sada nije utvrđeno njegovo prisustvo. Praćeno je eventualno dalje širenje i biljke domaćini na području Ulcinja i period aktivnosti u cilju primjene pravovremenih mjera zaštite. U Ulcinju su pregledani proizvodni zasadi citrusa u Gornjem i Donjem Štoju i druge biljke domaćini i u 2020. godini na teritoriji opštine Ulcinj nije utvrđeno prisustvo *Aleurocanthus spiniferus*.

Status područja: Na teritoriji opštine Ulcinj nije utvrđeno prisustvo *Aleurocanthus spiniferus*.

Status Crne Gore: *Aleurocanthus spiniferus* prisutan na ograničenom području.

Posebni nadzor *Neoleucinodes elegantalis*

Posebni nadzor *Neoleucinodes elegantalis* se sprovodio u cilju potvrde statusa Crne Gore kao zemlje „slobodne od“. Glavne biljke domaćini: paprika /*Capsicum annum*, *C. frutescens*, plavi patlidžan /*Solanum melongena*, paradajz /*Solanum lycopersicum*. Zdravstvene preglede i ispitivanje uzoraka vršilo je odgovorno lice Fitosanitarne laboratorije – entomolog. U skladu sa planom rada na programu posebnog nadzora nad štetnim organizmom *Neoleucinodes elegantalis* Guenée u toku vegetacije vršeni su vizuelni pregledi usjeva paradajza, paprike i plavog patlidžana u glavnom proizvodnom području, praćenjem pojave ulaznih sitnih rupca na mladim plodovima i velikih izlaznih rupa na starijim plodovima koje prouzrokuje štetni organizam. Pregledi su rađeni u periodu od početka jula do kraja avgusta. Pregledi su vršeni na lokalitetu na području Ulcinja, lokalitetu na području Nikšića i 19 lokaliteta na području Zete i Malesije. Pregledi su vršeni na otvorenom i u plastenicima. U analiziranim uzorcima nije utvrđeno prisustvo *Neoleucinodes elegantalis*.

Status Crne Gore: zemlja slobodna od *Neoleucinodes elegantalis*.

Posebni nadzor *Aromia bungii*

Posebni nadzor se sprovodio u cilju potvrde statusa Crne Gore kao zemlje „slobodne od“ i radi sprječavanja unošenja i širenja štetnog organizma *Aromia bungii*, štetočina vrsta iz roda *Prunus* prije svega breskve i kajsije, potom šljive, trešnje i ukrasnih vrsta *Prunus*-a osim

vrste *Prunus laurocerasus* L. Pored *Prunus*-a može napadati vrste iz 11 familija, a među domaćinima je i maslina, *Salix*, *Quercus*, japanska jabuka. Poseban nadzor vršen je kroz vizuelne preglede sadnog materijala u rasadnicima i distributivnim centrima na prisustvo štetnog organizma *Aromia bungii* i znakova njegovog prisustva, a laboratorijska ispitivanja vršena su u Fitosanitarnoj laboratoriji – Laboratorija za entomologiju. Rađeni su vizuelni pregledi na koštičavim voćnim vrstama (breskva, nektarina, kajsija, badem, višnja, trešnja i šljiva). Na biljkama je tražena piljevina koju prouzrokuju larve i izlazne rupe koje pravi imago kada napušta napadnutu biljku. U analiziranim uzorcima nije utvrđeno prisustvo *Aromia bungii*.

Status Crne Gore: zemlja slobodna od *Aromia bungii*.

Posebni nadzor cikade vinove loze *Scaphoideus titanus* i *Candidatus Phytoplasma vitis* (Flavescence dorée)

Posebni nadzor nad *Candidatus Phytoplasma vitis* (Flavescence dorée) sprovodio se vizuelnim pregledom proizvodnih zasada u odgovarajućem vremenskom periodu i uzimanjem uzoraka u slučaju prisustva simptoma na vinovoj lozi. Nadzor i uzorkovanje vršilo je odgovorno lice Fitosanitarne laboratorije. Nadzor nad *Scaphoideus titanus*-cikada vinove loze je sproveden postavljanjem žutih ljepljivih ploča, pregledima naličja listova vinove loze i kečeranjem u vinogradima na određenim lokalitetima na području Zete, Crmnice, Rijeke Crnojevića, Podgorice, Danilovgrada i Nikšića. Najveća brojnost imaga tj. odraslih jedinki je utvrđena na lokalitetima Lješkopolje-136 jedinki (opština Podgorica) i Nudo-125 jedinki (opština Nikšić). Nešto manja brojnost je zabilježena na lokalitetu Godinje-50 jedinki, a zatim slijede lokaliteti Farmaci-2 jedinice i Beri-1 jedinka. Na ostalim lokalitetima tokom 2020. godine nije utvrđena cikada vinove loze. U okviru posebnog nadzora nad *Candidatus Phytoplasma vitis* (Flavescence dorée), izvršeno je uzorkovanje listova vinove loze sa simptomima na moguće prisustvo fitoplazme. Laboratorijskom analizom uzoraka nije utvrđeno prisustvo *Candidatus Phytoplasma vitis* (Flavescence dorée), prouzrokovača bolesti zlatastog žutila vinove loze. Stalni nadzor cikade *Scaphoideus titanus* obuhvatao je praćenje prisustva, rasprostranjenosti i brojnosti u vinogradima i davanje preporuka proizvođačima o mjerama suzbijanja. Zdravstvene preglede i ispitivanje uzoraka, kao i obavještanje i davanje preporuka proizvođačima o preparatima i terminima hemijskih tretmana vršilo je odgovorno lice Fitosanitarne laboratorije – Laboratorija za entomologiju. Nadzor nad *Scaphoideus titanus*-cikada vinove loze je sproveden postavljanjem žutih ljepljivih ploča, pregledima naličja listova vinove loze i kečeranjem u vinogradima na određenim lokalitetima na području Zete, Crmnice, Rijeke Crnojevića, Podgorice, Danilovgrada i Nikšića. Najveća brojnost imaga tj. odraslih jedinki je utvrđena na lokalitetima Lješkopolje-136 jedinki (opština Podgorica) i Nudo-125 jedinki (opština Nikšić). Nešto manja brojnost je zabilježena na lokalitetu Godinje-50 jedinki, a zatim slijede lokaliteti Farmaci-2 jedinice i Beri-1 jedinka. Na ostalim lokalitetima tokom 2020. godine nije utvrđena cikada vinove loze. U okviru posebnog nadzora nad *Candidatus Phytoplasma vitis* (Flavescence dorée), izvršeno je uzorkovanje listova vinove loze sa simptomima na moguće prisustvo fitoplazme. Laboratorijskom analizom uzoraka nije utvrđeno prisustvo *Candidatus Phytoplasma vitis* (Flavescence dorée), prouzrokovača bolesti zlatastog žutila vinove loze.

Status Crne Gore: Cikade vinove loze *Scaphoideus titanus* prisutne su na ograničenom području.

Status Crne Gore: Zemlja slobodna od *Candidatus Phytoplasma vitis* (Flavescence dorée).

Posebni nadzor štetnih organizama u listopadnim i četinarskim šumama

Posebni nadzor je sproveden. Tokom posebnog nadzora nije utvrđeno prisustvo karantinski štetnih organizama u listopadnim šumama: *Agrilus anxius* Gory, *Agrilus planipennis* Fairmaire, niti je utvrđeno prisustvo sljedećih štetnih organizama u četinarskim šumama: *Dendrolimus sibiricus* Chetverikov, *Monochamus* spp. (neevropskih vrsta), *Pissodes* spp. (neevropskih vrsta).

Status Crne Gore: Zemlja slobodna od *Agilus anxius* Gory, *Agilus planipennis* Fairmaire, niti je utvrđeno prisustvo sljedećih štetnih organizama u četinarskim šumama: *Dendrolimus sibiricus* Chetverikov, *Monochamus* spp. (neevropskih vrsta), *Pissodes* spp. (neevropskih vrsta).

Posebni nadzor Pepino mosaic virus

Monitoring se sprovodio radi sprječavanja unošenja, utvrđivanja prisustva i sprječavanja širenja Pepino mosaic virus. Monitoring je obuhvatao zdravstvene preglede u proizvodnji rasada paradajza i plodova paradajza uglavnom u zaštićenom prostoru. Uzorkovanje su vršili fitosanitarni inspektori. Zdravstvene preglede i ispitivanje uzoraka vršilo je odgovorno lice Fitosanitarne laboratorije – Laboratorija za virusologiju. Pregled uzorkovanja: 50.

Status Crne Gore: zemlja slobodna od Pepino mosaic virus.

Posebni nadzor Tomato brown rugose fruit virus

Posebni nadzor se sprovodio u cilju sprečavanja unošenja i širenja štetnog organizma Tomato brown rugose fruit virus u proizvodnji paradajza i paprike. Uzimanje uzoraka bilja vršili su fitosanitarni inspektori, a laboratorijska ispitivanja obavljaju se u Fitosanitarnoj laboratoriji – Laboratorija za virusologiju. Pregled uzorkovanja: 50.

Status Crne Gore: zemlja slobodna od Tomato brown rugose fruit virus

Posebni nadzor voćnih muva iz familija Tephritidae i Drosophilidae

Drosophila suzukii je veoma polifagna štetočina, a posebno vrsta čiji plodovi imaju tanku pokožicu ploda (malina, kupina, borovnica, jagoda, trešnja, višnja, breskva, nektarina, kajsija, šljiva, aktinidija, japanska jabuka, smokva i grožđe). Monitoring je obuhvatao: postavljanje klopki u proizvodnim zasadima voćnih vrsta koje su najznačajniji domaćini, radi davanja preporuke proizvođačima o mjerama suzbijanja. Imajući u vidu prošlogodišnji prvi nalaz *D. suzukii* na području podgoričkog i crmničkog subregiona monitoringom su obuhvaćeni i vinogradi. Monitoring vrsta *Rhagoletis cingulata* (trešnjina muva), *Rhagoletis completa* (orahova muva), *Bactrocera zonata* i *Bactrocera dorsalis* vršio se radi dobijanja podataka o njihovoj eventualnoj pojavi. Zdravstvene preglede i ispitivanje uzoraka vršilo je odgovorno lice Fitosanitarne laboratorije – Laboratorija za entomologiju. Nedavni nalaz orijentalne voćne muve *Bactrocera dorsalis* u Italiji predstavlja prvi nalaz ove vrste u Evropi. Smatra se jednom od najagresivnijih invazivnih štetočina i predstavlja veliku opasnost za proizvodnju i promet voća i povrća u Evropi. Klopke za monitoring sa jabukovim sirćetom kao atraktantom postavljene u lokalitetima na području Podgorice, Crmnice, Danilovgrada i Nikšića u mješovitim voćnim zasadima. Sa izuzetkom lokaliteta u Crmnici gdje je klopka postavljena u stablu kajsije, u ostalim je postavljena u trešnji. Na sjeveru Crne Gore klopke su postavljene u proizvodnim zasadima maline na području Kolašina, Mojkovca i Bijelog Polja. U lokalitetima u kojim su klopke postavljene u mješovitim zasadima (Nudo – trešnja, višnja, breskva, jabuka, vinova loza; Godinje – jabuka, kruška, šljiva, vinova loza; Lješkolje – trešnja, višnja, breskva, kruška, vinova loza; Danilovgrad – trešnja, vinova loza, kruška, jabuka, smokva, aktinidija, jagoda – Danilovgrad), a gdje pored ostalih voćnih vrsta ima i vinove loze, klopke su tokom avgusta premještene u vinograd.

MONITORING, IZVJEŠTAJNO PROGNOZNI PROGRAMI I FITOSANITARNE MJERE

Monitoring i fitosanitarne mjere sprovode se kroz: praćenje pojedinih štetnih organizama; zdravstvene preglede bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom; prikupljanje uzoraka; laboratorijska ispitivanja i druge aktivnosti koje doprinose praćenju zdravstvenog stanja bilja, kao i utvrđivanju statusa pojedinih štetnih organizama na teritoriji Crne Gore.

Monitoring *Dryocosmus kuriphilus*

Monitoring se sproveden radi sprječavanja širenja kestenove ose galice *Dryocosmus kuriphilus* Yasumatsu nad biljkama domaćinima roda *Castanea* Mill. namjenjenih sadnji, osim

plodova i sjemena. Monitoring je vršen od strane ovlaštenog pružaoca usluga vizuelnim pregledima, kao i uzorkovanjem radi laboratorijskog ispitivanja. Laboratorijsko ispitivanje uzoraka je izvršeno od strane odgovornog lica Fitosanitarne laboratorije – Laboratorija za entomologiju. Na osnovu rezultata izvršenih laboratorijskih ispitivanja uzoraka iz šuma kestena, Kostanjica i stručnog razmatranja utvrđeno je da je na 10 uzoraka sa ukupno 400 pregledanih gala utvrđeno dvije žive i 10 uginulih jedinki osice kestena, 633 izlazna otvora kuda su izletjela imaga *D. kuriphilus*, 620 larvi parazitske osice *T. sinensis*, 522 prazne galerije. U 96 gala, tj. u 24% pregledanih gala, nađene su samo larve parazitske osice *T. sinensis*, dok je 86 gala ili 21,5 % imalo samo izlazne otvore od osice *D. kuriphilus*, kod 69 gala su utvrđene samo prazne galerije bez izlaznih otvora i bez larvi *T. sinensis*, dok je u ostalim galama bila kombinacija larvi i izlaznih otvora ili larvi i praznih galerija. Procenat galerija koje su imale larvu parazitske osice u odnosu na sve galerije (prazne, sa izlaznim otvorima i galerije sa larvama) je 34,93 %, dok je odnos larvi i broja izlaznih otvora i utvrđenih imaga *D. kuriphilus* gotovo jedan prema jedan. Ovi podaci ukazuju da se parazitska osica *T. sinensis* ustalila i da je za očekivati da će u narednom periodu moći držati brojnost vrste *D. kuriphilus* pod kontrolom. U šumama kestena na lokalitetima na području Barske opštine, vizuelnim zdravstvenim pregledima nije utvrđeno prisustvo kestenove ose galice *Dryocosmus kuriphilus* Yasumatsu.

Status Crne Gore: *Dryocosmus kuriphilus* prisutan na ograničenom području.

Monitoring biljnih vaši - vektora Citrus tristeza virusa

Monitoring vektora Citrus tristeza virusa se sprovodio u cilju utvrđivanja njihovog prisustva i rasprostranjenosti. Vektori virusa su biljne vaši, a najznačajniji vektor je *Toxoptera citricida*, a pored nje i *Aphis gossypii* Glover. Ostale vrste biljnih vaši koje se mogu javiti na citrusima *Aphis spiraecola* Patch. (*Aphis citricola* Van Der Goot) i *Toxoptera aurantii* Boyer de Fons iako često masovno prisutne u zasadima citrusa, manje su efikasni vektori. Monitoring se vrši u zasadima citrusa. Zdravstvene preglede i ispitivanje uzoraka vršeno je od strane odgovornog lica za entomologiju. Rad na ovom programu podrazumijevao je vegetacijske preglede proizvodnih zasada citrusa u dva lokaliteta na području Ulcinja (Gornji i Donji Štoj) i jednom u Baru (Čeluga). U Gornjem Štoju u mladom zasadu konstatovano je sporadično prisustvo vaši prilikom trećeg (poslednjeg) pregleda. Analizom uzorkovanog lišća utvrđeno je prisustvo *Aphis spiraecola* Patch. (sin: *Aphis citricola*). U Gornjem Štoju u starom zasadu citrusa (mandarina, pomorandža, limun) prisustvo kolonija vaši zabilježeno je u drugom i nešto malo više u trećem vegetacijskom pregledu, premda se može konstatovati da brojnost populacije nije bila visoka. Pored dominantno prisustve *A. spiraecola* utvrđeno je i sporadično prisustvo *A. gossypii*.

U Donjem Štoju tokom perioda praćenja nije zabilježena veća brojnost vaši. Nađene su prilikom drugog i veoma sporadično prilikom trećeg pregleda. Pored dominantnog prisustva *A. spiraecola* utvrđeno je sporadično prisustvo *Aphis craccivora*. U zasadu u Baru konstatovano je prisustvo kolonija vaši u svakom od tri pregleda. Najveća brojnost zabilježena je prilikom drugog pregleda (27.07), premda je brojnost bila manja u odnosu na prethodne godine. Prilikom svakog pregleda brojnošću je dominirala *A. spiraecola*. Utvrđeno je i manje prisustvo i *A. gossypii*.

Ono što karakteriše ovogodišnji pregled za ovaj program odabranih zasada citrusa je relativno niska brojnost populacije lisnih vaši, što se, između ostalog pripisuje i primjeni mjera hemijskog suzbijanja koje su, prema navodima vlasnika sprovedene.

Monitoring *Bactrocera oleae* (muva masline)

Monitoring obuhvata praćenje dinamike populacije muve masline postavljanjem klopki i uzorkovanjem plodova u proizvodnim zasadima maslina radi davanja preporuke proizvođačima o mjerama suzbijanja. Klopke za kontrolu brojnosti muve masline na području Bara i Ulcinja (kako je to predviđeno planom i programom rada) postavljene su 25.06. Klopke su postavljene na tri lokaliteta u Baru (Bjeliši – Bar 1, Stari Bar – Bar 2 i Mrkojevići – Bar 3) i tri u Ulcinju (Valdanos). Na svim lokalitetima postavljene su žute ljepljive ploče i Mc Phail

klopke sa hranidbenim atraktantom. Pregled klopki rađen je jednom nedjeljno do polovine oktobra. Istovremeno, sa svakog lokaliteta, uzorkovani su plodovi radi pregleda u laboratoriji. Posljednji pregled plodova urađen je prvog oktobra. Nakon pregleda, maslinari su redovno izvještavani o stanju na terenu uz preporučene mjere zaštite. Ukupno je urađeno 16 pregleda.

Kao zaključak može se istaći da iako su maslinari dobijali pravovremeno informaciju o brojnosti muve i infestaciji ploda većina njih nije sprovođila preporučene mjere, a oni koji su to radili u velikom kompleksu kao što je Valdanos nisu imali zadovoljavajući rezultat, jer su imali visoku infestaciju na koju je uticala visoka brojnost muve u zasadima koji ih okružuju. Maslinari koji imaju zasade koji su izolovani od drugih maslinjaka i koji su sprovođili preporučene mjere imali su na kraju kvalitetan plod. Na području Bara čak i tamo gdje je infestacija bila nešto veća u infestaciji su preovladavali mlađi razvojni stadijumi/stupnjevi koji ne mogu značajnije uticati na kvalitet ulja, ukoliko se maslina ubere brzo.

Monitoring *Ceratitis capitata* (voćna muva)

Monitoring obuhvata praćenje dinamike populacije voćne muve postavljanjem klopki i uzorkovanjem plodova u proizvodnim zasadima citrusa radi davanja preporuke proizvođačima o mjerama suzbijanja. U sklopu rada na programu praćenja mediteranske voćne muve *Ceratitis capitata*, tokom prve dekade jula postavljene su Tephri klopke (sa trikomponentnim hranidbenim atraktantom - Biolure) i Jackson klopke (sa atraktantom Trimedlure) na lokalitetima od Ulcinja do Herceg Novog (Ulcinj - Gornji i Donji Štoj, Bar – Čeluga, Bigovo, Baošići, Đenovići). U lokalitetu Škaljari klopka je postavljena tokom avgusta. Klopke su postavljene u plantažnim zasadima citrusa i u mješovitim voćnim zasadima.

Ceratitis capitata (voćna muva) je odomaćena štetočina na području Primorja, iako sa izraženim oscilacijama u brojnosti i štetama koje nanosi, kako po godinama, tako i po lokalitetima. Glavni, i u ekonomskom smislu najznačajniji domaćini su citrusi (prije svega mandarina), iako brojne populacije može ostvariti i na smokvi i japanskoj jabuci. Pored ovih domaćina utvrđeni su breskva, jabuka, iglica.

Edukacije

Edukacija predviđena ovom komponentom nije održana zbog koronavirusa COVID-19.

Hitne fitosanitarne mjere

Hitne fitosanitarne mjere obuhvatale su praćenje pojave, kao i predlog mjera za suzbijanje štetnih organizama, procjenu mogućih šteta na bilju i naknada šteta se vršilo u cilju smanjenja obima gubitaka na poljoprivrednim kulturama, biljnim proizvodima i objektima pod nadzorom, vršenje laboratorijskih ispitivanja uzetih uzoraka, kao i nabavku nedostajuće laboratorijske opreme i hemikalija, pravovremeno obavještavanje putem medija, savjeta i objavljivanja stručnih publikacija o pojavi, širenju i načinu suzbijanja štetnih organizama, instrukcija i vodiča za sprovođenje hitnih fitosanitarnih mjera, troškove međunarodne saradnje i druge poslove.

PROGRAM 2. PROGRAM PRAĆENJA SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA I NJIHOVIH REZIDUA I SREDSTAVA ZA ISHRANU BILJA

Cilj: Program se sprovodi radi smanjenja rizika i mogućih negativnih efekata sredstava za zaštitu bilja i sredstava za ishranu bilja na zdravlje ljudi i životnu sredinu, kao i radi postizanja održive upotrebe sredstava za zaštitu bilja i sredstava za ishranu bilja, a istovremeno je i podrška realizaciji Nacionalnog plana za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja.

Pravni osnov: Nacionalni plan za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja, Zakon o sredstvima za zaštitu bilja, Zakon o sredstvima za ishranu bilja, Zakon o bezbjednosti hrane i godišnji plan službenih kontrola.

Odgovorna institucija: Uprava – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sredstava za zaštitu bilja i ishranu bilja i Odsjek za fitosanitarnu inspekciju.

Uključene institucije:

- ovlaštene laboratorije za vršenje poslova u oblasti sredstava za zaštitu bilja i ishranu bilja: Centar za ekotoksikološka ispitivanja (CETI);
- naučne i visoko školske ustanove iz oblasti zaštite bilja (sredstva za zaštitu bilja) i ishranu bilja: Biotehnički fakultet, Univerzitet Crne Gore.

Aktivnosti:

REGISTRACIJA SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA

U promet se mogu stavljati samo pesticidi čije su aktivne supstance odobrene u EU i koje se nalaze na Listi aktivnih supstanci dozvoljenih za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja. Lista aktivnih supstanci dozvoljenih za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja je usklađena sa EU listom objavljuje se u Službenom listu Crne Gore i redovno se ažurira. S obzirom na činjenicu da Crna Gora nema proizvodnju pesticida, u Crnoj Gori uspostavlja se sistem priznavanja registracije pesticida u skladu sa Pravilnikom o priznavanju registracije sredstava za zaštitu bilja („Službeni list CG“, broj 50/14) koji propisuje sadržaj zahtjeva za registraciju, bliže uslove i način priznavanja registracije, dodjelu jedinstvenog registracionog broja i procjenu uporedivosti prilika i klimatskih uslova, način dostavljanja i sadržaj dokumentacije za priznavanje registracije, bliži sadržaj rješenja o registraciji i visina naknade za registraciju sredstava za zaštitu bilja. Troškove registracije snosi podnosilac zahtjeva, pri čemu program podržava rad Komisije na procesu registracije u skladu sa propisima, a procjena je bila da će u 2020. biti registrovano 60 proizvoda. Zbog situacije izazvane epidemijom COVID-19 nije završen postupak registracije za šest podnešenih zahtjeva, kao i zbog pravno formalnog postupka usaglašavanja etikete za tržište Crne Gore te finansijska sredstva za ove namjene nijesu iskorištena u 2020. godini.

MONITORING PROMETA SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA

U Crnoj Gori registrovano je 34 uvoznika pesticida i 88 distributera za promet pesticida na veliko i/ili malo. Monitoring se sprovodio u skladu sa posebnim Programom u skladu sa analizom rizika, na osnovu dosadašnjih dokaza o utvrđenim nepravilnostima sa ciljem utvrđivanja stvarnog stanja u prometu pesticidima u objektima za promet sredstava za zaštitu bilja u pogledu kadra i opreme kroz primjenu kontrolne liste. U toku 2020. godine od strane fitosanitarnih inspektora izvršeno je 139 kontrola u skladu sa Zakonom o sredstvima za zaštitu bilja.

SPROVOĐENJE SPECIJALISTIČKOG KURSA

Zbog situacije izazvane epidemijom COVID-19 nije u 2020. godini bilo moguće organizovati specijalistički kurs.

MONITORING UREĐAJA ZA UPOTREBU PESTICIDA

Za upotrebu pesticida mogu se koristiti samo uređaji koji garantuju sigurnu upotrebu i koji su u tehnički ispravnom stanju. Vlasnik uređaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja dužan je da uređaje drži u tehnički ispravnom stanju. Vlasnik uređaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja dužan je da čuva tehničku dokumentaciju o uređaju (sertifikat proizvođača, prospekt, dokaz o izvršenoj popravci i sl.). Kontrola uređaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja podrazumijeva primjenu pravila za provjeru tehničke ispravnosti uređaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja čime se obezbjeđuje ispunjavanje ekoloških zahtjeva i na najmanju moguću mjeru smanjuju štetni uticaji na zdravlje ljudi i životnu sredinu koji bi mogli uzrokovati takvi uređaji i da bi se uspostavio sistem redovnog pregleda uređaja koji su već u upotrebi. Ova aktivnost je predviđena i Nacionalnim akcionim planom ali je potrebno sprovesti niz aktivnosti na nacionalnom nivou počev od analize postojećeg stanja uređaja za primjenu pesticida, nacionalne odluke o kategoriji uređaja koje treba provjeravati do samog načina ko i kako će sprovoditi kontrolu uređaja kao i na koji način će se obezbijediti sprovođenje ovih zahtjeva. Usvojen je i relizovan posebni Program sa terenskim obilazak registrovanih poljoprivrednih proizvođača, popis uređaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja uključujući djelove potrebne za rad uređaja (rasprskivač, manometar, filteri, sita, oprema za čišćenje

rezervoara) i provjeru njihovog rada. Kao pilot projekat sprovedena je kompletna reparacija jednog od atomizera na ogleđnom imanju Biotehničkog fakulteta i objavljene Generalne smjernice za monitoring uređaja za primjenu sredstava za zaštitu bilja koje su objavljene na web stranici Uprave.

PROGRAM POST-REGISTRACIJSKE KONTROLE SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA

U skladu sa propisima za registraciju sredstava za zaštitu bilja, formulacije sredstva koje se stavljaju na tržište treba da odgovaraju formulaciji navedenoj na rješenju o registraciji. Promjene temperature, uslovi skladištenja, ambalaža i ostali faktori mogu uticati na kvalitet i njegova svojstva sredstava za zaštitu bilja. Svaka promjena može: uticati na efikasnost sredstva za zaštitu bilja ili predstavljati opasnosti za ljude, životinje, bilje ili životnu sredinu. Postregistracijska kontrola sredstava za zaštitu bilja predstavlja važnu komponentu u procesu registracije, prometa i upotrebe sredstva za zaštitu bilja. Usvoje je i realizovan Program post-registracijske kontrole sredstava za zaštitu bilja u cilju praćenja sredstava za zaštitu bilja nakon izvršene registracije i sprovodi se radi kontrole dejstva i upotrebe sredstava za zaštitu bilja na teritoriji Crne Gore. Sva sredstva za zaštitu bilja koja su provjerena laboratorijskim ispitivanjima ispunjavaju uslove u skladu sa etiketom i rješenjem o registraciji (sadržaj i količina aktivne supstance). Sva ispitivana sredstva za zaštitu bilja odgovarala su propisanim uslovima (sadržaj i količina aktivne supstance).

POST-REGISTRACIJSKA KONTROLA SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA – REZISTENTNOST

Dio post-registracijske kontrole sredstava za zaštitu bilja odnosi se na pojavu rezistentnosti pojedinih štetnih organizama na aktivne supstance koje se nalaze u sredstvima za zaštitu bilja. Pojava rezistentnosti je uobičajena i do nje uglavnom dolazi zbog prekomjerne upotrebe sredstava za zaštitu bilja i korišćenja veće doze od propisane. Ukoliko dođe do pojave rezistentnosti štetni organizam postaje otporan prema aktivnoj supstanci i sredstvo za zaštitu bilja gubi efikasnost. Veoma je važno pratiti pojavu rezistentnosti u kulturama i na štetnim organizmima kod kojih se najviše koriste sredstva za zaštitu bilja zbog sprovođenja antirezistentne strategije u programima zaštite. Realizacijom ovoga Programa tokom 2020. godine, dobijeni su rezultati koji ukazuju na odsustvo rezistentnosti pseudogljive *Plasmopara viticola* prema aktivnoj materiji metalaksil – M u pregledanim vinogradima. Neophodno je u narednom periodu nastaviti sa započetim ispitivanjima jer postoji realna opasnost od pojave rezistentnosti prema navedenoj aktivnoj materiji koja se koristi dugi niz godina. Dio post-registracijske kontrole sredstava za zaštitu bilja odnosi se i na moguću pojavu rezistentnosti pojedinih štetnih organizama na aktivne supstance koje se nalaze u sredstvima za zaštitu bilja. Pojava rezistentnosti je uobičajena i do nje uglavnom dolazi zbog prekomjerne upotrebe sredstava za zaštitu bilja i korišćenja veće doze od propisane. Ukoliko dođe do pojave rezistentnosti štetni organizam postaje otporan prema aktivnoj supstanci i sredstvo za zaštitu bilja gubi efikasnost. Veoma je važno pratiti pojavu rezistentnosti u kulturama i na štetnim organizmima kod kojih se najviše koriste sredstva za zaštitu bilja zbog sprovođenja antirezistentne strategije u programima zaštite. Tokom 2020. godine obavljeno je testiranje aktivne supstance metalaksil-M koja se koristi za suzbijanje prouzrokovala plamenjače vinove loze pseudogljive *Plasmopara viticola*.

MONITORING ODRŽIVE UPOTREBE PESTICIDA

Bezbednost korisnika sredstava za zaštitu bilja (poljoprivrednih proizvođača i njihovih radnika) važan su dio održive i pravilne upotrebe pesticida kroz primjenu preventivnih mjera zaštite i kroz pravilno rukovanje. Korisnici često ne poštuju bezbjedonosne, zaštitne i higijenske mjere, naročito u oblastima sa visokim temperaturama, gdje nošenje zaštitne opreme može biti neugodno. Pravilna primjena propisanih mjera, pravilno rukovanje sredstvima za zaštitu bilja smanjuje rizike koje nosi primjena sredstava za zaštitu bilja i osigurava bezbjednost korisnika. Usvojen je i realizovan Program monitoringa kroz praćenje transporta, skladištenja, pripreme za upotrebu, upotrebe, vođenja evidencija, pa i rezidua

pesticida kroz primjenu kontrolne liste. U period od februara do decembra izvršen je obilazak preko 350 gazdinstava koji gaje povrće.

INTEGRALNA ZAŠTITA BILJA

Integralna zaštita bilja je dio integralne proizvodnje, a odnosi se na suzbijanje štetnih organizama (bolesti, štetočine i korovi) i zasniva na dobrom poznavanju bilja, štetnih organizama i njihovog odnosa u uslovima spoljašnje sredine. Pored hemijskih mjera zaštite važna je primjena preventivnih mjera koje mogu značajno uticati na suzbijanje štetnih organizama. Preventivne mjere su brojne i zavise od poljoprivredne kulture i štetnih organizama, a najznačajnije su: primjena plodoreda, korišćenje tolerantnih i otpornih sorti i hibrida, upravljanje rezistentnošću, monitoring prisustva štetnih organizama i dr. Dozvoljena je upotreba samo registrovanih sredstava za zaštitu bilja prema uputstvu, a da bi osigurali pravilno korišćenje neophodno je voditi knjigu evidencije o primjeni. Utvrđen Program Integralne zaštite breskve i nektarine koji promovira sve raspoložive mjere u suzbijanju štetnih organizama sa posebnim akcentom na preventivne mjere, a upotreba sredstava za zaštitu bilja se svodi na najmanju moguću mjeru kako bi se proizveo bezbjedan poljoprivredni proizvod, ali i očuvalo zdravlje ljudi i životna sredina.

PROGRAM ZAŠTITE VINOVE LOZE

Program zaštite vinove loze predstavlja važan preduslov za uspješno gajenje vinove loze u Crnoj Gori. Klimatski uslovi u Crnoj Gori povoljni su za gajenje vinove loze, a uzgoj otežavaju brojni štetni organizmi koji mogu značajno da utiču na smanjenje prinosa. U proizvodnji neophodno je primjenjivati odgovarajuće mjere zaštite zaštite bilja, a jedna od glavnih je primjena sredstava za zaštitu bilja (pesticida), radi očuvanja prinosa i kvaliteta. Sredstva za zaštitu bilja moraju se primjenjivati pravilno jer u suprotnom može doći do negativnih posljedica kao što su rezidue odnosno ostaci aktivnih supstanci u plodovima, a moguć je i negativan uticaj na zdravlje ljudi i životnu sredinu. Pravilna primjena sredstava za zaštitu bilja omogućava izbjegavanje negativnih posljedica i obezbjeđuje proizvodnju bezbjedne hrane. Program podrazumijeva praćenje zdravstvenog stanja voća i upotrebe sredstava za zaštitu bilja. Utvrđen je program zaštite vinove loze i objavljen na web stranici Uprave.

MONITORING UPOTREBE SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA U VINOVOJ LOZI KROZ PRAĆENJE REZIDUA

Program zaštite vinove loze verifikuje se sprovođenjem monitoringa upotrebe sredstava za zaštitu bilja u vinovoj lozi, kao i kroz praćenje rezidua pesticida i predstavlja važan preduslov za uspješno gajenje vinove loze u Crnoj Gori. Klimatski uslovi u Crnoj Gori povoljni su za gajenje različitih biljnih vrsta, a uzgoj otežavaju brojni štetni organizmi koji mogu značajno da utiču na smanjenje prinosa. U proizvodnji grožđa neophodno je primjenjivati odgovarajuće mjere zaštite bilja, a jedna od glavnih je primjena sredstava za zaštitu bilja (pesticida), radi očuvanja prinosa i kvaliteta. Poljoprivredni proizvođači sve više obraćaju pažnju na ispunjavanje navedena prva dva principa, međutim da bi zaštita bilja bila uspješna neophodno je odraditi i pravilnu aplikaciju sredstava za zaštitu bilja. Ukoliko se koriste uređaji koji nisu podešeni i koji nisu ispravni, uspjeh zaštite bilja može biti doveden u pitanje. Uređaje za primjenu sredstava za zaštitu bilja (prskalice, atomizeri i dr.) neophodno je podešavati i održavati prema preporukama stručnjaka. Ogled je obavljen u junu 2020. godine, u zasadu vinove loze. Sredstva za zaštitu bilja moraju se primjenjivati pravilno jer u suprotnom može doći do negativnih posljedica kao što su rezidue odnosno ostaci aktivnih supstanci u plodovima, a moguć je i negativan uticaj na zdravlje ljudi i životnu sredinu.

UNAPREĐENJE SISTEMA ZA POSTUPANJA I UPRAVLJANJA OTPADOM ODNOSNO POSTUPANJA SA AMBALAŽOM NAKON UPOTREBE PESTICIDA

Otpad koji nastaje upotrebom pesticida, odnosno ambalaže u koju su upakovani pesticidi postupa se na način kojim se sprječava negativan uticaj na životnu sredinu u skladu sa propisom kojim se uređuje otpad (rukovanje i skladištenje pesticida i zbrinjavanje njihove ambalaže i ostataka). Na osnovu Izvještaja o izvršenoj analizi postojećeg načina postupanja

sa otpadom sa predlogom mjera za unapređenje i izvršenom revizijom o ispunjenosti uslova za upis u registre u skladu sa Zakonom o sredstvima za zaštitu bilja i Uputstvom o načinu postupanja otpadom koji nastaje nakon upotrebe pesticida. Mjera se odnosi na podizanje svijesti javnosti o problemu odlaganja otpada koji nastaje upotrebom pesticida, odnosno ambalaže u koju su upakovani pesticidi. Tokom obilaska primjećene su i neke negativne pojave koje se uočavaju svake godine. Ovo se posebno odnosi na nenošenje zaštitene opreme tokom rada i bacanja ambalaže odnosno njenog neodlaganja na za to predviđeno mjesto. Na ovim pojavama se mora raditi i u budućnosti sve moguće mjere koje mogu spriječiti ovakve pojave preduzimati.

Cilj je da se spriječi trovanje ljudi i zaštita životne sredine.

MONITORING UTICAJA UPOTREBE PESTICIDA NA ŽIVOTNU SREDINU

Uticaj upotrebe pesticida na životnu sredinu je jedna od aktivnosti utvrđena propisima koji uređuju vode, zaštitu prirode i otpad i aktivnosti utvrđene drugim propisima koji se odnose na vode, a imaju indirektnu vezu sa upotrebom pesticida.

Izvori zagađenja odnose se na sve izvore kontaminacije, pa i na nepravilnu pripremu, curenje ili isticanje sredstava za zaštitu bilja, kao i na nepravilno ispiranja ambalaže, prosipanje tokom pripreme, čišćenja ili na nepropisno odlaganje preostale količine radnog rastvora.

Radi očuvanja voda potrebno je voditi računa o zaštita izvorišta površinske i podzemne vode a naročito o:

- područjima izvorišta površinske i podzemne vode za javno vodosnabdijevanje koja moraju biti zaštićena od namjernog ili slučajnog zagađivanja i drugih uticaja koji mogu nepovoljno djelovati na izdašnost izvorišta i na zdravstvenu ispravnost vode (zone sanitarne zaštite);
- zaštititi izvorišta površinske i podzemne vode;
- sanitarnoj zaštiti izvorišta za javno vodosnabdijevanje na kojem su određene zone zaštite, i to: šira zona zaštite, uža zona zaštite i zona neposredne zaštite;
- zoni sanitarne zaštite izvorišta koja se određuje u skladu sa hidrološkim, hidrogeološkim i drugim svojstvima zemljišta i slivnih područja i predviđenim načinom njihove upotrebe u skladu sa Pravilnikom o određivanju i održavanju zona i pojaseva sanitarne zaštite izvorišta i ograničenjima u tim zonama („Službeni list CG“, broj 66/09);
- zabrani upotrebe pesticida u i zoni zaštite (zona neposredne zaštite) za sve tipove izvorišta;
- zabrani upotrebe pesticida u II zoni zaštite (uža zona zaštite) za izvorišta u zbijenim i karstnim izdanima, a kod zahvata iz akumulacija i jezera njihova upotreba svedena na ograničenu upotrebu lako razgradivih pesticida.

U skladu sa Pravilnikom, korisnici vodozahvata su dužni da ograde I zonu zaštite, a II zonu obilježe i istaknu obaveštenje o njoj. Izrađeno je uputstvo o zaštiti voda pri upotrebi pesticida.

Monitoring se sprovodio u skladu sa posebnim monitoringom radi prikupljanja podataka o zagađenjima izazvanih pesticidima i izradi godišnjeg izvještaja o zagađenjima izazvanih pesticidima.

MONITORING KARAKTERISTIKA SREDSTAVA ZA ISHRANU BILJA

Na tržištu Crne Gore mogu se stavljati samo sredstva za ishranu bilja koja su određenih karakteristika i treba da imaju određeni najmanji sadržaj hraniva, kao i odgovarajuća hemijska, fizička, fiziološka i druga svojstva i moraju odgovarati karakteristikama navedenim u deklaraciji. Sredstva za ishranu bilja mogu biti u prometu ako: ispunjavaju uslove, označena na propisani način i pravilnom upotrebom ne ugrožavaju zdravlje ljudi, životinja, bilja i životnu sredinu.

PROGRAM 3 – PROGRAM KONTROLNIH ISPITIVANJA PROIZVODNJE SJEMENSKOG I SADNOG MATERIJALA I BILJNI GENETIČKI RESURSI

Cilj: Obezbjediti proizvodnju sertifikovanog, zdravstveno ispravnog sjemenskog i sadnog materijala poljoprivrednog bilja iz domaće proizvodnje uz korišćenje komparativnih prednosti područja na većim nadmorskim visinama doprinosi razvoju sjevera Crne Gore, očuvanje biljnih genetičkih resursa i kontroli GMO.

Pravni osnov: Zakon o sjemenskom materijalu poljoprivrednog bilja, Zakon o sadnom materijalu, Zakon o genetički modificiranim organizmima, Zakon o potvrđivanju međunarodnog ugovora o biljnim genetskim resursima za hranu i poljoprivredu.

Odgovorna institucija: Uprava – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sjeme, sadni materijal, zaštitu biljnih sorti, GMO i genetičke resurse i Odsjek za fitosanitarnu inspekciju.

Uključene institucije:

- ovlašćene visoko školske ustanove za vršenje poslova u oblasti sjemenskog i sadnog materijala poljoprivrednog bilja, biljne genetičke resurse i GMO.

SJEMENSKA PROIZVODNJA KROMPIRA

U 2020. godini sjemenski krompir u Crnoj Gori proizvodilo je 9 registrovanih proizvođača:

- KD Tuko Nikšić (01)
- Sjeme Kolašin Bijelo Polje (02)
- KD Tuko Nikšić, kooperant Zoran Jakšić (03)
- KD Tuko Nikšić, kooperant Miloš Medenica (05)
- ZZ Vrbica Berane, kooperant Melis Adrović (06)
- Agro-Mil DOO Nikšić (07)
- Preduzetnik Zdravko Perović, Danilovgrad (11)
- Biomontenegro DOO, Podgorica (12) i
- KD Tuko Nikšić, kooperant Puniša Jasnić (13).

Oni su na 145,48 ha uzgajali 17 sorti korompira. Od ukupno prijavljenih 145,48 ha sjemenom kategorije super elita zasađeno je 5,9 ha (4,06%), sjemenom kategorije elita 108,93 ha (74,87%), a sa sjemenom kategorije A 30,65 ha (21,07%). Sadni materijal koji je korišćen u proizvodnji vodi porijeklo iz Holandije, Belgije, Škotske, Danske i domaće proizvodnje. Sjemenski krompir je sađen na teritoriji 9 opština (Žabljak, Kolašin, Nikšić, Berane, Plužine, Pljevlja, Petnjica, Šavnik i Podgorica), u centralnom i sjevernom dijelu Države, na 119 parcela, prosječne veličine 1,22 ha. U ovoj godini, zbog razvučenog perioda sadnje (20. 04. do 10. 07.), zbog različitog vegetativnog porasta usjeva krompira u istom vremenskom periodu obavljala su se po dva vegetaciona pregleda. Pregledi sjemenskog krompira u toku vegetacionog perioda vegetacioni pregledi su obavljeni u optimalnoj fazi razvoja usjeva:

- prvi vegetacioni pregled obavljan je pri uzrastu biljaka od 15 do 25 cm;
- drugi, kada su biljke bile u fazi punog cvjetanja;
- treći, u fazi nalijevanja krtola krompira (kada su određeni termini za desikaciju) i
- četvrti, u vađenju krtola krompira.

Izveštaj o postkontrolnom nadzoru sjemenskog krompira nad virusima

Na osnovu obavljenih vizuelnih pregleda usjeva sjemenskog krompira tokom vegetacije, dostavljeno je Virusološkoj laboratoriji podaci o izvršenom uzorkovanju određenih partija sjemenskog krompira u cilju obavljanja naknadne zdravstvene kontrole (postkontrolne). Postkontrolni nadzor je obuhvatio testiranje 31 partije sjemenskog krompira koje su konkurisale za neku od kategorija osnovnog ili sertifikovanog sjemena. Shodno Pravilniku o proizvodnji i stavljanju u promet sjemenskog materijala krompira (SL CG 8/15) sve partije koje su konkurisale za proizvodnju osnovnog sjemena testirane su na prisustvo šest virusa krompira: virusa uvijenosti lišća krompira (Potato leaf roll virus, PLRV), Y virusa krompira (Potato virus Y, PVY), A virusa krompira (Potato virus A, PVA), S virusa krompira (Potato virus S, PVS), X virus krompira (Potato virus X, PVX) i M virusa krompira (Potato virus M, PVM).

Partije koje su konkurisale za proizvodnju sertifikovanog sjemena testirane na prisustvo dva ekonomski najznačajnija virusa krompira (PLRV i PVY).

Aktivnosti naknadne zdravstvene kontrole su se odvijale u tri faze:

- uzimanje i sadnja apikalnih isječaka krtola krompira u plasteniku,
- uzorkovanje lišća (5 nedjelja nakon sadnje) i
- laboratorijsko testiranje uzoraka lišća primjenom DAS-ELISA testa.

Aktivnosti u plasteniku

Prva faza postkontrolnog nadzora obuhvatila je uzimanje apikalnih isječaka krtola krompira, tretiranje isječaka giberelinskom kiselinom u cilju prekida stanja mirovanja i sadnju u plasteniku.

Druga etapa naknadne zdravstvene kontrole podrazumjevala je uzimanje uzoraka lišća u cilju daljeg laboratorijskog testiranja na prisustvo virusa. Uzorkovanje lišća obavljeno je 5-6 nedelja nakon sadnje isječaka krtola krompira.

Laboratorijske analize

Tokom treće etape postkontrolnog nadzora sjemenskog krompira obavljeno je laboratorijsko testiranje uzoraka lišća, primjenom DAS-ELISA testa. Primjena ove serološke metode podrazumjevala je korišćenje komercijalnih antitijela i antitijela konjugovanih enzimom specifičnih za detekciju PLRV, PVY, PVM, PVS, PVX i PVA. Komercijalni antiserumi, pozitivne i negativne kontrole obezbjeđene su od firme Bioreba (Švajcarska). Protokol po kome je izveden DAS-ELISA test. Od ukupnog broja partija koje su bile testirane u postkontroli, 5 partija je konkurisalo za proizvodnju osnovnog sjemena (kategorija "elita"), dok je 26 partija konkurisalo za proizvodnju sertifikovanog sjemena (kategorije "A" i "B"). Rezultati seroloških analiza pokazali su da od ukupnog broja usjeva koji su bili predmet naknadne zdravstvene kontrole, 8 partija nije zadovoljilo normative kvaliteta koji su propisani za sjemenski krompir.

Rezultati za partije koje su konkurisale za proizvodnju osnovnog sjemena "E" (elita)

Prosječan nivo virusnih zaraza kod usjeva koji su konkurisali za proizvodnju osnovnog sjemena kategorije *elita* iznosio je 7,97%.

Od ukupnog broja partija (5) koje su testirane, četiri su zadovoljile normative kvaliteta koje su propisane za ovu kategoriju.

Rezultati za partije koje su konkurisale za proizvodnju sertifikovanog sjemena kategorije "A" i "B"

Prosječan nivo virusnih zaraza kod usjeva koji su konkurisali za proizvodnju kategorije "original" iznosio je 2,61%.

Od ukupnog broja partija (15) koje su bile predmet seroloških analiza, 11 je deklarirano pod kategorijom *original*, dok četiri partije nisu zadovoljile normative kvaliteta za ovu kategoriju.

Prosječan nivo virusnih zaraza kod usjeva koji su konkurisali za proizvodnju kategorije *prva sortna reprodukcija* iznosio je 16,52%.

Serološkim analizama je utvrđeno da šest od ukupno 11 partija nije zadovoljilo normative kvaliteta za ovu kategoriju, dok je pet deklarirano kao *prva sortna reprodukcija*.

SJEMENSKA PROIZVODNJA ŽITA

Sjemenskom proizvodnjom žita u 2019/20. godini bavio se samo jedan proizvođač - KD »Tuko« Nikšić, kooperant Puniša Jasnić - Bijelo Polje. Sjemenska žita su u ovoj godini bila zasijana na 39,21 ha (25 partija). U proizvodnji su bila zastupljena i jara i ozima žita. Proizvodnja sjemenskih žita u 2020. godini odvijala se na teritoriji 2 opštine: Bijelo Polje i Berane. Detaljan pregled posijanih žitnih vrsta, površina i kategorija posijanog sjemena je dostavljen Upravi. U 2019/20. godini sjemenskom pšenicom bilo je zasijano 19,52 ha (49,8%), od čega ozimom 15,27 ha (39%) i jarom 4,25 ha (10,8%). Pod jarim ovsom bilo je 18,64 ha

(47,5%), dok je ozimim ječmom bila zasijana samo jedna parcela 1,05 ha (2,7%). Zdravstvena kontrola sjemenskih žita je važna iz razloga što se sa zaraženim sjemenskim materijalom prenose razni prouzrokovajući bolesti koji ugrožavaju ne samo klijance i mlade biljke, nego i klasove, a preko njih i nova zrna koja će naredne godine predstavljati polazni sjemenski materijal. Zbog toga se mora znati da bolesti koje se javljaju tokom vegetacionog perioda, predstavljaju jedan od glavnih ograničavajućih faktora za konačan uspjeh. Ovo ne samo u smislu dobijanja manjih prinosa lošeg kvaliteta nego i dobijanja zaraženog sjemenskog materijala koji će naredne godine proizvođačima praviti ogromne probleme u proizvodnji. Shodno navedenom kao i spoznaji da je pojava bolesti na žitima redovna i često nepredvidljiva, u sjemenskoj proizvodnji žita zakonske odredbe nalažu obavezne zdravstvene preglede. Zdravstvenim pregledima se utvrđuje činjenično zdravstveno stanje usjeva i na osnovu toga, shodno klimatskim faktorima, daju se preporuke za dalju njegu usjeva, a sve u cilju dobijanja zdravog i kvalitetnog sjemenskog materijala. Preporučene mjere zaštite treba da obezbijede očuvanje zdrave lisne mase odnosno zadnja tri lista (zastavičar i 2 lista ispod njega) i zdravog klasa. Preporučene mjere zaštite, shodno stanju na terenu, odvijaju se u tri faze:

1. prolječno preventivno tretiranje usjeva u periodu kada nema vidljivih simptoma bolesti u cilju što dužeg očuvanja zdrave lisne mase. Ovo tretiranje je važno jer u tom periodu vladaju optimalni ekološki uslovi (prohladno – kišoviti periodi) za razvoj mnogih patogena;
2. tretiranje usjeva fungicidima u slučaju pojave vidljivih simptoma određene bolesti u cilju sprečavanja daljeg razvoja bolesti, a time i očuvanja zdravstvenog stanja lisne mase i
3. preventivno tretiranje u fazi klasanja u cilju zaštite klasa od prouzrokovaca bolesti.

PROGRAM KONTROLNOG ISPITIVANJA SJEMENSKOG MATERIJALA

U 2020. godini je Laboratoriji za sjeme Biotehničkog fakulteta dostavljeno 57 uzoraka sjemenskog materijala poljoprivrednog bilja (predlogom projekta je bilo predviđeno 60 uzoraka). Dostavljena su sjemena sljedećih grupa kultura:

- povrće – 43 uzorka,
- žita – 6 uzorka,
- ljekovito bilje – 1 uzorak i
- krmne kulture – 7 uzoraka.

Od ukupnog broja uzoraka njih 25 proizvedeno je u Italiji, 10 u Srbiji, 9 u Sloveniji, 5 u Crnoj Gori, 2 na Tajvanu i po 1 u USA, Južnoj Koreji, Holandiji, Danskoj, Kini, i Francuskoj. Dostavljeni uzorci uzeti su u 7 opština: Podgorica (30 uzoraka), Herceg Novi (4 uzorka), Bijelo Polje (5 uzoraka), Danilovgrad (2 uzorka), Nikšić (8 uzoraka), Berane (4 uzorka) i Petnjica (4 uzorka).

Kvalitet sjemenskih kultura utvrđen je ocjenjivanjem sljedećih parametara:

- klijavost (%) i
- energija klijanja (%).

Kontrolno ispitivanje kvaliteta krompira obuhvatilo je sljedeće parametre:

- veličina krtola u poprečnom presjeku (kalibraža) u mm,
- sortna čistoća, u %,
- mehaničke primjese, u masenim %,
- mehanička oštećenja krtola, u masenim % i
- odstupanje veličine krtola od standardne kalibraže (<28 i >55 mm) i

Laboratorijske analize su pokazale da 5 (8,8%) uzorka nije zadovoljilo predviđene standarde kvaliteta:

- 1 uzorka povrća (loša klijavost) i
- 4 uzorka krompira (deformacije krtola i prisustvo suve i mokre truleži).

PROGRAM KONTROLNOG ISPITIVANJA SADNOG MATERIJALA

U 2020. godini, do 31.12. Laboratoriji za ispitivanje kvaliteta sadnog materijala dostavljeni su 42 uzorka sadnog materijala u prometu voćaka, vinove loze, ukrasnog i drugog dendrološkog materijala. Za svaki do sada dostavljeni uzorak je napravljen pojedinačni izvještaj.

Sa 75 kontrolisanih sadnica uzeto je i analizirao 42 uzoraka, od čega 38 uzorka voća i vinove loze i 4 uzoraka ukrasnog/aromatičnog bilja. Od ukupnog broja analiziranih uzoraka sadnog materijala 3 uzorka loznih kalemova je proizvedeno u Crnoj Gori, 7 je iz Albanije i 1 iz Bosne i Hercegovine. Najveći dio sadnog materijala koji je kontrolisan je uvezen iz Srbije (31 uzorak).

Prema rezultatima ispitivanja standard kvaliteta sadnog materijala u ovoj godini su u potpunosti ispunjeni zahtjevi kvaliteta i zdravstvene ispravnosti.

Posebna pažnja je posvećena karantinski štetnim organizmima i oštećenjima druge vrste. Jedino je uzorak breskve (26/20) imao znake blage dehidracije biljnih tkiva, ali je uzorak bio golog korjena 11 dana dok nije analiziran.

PROGRAM KONTROLNOG ISPITIVANJA MATIČNIH STABALA SADNOG MATERIJALA

Prijavu za kontrolu matičnih stabala u 2020. godini podnijeli su:

1. HONA DOO Tuzi, kooperant Djon Drešaj;
2. Fitofarma DOO, Ulcinj, kooperant Mujo Seferović, Pečurice;
3. Zdravko Perović, kooperant Božidar Brajović;
4. Ekoplant DOO, Podgorica;
5. Ekoplant, kooperant Rajko Đurišić;
6. Ekoplant kooperant Goran Škatarić;
7. P.U. Biotehnički centar, Dejan Zeak sa kooperantima.

Realizacija Programa kontrolnog ispitivanja matičnih stabala sadnog materijala obuhvatila je i laboratorijsko testiranje biljnog materijala uzorkovanog sa matičnih stabala citrusa i masline.

Prilikom vizuelnih pregleda sakupljeno je 10 uzoraka citrusa i 5 uzoraka masline (*Olea europea* L.). Shodno Pravilniku o uslovima za proizvodnju i stavljanju u promet sadnog materijala voća („Službeni list CG“, broj 81/16), uzorci citrusa testirani su na prisustvo sljedećih virusa:

- virusa šarenila citrusa (Citrus veriegation virus, CVV);
- psorosis virus citrusa (Citrus psorosis virus, CPsV);
- virus mrljivosti lišća citrusa (Citrus leaf blotch virus, CLBv);
- egzokortis viroid citrusa (Citrus exocortis viroid, CEVd) i
- viroid kržljivosti hmelja (Hop stunt viroid, HSVd).

Dodatno testiranje obavljeno je i na prisustvo virusa tristeze citrusa (Citrus tristeza virus, CTV).

Uzorci masline testirani su na prisustvo sljedećih virusa:

- kompleksa virusa žutila lišća masline (Olive leaf yellowing-associated virus, OLYaV);
- virusa mozaika gušarke (Arabis mosaic virus, ArMV);
- virusa uvijenosti lišća trešnje (Cherry leaf roll virus, CLRV) i
- virus latentne prstenaste pjegavosti jagode (Strawberry latent ring spot virus, SLRSV).

PROGRAM KONTROLNOG ISPITIVANJA SJEMENSKOG I SADNOG MATERIJALA NA GMO

Zbog situacije izazvane epidemijom COVID-19 i zbog formalnog postupka slanja uzoraka u laboratorije van Crne Gore finansijska sredstva predviđena za ove namjene nijesu iskorištena u 2020. godini.

PROGRAM BILJNIH GENETIČKIH RESURSA

U toku 2020. u okviru programa obavljene su sljedeće aktivnosti:

- konzervacija deponovanog biljnog materijala (sušenje, pakovanje i čuvanje na -20°C);
- regeneracija 4 unikatna aksešena krompira, dominantno gajene stare sorte „ruska krtola“ i 4 novoprikupljena aksešena krompira koji se čuvaju u radnoj kolekciji Banke biljnih gena na području danilovgradske opštine;
- regeneracija 40 autohtonih populacija monokokuma i dikokuma u poljskoj banci biljnih gena u Danilovgradu;
- primarna karakterizacija 90 autohtonih populacija tvrde pšenice u Banja Luci;
- botanička klasifikacija 90 autohtonih populacija tvrde pšenice u Vavilov institutu u Sankt Peretburgu;
- primarna karakterizacije 80 autohtonih populacija kukuruza u Institutu za kukuruz Zemun Polje;
- kontrola farmera koje genetičke resurse gaje u organskoj proizvodnji;
- publikovanje naučnih rezultata i nabavka relevantne literaure iz ove oblasti.

PROGRAM 4 – MATERIJALI ZA POSEBNE NAMJENE (KLOPKE, EX TEMPORE TESTOVI ZA ŠTETNE ORGANIZME, HEMIKALIJE, MAMCI)

Program je uključivao obezbjeđivanje stalne rezerve neophodnih materijala: klopke, *ex tempore* testovi za štetne organizme, hemikalije, mamci i drugi potrebni materijali i oprema, radi blagovremenog izvršavanja Programa fitosanitarnih mjera i ispunjavanja već preuzetih mjera definisanih programom, a naročito u odnosu na hitne fitosanitarne mjere i krizne situacije čiji se obim i vrijeme ispitivanja ne može predvidjeti - obezbjeđivanje kontinuiranog i nesmetanog obavljanja programa u smislu pravovremenog uzimanja uzoraka, terenskih obilazaka (nedostajući materijal, gorivo i drugi operativni troškovi) i ostalih poslova iz nadležnosti Uprave – Fitosanitarnog sektora.

PROGRAM 5 – TEHNIČKA I ADMINISTRATIVNA PODRŠKA IMPLEMENTACIJI PROGRAMA

Sprovođenje Programa fitosanitarnih mjera uključuje i ispunjavanje već preuzetih brojnih međunarodnih obaveza IPPC, EPPO, UPOV, ECPGR, WTO, implementaciju Programa pristupanja Crne Gore EU, implementaciju Strategije Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine EU za poglavlje 12 – Bezbednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika sa Opštim akcionim planom i Posebnim akcionim planom za suzbijanje i iskorjenjivanje klasične kuge svinja, pregovora sa EU, sprovođenje fitosanitarne politike i mjera definisanih ovim programom koji pored institucionalne, zahtijevaju i znatnu finansijsku podršku. Pristupanje Crne Gore EU ima za posljedicu uvođenje novina u svakodnevnu praksu, što je uslov za implementaciju niza mjera fitosanitarne politike koje nameću potrebu dodatnog osposobljavanja i angažovanja ljudskih resursa. Brojni zadaci u oblasti harmonizacije zakonodavstva sa *Acquis communautaire* EU, a posebno u kvalitetnoj primjeni nove zakonske regulative, zahtjevi za sprovođenja projekata nameću dodatne finansijske obaveze koje se ne mogu predvidjeti. Ovi procesi i reforme traže saradnju sa najširim krugom korisnika, a program je imao višestruku namjenu.

7.2. UPRAVA ZA VODE

REALIZACIJA AKTIVNOSTI U 2020. GODINI

Program upotrebe sredstava za upravljanje vodnim resursima

Vlada Crne Gore donijela je Program upotrebe sredstava za upravljanje vodnim resursima za 2020. godinu, za finansiranje obaveza i potreba za upravljanje vodnim resursima. Programom su realizovana sredstva i obuhvaćene osnovne aktivnosti u oblasti upravljanja vodama, zaštititi od voda i efikasnijem korišćenju voda.

Moratorijum na eksploataciju šljunka i pijeska i interventni radovi na regulaciji rijeka

Aktivnosti na sprovođenju Akcionog plana za suzbijanje nelegalne eksploatacije rječnih nanosa iz vodotoka 2019 – 2021. godine, usvojenom od strane Vlade Crne Gore, a proisteklim

iz Moratorijuma na eksploataciju rječnih nanosa, koji je uveden u aprilu 2017. godine, nastavljene su i u 2020. godini.

U toku trajanja Moratorijuma odlučeno je da se dalje procedure za dodjelu koncesija za eksploataciju rječnih nanosa neće pokretati do stvaranja svih neophodnih pretpostavki za uvođenje reda u ovoj oblasti i sa tom praksom nastavilo se i u 2020. godini, te Uprava za vode za ovu namjenu nije izdala nijednu koncesiju.

U 2020. godini može se konstatovati da je nelegalna eksploatacija rječnih nanosa suzbijena u odnosu na prethodni period, ali da je i dalje izražena devastacija priobalnog zemljišta, naročito u donjem toku rijeke Morače, i to onog koje se u većini slučajeva vodi kao poljoprivredno.

Veoma je važno razgraničiti pojmove koncesija i saglasnosti za hitne interventne mjere. Hitne interventne mjere realizovane su na mjestima na kojima je postojala mogućnost ugrožavanja ljudi i imovine. S tim u vezi u 2020. godini izdato je 9 saglasnosti, od kojih su realizovane samo 3.

U cilju redukcije negativnih, kako ekoloških tako i ekonomskih efekata, od izuzetnog je značaja uključivanja svih aktera prepoznatih kroz Akcioni plan za suzbijanje nelegalne eksploatacije rječnih nanosa iz vodotoka 2019 – 2021. godine, a naročito tužilaštva i policije.

U cilju suzbijanja nelegalne eksploatacije u funkciji je i posebna e-mail adresa: prijavieksploataciju@uzv.gov.me preko koje su se mogle prijaviti sumnje u nelegalne aktivnosti na vodotocima. Tako je u 2020. godini na adresu Uprave za vode pristiglo 12 prijava i svaka je proslijeđena nadležnim inspekcijskim organima na dalju nadležnost.

U cilju suzbijanja neplanske i nelegalne eksploatacije šljunka i pijeska, devastacije prostora, zaštite životne sredine, kao i poboljšanja stanja rječnih tokova, obavljene su brojne kontrole. Od strane Uprave za inspekcijske poslove – Odsjeka za inspekciju za vode, u 2020. godini, na vodotocima od značaja za Crnu Goru, za ovu namjenu izvršeno je ukupno 321 inspekcijska kontrola i to:

- 230 redovnih kontrola;
- 21 kontrolnih nadzora;
- 70 kontrola po inicijativi.

U 2020. godini, od strane Uprave za inspekcijske poslove u postupku inspekcijskog nadzora preduzete su sljedeće upravne mjere i radnje a u vezi sa nelegalnom eksploatacijom materijala iz rječnih tokova:

- 15 mjera je izrečeno rješenjem;
- 6 prekršajnih naloga;
- 10 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka kod nadležnog suda;
- 1 krivična prijava.

Aktivnosti na obezbjeđenju protočnosti rijeke Bojane

Radovi koji su izvođeni tokom 2020. godine bili su otežani sveukupnom situacijom izazvanom virusom Covid 19. Vlada Crne Gore, zbog nastale situacije, donijela je Zaključak br. 07-2895 od 28.05.2020. godine kojim je zadužila upravu za vode da produži rok za izvođenje radova do kraja 2020. godine. U skladu sa Zaključkom Vlade Crne Gore, Uprava za vode zaključila je sa izvođačem radova Anex IV ugovora, broj 540/2 od 26.06.2020. godine, kojim je produžen rok za izvođenje radova do kraja 2020. godine.

Usljed protesta javnosti, nevladinog sektora i ribolovaca, koji su 03.11.2020. godine malim brodovima blokirali rad pumpe koja služi za izvođenje radova, a sve iz razloga navodnog uticaja radova na eroziju plaže na Adi, nadzorni organ na inicijativu Uprave za vode stopirao je predmetne radove.

Tokom 2020. godine od izvođača su dobijene 5 privremenih situacija, koje su prikazale ukupno izvađenu količinu materijala u iznosu od 107.387,70 m³ po kojima su izvršena plaćanja.

Dosadašnjim izvedenim radovima postignuto je nekoliko efekata. Samo oticanje rijeke Bojane u Jadransko more koje je omogućeno ovim radovima spriječilo je katastrofalne posledice po zdravlje ljudi i kompletan ekosistem. Desni rukavac je protočan i pročišćen, a izvađeni materijal poslužio je za prihranjivanje plaže koja je erodirala, čime je privremeno dobijen prostor za valorizaciju prirodno resursa Ade Bojane.

Izvedeni radovi na desnom rukavcu rijeke Bojane primjer su dobre saradnje sa državnim institucijama uz koordinaciju Vlade Crne Gore i samo zajedničkom akcijom može se doći do održivog rješenja, uspostavljanjem prirodnog stanja desnog rukavca rijeke Bojane, koji pored hidrotehničkog ima veliki i ekološki, ekonomski i bezbjedonosni značaj. U narednom periodu očekuje se konačna odluka Vlade o valorizaciji izvađenog materijala iz vodotoka i mogućnosti korišćenja materijala u dijelu saniranja plaže i ostalih namjena.

Regulacija rijeke Morače

Regulacija rijeke Morače nastavak je radova iz prethodnih godina, u skladu sa Glavnim i dopunom Glavnog projekta regulacije rijeke Morače na potezu od ušća rijeke Sitnice u Botunu do Ponara. U predmetnom projektu, područje dužine 7,5 km podijeljeno je bilo na tri dionice sa ciljem da se poslovi povjere renomiranim firmama koje će u potpunosti ispoštovati projektna rješenja.

Zaključeni su ugovori o izvođenju radova sa sljedećim izvođačima:

- Dionica 1: Cijevna Komerc d.o.o. Podgorica (P1-P7, 0,00-3267, dužina dionice 3267m);
- Dionica 2: Beton Montenegro doo, Podgorica (od profila P7a do profila P19, stacionaža projektovane trase od 3+267,00 km do 5+568,73 km, dužina dionice 2301,73 m);
- Dionica 3: Bemax doo, Podgorica (od profila P19 do profila P52, stacionaža projektovane trase od 5+568,73 km do 7+567,28 km, dužina dionice 1998,55 m).

Potpisivanjem Ugovora izvođači radova su se obavezali da u svemu izvrše radove prema Glavnom projektu u dijelu regulacionih radova i uklone višak materijala. Radove na realizaciji projekta pratio je nadzorni organ imenovan od strane Uprave za vode.

U toku 2020. godine, regulacione radove izvodio je samo jedan izvođač, Bemax d.o.o. Podgorica. Po izvještaju Nadzornog organa tokom 2020. godine izvođač radova je iz korita rijeke Morače izvadio 26.388,87 m³ materijala.

Elaborat eksproprijacije nije pratio izradu Glavnog projekta. U toku 2020. godine urađen je Elaborat eksproprijacije ovjeren od strane Uprave za nekretnine, koji prikazuje koje parcele su u privatnom vlasništvu u KO Grbavci, KO Botun, KO Mahala i KO Bijelo Polje u opštini Podgorica. Time su se stekli uslovi za rješavanje imovinsko – pravnih odnosa. Potrebno je pokrenuti postupak eksproprijacije na osnovu Elaborata i obezbijediti finansijska sredstva.

Nadalje, Uprava za vode je sa predstavnicima Glavnog grada Podgorica obišla teren sa desne strane rijeke Morače u potrazi za lokacijama koje bi se koristile za pozajmište materijala za izgradnju obaloutvrde. Lokacije su definisane, snimljene su geodetski, te zajedno sa zahtjevima prosljeđene Glavnom gradu Podgorica kako bi se dovršila procedura oko izdavanja tih lokacija.

Odobrenje za eksploataciju je bilo planirano u skladu sa članom 24 Zakonom o rudarstvu. Glavni grad Podgorica nakon razmatranja zahtjeva Uprave za vode isti je odbio smatrajući da je nenadležan.

Regulacija Morače je i dalje neriješen problem i pored određenih napredaka. Nadzorni organ je u svom izvještaju kao veoma izražen problem konstatovao nelegalnu eksploataciju šljunka kao i devastaciju poljoprivrednog zemljišta. Ono što zabrinjava jeste pasivan rad ili neangažovanje Uprave policije i tužilaštva jer se radi o ugrožavanju javnih interesa, a bez većeg angažovanja ovih organa ovaj problem će biti sve veći i može postati nerješiv.

Krajem novembra 2020. godine Uprava za vode obavijestila je nadzorni organ da se zbog istraživanja o uticaju radova na izvorište „Bolje sestre“ radovi na regulaciji korita rijeke Morače obustavljaju. Izvođač je svoje obaveze ispoštovao i obustavio predmetne radove, dana 05.12.2020. godine. Regionalni vodovod Crnogorsko primorje u obavezi je da izvrši dodatna istraživanja i dokaže povezanost predmetnih radova sa izdašnošću vodoizvorišta „Bolje sestre“.

Uklanjanje vještačke pregrade na rijeci Morači kod KAP-a

Uprava za vode je tokom maja i juna mjeseca sprovela proces uklanjanja improvizovane pregrade na rijeci Morači kod Kombinata aluminijuma, čime je riješen dugogodišnji problem koji je brana prouzrokovala po prirodni tok vode i funkcionalnost riječnog ekosistema, posebno u periodu migracije ribe. Poštujući zakonsku regulativu, uvažavajući apele građana i civilnog sektora, a oslanjajući se na strateška i planska dokumenta koja tretiraju oblast upravljanja vodama, Uprava za vode je pokrenula proces uklanjanja pregrade. Uvidom u stanje na terenu i nakon razgovora sa predstavnicima KAP-a u stečaju, konstatovano je da se ova brana, koja je bila prinudno i privremeno rješenje, više ne koristi, te da je nefunkcionalna za proces proizvodnje. Takođe, i Nacrta Plana upravljanja vodnim područjem Jadranskog sliva, kao jednu od mjera za poboljšanje vodnog statusa Morače, prepoznaje uklanjanje pregrade, čime su se stekli uslovi da se ista ukloni.

Hitni interventni radovi

Kroz stavku hitnih interventnih radova u programu upotrebe sredstava, Uprava za vode je na zahtjev lokalnih samouprava finansirala izvođenje određenih radova u opštinama: Mojkovac, Berane, Rožaje, Plav i Gusinje u ukupnom iznosu 34.109,90 EUR. Ovim radovima uređene su određene ugrožene lokacije na vodotocima Tari, Limu, Ibru i Grnčaru, koje su rijeke od značaja za Crnu Goru. Cilj interventnih radova je saniranje kritičnih tačaka na vodotocima gdje može doći do ugrožavanja priobalnog zemljišta i imovine ljudi.

U narednom periodu biće započet proces regulacije rijeka Lim i Grnčar kako bi se obezbijedilo da se rizik od plavljenja i određenih neželjenih posljedica smanji i svede na najmanju moguću mjeru.

Izrada Katastra vodnog zemljišta –Faza I

Preduslov za adekvatno upravljanje vodama i vodnim zemljištem podrazumijeva određivanje granica vodnog zemljišta, njegovo knjiženje u zemljišne knjige i unos u prostorne planove, a zatim kontrolu vlasničkog statusa i način korišćenja. Da bi se vodnim zemljištem upravljalo u skladu sa načelima upravljanja vodnim zemljištem i da bi Vodni informacioni sistem bio funkcionalan i operativan, sve u skladu sa postojećom zakonskom regulativom, izrada Katastra vodnog zemljišta jedna je od najvažnijih stvari koje Uprava za vode u narednom periodu planira da implementira. S tim u vezi, u 2020. godini Uprava za vode je kroz Program upotrebe sredstava u vodoprivredi obezbijedila sredstva za izradu Katastra vodnog zemljišta, a čiji je iznos dovoljan samo za prvu fazu (Faza I) projekta.

Uprava za vode je u prvoj fazi projekta za cilj imala određivanje granica vodnog zemljišta, u skladu sa Uredbom, za pilot područja rijeke Morače i Plavskog jezera. Razlozi za odabir ovih primjera kao opitnih jeste činjenica da se radi o vodama od značaja za Crnu Goru, sa izraženim geomorfološkim promjenama. Izvršilac se obavezao da će tokom 2020. i 2021. godine realizovati radove tako što će izraditi Elaborat granica vodnog zemljišta za rijeku Moraču i Plavsko jezero, odrediti granice vodnog zemljišta utvrditi u formi i sa oznakama spremnim za upis u katastar nepokretnosti, dati smjernice sa preporukama za dalje aktivnosti, procijeniti dinamiku istraživanja i obim potrebnih sredstava za određivanje granica vodnog zemljišta za kompletnu teritoriju Crne Gore, te prikupljene podatke integrisati i obraditi ih u georeferenciranoj formi dostupnoj za unos u Vodni informacioni sistem.

Određivanje granica podslivova i malih slivova

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je 2016. godine, u skladu sa članom 21a stav 5 Zakona o vodama donijelo Pravilnik o granicama područja podslivova i malih slivova („Službeni list CG“, broj 15/16). Ovaj pravilnik u tekstualnom dijelu dao je valjanu podjelu, koju je bilo potrebno samo tehnički doraditi, ali su ilustrativni prilozi bili problematični, a kao najočigledniji primjeri bili su nepostojanje Boke Kotorske na mapi, kao i nepostojanje Skadarskog jezera, niti bilo kojeg drugog jezera u Crnoj Gori.

Analizirajući GIS podatke dobijene kroz izradu Planova upravljanja vodama Dunavskog i Jadranskog sliva, konstatovano je da same granice vodnih područja nijesu valjano definisane, niti kroz regulativu, ali ni kroz Planove upravljanja. Zato su službenici Uprave za vode, zajedno sa GIZ/CIM ekspertom iz Njemačke u 2020. godini krenuli sa korekcijama u dijelu definisanja granica vodnih područja Dunavskog i Jadranskog sliva, granica područja podslivova i granica područja malih slivova na vodnom području Crne Gore.

Dobijene granice područja temelje se na Kopernikus podacima (EU Hydro), te na vlastito urađenim delinacijama izračunatim na osnovu DEM podataka, kao i personalnim analizama i intervencijama. Treba istaći da su rezultati uglavnom u skladu s rezultatima EU HYDRO.

Takođe, poštujući jasnu podjelu nadležnosti u oblasti upravljanja vodama, Uprava za vode obratila se Zavodu za hidrometeorologiju i seizmologiju, kako bi i oni, prije svega praćenjem hidroloških karakteristika i iskustvom kompletnog hidrološkog sektora dali potvrdu, komentar ili zahtijevali korekciju predloženih razgraničenja. Oko konkretnih predloga održana su i dva sastanka, a ishod istih dat je u zvaničnom mišljenju Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju.

Realizacijom navedenog, Crna Gora je stvorila preduslove za uspješnije upravljanje vodama, a institucije će imati oficijalnu podjelu granica, spremne za unos u GIS bazu podataka i buduće funkcionisanje Vodnog informacionog sistema. Ispravljene verzije biće proslijeđene Dunavskoj i Savskoj komisiji, kao i svim relevantnim međunarodnim institucijama.

Projektne aktivnosti i međunarodna saradnja

Kroz IPA projekat „Jačanje kapaciteta u cilju implementacije Okvirne direktive o vodama u Crnoj Gori“ pripremljeni su prvi nacrti Planova upravljanja za oba vodna područja (Dunavski i Jadranski). Projekat je završen, a zbog sinhronizacije šestogodišnjeg ciklusa Planovi upravljanja, kao ni pripremljeni Nacrti Izvještaja strateške procjene uticaja na životnu sredinu za planove nisu usvojeni u 2020. godini. Uprava za vode dala je ogroman broj komentara, aktivno participirala u postupku javne rasprave i usvajanje ovih dokumenata očekuje se u 4. kvartalu 2021. godine. Kroz isti projekat uspostavljen je model Geodatabase za pohranjivanje podataka koji se odnose na Planove upravljanja riječnim slivovima i taj model predstavlja osnovu za uspostavljanje i funkcionisanje budućeg Vodnog informacionog sistema.

Projekat „Podrška implementaciji i monitoringu upravljanja vodama u Crnoj Gori“ za cilj ima proces usklađivanja domaćeg zakonodavstva sa EU legislativom u vezi sa transpozicijom i implementacijom 4 direktive i to: Direktivom za upravljanje rizicima od poplava, Nitratnom Direktivom, Direktivom o vodi za kupanje i Okvirnom direktivom o morskoj strategiji. Službenici Uprave za vode imenovani su u radnim grupama za sve 4 direktive i redovno prate aktivnosti. U 2020. godini urađen je nacrt Inventara infrastrukture za zaštitu od poplava, koji će poslužiti kao preduslov za izradu Katastra objekata za zaštitu od štetnog dejstva voda. U narednom periodu kroz projekat će biti implementirane sve planirane aktivnosti, uz koordinaciju Uprave za vode.

Uprava za vode ima i svog predstavnika i redovno prati aktivnosti na realizaciji GIZ projekta „Adaptacija na klimatske promjene u prekograničnom upravljanju rizikom od poplava za Zapadni Balkan (CCA WB)“ – III faza. Kroz projekat se implementira EU direktiva o upravljanju rizicima od poplava u slivu Drima, urađena je Preliminarna procjena rizika od poplava i mapirana su područja sa potencijalno značajnim rizikom od poplava, a u 2020. godini radilo

se na izradi mapa opasnosti i mapa rizika od poplava, čija se finalizacija očekuje u 2021. godini.

U sklopu Projekta za upravljanje slivom rijeke Drine na Zapadnom Balkanu (DRBM) kojeg finansiraju GEF/SCCF revidovani su Glavni projekti regulacije Lima i Grnčara, U 2020. godini izabran je nadzorni organ nad sprovođenjem infrastrukturnih radova na izgradnji nasipa na Grnčaru i Limu, koji će se sprovoditi kroz Sava Drina Koridor Program. Uprava za vode sudjelovala je i u izradi „Analize zagađenja na slivu rijeke Drine (SDR), a dostavljeni su i podaci za komponentu „Izrada hidrauličkog i hidrološkog modela“, čiji se završetak predviđa krajem aprila 2021. godine.

Uprava za vode redovno kroz sastanke ekspertske radne grupe u Drimskom slivu (DrimCore Group) prati aktivnosti, razmjenjuje informacije i uspostavlja komunikaciju sa predstavnicima država u slivu rijeke Drim/Bojane (Albanije, Sjeverne Makedonije i Kosova).

Uspostavljena je direktna komunikacija sa Međunarodnom komisijom za zaštitu rijeke Dunav (ICPDR) i Međunarodnom komisijom za sliv rijeke Save (ISRBC). Predstavnici Uprave za vode daju svoj doprinos u izradi integralnog Plana upravljanja slivom za Dunav i Sava rijeke.

U martu 2020. godine dva službenika Uprave za vode posjetili su više institucija u Njemačkoj, koje su zadužene za oblast upravljanja vodama, kako na federalnom nivou, tako i na saveznom i međunarodnom nivou. GIZ poziv za informativno studijsko putovanje imao je za cilj unapređenje znanja u dijelu implementacije Okvirne direktive o vodama i drugih EU direktiva koje se tiču voda, kao i sticanje vještina u dijelu razmjene podataka sa EU informacionim sistemima za vode (WISE, EU-HYDRO).

Koncesije u oblasti voda

Koncesiono pravo korišćenja prirodnog bogatstva može se ostvariti na način i pod uslovima definisanim zakonom. Pravni okvir koji reguliše postupak dodjele koncesije u oblasti voda kao i finansiranje upravljanja vodama čine Zakon o koncesijama („Službeni list CG“, br. 8/09 i 73/19), Zakon o vodama („Službeni list RCG“, br. 27/07, „Službeni list CG“, br. 73/10, 32/11, 47/11, 48/15, 52/16, 55/16, 2/17, 80/17 i 84/18), Zakon o finansiranju upravljanja vodama („Službeni list CG“, br. 65/08, 74/10, 40/11 i 82/20), Uredba o bližem načinu sprovođenja postupka javnog nadmetanja u otvorenom i dvostepenom postupku davanja koncesije („Službeni list CG“, br. 67/09) i Odluka o visini i načinu obračunavanja vodnih naknada i kriterijumima i načinu utvrđivanja stepena zagađenosti voda („Službeni list CG“, br. 29/09, 39/19 i 96/20).

Koncesije na javnom vodnom dobru definisane su Zakonom o vodama, a što je u skladu sa članom 6 stav 1 i 2 Zakona o koncesijama, kojim je uređen način i postupak dobijanja koncesije za korišćenje prirodnih bogatstava. Svako korišćenje voda koje prelazi opštu upotrebu predstavlja posebnu upotrebu, za koju je potrebno steći vodno pravo, ukoliko zakonom nije drukčije određeno. Vodno pravo stiže se vodnom dozvolom ili ugovorom o koncesiji.

Na osnovu Zakona o koncesijama, Vlada Crne Gore, donijela je Plan davanja koncesija u oblasti voda za 2020. godinu. Planom davanja koncesija obuhvaćena su izvorišta na kojima se mogao pokrenuti postupak za dodjelu koncesija kao i eksploataciju rječnih nanosa na rijekama Lim i Grnčar.

Tokom 2020. godine nakon sprovedne procedure i javnih rasprava donijete su dvije Odluke o dodjeli koncesije i zaključena su dva ugovora o koncesiji, i to:

- Ugovor o koncesiji za korišćenje dijela voda sa izvorišta „Komunica“ opština Danilovgrad, za flaširanje, odnosno pakovanje ili dopremanje vode u komercijalne svrhe zaključen sa koncesionarom „Nature Technology“ d.o.o. Bar;
- Ugovor o koncesiji za korišćenje dijela voda za pogonske i tehnološke zaključen sa koncesionarom „Rudnik uglja“ A.D. Pljevlja.

Uprava za vode, shodno odredbama čl. 21 Zakona o koncesijama objavila je Javni oglas za davanje koncesije za kavezni uzgoj kalifornijske pastrmke na Pivskom jezeru, u mjestu Sinjac, opština Plužine. Na predmetni javni oglas nije dostavljena ni jedna ponuda i tenderska komisija proglasila je neuspjelim Javni oglas za davanje koncesije za kavezni uzgoj kalifornijske pastrmke na Pivskom jezeru, u mjestu Sinjac, opština Plužine, dana 11.03.2020. godine.

U oblasti voda trenutno je na snazi 14 ugovora o koncesiji, od čega 10 ugovora za korišćenje vode za potrebe flaširanja vode u komercijalne svrhe, 1 ugovor za korišćenje vode za uzgoj ribe, 1 ugovor za korišćenje vode za pogonske i tehnološke potrebe i 2 ugovora o koncesiji kod kojih je otvoren stečajni postupak nad stečajnim dužnikom.

U cilju praćenja i kontrole izvršavanja ugovorenih obaveza, shodno odredbama čl. 49 Zakona o koncesijama, predstavnici Uprave za vode izvršili su obilazak fabrika vode i ostala privredna društva koja obavljaju koncesionu djelatnost. Sačinjen je Izvještaj o realizaciji koncesionih ugovora u oblasti voda koji obuhvata svakog koncesionara pojedinačno, sa svim ispunjenim, djelimično ispunjenim i neispunjenim obavezama proisteklim iz ugovora o koncesiji. Nakon sačinjenog izvještaja traženo je i pismeno izjašnjenje od strane koncesionara o djelimično ispunjenim i neispunjenim obavezama.

Fabrike vode

Voda, posebno voda za piće čini naš značajan prirodni resurs. S obzirom da je danas u svijetu prisutna sve veća nestašica vode, Crna Gora se javlja kao potencijalno veoma značajan izvoznik vode za piće, gledajući sa aspekta količina i kvaliteta voda. I pored značajnog potencijala karstnih izdanskih voda, samo određen broj izvora ispunio je zahtjeve u pogledu mogućnosti korišćenja vode putem flaširanja kao stonog vode.

U Crnoj Gori trenutno radi 7 fabrika za flaširanje vode u komercijalne svrhe, i to:

- „Water Group“ d.o.o. Kolašin, izvorište „Bukovička vrela“ opština Kolašin, voda Suza;
- „Aqua Bianca“ d.o.o. Podgorica, izvorište „Đedov izvor“, opština Kolašin, voda Aqua Bianca;
- „Eko Per“ d.o.o. Šavnik, izvorište „Gusarevci“ opština Šavnik, voda Diva;
- „Eko Per“ d.o.o. Šavnik, izvorište „Veliki Maljen“ Bukovica, opština Šavnik, voda Diva;
- „Gorska“ d.o.o. Kolašin, izvorište „Jeremija“, opština Kolašin, voda Gorska;
- „Božja voda“ d.o.o. Cetinje, Meterizi, opština Cetinje, voda Monte Minerale;
- „Water Group“ d.o.o. Kolašin, izvorište mineralne vode „Čeoče“, opština Bijelo Polje, voda Rada.

Proizvodnja flaširane vode u 2020. godini u 7 fabrika iznosila je 20.906.738,03 litara, prodato je 19.781.728,27 litara, od čega na domaćem tržištu 19.034.346,67 litara i inostranom tržištu 747.381,60 litara.

U narednom periodu država sa svim akterima uključenim u ovaj proces mora raditi na održivom iskorišćavanju raspoloživih kapaciteta za proizvodnju vode u Crnoj Gori i plasiranju flaširane vode na domaće i inostrano tržište.

Raskinuti ugovori o koncesijama

Zbog neizvršavanja ugovorenih obaveza, Vlada Crne Gore, zaključkom br. 07- 4283 od 24. septembra 2020. godine, donijela je 5 Odluka o raskidu ugovora o koncesiji i zadužila Upravu za vode da, u ime koncedenta, pripremi i uruči koncesionarima pisani raskid ugovora o koncesiji za sledeće koncesionare:

- „Đekić“ export – import, d.o.o. Podgorica, za izvorište „Javor“ u opštini Kolašin;
- „Feyur“ d.o.o. Bar, za izvorište „Moračko Trebaljevo“ Sjerogošte, opština Kolašin;
- „Mercur System“ A.D. Budva, za istražno - eksploatacioni bunar na Cetinju;
- „Oksarela“ d.o.o. Kolašin, za izvorište „Drijenak-Rajsko Vrelo“ opština Kolašin;

- „Vektra Montenegro“ d.o.o. Podgorica, za izvorište „Drijenak“ opština Kolašin.

Odluke o raskidu ugovora o koncesijama objavljene su u Službenom listu Crne Gore i iste dostavljene Komisiji za koncesije Crne Gore kako bi se navedene promjene unijele u Registar ugovora o koncesijama. Takođe, Uprava za vode, u ime koncedenta, dostavila je koncesionarima i pisani raskid ugovora o koncesiji. Istim zaključkom, Vlada Crne Gore je ovlastila direktora Uprave za vode da, u ime koncedenta, zaključi sa koncesionarom „Bast“ d.o.o. iz Nikšića Aneks II ugovora o koncesiji po BOT aranžmanu za korišćenje dijela voda sa izvorišta „Pasišta“ u opštini Plužine za flaširanje u komercijalne svrhe.

Vodne i koncesione naknade za korišćenje voda, zaštitu voda od zagađivanja i izvađeni materijal iz vodotoka

Zakonom o finansiranju upravljanja („Službeni list CG“, br. 65/08, 74/10, 40/11 i 82/20) utvrđuju se izvori sredstava za finansiranje upravljanja vodama, način obračunavanja i plaćanja naknada za zaštitu i korišćenje voda i vodnog dobra i druga pitanja od značaja za obezbjeđivanje i korišćenje tih sredstava. Vodne naknade su naknada za korišćenje voda, naknada za zaštitu voda od zagađivanja i naknada za izvađeni materijal iz vodotoka.

Vodne naknade plaćaju se po osnovu privremenog obračuna, u toku obračunskog perioda i konačnog obračuna, po isteku obračunskog perioda. Obračunski period za plaćanje vodnih naknada je jedna kalendarska godina. Uprava za vode vrši obračun iznosa naknade i donosi rješenja, a naplatu, kamatu, zastarjelost i kontrolu plaćanja vodnih naknada vrši Uprava prihoda.

Tokom 2020. godine izvršen je konačan obračun vodnih naknada za 2019. godinu i privremeni obračun vodnih naknada za 2020. godinu. Donijeto je 189 rješenja, od čega je po osnovu konačnog obračuna za 2019. godinu donijeto 109 rješenja, a na osnovu privremenog obračuna za 2020. godinu 80 rješenja.

U 2020. godini, istekom obračunskog perioda, izvršen je konačan obračun vodnih naknada za 2019. godinu u iznosu od 2,646,265.08 EUR, od čega je prihod po osnovu konačnog obračuna naknada za zaštitu voda od zagađivanja 495.530,94 EUR, konačnog obračuna naknade za korišćenje voda 1.903.351,76 EUR, konačnog obračuna koncesione naknade za korišćenje voda za potrebe flaširanja u komercijalne svrhe 182,842.67 EUR, koncesione naknade za vodosnabdijevanje i koncesiona naknade za flaširanje vode za koncesionare koji nijesu izgradili fabrike, a plaćaju fiksni dio koncesione naknade u iznosu od 11,572.80 EUR, kao i konačnog obračuna naknade za izvađeni višak materijala iz vodotoka, shodno regulacionim radovima, u iznosu od 52,966.91 EUR. Vodne naknade po osnovu konačnog obračuna za 2019. godinu manje su za oko 1,64 % u odnosu na konačan obračun za 2018. godinu.

U skladu sa Zakonom o finansiranju upravljanja vodama izvršen je i privremeni obračun vodnih naknada za 2020. godinu, u toku obračunskog perioda, u iznosu od 2,526,398.67 EUR, od čega je prihod po osnovu privremenog obračuna naknade za zaštitu voda od zagađivanja 496.480,47 EUR, privremeni obračun naknada za korišćenje voda 1,846,658.26 EUR, privremeni obračun koncesione naknade za korišćenje voda za potrebe flaširanja vode u komercijalne svrhe 183,259.94 EUR. Treba istaći da za neke obveznike plaćanja naknade nijesu donijeta rješenja o privremenom obračunu iz razloga specifičnosti rokova datim vodnim aktima, saglasnostima ili iz razloga vođenja postupka žalbe. U skladu sa navedenim proizilazi da bi konačan obračun po osnovu naknada za 2020. godinu trebao biti otprilike jednak sa privremenim.

Istekom tekućeg obračunskog perioda Uprava za vode vrši konačan obračun iznosa naknade za obračunski period i donosi rješenja, najkasnije do 1. marta 2021. godine.

Naknadu po osnovu konačnog obračuna obveznik je u obavezi uplatiti u roku od 15 dana od dana prijema rješenja. Naknadu po osnovu privremenog obračuna, obveznik plaća u jednakim mjesečnim iznosima, najkasnije do 20-tog u mjesecu za prethodni mjesec.

Financijska sredstva od naknada pripadaju budžetu Crne Gore u iznosi 30% i budžetima lokalnih samouprava na čijim teritorijama se nalaze vode, vodno dobro, vodni objekti i sistemi koji se koriste ili zagađuju vode recipijenta 70%. Sredstva koja pripadaju budžetu Crne Gore koriste se prema Programu koji donosi Vlada Crne Gore, a koji se odnosi na upravne i stručne poslove u upravljanju vodama, uređenje i korišćenje voda, zaštitu voda od zagađivanja, uređenje vodotoka, zaštitu od štetnog dejstva voda i druge poslove u upravljanju vodama, u skladu sa Zakonom.

Jačanje kapaciteta u Upravi za vode

Za adekvatno upravljanje vodama u Crnoj Gori neophodno je imati jak nadležni organ uprave u izvršavanju poslova utvrđenih zakonskom regulativom. Važećim Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Uprave za vode sistematizovana su radna mjesta za 18 izvršioaca. U Upravi za vode u 2020. godini radilo je svega 7 ljudi (uključujući i direktora Uprave) i 1 CIM ekspert iz Njemačke, koji je svoj radni angažman započeo u septembru 2019. godine, na period od dvije godine. I pored sprovedene procedure za upošljavanje inženjera hidro struke u 2020. godini, na javnim oglasima koji su raspisivani 3 puta, nije bilo izabranih kandidata. Postojeći kadar je kroz razne obuke, projektne aktivnosti i svakodnevni radni angažman, uključujući i terenske posjete, unaprijedio svoja znanja i vještine u obavljanju stručnih poslova iz oblasti upravljanja vodama u Crnoj Gori. 2020. godina koju je obilježila situacija sa korona virusom donijela je dosta poteškoća, te je i ovako mali broj stručnih lica u Upravi usled pandemije bio primoran da se bavi i svim drugim administrativnim pitanjima u Upravi. Zbog privremeno odsutnih službenika u Službi za opšte i finansijske poslove, jedno lice bilo je angažovano na određeno vrijeme u periodu od oktobra do kraja decembra 2020. godine. U narednom periodu jačanje stručnog kadra u Upravi za vode bezrezervno mora biti jedan od prioriteta. Novi Nacrt Pravilnika o sistematizaciji pripremljen je krajem 2020. godine i isti prepoznaje identičan broj potrebnih službenika, a sve u cilju zakonitog, blagovremenog i efikasnog obavljanja zadataka i stručnih poslova iz nadležnosti Uprave.

ODLUČIVANJE U UPRAVNOM POSTUPKU O PRAVIMA I OBAVEZAMA SUBJEKATA PRAVA

Shodno Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Uprave za vode sistematizovano je 5 radnih mjesta za kadrove koji rade na upravnom postupku. Međutim, popunjena su samo dva radna mjesta, dok su ostala radna mjesta upražnjena.

Rješavanje prvostepenih upravnih predmeta po zahtjevu stranke

Uprava za vode postupak izdavanja vodnih akata sprovodi primjenom Zakona o upravnom postupku i Zakona o vodama, po zahtjevima na osnovu ispunjenosti uslova za izdavanje vodnih akata, radi obezbjeđenja jedinstvenog vodnog režima, integralnog upravljanja i pravilnog pristupa vodama, kojim se utvrđuju uslovi i način ostvarivanja prava na vodu.

U toku 2020. godine riješena su 163 upravna predmeta po zahtjevu stranke. Predmeti se odnose na oblasti za koje je nadležna Uprava za vode, a posebno izdavanje vodnih akata i rad po zahtjevima za slobodan pristup informacijama. U skladu sa zakonskom regulativom izdata su sljedeća vodna akta: 84 rješenja za utvrđivanje vodnih uslova za izradu projektne dokumentacije, 37 rješenja za vodnu saglasnost na projektnu dokumentaciju i 18 rješenja za vodnu dozvolu i 22 odgovora po predmetnim zahtjevima.

Upravi za vode, shodno Zakonu o slobodnom pristupu informacijama, u 2020. godini podnijeto je 11 zahtjeva za slobodan pristup informacijama od strane fizičkih i pravnih lica. Postupajući po predmetnim zahtjevima u postupku slobodnog pristupa informacijama, Uprava je kao prvostepeni organ donijela 5 Rješenja kojim je dozvoljen pristup u cjelosti. U ostalim predmetima donijeta su 3 Rješenja kojim su odbijeni zahtjevi kao neosnovani; 1 odgovor na zahtjev i 2 Obavještenja o upućivanju zahtjeva nadležnom organu u smislu člana 20 stav 4 Zakona o slobodnom pristupu informacijama. Protiv Rješenja i drugih upravnih akata ove uprave, izjavljena je jedna žalba Agenciji za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama i čeka se ishod postupka kod drugostepenog organa i donijeto je jedno rješenje

Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama kojim je obustavljen postupak pokrenut po žalbi, zbog odustanka od žalbe.

Svi prispjeli zahtjevi su riješeni u skladu sa zakonom što pokazuje otvorenost Uprave u odnosu na pristup traženim informacijama u ovom postupku.

Rješavanje prvostepenih upravnih predmeta po službenoj dužnosti

U 2020. godini, riješen je 189 upravni predmet pokrenut po službenoj dužnosti. Predmeti se odnose na naknade za korišćenje voda, naknade za zaštitu voda od zagađivanja i naknade za izvađeni materijal iz vodotoka. Na kraju godine nije bilo neriješenih predmeta. Podnijeta je jedna žalba na rješenja prvostepenog organa. Drugostepeni organ, nakon preispitivanja navoda iz žalbe u kojima su iznijete činjenice i dokazi, odbio je žalbu kao neosnovanu.

Uprava za vode kao prvostepeni organ nije nadležna za donošenje drugostepenih odluka i u 2020. godini nije imala rješavanje predmeta pred Upravnim sudom.

U skladu sa zakonskom procedurom, koji se odnosi na obezbjeđivanje jedinstvenog mjesta za kontakt i koordinaciju, ovaj organ u potpunosti omogućava da se na jednom mjestu dobije potpuna informacija, savjet i koordinacija, a sve u cilju ostvarivanja prava i interesa stranaka iz nadležnosti ovog organa.

OCJENA STANJA I PRIORITETI U 2020. GODINI SA PREDLOGOM MJERA ZA UNAPREĐENJE STANJA U OBLASTI VODA

U 2020. godini Uprava za vode postigla je značajne rezultate u sprovođenju politike upravljanja vodama u Crnoj Gori. Uspješno su realizovane predviđene obaveze iz Programa rada Vlade Crne Gore za 2020. godinu, uključujući zaključke Vlade Crne Gore koji su se odnosili na ovaj organ.

Za unapređenje stanja u oblasti voda, Uprava za vode u narednom periodu planira preduzeti sljedeće mjere i aktivnosti:

- Stvoriti uslove za adekvatno funkcionisanje ovog organa obezbjeđivanjem adekvatnih smještajnih, kadrovskih i finansijskih kapaciteta u Upravi;
- Sprovoditi politiku upravljanja vodama u skladu sa osnovnim principima upravljanja vodama i načelima održivog upravljanja;
- Uspostaviti adekvatan mehanizam kontrole kvantiteta i kvaliteta voda;
- Nastaviti sa implementacijom EU direktiva iz oblasti upravljanja vodama, prije svega, Okvirnom direktivom o vodama i Direktivom o upravljanju rizicima od poplava;
- Uspostaviti tješnju saradnju sa svim institucijama na državnom i lokalnom nivou, međunarodnim komisijama, nevladinim sektorom, akademskom zajednicom;
- Kontinuirano raditi na nadogradnji i uspostavljanju Vodnog informacionog sistema, u formi propisanoj važećom zakonskom regulativom;
- Raditi na uređenju voda i vodotoka i sprovođenju mjere za zaštitu od štetnog dejstva voda poštovanjem i obezbjeđivanjem adekvatne planske i projektne dokumentacije;
- Odraditi adekvatnu ekonomsku analizu potrebnih sredstava za poslove finansiranja upravljanja vodama i realnom raspodjelom sredstava, u skladu sa onim šta propisuje zakon kojim se utvrđuju izvori sredstava za finansiranje upravljanja vodama;
- Intezivirati mjere i radnje u cilju praćenja i sprečavanja nelegalne eksploatacije materijala iz crnogorskih vodotoka;
- Uspostaviti, voditi i ažurirati vodne katastore po oblastima vodnih djelatnosti, u skladu sa zakonskom regulativom i nastaviti sa procesom određivanja granicama vodnog zemljišta;
- Omogućiti aktivno učešće javnosti u cilju pravovremenog informisanja o stanju voda i radu nadležnih organa u oblasti voda.

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

7.3. UPRAVA ZA ŠUME

FINANSIJSKI IZVJEŠTAJ

Usvajanjem Zakona o budžetu Crne Gore za 2020. godinu i Rebalansom budžeta za 2020. godinu, za obavljanje planiranih aktivnosti Uprave za šume u skladu sa Programom gazdovanja šumama, bilo je predviđeno da se utroši za poslovanje iste ukupno 4.379.576,91 EUR.

TABELA 1: Budžet Uprave za šume za 2020. godinu

2441	Uprava za šume	Odobreno	Utrošeno
2441	Uprava za šume	4.379.576,91	4.612.493,80
4	Izdaci	4.379.576,91	4.612.493,80
41	Tekući izdaci	3.549.225,91	3.492.291,44
411	Bruto zarade i doprinosi na teret poslodavca	2.996.364,58	2.945.919,10
0482	4111 Neto zarade	1.824.876,68	1.796.234,23
0482	4112 Porez na zarade	246.150,15	241.285,02
0482	4113 Doprinos na teret zaposlenog	655.786,44	644.097,31
0482	4114 Doprinos na teret poslodavca	236.339,04	232.730,21
0482	4115 Opštinski prirez	33.212,27	31.572,33
412	Ostala lična primanja	23.333,33	21.699,73
0482	4122 Naknada za stanovanje i odvojen život	9.333,33	8.898,00
0482	4125 Otpremnine	14.000,00	12.801,73
0482	4127 Ostale naknade	0,00	0,00
413	Rashodi za materijal	146.225,00	143.764,88
0482	4131 Administrativni materijal	46.200,00	46.042,89
0482	4133 Materijal za posebne namjene	51.000,00	51.000,00
0482	4134 Rashodi za energiju	40.000,00	37.697,01
0482	4135 Rashodi za gorivo	8.425,00	8.425,00
0482	4139 Ostali rashodi za materijal	600,00	599,98
414	Rashodi za usluge	23.401,00	22.660,51
0482	4141 Službena putovanja	4.400,00	4.275,00
0482	4142 Reprezentacija	300,00	269,86
0482	4143 Komunalne usluge	1.500,00	1.500,00
0482	4144 Bankarske usluge negativne kursne razlike	1.000,00	808,41
0482	4145 Usluge prevoza	2.251,00	2.250,99
0482	4146 Advokatske, notarske i pravne usluge	350,00	350,00
0482	4147 Konsultantske usluge, projekti i studije	8.000,00	7.665,87
0482	4148 Usluge stručnog usavršavanja	600,00	540,38
0482	4149 Ostale usluge	5.000,00	5.000,00
415	Rashodi za tekuće održavanje	33.600,00	32.2018,70
0482	4151 Tekuće održavanje javne infrastrukture	850,00	700,00
0482	4152 Tekuće održavanje građevinskih objekata	24.000,00	22.768,72
0482	4153 Tekuće održavanje opreme	8.750,00	8.749,98
416	Kamate	1,00	0,00
0482	4161 Kamate rezidentima	1,00	0,00
417	Renta	20.000,00	19.957,17
0482	4171 Zakup objekata	20.000,00	19.957,17
419	Ostali izdaci	306.301,00	306.071,35
0482	4191 Izdaci po osnovu isplate ugovora o djelu	281.000,00	280.998,88
0482	4192 Izdaci po osnovu sudskih postupaka	1,00	0,00
0482	4193 Izrada i održavanje softvera	10.200,00	10.014,04
0482	4194 Osiguranje	100,00	59,99
0482	4196 Komunalne naknade	15.000,00	14.998,44
431	Transferi institucijama, pojedincima, nevladinom i javnom sektoru	29.000,00	24.410,01
0482	4316 Transferi za jednokratne socijalne pomoći	29.000,00	24.410,01
44	Kapitalni izdaci	801.350,00	801.339,71
441	Kapitalni izdaci	801.350,00	801.339,71
0482	4414 Izdaci za uređivanje zemljišta	800.100,00	800.089,71
0482	4415 Izdaci za opremu	1.250,00	1.250,00
46	Otplata dugova	1,00	294.452,64
463	Otplata obaveza iz prethodnog perioda	1,00	294.452,64

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

0482	4630	Otplata obaveza iz prethodnog perioda	1,00	294.452,64
------	------	---------------------------------------	------	------------

Ovom treba dodati i odobrena sredstva Upravi za šume od strane budžeta, za potrebe finansiranja objedinjenih javnih nabavki, koje su se u 2020. godini, shodno Zaključku Vlade Crne Gore br.07-5011 od 01.11.2018. godine, i Zakonom o budžetu za 2020. godinu, finansirale preko Uprave za imovinu, u ukupnom iznosu od 232.500 EUR, odnosno:

TABELA 2: Sredstva odobrena Budžetom za 2020. godinu za objedinjene javne nabavke

4024	Program: Uprava za imovinu, objedinjene javne nabavke Uprava za šume		Odobreno	Utrošeno
4024	Program: Uprava za imovinu, objedinjene javne nabavke Uprava za šume		232.500,00	213.004,38
	41	Tekući izdaci	227.800,00	208.396,70
	413	Rashodi za materijal	150.900,00	137.062,77
0482	4131	Administrativni materijal – potrošni kancelarski materijal	23.900,00	22.715,65
0482	4135	Rashodi za gorivo – motorna goriva	127.000,00	114.347,12
	414	Rashodi za usluge	32.000,00	30.851,17
0482	4143	Komunikacione usluge – fiksna i mobilna telefonija i internet	32.000,00	30.851,17
	419	Ostali izdaci	44.900,00	40.482,76
	4194	Osiguranje – osiguranje zaposlenih, registracija i osiguranje motornih vozila i osiguranje imovine	44.900,00	40.482,76
	44	Kapitalni izdaci	4.700,00	4.607,68
	411	Kapitalni izdaci	4.700,00	4.607,68
	4415	Izdaci za opremu	4.700,00	4.607,68

Dakle, ukupan Budžet Uprave za šume zajedno sa odobrenim sredstvima za objedinjene javne nabavke koje se finansiraju preko Uprave za imovinu, za 2020. godinu, iznosio je 4.612.076,91 EUR.

Ukupno ostvareni prihodi Uprave za šume po svim osnovama zaključno sa 31.12.2020. godine, utvrđeni u knjigovodstvenoj evidenciji, iznose 8.208.508,06 EUR.

TABELA 4: Pregled prihoda Uprave za šume po vrstama za 2020. godinu

UPLATNI RAČUNI	NAZIV	IZNOS EUR
820-41113-06	Naknada za korišćenje šuma	6.320.972,31
832-6185-72	Naknada za doznaku stabala stabala, premjer i žig.drvnih sortimenata i izradu Izv. projekata	458.270,02
832-6186-69	Taksa za ogrijev i drvne sortimente za seoska domaćinstva	973.547,91
832-6187-66	Naknada za vlasnike privatnih šuma	318.212,45
832-6188-63	Taksa za nezaštićene biljne vrste	69.782,39
832-6183-78	Naknada za izdavanje lovne dozvole	5.293,25
832-6189-60	Ostali prihodi	62.429,73
UKUPNO:		8.208.508,06

Upoređujući odobreni Budžet Uprave za šume za 2020. godinu, zajedno sa odobrenim sredstvima za finansiranje objedinjenih javnih nabavki Uprave za šume koje se realizuju preko Uprave za imovinu, u iznosu od 4.612.076,91 EUR, kao i ukupno utrošena sredstva u 2020. godini, za obavljanje redovnih aktivnosti Uprave za šume u iznosu od 4.531.046,54 EUR, i neplaniranih obaveza u iznosu od 294.451,64 EUR, što ukupno iznosi 4.825.498,18 EUR, može se konstatovati da je utrošeno 213.421,27 EUR, više sredstava u odnosu na odobrena sredstva. Uvećanje troškova poslovanja u odnosu na odobreni Budžet je neplanirani trošak-obaveze Uprave za šume po osnovu izvršnih sudskih isprava (presuda i rješenja o izvršenju), a koji su u 2020. godini, iznosili ukupno 294.452,64 EUR (ovi troškovi su plaćeni preko

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

jedinstvene budžetske pozicije Ministarstva finansija – Otplata obaveza iz prethodnog perioda).

Ovaj izvještaj bavi se i analizom poslovanja Uprave za šume sa aspekta ostvarenih prihoda po osnovu naknade za korišćenje šuma i distribucije predmetnih sredstava. Ovdje se isključivo misli na raspodjelu ostvarenih prihoda po osnovu naknade od korišćenja šuma (koncesiona naknada, naknada od prodaje drveta u državnoj svojini u dubećem stanju – redovna i sanitarna sječa i aukcijska prodaja drvnih sortimenata iz šuma u državnoj svojini), a koja se shodno Zakonu o finansiranju lokalnih samouprava, raspoređuje na pripadajući dio budžetima opština, na čijoj teritoriji se naknada ostvaruje i dio koji pripada budžetu države. Dakle, od ukupno ostvarenih prihoda po pomenutom osnovu u iznosu od 6.320.972,31 EUR, opštinama je opredijeljeno, odnosno u njihove budžete se slilo 4.424.680,62 EUR (70% od ostvarenog prihoda po osnovu naknade od korišćenja šuma), dok se u državni budžet usmjerio iznos od 1.896.291,69 EUR ili 30% od ukupno naplaćene naknade za korišćenje šuma.

TABELA 5: Raspodjela prihoda od naknade za korišćenje šuma za 2020. godinu po opštinama

Šifra	Opština	Bruto	70% opštinama
302	Podgorica	295.095,58	206.566,91
329	Danilovgrad	21.249,54	14.874,68
400	Nikšić	60.280,83	42.196,58
418	Šavnik	8.063,20	5.644,24
426	Plužine	638.413,66	446.889,61
507	Pljevlja	1.330.343,01	931.240,19
515	Žabljak	825.785,08	578.049,61
604	Berane	580.065,83	406.046,10
612	Plav	198.874,40	139.212,06
620	Rožaje	1.180.049,11	826.034,39
639	Andrijevica	246.196,51	172.337,60
647	Petnjica	227.084,67	158.959,30
655	Gusinje	0,00	0,00
701	Bijelo Polje	463.839,84	324.687,86
710	Mojkovac	101.175,94	70.823,17
728	Kolašin	131.632,44	92.142,68
000	Neraspoređeno	12.822,67	8.975,87
UKUPNO:		6.320.972,31	4.424.680,62

Dakle, svi prihodi Uprave za šume, koji su ostvareni u poslovnoj 2020. godini, po svim osnovima iznose 8.208.508,06 EUR, što predstavlja rekordni rezultat Uprave za šume od njenog osnivanja. Sa ovog aspekta, tretirajući uporedne pokazatelje vezano za odobreni Budžet Uprave za šume zajedno sa objedinjenim javnim nabavkama koje se finansiraju preko Uprave za imovinu, a koji je utvrđen u izvještajnom periodu na iznos od 4.612.076,91 EUR, kao i utrošena sredstva za poslovanje Uprave, uključujući i vanredne rashode na iznos od 4.825.498,18 EUR, te ostvareni ukupni prihod od 8.208.508,06 EUR, Uprava za šume je ostvarila dobit i to: u odnosu na odobreni Budžet od 4.612.076,91 EUR, ostvarena dobit je 3.596.431,15 EUR, dok je dobit u odnosu na ukupno iskazane troškove poslovanja u iznosu od 4.825.498,18 EUR, iznosila 3.383.009,88 EUR.

U knjigovodstvenoj evidenciji utvrdili smo da su ukupne obaveze/duga svih korisnika šuma po osnovu naknade za korišćenje šuma, na dan 31.12.2020. godine, utvrđene na iznos od 8.551.857,41 EUR.

Najveći dio duga odnosi se na dospjela potraživanja koncesionara DOO „Vektra Jakić“ Pljevlja, po osnovu plaćanja koncesione naknade po zaduženjima za period 2012-2017. godine, u iznosu od 6.392.405,21 EUR. Takođe, značajan dio ukupnog duga se odnosi na potraživanja koja datiraju još iz vremena funkcionisanja akcionarskih društava u većinskom državnom vlasništvu, koja su kasnije bila predmet likvidacije ili pak privatizacije, kao što su: A.D. „Korporacija Jakić“ Pljevlja i slično, kao i potraživanja od bivših korisnika šuma/koncesionara iz perioda 2008-2016. godine, koji se takođe nalaze u postupcima stečaja.

IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU

Činjenica je da je dug u gore pomenutom iznosu evidentiran i kod Poreske uprave u čijoj nadležnosti je naplata i pokretanje mjera prinudne naplate potraživanja po osnovu naknade za korišćenje šuma. Iz tog razloga smatramo da ovo pitanje treba ozbiljno analizirati, potruditi se da se naplate sva potraživanja u svim predmetima u kojima je to moguće naplativo, a ona koja su nenaplativa, otpisati na zakonom dozvoljen način, kako bismo došli do realnog stanja potraživanja.

Na kraju, evidentno je da se ukupan dug korisnika šuma odnosi na potraživanja Uprave za šume iz perioda 2006-2017. godine, da su za izvještajnu 2020. godinu svi korisnici šuma uredno izmirili dospelje obaveze, te da su sva potraživanja po osnovu naknade za korišćenje šuma za 2020. godinu bila uredno obezbijeđena bankarskim garancijama i naplaćena.

IZVJEŠTAJ SJEMENSKE, RASADNIČARSKE PROIZVODNJE I ZAŠTITE ŠUMA ZA 2020. GODINU

SJEMENSKA PROIZVODNJA

Proizvodnja sjemena u 2020. godini zavisila je od obima uroda sjemena i vrste sjemena koje se sakupljaju/bere. U toku 2020. godine sakupljeno/ubrano je 5.210 kg smrče i 250 kg jele, kategorije „Poznatog porijekla“, od toga u saradnji sa NVO „NATURA“ iz Kolašina sakupljeno/ubrano je 2.000 kg šišarica smrče. Trošak sjemenske proizvodnje u 2020. godini iznosi 2.940,00 EUR.

Poznato je da je proizvodnja sadnica i sjemena iz domaće provinijencije pokazala punu opravdanost i zato se kada je godina punog uroda ulažu naporu na sakupljanju sjemena iz registrovanih sjemenskih sastojina.

TABELA 6: Registrovane sjemenske sastojine u Crnoj Gori

Red.br.	Opština	Gaz.Jedinica	Odjeljenje	Vrsta	Pr.mjera
1	Pljevlja	Maočnica	65	Jela	Tret.s.o.n.i.š
2	Pljevlja	Kovač	19	Smrča	
3	Pljevlja	Kovač	8	Bukva	
4	Pljevlja	Kovač	46	Jela	
5	Pljevlja	Ljubišnja	81	Smrča	
6	Žabljak	G.Šaranci	25	Bijeli bor	
7	Žabljak	Tepačke šume	18	Smrča	
8	Rožaje	Baltičke šume	40	Smrča	
9	Rožaje	Bać-Besnik	45	Smrča	
10	Berane	Jelovica	85	Munika	
11	Berane	Mrtvica-Tivran	80 b	Crni bor	Izd.kao.pr.rez
12	Plav	Bab.polje-Treskav.	34 b	Molika	
13	Kotor	Vrmac	-	Dal.crni.b	
14	Kotor	Vrmac	-	Atlanski Kedar	
15	Kolašin	NP B.Gora	-	Bukva	
16	Kolašin	NP B.Gora	-	Jasen,lipa,brijest,javor	

Ukupna površina sjemenskih objekata iznosi 332 ha od čega 277 ha četinarskih sastojina i 55 ha sjemenskih sastojina liščara. U godini punog uroda u sjemenskim sastojinama moguće je sakupiti oko 1.000 kg sjemena što bi bilo više od potreba Uprave za šume Crne Gore.

RASADNIČKA PROIZVODNJA

U toku 2020. godine u rasadnicima Županica i Trebaljevo proizvodnja, njega, hemijsko-mehanička zaštita, kao i aktivnosti u smislu pripreme (vađenje, pakovanje, utovar, istovar) sadnog materijala, odnosila se na slijedećim količinama sadnica:

- Proizvodnja u 2020. godini: oko 1.000.000 komada sadnica različitih vrsta, tipa i starosti sadnica;
- Za pošumljavanje u 2020. godini: Pravnim licima dato je oko 1.100 komada sadnica, dok je za pošumljavanje privatnih šuma dato 32.740 komada sadnica;
- Za pošumljavanje u 2021. godini može se upotrijebiti 841.810 komada;

- Iz rasadnika dato privatnim vlasnicima šuma za potrebe pošumljavanja u 2020. godini 32.740 kom;
- Ostvareni trošak za povremenu radnu snagu u rasadnicima iznosi 17.185 EUR.

POŠUMLJAVANJE

Realizacija šumsko-uzgojnih radova predviđenih Programom gazdovanja šumama za 2020. godinu izostala je zbog nedostaka finansijskih sredstava, obezbijeđena su sredstva za realizaciju dijela „Plana sanacije 2019“.

Programom gazdovanja šumama za 2020. godinu, projektovani obim radova na uzgoju šuma iznosio je 669,77ha, i to:

- Njega šuma – na površini od 200,43 ha;
- Obnova šuma – na površini od 357,70 ha;
- Podizanje novih šuma – na površini od 101,64 ha;
- Rekonstrukcija šuma – na površini od 10,00 ha.

Takođe, tokom 2020. godine planirano je da se dodijele sadnice vlasnicima privatnih šuma u količini oko 70.000 komada sadnica, što ima za posticaj pošumljavanje goleti i opožarenih površina i u privatnom vlasništvu.

Realizacija pošumljavanja po Programu gazdovanja šumama u 2020. godini, zbog poznatih mjera štednje koje su prouzrokovane Covid-19, realizacija pošumljavanja po Programu gazdovanja u 2020. godini je izostala.

Realizacija iz Plana sanacije

U skladu sa zaključkom Vlade Crne Gore, Uprava za šume sprovela je postupak javne nabavke sadnica i usluga pošumljavanja, po tehničkoj specifikaciji površina za pošumljavanje i potrebnog sadnog materijala sa sredstvima za izvođenje radova, koja je u skladu sa Planom sanacije usvojenim na sjednici Vlade Crne Gore, zaključkom broj 07-941 od 21. marta 2019. godine. Ukupna vrijednost javne nabavke je 250.000 EUR.

Za ovu aktivnost Vlada Crne Gore je zaključkom broj 07-3118 od 11. juna 2020. godine odobrila sredstva u iznosu od 250.000 EUR.

Radovi su izvršeni u područnoj jedinici Pljevlja, Žabljak, Nikšić, Bijelo Polje, Mojkovac i Plužine, tj. u svim planiranim područnim jedinicama u skladu sa Ugovorom br. 05-426/20-3296/1 od 14.10.2020. godine i Dinamičkim planom. Zasadjeno je 413.850 komada, na površini od 137,95 ha.

Tokom 2020. godine Pravnim licima dato je oko 1.100 komada sadnica, dok je za pošumljavanje privatnih šuma dato 32.740 komada sadnica.

Dakle, u 2020. godini ukupno je zasadjeno 447.690 komada sadnica.

ZAŠTITA ŠUMA

Zaštita šuma na području sa kojima gazduje Uprava za šume usmjerena je na sprečavanju pojava bespravnih sječa, zaštiti šuma od biljnih bolesti i štetočina i zaštitu šuma od požara. Zaštita šuma podrazumijeva zaštitu od abiotskih faktora, atmosferskih taloga (kiša, snijeg, inje, led i grad) šumskih požara i biotskih (organski): šumske gljive, bakterije koje prouzrokuju bolesti na šumskom drveću (fitopatogene bakterije), parazite i poluparazitske biljke, šumski korov, štetni šumski insekti, neki štetni šumski glodari, domaća stoka i na kraju čovjek.

Od gore navedenih abiotskih faktora najznačajniji radovi treba da se odnose na doznaku, sječu i brzo izvlačenje stabala koja su oštećena od abiotskih faktora i imaju za cilj sprečavanje sekundarnih bolesti od štetnih insekata.

Zaštita šuma od biljnih bolesti i štetočina vrši se u skladu sa zakonskim propisima, godišnjim planovima i dugoročnim programom saradnje sa nadležnim institucijama iz ove oblasti.

Monitoring gazdovanja šumama

Nesumnjivo da najviše štete u šumama nastaju kao posledica požara a nakon toga su štete koje nastaju kao posledica nerealizacije planskih dokumenata.

Gazdovanje šumama, ukoliko se ne vodi računa o mjerama koje zaštita preporučuje (pretjerano prosvjetljavanje sastojna, neodgovarajuća obnova, uklanjanje stabala koja nisu iskoristila svoj proizvodni potencijal, zanemarivanje stabala budućnosti, ne vođenje računa o stabilnosti sastojna, zdravstvenom stanju i vitalnosti) time bi se izbjegle greške koje vode u šumsko-uzgojne neuspjehe sa posljedicama populaciono ekološke degradacije. Ove posljedice kao i kod šteta od požara ne mogu se sanirati i za nekoliko decenija.

Ovo je naročito važno i u kontekstu uzročno posledične veze – zdravstvenog stanja šuma i unapređenja opšte otpornosti šuma i posljedica klimatskih promjena.

Zaštita šuma od štetnih insekata

Suzbijanje borovog litijaša na proljeće 2020. godine, vršeno je na području područne jedinice Danilovgrad, Nikšić, Podgorica i Kotor. Realizovane su planirane aktivnosti na uništavanju i sprečavanju njegovog razvoja na ukupnoj površini od 498,00 ha. Uglavnom se te aktivnosti odnose na mehaničko uništavanje i spaljivanje gnijezda borovog litijaša.

Zaštita šuma od štetnih insekata sprovodi se i na preduzimanju mjera protiv malog šestozubog smrčevog potkornjaka (*Pityogenes chalcographus*), velikog osmozubog smrčevog potkornjaka (*Ips typographus* L.), krivozubog jelinog potkornjaka (*Pityokteines curvidens*), šestozubog borovog potkornjaka (*Ips sexdentatus*) i trozubog borovog potkornjaka (*Ips acuminatus*). Svake godine se nabavljaju feromonske klopke i feromonski preparati za sve područne jedinice, daju rezultati o njihovoj brojnosti, intezitetu napada odnosno blagovremenom otkrivanju početka gradacije sipaca potkornjaka.

Kontrola brojnosti potkornjaka svodi se na postavljanju klopki i preparata na najugroženijim mjestima i redovno se evidentira broj klopke, datum postavljanja feromonskog preparata i njihova zamjena i broj ulovljenih potkornjaka. Na teritoriji državnih šuma ukupno je postavljeno 302 klopke, gdje vizualni simptomi ukazuju na prisutnost i povećanu brojnost, i to: 138 u područnoj jedinici Pljevlja, gdje je intezitet napada najveći posebno u Gazdinkoj Jedinici „Ljubišnja“.

U cilju rješavanja problema sušenja šuma u GJ „Ljubišnja“, koji je nastao kao rezultat dugogodišnjeg neblagovremenog uklanjanja sanitara, što je prouzrokovalo invazije napada potkornjaka koji je u nekim situacijama sekundarni a sada i primarni uzročnik sušenja stabala smrče i jele, te u skladu sa preporukom Komisije formirane od strane Ministarstva, u 2018. godini se pristupilo postavljanju dodatnih 69 feromonskih klopki u ovoj Gazdinskoj jedinici i tri na stovarištima drvnih sortimenata. Vodeći računa na pravilan izbor lokacije (postavljene su klopke na svim uočenim potencijalnim žarištima), raspored, redovno evidentiranje i izvještavanje o ulovu potkornjaka: Područnoj jedinici Rožaje 12 klopki, područnoj jedinici Berane 10 klopki, područnoj jedinici Plav 10 klopki, područnoj jedinici Bijelo Polje 18 klopki, područnoj jedinici Andrijevića 8 klopki, područnoj jedinici Plužine 42 klopke, područnoj jedinici Šavnik 17 klopki, područnoj jedinici Danilovgrad 10 klopki, područnoj jedinici Podgorica 4 klopke, područnoj jedinici Nikšić 14 klopki, područnoj jedinici Gusinje 4 klopke, područnoj jedinici Petnjica 15 klopki.

Tokom 2020. godine, sve klopke su bile u funkciji i na svima je vršena kontrola brojnosti imaga potkornjaka.

Kontrolom i prebrojavanjem broja ulovljenih imaga tokom 2020. godine, evidentno je da se stanje značajno popravilo u smislu pojave potkornjaka u državnim šumama Crne Gore, intezitet napada je „slab“ ili ga nema, što je rezultat aktivnosti redovne kontrole i uništavanja imaga potkornjaka, kao i blagovremenih sanitarnih sječa.

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

Pored kontrole i preduzimanja mjera protiv štetnih organizama poznatih šumarskoj praksi Crne Gore, vrši se još i monitoring nad štetnim organizmima posebno rizičnim za zdravlje bilja u listopadnim i četinarskim šumama.

Na osnovu Zakona o zdravstvenoj zaštiti bilja svake godine se sprovede posebni nadzori i monitoring nad štetnim organizmima posebno rizičnim za zdravlje drveća.

TABELA 7: Doznaka sanitara u 2020. godini

Područna jedinica	Ukupan broj doznačenih odjeljenja	Bruto doznačena drvena masa slučajnih užitaka		
		Četinari m ³	Lišćari m ³	Ukupno m ³
Pljevlja	4	2561.00	3.00	2564.00
Rožaje	118	4266.09	567.20	4833.29
Berane	22	3756.08	0.00	3756.08
Plav	40	4791.93	0.00	4791.93
B.Polje	32	640.22	239.37	879.59
Žabljak	59	11950.00	0	11950.00
Kolašin	14	55.49	598.88	654.37
Andrijevica	17	329.70	34.56	364.26
Plužine	60	6753.00	8904.00	15657.00
Šavnik	11	349.47	151.81	501.28
Danilovgrad	5	93.00	142.00	235.00
Podgorica	1	0.00	497.95	497.95
Nikšić	12	269.54	356.05	625.59
Mojkovac	0	0	0	0
Kotor	0	0	0	0
Petnjica	0	0	0	0
Gusinje	3	24.31	25.41	49.72
Ukupno	398	36056.02	11304.04	47360.06

TABELA 8: Bespravne sječe u državnim šumama u 2020. godini

Područna jedinica	Broj krivičnih prijava	Broj prekršajnih prijava	Posječena drvena zapremina (m ³)	Zaplijenjena drvena masa (m ³)
Pljevlja	6	0	81.52	44.53
Rožaje	6	4	68.66	0
Berane	52	0	1.196.27	0
Plav	10	0	151.88	5.40
Bijelo Polje	39	0	342.51	0
Žabljak	2	0	40.48	0
Kolašin	104	0	755.93	163.58
Andrijevica	7	0	106.14	4.00
Plužine	4	0	40.13	32.22
Šavnik	5	0	22.08	14.87
Danilovgrad	0	0	0	0
Podgorica	21	3	116.27	0
Nikšić	15	0	113.25	23.84
Mojkovac	10	0	101.99	0
Kotor	3	0	63.43	0
Petnjica	9	0	124.69	28.97
Gusinje	2	0	7.61	2.89

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

Ukupno	295	7	3.332.84	320.30
---------------	------------	----------	-----------------	---------------

TABELA 9: Bespravne sječe u privatnim šumama u 2020. godini

Područna jedinica	Broj prekršajnih prijava	Posječena drvena zapremina (m³)
Pljevlja	3	50.99
Rožaje	7	217.93
Berane	0	0
Plav	0	0
Bijelo Polje	0	0
Žabljak	0	0
Kolašin	15	488.92
Andrijevica	0	0
Plužine	0	0
Šavnik	1	10.00
Danilovgrad	0	0
Podgorica	2	24.26
Nikšić	1	36.00
Mojkovac	0	0
Kotor	0	0
Petnjica	0	0
Gusinje	0	0
Ukupno	29	828.10

TABELA 10: Uzurpacije u 2020. godini

Područna jedinica	Uzurpacija (ha)	Prekršajne prijave
Pljevlja	0	0
Rožaje	0,14	4
Berane	0	0
Plav	0	0
Bijelo Polje	0	0
Žabljak	0	0
Kolašin	0	0
Andrijevica	0	0
Plužine	0	0
Šavnik	621.00	2
Danilovgrad	0	0
Podgorica	0	0
Nikšić	0	0
Mojkovac	0	0
Kotor	0	0
Petnjica	0	0
Gusinje	0	0
Ukupno	621.14	6

Zaštita šuma od požara

Šume su jedan od najznačajnijih prirodnih ekosistema koje daju osnovu za održivi razvoj Crne Gore. Zauzimaju 60% teritorije Crna Gore, a sektori koji se baziraju na šumskim resursima imaju veliki potencijal za rast (prerada drveta, obnovljivi izvori energije, proizvodnja hrane, turizam).

Šumski požari predstavljaju globalni ekološki i ekonomski problem. Zbog svoje geografske pozicije u Mediteranu i sve izraženijeg negativnog uticaja klimatskih promjena, crnogorske šume su posebno ugrožene.

Najviše su ugrožene šume u primorskom i središnjem dijelu, gdje visoke temperature vazduha u ljetnjem periodu i osobine vegetacije pogoduju nastanku i razvoju požara. Naročito kritičan period za nastanak požara u našim uslovima su mjeseci jul i avgust, kada je intenzitet padavina veoma nizak, kao i mjeseci februar i mart u uslovima suvih i toplijih zima. Požari uglavnom izbijaju danju u vremenu između 10 i 18 časova. Može se konstatovati da se dnevni ritam šumskih požara podudara sa dnevnom aktivnošću čovjeka.

Poražavajuća činjenica je prisutnost namjernog izazivanja požara zbog povećanja proizvodnje nedrvenih šumskih proizvoda kao što su šipurak, vrijesak, različite vrste pečurki, malina, kupina, kao i zbog pašarenja. Sada, uz izuzetak požara nastalih od groma, smatra se da oko 95% šumskih požara u našim uslovima uzrokuje čovjek nekom svojom djelatnošću. Evidenciju o šumskim požarima na cijeloj teritoriji Crne Gore pod šumama, po područnim jedinicama, vodi Uprava za šume, gdje se podaci sumiraju na godišnjem nivou.

Stepen ugroženosti:

Prema Nacionalnom planu za zaštitu od požara, u zavisnosti od količine i sastava gorivog materijala, vrste drveća, klime, zemljišta i ekspozicije, šume u Crnoj Gori se prema stepenu ugroženosti dijele u četiri grupe:

- **I stepen** – područje vrlo velike ugroženosti: Bar, Budva, Ulcinj, Kotor, Herceg Novi, Cetinje i dio područja Nikšića, Danilovgrada i Podgorice.
- **II stepen** – područje velike ugroženosti: Pljevlja, Žabljak, Mojkovac, Andrijevica, Plužine, Rožaje, Bijelo Polje, Plav, Berane i Kolašin.
- **III stepen** – područje umjerene ugroženosti: brdsko – planinsko područje (šume hrasta, graba i drugih lišćara) i ravničarsko (meki lišćari) – planinsko područje opština: Šavnik, Bijelo Polje, Berane i Kolašin).
- **IV stepen** – područje male ugroženosti: sjeverni i sjeveroistočni dio brdsko-planinskog i planinskog područja (šume bukve).

Intenzitet i pojava požara je u direktnoj zavisnosti od klime koja vlada na određenom prostoru, sa maksimalnim dnevnim temperaturama i dužinom trajanja sušnih perioda. Hidrometeorološki zavod Crne Gore je 2004. i 2008. godine, u saradnji sa Sektorom za vanredne situacije, primjenjivao Kanadski metod određivanja indeksa opasnosti od pojave šumskih požara FWI (Fire Weather Index). Ovaj metod se zasniva na procjeni zapaljivosti šumskog goriva u zavisnosti od prošlih i trenutnih vremenskih uslova. Meteorološki elementi koji utiču na opasnost su: temperatura vazduha, relativna vlažnost vazduha, brzina vjetrova i količina padavina u prethodnih 24 časa. Rezultati prognoze su bili izuzetno dobri, međutim, zbog nedostatka sredstava, dalji rad na prognozi je prekinut.

U 2020. godini u državnim šumama bilo je 146 požara na površini od 2.497.59 ha. U privatnim šumama bilo je 74 požara na površini od 2.146.09 ha.

POSTOJEĆI RESURSI ZA ZAŠTITU I SPAŠAVANJE OD ŠUMSKIH POŽARA

Ljudski i materijalni resursi su značajna komponenta sistema zaštite i spašavanja. Prava i obaveze državnih organa i organa opštine, privrednih društava, drugih pravnih lica, preduzetnika i fizičkih lica uređena su Zakonom o zaštiti i spašavanju („Službeni list CG”, br. 13/07 i 32/11), Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti i spašavanju. Pod uslovima koji su propisani ovim Zakonom navedeni subjekti su dužni da učestvuju u gašenju požara i spašavanju ljudi i materijalnih dobara ugroženih požarom i da stave na raspolaganje svoj alat, prevozna, tehnička i druga sredstva za gašenje i spašavanje ljudi i materijalnih dobara.

Uprava za šume kao i korisnici šuma (koncesionari) izradili su detaljne Planove zaštite šuma od požara, sa detaljnim kartografskim prikazom po kategorijama ugroženosti (1-4), planovi i karte u elektronskoj formi dostavljene su MUP-u sektoru za vanredne situacije.

U vremenu povećane opasnosti od požara Uprava za šume uspostavlja stalna dežurstva (0-24h) i prijem informacija o vremenu nastanka požara, lokaciji, intenzitetu požara, površini, procjene širenja požara kao i mogućnost lokalizovanja nastalog požara. Dežurni službenik je

IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU

u obavezi da dobijene podatke unese u knjigu, da bez odlaganja obavjesti opštinsku službu zaštite i spasavanja, MUP i koncesionara.

Ugovorom o koncesijama zaključen na period (0 - 7 godina) je pored ostalog predviđeno da koncesionari imaju obavezu stalnog uspostavljanja šumskog reda, održavanje lokalnih puteva i traktorskih vlaka i angažovanje na gašenju požara.

Ugovorom o koncesijama na period od 30 godina koncesionar „Vektra Jakić“ iz Pljevalja, kada je u pitanju zaštita šuma od požara, ima obavezu organizovanja zaštite šuma od požara. Dosadašnja iskustva pokazuju da koncesionar Vektra Jakić nije u potpunosti kadrovski ni tehnički osposobljen da izvršava navedene poslove, naročito kada je obim požara ogroman kao tokom 2012. i 2017. godine, tako da je potrebna koordinacija i saradnja svih subjekata u cilju uspješnog djelovanja i funkcionisanja sistema zaštite od šumskih požara.

U saradnji sa Upravom za šume – PJ Pljevlja, na području koncesionog područja izvršeno je i postavljanje rezervoara za vodu kapaciteta 8 m³ na mjestima sa velikim stepenom ugroženosti.

Od potrebnih sredstava za gašenje požara Uprava za šume trenutno posjeduje dovoljan broj naprtnjača (svaki lugar ima naprtnjaču) i mlatilica (svaka područna jedinica posjeduje po 10 komada).

Imajući u vidu da se dobar dio alata/sredstava brzo kvvari ili izgubi u požaru, alati/sredstva za gašenje požara se u skladu sa konkretnim potrebama područnih jedinica nabavljaju svake godine. Takođe, vlasnici i korisnici šuma dužni su da preventivno djeluju, suzbijaju i učestvuju

TABELA 11: Požari u državnim šumama u 2020. godini

Područna jedinica	Opožarena površina (ha)	Broj požara	Opožarena drvena zapremina (m ³)	Opožarene kulture (sadnice)	Šteta (€)	Troškovi gašenja
Ukupno	2.497.59	146	36.006.55	0	1.328.666.70	1.020,00

UREĐIVANJE ŠUMA U 2020. GODINI

Planovi razvoja šuma:

U toku 2020. godine Ministarstvo je iniciralo proces izrade Strateške procjene uticaja na životnu sredinu za Planove razvoja za područja opština Rožaje, Pljevlja i Mojkovac. Kompletan proces izrade Planova razvoja od zahtjeva za dostavljanje ponuda za izradu planova datiranih krajem 2017 godine, za Planove razvoja za područja Pljevlja i Mojkovac, odnosno kraja 2019 godine za Plan razvoja za područje Rožaja, preko procesa Izrade Strateške procjene uticaja na životnu sredinu, vodilo je Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja.

Preporuka: Donijeti Pravilnik o izradi Plana razvoja šuma.

Programi gazdovanja šumama

Ugovori po osnovu Otvorenog postupka javne nabavke za izradu Programa gazdovanja šumama za 2020. godinu, za osam Gazdinskih jedinica, potpisani su 07.05.2020. godine, za sljedeće GJ-ce:

- G.J. „Maočnica“, P.J.Pljevlja,
- G.J. „Korijen“, P.J.Pljevlja
- G.J. „Jelovica“, P.J. Berane
- G.J. „Gradišnica-Jelovica“, P.J.Andrijevića

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

- G.J. „Bijela-Vojnik”, P.J.Šavnik
- G.J. „Korita”, P.J. Bijelo Polje
- G.J. „Gornji Ibar”, P.J.Rožaje
- G.J. „Paušinske šume”, P.J.Rožaje,
- G.J. „Lovničke šume”, P.J Rožaje

Za sve GJ-ce, prikupljeni su terenski podaci potrebni za izradu PGŠ, i u toku su ili obrada istih, ili kontrola baza podataka. Dinamika prikupljanja terenskih podataka, kao i kontrole baza može se smatrati zadovoljavajućom, te se očekuje da Programi gazdovanja uđu u process davanja saglasnosti sredinom ove godine, odnosno do početka ciklusa izrade PGŠ za 2021. godinu.

Preporuke: U periodu 2014-2021. godine, planirana budžetska sredstva za izradu PGŠ su u kontinuitetu manja od potrebnih, što je uzrokovalo kašnjenje u izradi istih, te trenutno imamo situaciju da je važnost PGŠ istekla za četrnaest GJ-ca. Ako imamo u vidu činjenicu da za cca 45% površine Crne Gore PGŠ nikada nijesu izrađivani, nameće se neophodnost povećanja budžetskih sredstava po ovom osnovu. Takođe, potrebno je izmijeniti i dopuniti Pravilnik o sadržaju i načinu izrade Programa i planova gazdovanja šumama i načinu obilježavanja granica u šumi („Službeni list CG“, broj 57/16).

Plan gazdovanja privatnim šumama

U toku 2020. godine, izrađeni su sljedeći Planovi gazdovanja privatnim šumama:

- PGPŠ vlasništvo porodice Samardžić – PJ Kotor – donešeno Rješenje o davanju saglasnosti od strane MPRR;
- PGPŠ vlasništvo porodice Sandić – PJ Pljevlja – donešeno Rješenje o davanju saglasnosti od strane MPRR;
- PGPŠ vlasništvo porodice Radović – PJ Pljevlja – donešeno Rješenje o davanju saglasnosti od strane MPRR.

KORIŠĆENJE ŠUMA

TABELA 12: Pregled ugovorene i posjećene bruto drvne mase za 2020. godinu (koncesioni ugovori)

PREGLED UGOVORENE I POSJEĆENE BRUTO DRVNE MASE ZA 2020 GODINU DUGOROČNI UGOVORI	Ugovorena bruto drvna masa m ³ za 2020 godinu	Posjećena bruto drvna masa m ³ za 2020 godinu	%	Zaduženja za ugovorenu bruto drvnu masu za 2020 godinu	PLAĆANJE (€)
SVE UKUPNO	124.555	60.517	49	1,448,901.44	1,448,901.44

TABELA 13: Pregled ugovorene i posjećene bruto drvne mase za 2020. godinu (jednogodišnji ugovori)

PREGLED UGOVORENE I POSJEĆENE BRUTO DRVNE MASE ZA 2020 GODINU JEDNOGODIŠNJI UGOVORI	Ugovorena bruto drvna masa m ³ za 2020 godinu	Posjećena bruto drvna masa m ³ za 2020 godinu	%	Finansijska zaduženja za 2020 godinu	PLAĆANJE (€)
SVE UKUPNO	147.906	105.288	71	3,826,305.23	3,745,354.87

TABELA 14: Pregled ugovorene i posjećene bruto drvne mase za 2020 godinu, aukcije (sanitari)

PREGLED UGOVORENE I POSJEĆENE BRUTO DRVNE MASE ZA 2020 GODINU SANITARI I AUKEIJE	Ugovorena bruto drvna masa m ³ za 2020 godinu	Posjećena bruto drvna masa m ³ za 2020 godinu	%	Zaduženja za ugovorenu bruto drvnu masu za 2020 godinu	PLAĆANJE (€)
SVE UKUPNO	30.636	23.502	76	409,878,00	394,486.83

TABELA 15: Pregled ugovorene bruto drvne mase za 2020 godinu aukcije (drvni sortimenti)

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

PREGLED UGOVORENE BRUTO DRVNE MASE ZA 2020 GODINU AUKCIJE	Ugovorena bruto drvena masa m ³ za 2020 godinu	Otpremljena bruto drvena masa m ³ za 2020 godinu	%	Zaduženja za ugovorenu neto drvenu masu za 2020 godinu	PLAĆANJE (€)
SVE UKUPNO	7.475,51	7.475,51	100	250,170,17	250,179,17

TABELA 16: Vanredna zaduženja/viškovi za 2020 godinu

UKUPNA FINANSIJSKA ZADUŽENJA ZA 2020 GODINU/VIŠKOVI	Finansijska zaduženja za 2020 godinu	PLAĆANJE (€)
SVE UKUPNO	190.315,63	171.552,11

TABELA 17: Pregled ugovorene i posječene bruto drvene mase sa iznosima zaduženja za 2020. godinu

PREGLED UGOVORENE I POSJEČENE BRUTO DRVNE MASE ZA 2020 GODINU	Ugovorena bruto drvena masa m ³ za 2020 godinu	Posječena bruto drvena masa m ³ za 2020 godinu	%	Zaduženja za ugovorenu bruto drvenu masu za 2020 godinu	PLAĆANJE (€)
SVE UKUPNO	310.572,51	196.782,51	63	6,125,570,47	6,010,474,42

TABELA 18: Pregled ugovorene bruto drvene mase i posječene bruto drvene mase za 12 mjeseci 2020. godine, po opštinama

PODRUČNA JEDINICA	UGOVORENA BRUTO DRV.MASA ZA 2020 GOD.	OSTVARENA PROIZ. ZA 2020. GOD.	% REALIZACIJE
PLJEVLJA	38.678,32	30.648,40	79
ROŽAJE	32.213,36	22.901,36	71
BERANE	38.835	4.409	11
ŽABLJAK	31.396	28.357	90
KOLAŠIN	7.608,50	6.964,50	91
PLUŽINE	46.297	34.791	75
B.POLJE	23.314	19.481	83
NIKŠIĆ	6.969,25	1.099,25	15
PLAV	14.097	3.019	21
PODGORICA	15.021	8.271	55
ANDRIJEVICA	29.144	16.074	55
DANILOVGRAD	2.403	2.554	106
MOJKOVAC	10.294	7.563	73
PETNJICA	11.629	9.835	84
ŠAVNIK	1.808	815	45

Ukupno dospjela naknada za korišćenje šuma po zaduženjima Uprave za šume za 2020. godinu, dugoročnih koncesionara, jednogodišnjih korisnika šuma i kupaca drvnih sortimenata, sanitara i zapljena, na dan 31.12.2020. godine, iznosi 6.125.570,47 EUR. Ukupno naplaćena naknada za korišćenje šuma po zaduženjima za 2020. godinu iznosi 6.010.474,42 EUR. Razlika između ukupnog zaduženja i naplate od 115.096,05 EUR predstavlja dug aktivnih korisnika čije izmirenje obaveza očekujemo u januaru 2021. godine.

Ukupno naplaćena naknada za korišćenje šuma na dan 31.12.2020. godine, po svim naprijed navedenim osnovama i naplaćenim potraživanjima iz predhodnih godina, iznosi 6.320.972,31 EUR, odnosno:

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

1. Naplaćena koncesiona naknada po ugovorima za koncesiono korišćenje šuma (dugoročni ugovori), po zaduženjima iz 2020. godine, iznosi 1.448.901,44 EUR;
2. Naplaćena naknada za korišćenje šuma po ugovorima o prodaji drveta u dubećem stanju, po zaduženjima za 2020. godinu, iznosi 3.745.354,87 EUR;
3. Naplaćena naknada za korišćenje šuma po ugovorima o aukcijskoj prodaji drveta, po zaduženjima za 2020. godinu, iznosi 644.666,00 EUR;
4. Naplaćena naknada za korišćenje šuma po obavezama iz predhodnih godina a rješenjima o zaduženju donijetim u 2020. godini i vanrednim rješenjima, iznosi 171.552,11 EUR i
5. Naplaćena naknada za korišćenje šuma u 2020. godini, po obavezama iz predhodnih godina iznosi 310.497,89 EUR.

TABELA 19: Pregled ugovorene i posjećene bruto drvne mase za 2020. godinu, dugoročni ugovori

TABELA 20: Ugovorena bruto drvna masa za 2020. godinu – ugovori o prodaji drveta u dubećem stanju

PODRUČNA JEDINICA	KONCESIONAR	GAZDINSKA JEDINICA	UGOV. BRUTO DRVNA MASA m ³ U 2020	POS.BR. DRV.MA SA m ³ ZA 2020	%	Zaduženje za 2020 godinu	PLAĆANJE (€)
PLJEVLJA	DOO „Vektra Jakić“	„Ljubišnja“, „Kovač“, „Obzir Buren“	10.548	8.631	82	141,498.00	141,498.00
UKUPNO:			10.548	8.631	82	141,498.00	141,498.00
PLAV	DOO „Pelengić Trade“	„Čakor Visitor“	11.039	1.337	12	158,348.54	158,348.54
	DOO „Bojkomerc“	„Babina Gora Vaganica“	3.058	1.682	55	40,110.60	40,110.60
UKUPNO:			14.097	3.019	21	198,459.14	198,459.14
BERANE	DOO „ŠIK Polimlje“	„Jelovica“	4.138	/	/	391,647.20	391,647.20
		„Šekularske Šume“	14.242	7.307	51		
		„Kaludarsko Dapsičke šume“	4.615	1.614	35		
		„Skrivena“	5.959	1.099	18		
		„Crni Vrh Rujšta“	3.693	1.133	31		
UKUPNO:			32.647	3.846	12	391,647.20	391,647.20
PETNJICA	DOO „ŠIK Polimlje“	„Turjak“	7.297	7.241	99	90,127.30	90,127.30
UKUPNO:			7.297	7.241	99	90,127.30	90,127.30
ANDRIJEVICA	DOO „Bojkomerc“	„Gradišnica Jelovica“	11.684	8.823	76	245,854.50	245,854.50
		„Mojanska Rijeka“	10.077	6.954	69		
		„Kutcka Rijeka“	7.383	297	4		
UKUPNO:			29.144	16.074	55	245,854.50	245,854.50
PODGORICA	DOO „Bojkomerc“	„Vučiji potok“	5.398	1.709	32	42,988.80	42,988.80
UKUPNO:			5.398	1.709	32	42,988.80	42,988.80
BIJELO POLJE	DOO „Šik Lim“	„Bliškovo“	8.073	6.919	86	260,346.50	260,346.50
		„Rudo Polje“	6.277	6.219	99		
		„Bjelasica“	1.594	/	/		
UKUPNO:			15.944	13.138	82	260,346.50	260,346.50
MOJKOVAC	DOO „Trudbenik“	„Jezerska gora“	2.357	1.338	57	77,980.00	77,980.00
		„Štitarica“	3.254	2.957	91		
		„Pertovića omar Buren“	3.869	2.564	66		
UKUPNO:			9.480	6.859	72	77,980.00	77,980.00
SVE UKUPNO:			124.555	60.517	49	1,448,901.44	1,448,901.44

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

PODRUČN A JEDINICA	KORISNIK	GAZDINSKA JEDINICA	UGOV. BRUTO DRVNA MASA m ³ U 2020	POS.BR.D RV.MASA m ³ ZA 2020	%	Zaduženjeza 2020 godinu	PLAĆANJE (€)
PLJEVLJA	DOO „Jasen“	„Kraljevagora – Bunetina“	11.009	6.596	59	726,156.65	690,240.03
		„Petinskešume“	4.376	4.227	96		
		„Kozičkarijeka“	8.090	6.859	84		
	DOO „Pelengić trade“	„Kraljevagora – Bunetina“	1.187	/	/	5,488.75	5,488.75
UKUPNO:			24.662	17.682	71	731,645.40	695,728.78
ROŽAJE	DOO „Timber king Montenegro“	„BačkoBesničkešume“	3.920	3.651	93	762,896.80	762,896.80
		„Balotičkešume“	1.815	1.400	77		
		„Crnjalbarac“	2.617	2.326	88		
		„Gornjilbar“	6.245	5.134	82		
		„Županica“	6.968	5.240	75		
		„Paučinskešume“	3.379	1.197	35		
	DOO „Pelengić trade“	„Lovničkešume“	687	549	79	19,236.00	19,236.00
	„Brojni Laz“	„Paučinskešume“	439	41	9	21,021.30	21,021.30
„Lovničkešume“	849	145	17				
UKUPNO:			26.919	19.683	73	803.154,10	803.154,10
BERANE	DOO „Nikola“	„Kaludarskodapsičkešum e“	5.036	316	6	117,846.00	117,846.00
	DOO „Budimpromet“	„Kaludarskodapsičkešum e“	919	/	/	20,218.00	20,218.00
UKUPNO:			5.955	316	5	138,064.00	138,064.00
PETNJICA	DOO „Pelengić trade“	„Mrtvica – Tivran“	4.332	2.594	59	121,296.00	121,296.00
UKUPNO:			4.332	2.594	59	121,296.00	121,296.00
KOLAŠIN	DOO „Keker“	„Komovi I“	3.853	3.899	101	102,136.50	102,136.50
		„PčinjaPješčanica“	1.508	1.567	103		
		„Vučje“	1.981	1.232	62		
UKUPNO:			7.342	6.698	91	102,136.50	102,136.50
BIJELO POLJE	DOO „Pelengić trade“	„Korita“	1.086	952	87	150,772.40	150,772.40
		„Mejdanicalisa“	3.259	2.095	64		
	DOO „Šik Lim“	„Mejdanicalisa“	2.802	3.109	110	35,652.00	26,135.50
	DOO „Ekoplod“	„Korita“	221	187	84	5,746.00	5,746.00
UKUPNO:			7.368	6.343	86	192,170.40	182,653.90
PODGORIC A	DOO „Bekom CO“	„Opasanica – Travskagora“	6.668	6.562	98	75,140.00	47,263.91
	DOO „Pelengić trade“	„Opasanica – Travskagora“	2.955	/	/	32,170.00	32,170.00
UKUPNO:			9.623	6.562	68	107,310.00	79,433.91
NIKŠIĆ	Doo „NK Šume“	„Bijelagora“	1.525	396	25	9,538.50	9,538.50
		„Njegoš“	2.584	/	/		
	DOO „Ditduga“	„Somina“	695	76	10	1,780.50	1,780.50
UKUPNO:			4.804	472	9	11,319.00	11,319.00
PLUŽINE		„Goransko“	3.492	2.371	67	47,500.50	44,263.00

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

	DOO "Radović plus"	„Bundos“	798	/	/		
	Doo „Becom CO“	„Bundos“	9.146	9.370	102	339,274.00	339,274.00
		„PlaninaPivska“	8.010	8.109	101		
		„Goransko“	1.375	1.407	102		
	DOO „Ditduga“	„Goransko“	1.261	416	32	71,655.00	71,655.00
		„VolujakMratinje“	3.263	1.002	30		
	DOO "Brezna Future"	„VolujakMratinje“	5.158	1.271	24	18,469.25	16,054.00
UKUPNO:			32.503	23.946	73	460,844.75	455,192.00
ŽABLJAK	DOO „Nesiren“	„Gornjišaranci“	402	/	/	11,457.00	11,457.00
	DOO „Pelengić trade“	„Tepačkešume“	5.951	4.789	80	526,761.50	526,761.50
		„Gornjišaranci“	3.724	3.668	98		
		„Donjišaranci“	9.296	8.462	91		
UKUPNO:			19.373	16.919	87	538,218.50	538,218.50
MOJKOVAC	DOO „Pelengić trade“	„Lepenac – Palješkagora“	814	704	86	8,140.00	8,140.00
UKUPNO:			814	704	86	8,140.00	8,140.00
DANILOVG RAD	DOO "Drvex"	„Prekornica“	2.018	2.165	107	26,433.00	26,433.00
		„Štitovo“	385	389	101		
UKUPNO:			2.403	2.554	106	26,433.00	26,433.00
ŠAVNIK	DOO "Radović plus"	„BijelaVojnik“	1.808	815	45	9,314.00	9,314.00
UKUPNO:			1.808	815	45	9,314.00	9,314.00
SVE UKUPNO:			147.906	105.288	71	3,250,045.65	3,171,083.69
Prispjele rate u 2020 godini, po ugovorima iz 2019. godine						576,259.58	574,271,24
SVE UKUPNO:						3.826.305,23	3.745.354,87

TABELA 21: Ugovorena bruto drvna masa za 2020. godinu – ugovori o prodaji drveta u dubećem - stanju sanitar

PODRUČNA JEDINICA	KORISNIK	GAZDINSKA JEDINICA	UGOV. BRUTO DRVNA MASA m ³ U 2020	POS.BR.D RV.MASA m ³ ZA 2020	%	Zaduženjeza 2020 godinu	PLAĆANJE (€)
PLUŽINE	DOO „Dit duga“	„Bundos“	160	165	101	45,742.00	36,127.37
		„ŽupaPivska“	3.764	2,707	71		
	DOO "Brezna Future"	„Goransko“	114	115	101	53,692.00	51,328.39
		„VolujakMratinje“	993	1.064	107		
		„ŽupaPivska“	3.928	3.642	92		
	DOO "Radović plus"	„Bundos“	556	565	101	43,795.00	40,382.07
		„PlaninaPivska“	908	810	89		
	DOO "Obzovik"	„Bundos“	472	477	101	57,084.00	57,084.00
„PlaninaPivska“		1.599	/	/			
UKUPNO:			12.494	9.545	76	200,313.00	184,921.83
ROŽAJE	„Čukar“	„Balotičkešume“	643	384	59	13,503.00	13,503.00
	„ŠekomKalač Š“	„Crnjabarac“	1.397	1.327	95	28,710.00	28,710.00
	„MBF Company“	„Crnjabarac“	1.747	/	/	29,702.00	29,702.00
UKUPNO:			3.787	1.711	45	71,915.00	71,915.00

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

NIKŠIĆ	DOO "Šume"	„Dugacnovrh“	126	126	100	1,550.00	1,550.00
		„Njogoš“	34	34	100		
		“Zla Gora”	51	52	100		
	DOO „Wolves W“	„Javorak – Vojnik“	458	104	22	5,736.00	5,736.00
		„DugaGolija“	1.430	245	17		
UKUPNO:			2.099	561	26	7,286.00	7,286.00
BERANE	DOO “Budimpromet”	“Skrivena”	233	247	106	4,194.00	4,194.00
UKUPNO:			233	247	106	4,194.00	4,194.00
ŽABLJAK	DOO „Pelengić trade“	„Tepačkešume“	2.790	2.693	96	65,100.00	65,100.00
		„Donjišaranci“	4.623	4076	88		
	DOO „Nesiren“	„Donjišaranci“	520	523	100	3,875.00	3,875.00
	DOO “Radović plus“	„Tepačkešume“	520	522	100	5,125.00	5,125.00
	DOO “Ekoplod“	„Tepačkešume“	1.280	1.337	104	26,240.00	26,240.00
	DOO „Trudbenik“	„Tepačkešume“	2.290	2.287	102	25,830.00	25,830.00
UKUPNO:			12.023	11.438	95	126,170.00	126,170.00
SVE UKUPNO:			30.636	23.502	76	409,878,00	394,486.83

TABELA 22: Ugovorena drvna masa sortimenata za 2020 godinu – ugovori o prodaji drvnih sortimenara na lageru

PODRUČNA JEDINICA	KORISNIK	BROJ UGOVORA	UGOV. NETO DRVNA MASA m ³ U 2020	POS.NETO. DRV.MASA m ³ ZA 2020	%	Zaduženje za 2020. godinu	PLAĆANJE (€)
PLJEVLJA	DOO "Jasen"	1489/1/20.05.2020	547	547	100	68,960.95	68,960.95
	DOO "Jasen"	2864/1/06.08.2020	431,11	431,11	100		
	DOO "Jasen"	2865/1/06.08.2020	570,97	570,97	100		
	DOO "Jasen"	2866/1/06.08.2020	181	181	100		
	DOO "Ekoplod"	1542/1/27.05.2020	1148,50	1148,50	100		
	DOO "Zelenoborje"	3767/1/02.11.2020	589,74	589,74	100		
PLUŽINE	DOO "Bekom CO"	2635/1/15.07.2020	400	400	100	22,889.00	22,889.00
		2634/1/15.07.2020	390	390	100		
		4114/1/30.11.2020	250	250	100		
ROŽAJE	DOO "Timber King M."	1546/1/28.05.2020	1205,89	1205,89	100	18,130.40	18,130.40
NIKŠIĆ	DOO "Bekom CO"	2636/1/15.07.2020	53	53	100	1,331.00	1,331.00
KOLAŠIN	DOO "Bekom CO"	4115/1/30.11.2020	213,20	213,20	100	5,330.00	5,330.00
UKUPNO:			5.980,41	5.980,41	100	250,170.17	250,179.17

TABELA 23: Pregled vanrednih zaduženja/viškova za 2020 godinu

P.J.	Korisnik	Br. Ugovora	Br. Rješenja	Zaduženje	Dospjele rate	Plaćeno
BIJELO POLJE	DOO "ŠIK Lim"	3051/08.07.2008	192/20.01.2020	2,886.83	2,886.83	2,886.83
	-	3051/08.07.2008	UPI- 78/1/12.02.2020	1,218.00	1,218.00	1,218.00
	-	5676/11.11.2008	UPI- 79/1/12.02.2020	3,445.20	3,445.20	3,445.20
	-	2565/04.04.2019	UPI- 80/1/12.02.2020	972.00	972.00	972.00

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

	-	3051/08.07.2008	UPI- 1572/1/09.07.2020	1,885.64	1,885.64	1,885.64
	DOO"Omorika trade"	UPI-1531/1/06.07.2020	UPI- 1548/1/07.07.2020	9,296.00	9,296.00	9,296.00
	DOO"Pelengić trade"	UPI-259/3/17.03.2020	UPI- 2892/1/14.11.2020	2,207.20	2,207.20	2,207.20
PLJEVLJA	DOO "Jasen"	11256/21.11.2019	191/20.01.2020	2,664.00	2,664.00	2,664.00
	DOO"M produkt"	8640/18.09.20219	UPI- 2606/1/17.09.2020	381.48	381.48	381.48
	DOO"Živas"	8638/18.09.2019	UPI- 2605/1/17.09.2020	2,715.24	2,715.24	2,715.24
	DOO"Lijeska"	8648/18.09.2019	UPI- 2604/1/17.09.2020	5,655.36	5,655.36	5,655.36
	DOO"Forest plus"	8650/18.09.2018	UPI- 2603/1/17.09.2020	1,317.97	1,317.97	1,317.97
	DOO"Pelengić trade"	2447/02.04.2019	UPI- 2646/1/05.10.2020	1,475.70	1,475.70	1,475.70
	-	2446/02.04.2019	UPI- 2647/1/05.10.2020	1,270.68	1,270.68	1,270.68
	-	2445/02.04.2019	UPI- 2648/1/05.10.2020	1,032.00	1,032.00	1,032.00
	DOO"Vektra Jakić"	482/17.04.2007	UPI- 2976/1/30.12.2020	31,657.50	0.00	0.00
KOLIŠIN	DOO "ŠIK Polimlje"	3446/29.07.2008	253/22.01.2020	11,484.00	11,484.00	11,484.00
BERANE	DOO"Nikola"	UPI-233/3/17.03.2020	UPI- 1571/1/09.07.2020	20,518.65	20,518.65	20,518.65
	-	2551,2550/04.04.2019	UPI- 2711/1/15.10.2020	13,338.30	13,338.30	13,338.30
	DOO "ŠIK Polimlje"	3446/29.07.2008	UPI- 1573/1/09.07.2020	7,908.57	7,908.57	7,908.57
	DOO"Budim promet"	10327/28.11.2018	UPI- 1570/1/09.07.2020	1,388.38	1,388.38	1,388.38
ŠAVNIK	DOO"Radović plus"	3195/03.05.2018	UPI- 2616/1/23.09.2020	737.20	737.20	0.00
ROŽAJE	DOO"Jela comerc"	4923/05.09.2012	UPI- 2615/1/23.09.2020	526.75	526.75	0.00
	DOO"Timber K.M."	9658/09.10.2019	UPI- 2641/1/30.09.2020	288.00	288.00	288.00
	-	9982/17.10.2019	UPI- 2899/1/26.11.2020	15,682.92	15,682.92	15,682.92
	-	UPI-227/3/06.04.2020	UPI- 2937/1/17.12.2020	2,802.50	2,802.50	2,802.50
	-	9981/17.10.2019	UPI- 2969/1/24.12.2020	80.00	80.00	0.00
ANDRIJEVICA	DOO"Boj komerc"	3053/08.07.2008	UPI- 2529/1/02.09.2020	1,244.16	1,244.16	1,244.16
PLUŽINE	DOO"Bekom CO"	UPI-274/3/19.03.2020	UPI- 2906/1/02.12.2020	20,482.00	20,482.00	3,062.43
	-	UPI-275/5/19.03.2020	UPI- 2907/1/02.12.2020	2,860.00	2,860.00	2,860.00
ŽABLJAK	DOO"Nesiren"	2056/1/25.06.2020	UPI- 2971/1/24.12.2020	4,185.00	0.00	0.00
	DOO"Radović plus"	2032/1/23.06.2020	UPI- 2970/1/24.12.2020	5,535.00	0.00	0.00
	DOO"Pelengić trade"	2029/1/23.06.2020	UPI- 2967/1/23.12.2020	21,000.00	0.00	0.00

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I
RURALNOG RAZVOJA I ORGANA UPRAVE ZA 2020. GODINU**

	-	2030/1/23.06.2020	UPI- 2968/1/23.12.2020	33,750.00	0.00	0.00
PLAV	DOO "Pelengić trade"	3058/08.07.2008	UPI- 2974/1/25.12.2020	31,109.00	31,109.00	31,109.00
	-	3059/08.07.2008	UPI- 2973/1/25.12.2020	21,441.90	21,441.90	21,441.90
UKUPNO				286,443.13	190,315.63	171,552.11

TABELA 24: Pregled ugovorene bruto drvene mase za 2020. godinu – ogrev i maloprodaja iz državnih šuma

PREGLED POSJEČENE NETO DRVNE MASE ZA 2020 GODINU MALOPRODAJA	Planirana bruto drvena masa m ³ za 2020 godinu	Otpremljena neto drvena masa m ³ za 2020 godinu	%	Zaduženja neto drvena masa za 2020 godinu	PLAĆANJE (€)
SVE UKUPNO	66.990	59.581	88	973,547.91	973,547.91

TABELA 25: Pregled ugovorene bruto drvene mase za 2020. godinu – private šume

PREGLED POSJEČENE NETO DRVNE MASE ZA 2020 GODINU PRIVATNE ŠUME	Planirana bruto drvena masa m ³ za 2020 godinu	Otpremljena neto drvena masa m ³ za 2020 godinu	%	Zaduženja neto drvena masa za 2020 godinu	PLAĆANJE (€)
SVE UKUPNO	167.182	111.714	66	318,212.45	318,212.45

TABELA 26: Ugovorena i naplaćena taksa za korišćenje nedrvnih šumskih proizvoda 2020. godinu

Područna jedinica	Korisnik	Broj Ugovora	Naplaćena taksa
PLJEVLJA	Mivex Food d.o.o	02/3-311-20-1060/1	10.046,58
	DOO „ Rm Komerc“,	02/3-311/20-1061/1	3.033,31
Ukupno Pljevlja			13.079,89
ROŽAJE	DOO Interfood 35	02/3-311-20-10-39/1	11.136,34
	K D Sloga	02/3-311-20-10-20/1	18.563,13
	D.O.O Hodesa	02/3-311-20-10-19/1	8.062,29
	D.O.O Šumski plodovi	02/3-311-20-13-26/1	1.282,12
Ukupno Rožaje			39.043,88
MOJKOVAC	D O O Flores	02/3-311/20-1017/1	5.893,24
	Mushroom-MN DOO	02/3-311/20-1040/1	3.092,52
Ukupno Mojkovac			8.985,76
BIJELO POLJE	Magik Mont Bijelo Polje	03/11-311/20-233/1	1.363,42
	Forest Food-M	02/3-311/20-1151/1	2.199,67
	DOO Ekopromet	02/3-311/20-1041/1	2.118,47
Ukupno Bijelo Polje			5.681,56
ŠAVNIK	Bio Bilje Doo	02/3-311/20-1360/1	2.991,30
Ukupno Šavnik			2.991,30
UKUPNO			69.782,39